

Riksdagens protokoll

1986/87:104

8 april 1987

Protokoll
1986/87:104

Debatter m. m.

Onsdagen den 8 april

Kompletteringsval till utskott	3
Dagens och morgondagens sammanträden	7
SSAB Svenskt Stål AB	7
Statens pris- och kartellnämnd	39
Bostadsbeskattningsfrågor m. m.	46
Förbättrad skattekontroll av vinster på värdepapper, m. m.	61
Medel för inköp av fastigheter, m. m.	81
Anslag till riksgäldskontoret	83
Snatteribrotten	86
Brottsoffrens ställning, m. m.	93
Ekonomiska föreningar m. m.	100
Omsorgen om äldre och handikappade	106
Hälsoupplýsning m. m.	148
Socialbidrag	157
Meddelande om interpellationer	
1986/87:224 av Hans Göran Franck (s) om åtgärder för att bekämpa dödsstraffet	161
1986/87:225 av Pär Granstedt (c) om miljöförstörande utsläpp 1986/87:226 av Pär Granstedt (c) om kemikaliekontrollen	162
1986/87:227 av Daniel Tarschys (fp) om åtgärder för att motver- ka missbruket av rödsprit	164

Avgjorda ärenden

Onsdagen den 8 april

Val av en suppleant i jordbruksutskottet	3
<i>Lagutskottets betänkanden</i>	
1986/87:18 Äktenskapsbalk m. m.	3
1986/87:17 Inteckning av bostadsrätt	3
1986/87:19 Anslag till bokföringsnämnden	3

Prot.	<i>Kulturutskottets betänkande</i>	
1986/87:104	1986/87:12 Anslag till allmän kulturverksamhet m. m.	3
	<i>Näringsutskottets betänkanden</i>	
	1986/87:22 SSAB Svenskt Stål AB	7
	1986/87:23 Vissa anslag: finansdepartementet	7
	<i>Skatteutskottets betänkanden</i>	
	1986/87:31 Vissa bostadsbeskattningsfrågor m. m.	46
	1986/87:28 Förbättrad skattekontroll av vinster på värdepapper ..	46
	<i>Finansutskottets betänkanden</i>	
	1986/87:12 Vissa anslag för budgetåret 1987/88: finansdepartemen- tet	81
	1986/87:13 Anslag för budgetåret 1987/88 till riksdagens revisorer och deras kansli	81
	1986/87:14 Granskningen av riksgäldskontorets förvaltning under budgetåret 1985/86	81
	1986/87:16 Anvisning av medel på tilläggsbudget II: kostnader för jubileumsskrift om riksgäldskontoret	81
	1986/87:17 Anslag för budgetåret 1987/88 till riksgäldskontoret ...	81
	<i>Justitieutskottets betänkanden</i>	
	1986/87:21 Anslag till brottsförebyggande rådet	81
	1986/87:22 Anslag till brottsskadenämnden m. m.	81
	<i>Lagutskottets betänkande</i>	
	1986/87:20 Ekonomiska föreningar m. m.	100

Onsdagen den 8 april

Kl. 09.00

*Kompletteringsval till
utskott*

Förhandlingarna leddes till en början av förste vice talmannen.

1 § Kompletteringsval till utskott

Anf. 1 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Folkpartiets partigrupp har som suppleant i jordbruksutskottet under Kerstin Gellermans ledighet anmält hennes ersättare Anders Castberger.

Förste vice talmannen förklarade vald till

suppleant i jordbruksutskottet

Anders Castberger (fp)

2 § Justerades protokollet för den 31 mars.

3 § Föredrogs och hänvisades

Proposition

1986/87:133 till socialförsäkringsutskottet

4 § Föredrogs men bordlades åter

Socialförsäkringsutskottets betänkanden 1986/87:10 och 11

5 § Företogs till avgörande lagutskottets betänkanden 1986/87:18, 17 och 19 samt kulturutskottets betänkande 1986/87:12 (beträffande debatten i dessa ärenden, se prot. 100).

Lagutskottets betänkande 18

Mom. 7 (övertaganderätt och rådighetsinskränkning)

Utskottets hemställan bifölls med 197 röster mot 102 för reservation 1 av Per-Olof Strindberg m. fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 8 (makes arvsrätt)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Per-Olof Strindberg m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 10 (klandertalan)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Per-Olof Strindberg m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 16 (krav på bevitning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Per-Olof Strindberg m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 18 (sambors gemensamma hem)

Utskottets hemställan bifölls med 189 röster mot 112 för reservation 6 av Per-Olof Strindberg m. fl.

Mom. 21 (prioritering av äktenskapet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot motionerna 1985/86:L220 av Alf Svensson och 1986/87:L409 av Alf Svensson i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 22 (kartläggning av äktenskapets ekonomiska konsekvenser)

Utskottets hemställan bifölls med 156 röster mot 145 för reservation 9 av Per-Olof Strindberg m. fl.

Mom. 23 (översyn av sambobegreppet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 10 av Per-Olof Strindberg m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 24 (information om äktenskapsbalken m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 264 röster mot 37 för reservation 11 av Martin Olsson och Marianne Karlsson.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Lagutskottets betänkande 17

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservationen av Per-Olof Strindberg m. fl. – bifölls med acklamation.

Lagutskottets betänkande 19

Utskottets hemställan bifölls.

Kulturutskottets betänkande 12

Punkt 1

Mom. 1 (de kulturpolitiska målen)

Utskottets hemställan bifölls med 156 röster mot 145 för reservation 1 av Ingrid Sundberg m. fl.

Mom. 2 (främjande av den svenska nationella kulturens utveckling)

Hemställan

Utskottets hemställan bifölls med 284 röster mot 16 för hemställan i reservation 3 av Alexander Chrisopoulos.

Prot. 1986/87:104
8 april 1987

Motivering

Utskottets motivering – som ställdes mot den i reservation 2 av Ingrid Sundberg m. fl. anförda motiveringen – godkändes med acklamation.

Mom. 4 (fördelningen av kulturstöd)

Utskottets hemställan bifölls med 233 röster mot 69 för reservation 4 av Ingrid Sundberg m. fl.

Mom. 5 (det statliga stödet till regional kulturverksamhet)

Utskottets hemställan bifölls med 162 röster mot 139 för reservation 5 av Ing-Marie Hansson m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 10 (sponsring)

Först biträdades reservation 6 av Ingrid Sundberg m. fl. med 147 röster mot 17 för reservation 7 av Alexander Chrisopoulos. 137 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 157 röster mot 145 för reservation 6 av Ingrid Sundberg m. fl.

Mom. 12 (en kultur- och folkrörelsefond finansierad genom statlig spelverksamhet)

Utskottets hemställan bifölls med 249 röster mot 52 för reservation 8 av Karl Boo m. fl.

Punkt 2

Mom. 2 (kulturrådets framtid)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 9 av Ingrid Sundberg m. fl. – bifölls med acklamation.

Punkt 3

Mom. 1 (beräkning av medel för centrumbildningar)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 10 av Alexander Chrisopoulos – bifölls med acklamation.

Mom. 2 (beräkning av medel till Utveckling av kulturverksamhet på arbetsplatserna)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 11 av Ingrid Sundberg m. fl., *dels* reservation 12 av Karl Boo och Kerstin Göthberg – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (beräkning av medel till kulturrådets disposition för kulturella ändamål)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 13 av Ingrid Sundberg m. fl. – bifölls med acklamation.

Punkt 4

Mom. 1 (beräkning av medel för ett invandrarcentrum i Botkyrka)

Utskottets hemställan bifölls med 285 röster mot 16 för reservation 17 av Alexander Chrisopoulos.

Mom. 3 och 4 (beräkning av medel för dels Immigrantinstitutets verksamhet, dels Till regeringens disposition)

Reservation 18 av Ing-Marie Hansson m. fl. bifölls med 151 röster mot 150 för utskottets hemställan. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 7 (kurdiskt kulturcentrum)

Utskottets hemställan bifölls med 281 röster mot 16 för reservation 20 av Alexander Chrisopoulos. 3 ledamöter avstod från att rösta.

Punkt 6

Mom. 1 (statens ansvar för utställningsersättning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 21 av Jan-Erik Wikström m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (förhandlingar om visningsersättningens storlek m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 22 av Alexander Chrisopoulos – bifölls med acklamation.

Punkt 7

Mom. 1 (ersättning för att musikalier och fonogram används på bibliotek)

Utskottets hemställan bifölls med 219 röster mot 78 för reservation 23 av Jan-Erik Wikström m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 2 (särskild uppräknings av anslaget)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 24 av Jan-Erik Wikström och Margareta Mörck – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (stipendier till unga konstnärer)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 25 av Ingrid Sundberg m. fl. – bifölls med acklamation.

Punkt 8 (anslag till Inkomstgarantier för konstnärer)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 28 av Ingrid Sundberg m. fl. – bifölls med acklamation.

Övriga punkter och moment

Utskottets hemställan bifölls.

6 § Dagens och morgondagens sammanträden

Prot. 1986/87:104
8 april 1987

*Dagens och morgon-
dagens sammanträden*

SSAB Svenskt Stål AB

Anf. 2 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Såsom framgår av talarlistan för dagens sammanträde kommer åtskilliga ärenden att få lov att uppskjutas till i morgon, då sammanträdet inleds med behandling av socialförsäkringsutskottets betänkanden om folkpensioner och studiesocialt stöd. Med hänsyn härtill kommer det att bli nödvändigt att fortsätta sammanträdena efter kl. 19.00 både i dag och i morgon. Voteringar kommer att äga rum även i samband med ärendebehandlingen efter torsdagens frågestund, sannolikt omkring kl. 17.30.

7 § Föredrogs

näringsutskottets betänkanden

1986/87:22 om SSAB Svenskt Stål AB (prop. 1986/87:71) och

1986/87:23 om vissa anslag inom finansdepartementets område (prop. 1986/87:100 delvis).

Talmannen meddelade att betänkandena skulle debatteras i angiven ordning och avgöras i ett sammanhang efter avslutad debatt.

Först upptogs till behandling näringsutskottets betänkande 22 om SSAB Svenskt Stål AB.

SSAB Svenskt Stål AB

Anf. 3 LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Fru talman! Föregående vecka fick jag i min hand ett flygblad från Metalls Järnbruksklubb på SSAB Domnarvet. Det hade följande innehåll:

”NU GÄLLER DET JOBBET – Industripolitisk kapit(al)ulation. Ska en S-regering driva konservativ högerpolitik? Var finns demokratin? Vad betyder programmet: Ett rättvisare samhälle? SAP:s industripolitik = Handelshögskolans kursprogram. Ska vi tillåta regeringen göra denna kursändring – att privatisera basnäringen?

Vems regering är det? Representerar man arbetarrörelsen? NU FÅR DET VARA SLUT! Lojalitetsgränsen är passerad. Ideologin skall förbättras i SAP! Vi är chanslösa om vi inte säger ifrån.”

Så långt citatet ur Järnbruksklubbens flygblad. Det visar stämningen och känslan inför de beslut om SSAB som skall fattas här i riksdagen i dag.

Det är helt klart att regeringen med SSAB-propositionen tar ett jättekliv bort från arbetarrörelsens idéer om hur statlig industripolitik skall drivas, hur företag skall styras, vilka regionalpolitiska hänsyn som skall tas och vilken roll basnäringarna skall spela i samhället.

I propositionen om SSAB föreslås att Gränges AB:s 25-procentiga aktieinnehav skall inlösas av staten för 600 milj. kr. och att 33,3 % av SSAB:s aktier skall säljas för 460 milj. kr. till allmänna pensionsfondens fjärde fondstyrelse och fem andra institutionella placerare, verksamma inom pensions- och försäkringsbranschen. De ändrade ägarförhållandena syftar

till att SSAB skall drivas uteslutande från strikt affärsmässiga principer, med börsintroduktion som följd.

Vpk har i motioner och reservationer krävt att dessa förslag skall avvisas. Vi avvisar alltså förslaget om att 600 milj. kr. skall anvisas för inlösen av Gränges AB:s aktier. Vi tycker att det skall ske omförhandlingar. Vi godtar inte den värdering av Grängesaktierna som gjorts utan anser att aktierna skall lösas in med ett symboliskt belopp.

Vpk föreslår att även övriga förslag i propositionen skall avslås. Det gäller bl. a. avtalet med de nya ägarna. Vi anser inte att någon ny ägargrupp skall ingå i SSAB. SSAB skall naturligtvis inte heller introduceras på börsen.

I näringsutskottets betänkande är det endast vpk som yrkar avslag på regeringens proposition. I reservation 2 yrkar vi avslag på det för SSAB avgörande förslaget i propositionen, vilket behandlar avtalet och börsintroduktionen.

SSAB-propositionen och även regeringens näringspolitiska proposition, som ligger på riksdagens bord och som handlar om 90-talets näringspolitik, förändrar villkoren för den framtida stål- och gruvindustrin. Men det måste slås fast att denna bransch har speciella förutsättningar. Den är en viktig strategisk del i svensk mineral- och industripolitik.

Utvecklingen av våra basnäringar kräver långsiktighet och nationellt ansvarstagande. Samhällsekonomiska bedömningar, regionalpolitiska hänsyn och bedömningar av sårbarhet skall ligga till grund. Det måste till ett offensivt investerings- och utvecklingsprogram som finansieras med statliga medel. Att genomföra nedläggningar är ansvarslost från industripolitisk utgångspunkt och skandalöst i ett regionalpolitiskt perspektiv.

Regeringens förslag går alltså i rakt motsatt riktning. Regeringen har upprättat ett avtal med nya ägare, ett aktieägaravtal mellan staten och ett konsortium, enligt vilket SSAB-koncernen skall driva sin verksamhet uteslutande utifrån strikt affärsmässiga principer. Denna formulering innebär en väsentlig förändring i förhållande till hittills gällande målsättning för SSAB. En affärsmässig inriktning har redan hittills präglat SSAB:s verksamhet, men i aktieägaravtalet görs tilläggen "uteslutande" resp. "strikt". Därigenom klargörs, som vi ser det, att SSAB:s stora regionalpolitiska betydelse på företagets resp. orter inte på något sätt får ha inverkan på de beslut som fattas.

Med inriktningen på börsintroduktion av SSAB kommer SSAB:s avkastning helt naturligt att jämföras med andra börsföretags. Med tanke på stålbranschens speciella förutsättningar är en sådan jämförelse orimlig.

Regeringen har alltså upprättat ett avtal, som riksdagen nu skall anta eller förkasta. Men redan innan riksdagen har tagit ställning till detta avtal har regeringen som förvaltare av det statliga ägaransvaret tillsatt en ny styrelse i SSAB, utifrån de villkor som finns i detta av riksdagen inte godkända avtal. Denna styrelse har i sin tur utifrån avtalets målsättningar framlagt en handlingsplan, enligt vilken i första omgången 2 200 jobb skall bort i SSAB, utöver det 5-procentiga rationaliseringskrav som tidigare uppställts för SSAB:s verksamhet.

Det måste slås fast att det är regeringen och ingen annan som bär ansvaret för avtalet. Styrelsens förslag om kraftiga nedskärningar av antalet arbetstill-

fällen är alltså ett resultat av regeringens handlande. Allt tal från regeringen om regionalpolitik och strukturomvandling i socialt acceptabla former kommer i fortsättningen att skorras falskt.

Det är med beklagande som jag konstaterar, när jag riktar mina blickar mot regeringsbanken, att industriministern inte är här i dag och försvarar sitt aktstycke, trots att han så livligt har deltagit i diskussionerna om detta. Jag tycker att det hade varit på sin plats att industriministern hade varit med i debatten i kammaren i dag.

Vpk skrev sin motion innan SSAB:s styrelse lade fram sin handlingsplan. I motionen framhöll vi bl. a. att vi förutser att SSAB för att över huvud taget anpassa sig till börskraven väsentligt kommer att krympa inom alla produktionsområden och på alla produktionsorter. Till priset av att få ett för börserna godkänt resultat kommer man att genomföra en reduktion av SSAB, som uppskattningsvis skulle kosta 5 000–8 000 arbetstillfällen i Norrbotten, Bergslagen och Södermanland. Det innebär, anförde vi vidare, att i Luleå blir bara metallurgin kvar, i Domnarvet en tunnplåtsverkstad och i Oxelösund i bästa fall en grovplåtsverkstad samt att gruvorna i Grängesberg och Dannemora läggs ned. Det är, som vi ser det, en näringspolitisk och regionalpolitisk katastrof.

Nu är det enligt den första handlingsplanen bara 2 200 jobb som skall försvinna. Hade vi inom vpk fel? Nej, tvärtom! Det här är bara början. Den s. k. kärnaffären, som nu har presenterats, är just den handlingsplan som vi kunde skönja redan innan den framlades. Vad gäller de sidoaxlar som skall finnas kvar som stöd till kärnverksamheten kan man bara ställa sig frågan: Hur länge? Det som nu definieras som sidoverksamheter läggs ned.

Men varför ger sig regeringen nu in på att ändra spelreglerna för gruv- och stålindustrin, varigenom man ställer till stora problem för olika regioner och gör människor arbetslösa? Ja, det är utan tvivel så att Sveriges alltmer ökande beroende av den internationella kapitalistiska marknaden, där de transnationella koncernerna bestämmer spelreglerna, utgör en akut fara för stålindustrins framtidsutveckling. De imperialistiska staterna, med USA, Japan och Västtyskland i spetsen, tvingar nu regeringarna världen över att underkasta sig de transnationella koncernernas villkor.

EG-anpassningen är inget nytt för regeringen – den är i full gång. Det är tydligen det pris som vi får betala för "tredje vägens politik". Den nationella demokratiska självständigheten urgröps. Svenska arbetare får allt mindre att säga till om. Därför är det av särskild vikt att vårt land tar sig ur det extrema exportberoendet och i stället bygger upp ett nationellt alternativ. Vi skall naturligtvis exportera, men inte exportera oss till döds.

Ingen stålort skall inbilla sig att den kommer att gå fri från de villkor som inriktningen på uteslutande strikt affärsmässiga principer innebär. Vid järnverket i Luleå skall enligt styrelsens planer finverket försvinna, i Borlänge stålverket och morgonverket. I Oxelösund hotas inget omedelbart, men de gruvor som försörjer Oxelösund skall läggas ned. Det som i dag kallas stödjepunkter och sidoverksamheter får enligt handlingsplanens utgångspunkter finnas kvar bara så länge som de kan bidra till att uppfylla lönsamhetskraven. Naturligtvis finns det ingen förståelse i vare sig Borlänge eller Luleå för nedläggningar av fungerande verksamhet, nedläggningar som

bara kan innebära kapitalförstörelse och arbetslöshet.

På samtliga orter gäller det att utveckla i stället för att avveckla, och nedläggningsplanerna måste stoppas. För SSAB bör den principen slås fast, att inga nedläggningar får ske förrän nya jobb har skapats. Det borde vara ett grundelement i en näringspolitik för 90-talet.

Direkt utmanande är nedläggningsplanerna för gruvorna i Grängesberg och Dannemora. Med samhällsekonomiskt relativt blygsamma investeringar kan gruvorna göras slagkraftiga och lönsamma. Genom sådana investeringar kan skapas ett andrum, så att man hinner fatta rejäla beslut som innebär att gruvsdriften kan fortsätta under minst en tioårsperiod.

Inom basnäringarna och i synnerhet gruvnäringen gäller att omställningar och strukturförändringar måste planeras i mycket god tid. Men det som vi nu ser utspela sig inom gruv- och stålindustrin är något nytt. Det är en närings- och regionalpolitik som blottställer människor i deras vardagliga tillvaro. Thage Peterson skyller den fortsatta privatiseringen av SSAB på fackförbunden. Några ordentliga besked ges inte från vare sig fackförbunden eller Thage Peterson. Inga uttalanden görs under de pågående MBL-förhandlingarna, och människor hålls i ovisshet om vad som skall hända. Det är som en katt- och råttalek med människorna och regionerna, som blir rena terrorn. Regeringen gömmer sig bakom en ökad industrinedläggare. Som en följd av detta har de påbörjade MBL-förhandlingarna inom SSAB blivit en ren fars.

I morgon skall SSAB:s styrelse sammanträda. Det är naturligt för alla som vill ha en annan inriktning av verksamheten att instämma i protesterna från gruvarbetarna i Grängesberg och Dannemora mot planerna på nedläggning av gruvorna.

Den socialdemokratiska politiken – tredje vägens politik – leder såvitt jag kan se basnäringarna in i förintelsen. Det har också gruv- och stålarbetarna och andra människor i de utsatta regionerna upptäckt. När regeringen lägger fram ett så utmanande förslag som det som nu finns i SSAB-propositionen blir det också motsättningar inom socialdemokratien och arbetarrörelsen. I Norrbotten har socialdemokraterna lojalt anslutit sig till regeringspropositionens inriktning på strikt affärsmässighet. Varför? Det kan man egentligen inte förstå om man tillhör arbetarrörelsen. Antingen har man blivit grundlurad eller också ser man mycket kortsiktiga fördelar i detta. Socialdemokraterna i Mellansverige har under trycket av folket och fackföreningsrörelsen tvingats att i ord ställa upp för gruv- och stålarbetarna. Samtidigt skall man skydda regeringen och med alla medel se till att inga ordentliga opinionsyttringar kommer till stånd.

Ett klart nej till SSAB-avtalet är det enda raka och möjliga för arbetarrörelsen framöver. Det borde vara vägledande för dem i arbetarrörelsen i Mellansverige som nu fått klart för sig vad det handlar om. Varje annat handlande ställer det hela i en mycket dålig dager.

Förbunden spelar en underlig roll, åtminstone på arenan. Gruvindustriarbetareförbundets ordförande bedyrar att han aldrig deltagit i detta. Jag gjorde bara som Metall ville, säger Thage Peterson. Thage Peterson lär också ha sagt att han personligen ville ha de statliga företagen intakta, men han böjde sig för de fackliga argumenten. Nu har det gått så långt i upplösningen

att Leif Blomberg, ordförande för Metall, måste åka till Borlänge och förklara sig, och det redan i kväll.

Vi borde redan nu kunna få ett svar av industriministern om hur det verkligen förhåller sig. Men han saknas på regeringsbänken i dag. Det kan väl kanske också vara ett tecken på vilken betydelse han tillmäter dessa regioner.

Det mest beklämmande i hela SSAB-affären har varit när regeringen och även andra socialdemokratiska företrädare försökt att framför sig skjuta Björn Wahlström, den nye ordföranden i styrelsen, som om han vore den stora boven.

Hela SSAB-affären avslöjar problemet med den tredje vägens politik. Det är nu dags att återupprätta arbetarrörelsens väg, där arbetare kan ställa upp och kämpa för arbete och regional balans och för att de skall gå före kapitalets trångsynta intressen.

SSAB-affären har knappast manglats igenom näringsutskottet, att döma av det material vi har fått. Utskottet godkänner nu på alla punkter regeringens förslag. Det gör dock inte vänsterpartiet kommunisterna, som i fem reservationer redovisar avvikande meningar och säger nej till förslaget.

Grängesberg får sina pengar. Det blir ett nytt avtal, och nya ägare godkänns. Börsintroduktionen godkänns. Utskottet säger, något snusförnuf-tigt, att börsintroduktionen skall ske på några års sikt – precis som om utskottet kunde påverka det när man redan har godkänt avtalet. I avtalet står ju att verksamheten skall bedrivas uteslutande efter strikt affärsmässiga principer, att företaget skall introduceras på Stockholmsbörsen och att de privata ägarna har vetorätt vid avgörande frågor för verksamheten. I och med detta politiska beslut frånhänder sig politikerna de möjligheter man kunde ha haft att påverka SSAB:s styrelse.

Som sagt, alla utom vpk godkänner avtalet. Moderaterna och folkpartiet vill minska den statliga andelen ägarinflytande till under 51 %. Det säger man i ett särskilt yttrande.

Centern har i ett särskilt yttrande om riktlinjerna för SSAB:s verksamhet hamnat till vänster om SAP i politiken, genom att säga att man vill ha en samhällsekonomisk och regionalpolitisk utredning om gruvdriften utifrån ett långsiktigt perspektiv. Detta är ett synsätt som naturligtvis borde gälla hela basnäringen och hela SSAB. Men det är knappast förenligt med att man godkänner avtalet, vilket centern ser till att göra allra först.

SSAB-avtalet borde naturligtvis stoppas. Det är en olycka. Alternativet till den nuvarande utvecklingen för SSAB är riktlinjer som utgår från samhälls-ekonomiska hänsyn och bedömningar. SSAB bör vara samhällsekonomiskt lönsamt och effektivt. En ny inriktning borde bygga på ny teknik och hög förädlingsgrad, en teknik som möjliggör sammanhållna produktionskedjor och därmed motverkar centralisering.

Vpk har presenterat några huvudpunkter för den framtida stålindustrin och SSAB:

- SSAB bör byggas upp efter samhällsekonomiska beräkningar.
- Man bör ha produktion vid varje järnverk – metallurgi, valsning och manufakturering, allt som innebär förädling skall ske på alla orter.

- Produktionstekniken skall vara anpassad till avancerad förädling och hög kvalitet.
- Produktionen i SSAB skall byggas upp för att omfatta minst nuvarande personalstorlek.
- Produktionsinriktningen bör vara att, utöver att tillfredsställa traditionella stålbehov, i landet bygga upp en hemmamarknad inom bygg-, transport- och energiområdena.
- Syftet bör vara att öka graden av självförsörjning av stålprodukter i landet, samtidigt som vi måste hindra att kapitalistiska stålföretag slår ut vår stålindustri.
- Gruvbrytningen i Grängesberg och Dannemora skall fortsättas, och investeringar skall göras i nya brytningsnivåer i Grängesberg.

Med detta, fru talman, yrkar jag bifall till samtliga vpk-reservationer.

Till sist vill jag bara med en dikt av Birger Norman illustrera hur regeringen tydligen ser på arbetarna i gruv- och stålindustrin, människorna i utsatta områden.

Du blev för dyr
sa han som styr.
Vi nödgas nämligen – det blir
alltmera aktuellt på detta
fält – se internationellt
på Kostnadsramen.
Amen,
sa Gamen.

(Applåder från åhörarläktaren.)

Anf. 4 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Jag vill erinra om att opinionsyttringar från åhörarna inte är tillåtna.

I Lars-Ove Hagbergs anförande instämde Alexander Chrisopoulos, Björn Samuelson, Paul Lestander, John Andersson, Jörn Svensson, Karl-Erik Persson och Jan Jennehag (alla vpk).

Anf. 5 BO FINNKVIST (s):

Fru talman! De anställda i svensk stålindustri och gruvnäring har upplevt en lång period av krympning. Följderna av denna utveckling i form av minskande sysselsättning och krympande befolkningsunderlag i kommunerna har drabbat Bergslagen och Norrland mycket hårt. Denna beskrivning ställer nog alla upp på. Om de åtgärder som föreslås i SSAB:s strukturplan blir verklighet, leder det till ytterligare krympning och problem för de anställda. Vissa orter kan bli särskilt hårt drabbade om strukturplanen genomförs, exempelvis Grängesberg. Att det i så fall måste till särskilda åtgärder för att klara omställningsproblemen och skapa ny sysselsättning är också en självklarhet.

Fru talman! Vi är, vill jag påstå, väl medvetna om de problem som uppstår i samband med stora neddragningar i ett företag av SSAB:s typ. Jag har själv

upplevt det. I samband med presentationen av propositionen och under tiden som denna varit föremål för behandling i utskottet har uttalanden om eventuella åtgärder gjorts av industriministern och även av andra statsråd.

MBL-förhandlingarna om strukturplanen är ännu inte slutförda, så man vet ännu inte hur utfallet blir. Vidare är de statliga företagen tyvärr utsatta för genomgripande förändringar. Problem uppstår alltså. Det är regeringen och riksdagen som har ett ansvar för hanteringen av dessa, även om det är påfrestande.

Jag vill sedan erinra om den genomgripande förändring som svensk varvsnäring har genomgått och om de insatser som regeringen har gjort i det sammanhanget. Samma ansträngningar kommer med all säkerhet att göras i samband med eventuella förändringar inom SSAB.

Den politik som inleddes hösten 1982 i och med den socialdemokratiska regeringens tillträde har varit mycket bra för svensk industri. Det gäller även de statliga företagen. Förändringar inom industrin kan dock inte undvikas. Det finns en bred enighet om att även statliga företag skall driva sin verksamhet på affärsmässiga grunder. Givetvis skall hänsyn tas till anställda och till samhället.

Den tredje vägens politik har alltså varit framgångsrik. Det här skulle dock, enligt Lars-Ove Hagberg, leda till en förintelse av basnäringarna. Jag vill då säga att jag själv arbetar inom de basnäringar som det här talas om. Jag vill påstå att efter 1982 har även basnäringarna i Sverige fått ett uppsving. Svensk stålindustri går bättre numera.

Näringsutskottets betänkande nr 22 behandlar proposition nr 71 och tre motioner som har väckts med anledning av propositionen samt en motion om ett nationellt stålprogram. I propositionen begärs medel för förtida inlösen av Gränges AB:s andel på 25 % av aktierna i SSAB Svenskt Stål AB. Den överenskomna köpeskillingen uppgår till 600 milj. kr. per den 31 december 1986. Härtill kommer vissa andra saker. Vidare föreslås godkännande av att staten överlåter 33,3 % av aktierna till sex institutionella placerare – pensionsfonder, försäkringsbolag m. fl. – för sammanlagt 460 milj. kr. I ett avtal mellan staten och de nya ägarna – vilket har fogats till propositionen för riksdagens information – slås fast att SSAB skall driva sin verksamhet utifrån strikt affärsmässiga principer. Parterna är ense om att SSAB i framtiden skall börsnoteras.

Slutligen föreslås i propositionen att statens ägarandel i SSAB i fortsättningen skall kunna minskas genom utgivning av konvertibla skuldebrev eller genom riktade nyemissioner. En minskning genom sådana åtgärder av statens andel till mindre än hälften av det totala röstvärdet förutsätts dock inte ske utan riksdagens godkännande. Vidare upplyser man om ett erbjudande om ett lån från LKAB. Det är vad propositionen handlar om.

Tre motioner har, som sagt, väckts med anledning av propositionen. Ytterligare en motion från den allmänna motionstiden behandlas också i detta betänkande.

I motion 128 yrkar vpk avslag på propositionen. Man hävdar att regeringens politik avser att anpassa näringslivet till en extrem exportinriktning. Men då vill jag påpeka att det inte är regeringen som har inriktat exempelvis svensk stålindustri på export till 70 % – alltså dagens nivå. Det är

bara så, att svensk stålindustri är stor i förhållande till landets storlek. Den är exportinriktad, och har alltid varit det.

Man motsätter sig en börsintroduktion av SSAB. Man anser att Gränges skall lösas ut med ett symboliskt belopp av 1 krona. Man anser också att internationella kapitalistiska stålföretag *bör hindras* från att slå ut svensk stålindustri. Jag vet inte hur det skulle gå till att stänga gränserna. Då stänger väl andra länder också sina gränser. Skulle vi göra en sådan operation här i Sverige och andra länder gjorde samma sak, skulle svensk stålindustri minskas till 30 % av vad den är i dag, 70 % av svenska stålprodukter exporteras.

Utskottet tar inte ställning till det förslag till strukturåtgärder som man nu MBL-förhandlar om inom SSAB. I betänkandet behandlas de förslag i ägarfrågan som har lagts fram. Utskottet tillstyrker regeringens förslag om en förtida inlösen av Gränges aktier och försäljning av 33,3 % av aktierna till en grupp av sex institutionella placerare. Inlösen grundas på ett avtal tecknat 1981. Gränges har som aktieägare en mycket förmånlig ställning i detta avtal. Gränges får sina aktier inlösta för 600 milj. kr., i stället för 875 milj. kr., i och med att det sker vid en tidigare tidpunkt. Det har alltså skett en omförhandling med Gränges. Med de nya ägarna får man en breddning av ägandet. Förändringarna innebär också en möjlighet till ytterligare spridning av ägandet. I det sammanhanget kan exempelvis nämnas att löntagarfonderna kan bli aktuella. Det kan också bli möjligt att förvärva företag mot betalning med aktier i SSAB, och det är en klar fördel. Utskottet föreslår att staten skall behålla majoritetsinflytandet i företaget genom att i framtiden äga minst 51 % av röstvärdet. Det innebär att staten även i framtiden kommer att vara majoritetsägare.

När SSAB en gång i tiden bildades var den ena hälften i statlig ägo och den andra i privat ägo.

I motion 129 från socialdemokraterna uttrycker man tveksamhet till en börsintroduktion av SSAB. Man frågar sig också vad uttrycket "strikt affärsmässighet" innebär.

Förslaget om en framtida börsintroduktion av SSAB har ett direkt samband med den föreslagna förändringen av ägandet i bolaget. Man vill ha ett värde på de placeringar som görs i olika företag. Det får man, om aktierna blir noterade på börsen. Det innebär att det kan bli möjligt att få in ytterligare kapital. Eventuellt kan man också, som förut nämnts, använda aktierna från bolagets sida som betalningsmedel. Jag vill emellertid understryka, mot bakgrund av företagets aktuella ställning, att frågan om en börsintroduktion inte är aktuell för dagen utan måste ses på flera års sikt. Även om det här resonemanget betraktas som snusförnuftigt av Lars-Ove Hagberg, är det på detta vis, vilket jag tycker bör förklaras.

Statens och övriga ägares åtagande att verka för strikt affärsmässighet skall inte tolkas så, att SSAB får åsidosätta sina förpliktelser gentemot anställda och de orter där verksamheten bedrivs. Detta krav gäller även företag med andra ägare. Om verksamheten skall drivas på grunder som inte är företagsekonomiskt riktiga, kan särskilda beslut därom fattas. Det är möjligt, exempelvis genom ett s. k. offertförfarande, att göra på det viset.

När resultat av MBL-förhandlingarna föreligger har man ett bättre underlag för den här typen av diskussioner.

Frågan om gruvdrift i Bergslagen kommer inom kort att behandlas i samband med andra mineralpolitiska frågor. Även andra företagsinterna frågor har tagits upp i motioner och reservationer, men dessa skall enligt utskottets mening behandlas i vanlig ordning inom företagen. Utskottet har alltså inte gått in på strukturfrågorna, utan har enbart behandlat det som tas upp i propositionen.

Motion 328 från vpk om ägarsamordning av hela stålindustrin och gruvnäringen samt nationalisering av Avesta AB behandlas också i detta betänkande. Utskottet behandlade frågan senast i november 1986 och avstyrkte då förslaget. Utskottet hänvisade till att omstruktureringen även av rostfritt-stål-industrin har genomförts med aktiv medverkan från staten. Det som nu är aktuellt i Avesta AB är enligt uppgift introduktion på börsen. Försäljning till utländska intressen, som vpk pekar på som ett argument i sin reservation, är inte aktuell i dag.

Fru talman! Med detta yrkar jag bifall till hemställan i näringsutskottets betänkande 22 och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 6 LARS-OVE HAGBERG (vpk) replik:

Fru talman! Bo Finnkvist höll ett allmänt förpliktat försvarstal för regeringens proposition.

MBL-förhandlingarna har handlat om målsättningarna för verksamheten, och man har i den mellansvenska delen av SSAB ännu inte kommit in på strukturförändringarna, vilket man däremot har gjort i Norrbotten.

Sedan till frågan om börsintroduktionen. Det riksdagen nu säger, om avtalet godkänns, innebär inga förpliktelser för SSAB:s styrelse, utan det är handlandet som räknas. Björn Wahlström och andra ordförande har fått ett uppdrag av huvudägarna och övriga ägare. Hur skall riksdagen sedan kunna ingripa? På detta sätt säljs ju allt.

Börsintroduktion är inte aktuell för dagen, säger Bo Finnkvist, men varje åtgärd som vidtas nu underbygger ju en börsintroduktion i morgon.

Den tredje vägens politik, Bo Finnkvist, bygger på att exporten skall öka så mycket som möjligt, att vinsterna skall öka så mycket som möjligt och att de svenska lönekraven skall hållas tillbaka så mycket som möjligt. Det är fritt fram för all tillgänglig export. Visst har regeringens politik bidragit till kapitalets enorma exportinriktning! Om man däremot ändrar politiken till förmån för arbetarrörelsen, försöker bygga upp ett nationellt alternativ och verkligen sätter fart på byggandet, energifrågorna, miljöfrågorna och den regionala balansen, kommer det att uppstå en efterfrågan även inom stålindustrin och gruvindustrin.

Nu förvaltar SAP den strukturuomvandling, som just kommer till uttryck i denna proposition, på strikt affärsmässiga grunder. På arbetsplatser och fackföreningsmöten ställs i dag frågan: Hade en borgerlig regering vågat lägga fram detta förslag? Frågan kan verkligen ställas, därför att svensk arbetarrörelse just nu lamslås av den tredje vägen, som går emot arbetarrörelsens principer. Den är förödande för basnäringarna. I förlängningen, Bo Finnkvist, förintas substansen i de svenska basnäringarna, vilket kommer att

ha betydelse för framtiden. Bara bråkdelen kommer att finnas kvar av det som skulle ha funnits med en riktig politik byggd på arbetarrörelsens värderingar.

(Applåder från åhörarläktaren.)

Anf. 7 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Jag får ånyo erinra om att meningsyttringar från åhörarna inte är tillåtna.

Anf. 8 BO FINNKVIST (s) replik:

Fru talman! Propositionen gäller enbart ägandet i SSAB, och det är det som utskottet har behandlat. Strukturfrågorna – om vi skall kalla dem det – har inte diskuterats i utskottet. Vi skall inte heller diskutera dem, då det pågår förhandlingar.

Lars-Ove Hagberg påstår att den tredje vägens politik är förödande för basnäringarna. Vi hade en lång diskussion om det i slutet av november. Vad som har hänt med basnäringarna, t. ex. stålindustrin i Västeuropa, är att stålframställningen har minskat med ca 30 miljoner ton under en tioårsperiod. Det har kommit uppgifter om att den skulle minska med ytterligare 20 miljoner ton, och i förra veckan hörde jag att det skulle tas bort 32 miljoner ton. Detta gäller alltså Västeuropa.

Det är då litet underligt att Lars-Ove Hagberg påstår att det är den svenska regeringen som har ordnat med detta i Sverige. Svensk stålindustri är också utsatt för denna förändring, men jag tror att man kan säga att svensk stålindustri har klarat sig litet bättre än industrin i övriga Västeuropa.

En sak är emellertid klar: de länder som måste dra ner inom sin stålindustri är ytterst vaksamma på alla inslag som kan betraktas som subventioner från statligt håll till stålindustrier som exporterar varor till dessa länder. Utskottet har under behandlingen av denna proposition haft besök av tre experter på området från utrikesdepartementets handelsavdelning, och därvid har dessa påståenden bekräftats. Det är i princip omöjligt att subventionera – vilket Lars-Ove Hagberg egentligen begär. Det går att resonera på ett annat sätt speciellt i vad gäller gruvnäringen, men inte i vad gäller stålproduktion.

Anf. 9 LARS-OVE HAGBERG (vpk) replik:

Fru talman! Förhandlingarna gäller inte strukturförändringarna, men just nu skall det fattas beslut i Sveriges riksdag om ramarna för de förhandlingarna – det är det som är allvarligt. Om riksdagen nu bestämmer ramarna förstår var och en att den bästa förhandlare kan stöta på patrull.

Sedan till problemet med att Sverige skall dra ner inom stålindustrin. Är det så, Bo Finnkvist, att Sverige i EG-samarbetet har fått på sin lott – genom det närmande som nu sker – att ta bort 58 000 ton i stålningen? Det väcker i så fall en ny fråga av mycket allvarligare art: Skall vi i Sverige gå med på det? Hur skall vi kunna skydda oss mot detta? Skall vi ha en politik som kör oss ännu längre in i ett beroende, eller finns det någon form av nationell självständighet? I annat fall kommer arbetarnas demokratiska rättigheter i val att ligga inte i Sverige utan i Bryssel eller någon annanstans. Väcker inte det en förfärlig tanke hos arbetarrörelsen, om Sverige skulle föra en politik

som med högsta fart kör oss rakt in i ett beroende?

Jag vet att det i Europa, i Japan och i Förenta Staterna minskas kraftigt inom stålindustrin. Då bör vi i Sverige se till att vi inte blir direkt beroende av detta, utan minska effekterna och skapa egna alternativ. Vad jag kan se av svenskt näringsliv inför 90-talet är att vi inte gör det. Vi försöker inte resa något hinder för t. ex. svensk kapitalexport. Jag ser ingen drivkraft i näringspolitiken som gör att vi i det fallet får en nationell satsning.

Till den avgörande frågan. Vem skall ta de sociala konsekvenserna av de beslut som kommer utifrån? Vem kommer att ta hand om gruvarbetarna i Grängesberg, Dannemora, de över tusen arbetarna i Domnarvet och de många i Luleå som nu blir utan arbete? Vem tar hand om ungdomarna? Blir det nya ungdomslag? Kanske vi höjer åldersgränsen i ungdomslagen till 24 år? Skall det bli förtida avgångar? Vad är det för politik som skall ge lösning på dessa frågor? Är det Allan Larssons arbetsmarknadspolitik som skall gälla? Han sitter nämligen i styrelsen för SSAB nu – av en tillfällighet kanske, men troligtvis inte. Vem tar hand om de sociala konsekvenserna? Kan man säga att detta är socialt acceptabla former, som socialdemokraterna talade om under 70-talet? Nej, inte med hedern i behåll kan man säga det. Det är precis tvärtom. Detta sker helt utan socialt ansvar.

Anf. 10 BO FINNKVIST (s) replik:

Fru talman! De bekymmer som uppstår är jag väl medveten om. Det skulle aldrig falla mig in att förenkla på något vis. Vi får försöka behandla problemen i särskild ordning. Det vi har att ta ställning till i dag, vilket kanske låter underligt för besökande, är enbart ägarfrågan. De andra frågorna behandlar vi inte.

Jag tycker att det är litet underligt att Lars-Ove Hagberg, som säkert känner bra till stålindustrin även internationellt, försöker ge sken av att vi här i Sverige kan isolera oss från övriga världen. Det går säkert inte.

Skulle vi välja en politik som från den synpunkten är felaktig, skulle det med all säkerhet få rätt förödande effekter på sysselsättningen. Något som ser ut som en fördel kan säkert bli en nackdel, så att gränserna stängs, t. ex. om vi sätter in för mycket statligt kapital i stålindustrin. I all synnerhet gäller detta specialstålsindustrin. Jag har själv varit med om att få ta itu med sådana bekymmer då och då, i form av avskedanden och permitteringar på grund av att industrin har anklagats utomlands för statliga subventioneringar. Sådan är tyvärr den värld som vi lever i, och det bekymrar oss.

Det sägs att EG skulle bestämma över svensk stålindustri. Det gör ju i viss mån alla länder som bevakar Sverige. Det är inte enbart EG, det är allihop. I det fallet finns regler som innebär att länderna skall sköta sig på ett visst sätt. Det gäller både Sverige och övriga länder.

Anf. 11 PER WESTERBERG (m):

Fru talman! Det råder inget större tvivel om att en stor del av världens stålindustri i dag befinner sig i kris. Problemen med att banta stålindustrin är ingen svensk egenhet, utan man ser den runt om i alla de stora stålproducerande länderna. Under senare tid har även den japanska stålindustrin kommit att behöva göra ganska betydande nedskärningar. I USA håller man

sedan lång tid tillbaka på att skära ned stålindustrin och inom den Europeiska gemenskapen håller man på med en mycket långsam och smärtsam process för att stegvis minska överkapaciteten.

Ett av de stora problemen är naturligtvis att efterfrågan på stål i världen inte på något vis har ökat i den takt som man tidigare hade anledning att förvänta. Det har också tillkommit ett antal nyligen industrialiserade länder med låga arbetskraftskostnader och låga kapitalkostnader med låg ränta, länder som har börjat konkurrera med de gamla stålproducerande länderna i den industrialiserade världen. Det är utifrån den synpunkten man måste se problemen inom stålindustrin i Sverige och vårt stora beroende av att exportera svenskt stål för att kunna hålla vår stålindustri i gång.

När den svenska handelsstålsindustrin hamnade i kris i slutet av 70-talet gick en ganska enig riksdag in för att ordna en omstrukturering, som sedermera kom att benämnas Svenskt Stål AB. Detta skedde i någorlunda socialt acceptabla former. Det var en omstrukturering som bitvis kritiserades hårt utomlands, beroende på att man ansåg att det fanns statliga subventionsinslag inom denna omstrukturering. Vi klarade denna internationella debatt den gången. Men i dag är situationen i våra närmaste grannländer, inom den Europeiska gemenskapen och i USA så ansträngd att varje diskussion om ytterligare statlig subvention till svensk stålindustri hotar att stänga gränserna för svensk stålexport. Därmed kommer den svenska stålindustrins chanser till överlevnad att strypas.

Vi står därför inför en mycket besvärlig situation, där vi tvingas välja hur vi ur nationell synvinkel skall hantera detta problem på bästa tänkbara sätt. Slutsatsen är inte alltför svår att dra. Svensk stålindustri tvingas att leva på strikt kommersiella grunder för att kunna överleva, för att kunna få exportera och därmed få avsättning för en stor del av sin produktion.

Det är av den orsaken vi från moderat håll har ställt oss positiva till det första steget i en privatisering av Svenskt Stål AB. Vi tycker att det är riktigt att man söker sig till börserna. När man inte kan få pengar via statsbudgeten skall man försöka komma in på börserna och den vägen få tillgång till riskkapitalmarknaden. På det sättet blir det möjligt att fortsätta att göra de investeringar som är nödvändiga och riktiga för en långsiktig överlevnad, utan att man stänger exportmarknaden.

Vi har dock i vårt särskilda yttrande sagt, att när detta företag skall drivas på strikt kommersiell grund, finns det i längden inte något motiv för staten att kvarstå som majoritetsägare. Det vore därför bättre att stegvis försöka kliva ur engagemanget i Svenskt Stål AB för att inte ånyo få debatten om subventioner på halsen. Företaget måste ha en kommersiell grund för att kunna attrahera kapital från kapitalmarknaden och få en öppen handel så att exporten långsiktigt klaras och därmed även produktionen.

Vi tycker också att det är viktigt att ägarfunktionen inom Svenskt Stål AB sköts av en så professionell styrelse och så professionella ägare som möjligt. Vi känner därför av principiella skäl osäkerhet om staten är ägare av företaget. Vi tycker att staten inte alltid har fattat de mest kloka och långsiktiga besluten, utan har i många fall kommit att politisera sin ägarfunktion alltför mycket, till skada för företagets fortsatta överlevnad.

Som tidigare nämnts i den här debatten har vi inte här att ta ställning till

SSAB:s strukturplan, utan det är fråga om ett avtal och om en privatisering eller omfördelning av aktieägandet, bl. a. från Gränges till ett antal institutionella placerare på den svenska kapitalmarknaden. Det tycker vi är positivt i sig. När det kan komma att uppstå sysselsättningsproblem eller omstruktureringsproblem på enskilda orter finns det all anledning att riksdagen ånyo får ta ställning till de åtgärder som kan bli aktuella. Vi är självfallet inte främmande för att försöka pröva någon form av mer socialt acceptabel nedskärning av delar av svensk gruvindustri, en nedskärning som kan vara nödvändig och försvarbar ur samhällsekonomisk synvinkel.

Fru talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till hemställan i näringsutskottets betänkande.

Anf. 12 GUDRUN NORBERG (fp):

Fru talman! Näringsutskottets betänkande 22 om SSAB Svenskt Stål AB handlar i huvudsak om två delar, dels att riksdagen godkänner avtalet om inlösen av Gränges aktier i SSAB, innebärande att staten erlägger 600 milj. kr. till Gränges, dels att staten efter denna inlösen säljer ut 33,3 % av samtliga aktier i SSAB.

Staten vill med den utförsäljningen uppnå en ökad riskspridning, och det slås även fast att SSAB skall arbeta på affärsmässiga villkor, vilket är viktigt för våra exportmöjligheter.

Från folkpartiets sida har vi vid många tillfällen framfört uppfattningen att staten inte skall vara ägare till företaget. Vi har i olika sammanhang hävdad att staten skall avyttra företag och successivt avveckla sitt ägarengagemang. SSAB utgör inget undantag. Vi tillstyrker därför regeringens förslag om ett breddat ägande.

Fru talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan i betänkande 22 och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 13 PER-OLA ERIKSSON (c):

Fru talman! Jag kan inledningsvis instämma när Lars-Ove Hagberg säger att det är förvånande att industriministern inte är i kammaren en dag som denna, i synnerhet som industriministern i många andra sammanhang under tidigare år har visat mycket stort intresse för hur gruvnäringen och stålindustrin har hanterats av tidigare statsråd. Jag noterar i alla fall att han nu inte är närvarande och kan kanske tolka detta så, att han numera har överlämnat effektuerandet av sin gruv- och stålpolitik till en direktör. Det är förstås inte bra att vi i dag inte får diskutera dessa frågor med industriministern.

Fru talman! Det är onekligen så att svensk stålindustri inte lever isolerad från yttrevärlden. Den har heller ingen skyddad tillvaro utan tvingas leva under de betingelser som vår omvärld ställer. För att rädda kvar svensk stålindustri och i synnerhet SSAB är det nödvändigt att ge ekonomisk stabilitet åt SSAB och de andra gruv- och stålföretagen. Därför har vi från centerns sida ansett att det är nödvändigt att SSAB får ny ekonomisk kompetens och också får placerare med annan ekonomisk kompetens än vad som tidigare kanske har varit fallet. Vi har därför från centern ställt upp bakom avtalet, och vi ansluter oss också till utskottets förslag, vilket är den egentliga huvudfrågan i dag.

Låt mig ändå, fru talman, ta upp en del andra frågor som har anknytning till detta. Jag vill notera att regeringens och socialdemokraternas ställningstagande faktiskt är intressant mot bakgrund av vad som tidigare har deklarerats från socialdemokraterna och som många gånger har debatterats. Det är inte så värst länge sedan socialdemokraterna hade en helt annan inställning till ägarförhållandena inom SSAB. I ett betänkande 1978/79, liksom också 1979/80, slog socialdemokraterna fast att statens ägarandel i SSAB måste vara ganska betydande. På den punkten har det nu skett en förändring.

En annan sak som har diskuterats många gånger är SSAB:s utvecklingsplan. Även om det inte direkt hör samman med detta betänkande, tvingas vi konstatera att det är mycket av vad socialdemokraterna sade under sin tid i oppositionsställning som de inte lever upp till när de nu är i regeringsställning. Det handlar om investeringar i SSAB, om rälstillverkning, om gruvor och annat. Jag gör bara den noteringen att socialdemokraterna nu har ett annat synsätt och att det har skett en ändring i deras ståndpunkter.

När det sedan gäller gruvorna i Bergslagen – i Grängesberg och Dannemora – har vi till detta betänkande fogat ett särskilt yttrande, där vi från centern har sagt att frågan om driften av gruvorna i Grängesberg och Dannemora måste bedömas i ett mera långsiktigt samhällsekonomiskt perspektiv. Det kan då också vara motiverat med ett offertförfarande för att möjliggöra fortsatt drift av gruvorna i Grängesberg och Dannemora.

Vi hade exakt samma synsätt då det gällde gruvorna i malmfälten. Den s. k. malmfältsutredningen, som tillsattes av Nils G. Åsling, hade till uppgift att göra en samhällsekonomisk bedömning av effekterna för malmfälten om gruvverksamheten där lades ned. Man borde kunna göra samma bedömning och ge samma möjlighet för de aktuella gruvorna i Bergslagen som man gjorde för malmfälten. Mot den bakgrunden menar vi att man bör göra en ordentlig samhällsekonomisk bedömning och utreda vilka konsekvenser det får för Bergslagen – för människorna där och för de aktuella kommunerna – om gruvorna läggs ned med det korta varsel som nu har diskuterats. Man bör försöka hitta andra lösningar på problemen.

Bergslagen är onekligen ett av de områden som under senare tid har fått vidkännas en mycket kraftig avfolkning. Under de senaste åren har 20 000 människor lämnat Bergslagen. Om gruvorna läggs ned på det sätt som nu diskuteras, kommer det att innebära ett mycket hårt slag för Bergslagen. Därför vill jag, fru talman, redan nu säga att jag anser att socialdemokraterna och alla andra partier skall visa solidaritet med Bergslagens folk. Vi bör visa samma solidaritet med de människor som bor här som vi gjorde med människorna i varvsorter som Uddevalla och Malmö.

Avslutningsvis vill jag säga: Ge gruvorna i Dannemora och Bergslagen en chans genom att göra en ordentlig samhällsekonomisk analys av förutsättningarna för fortsatt gruvsdrift.

Anf. 14 BO FINNKVIST (s) replik:

Fru talman! Till Per Westerberg vill jag bara säga att vi har olika syn på dessa frågor. Utskottsmajoriteten har markerat att staten bör ha ett avgörande inflytande över företaget, 51 % av aktierna. Det är egentligen

bättre än vad man tänkt sig från början. Det är också nödvändigt att ha *en* majoritetsägare i denna regionalpolitiskt så viktiga industri, vilket många också har sagt i debatten.

I vad gäller ägarinflytandet innebär förslaget inte en så stor förändring som det kan verka av den debatt som förts. Gränges äger för närvarande 25 %. Staten har alltså över 50 % av rösterna och kommer att ha det även efter den föreslagna ändringen. Däremot har styrelsen bytts ut, och det har inneburit en förändring som inte är så liten.

Per-Ola Eriksson anmärkte på att industriministern inte är här och konstaterade att dessa frågor överlämnats till en direktör. Jag hoppas att han inte menade här i kammaren – i så fall har han tagit fel. Jag är inte direktör utan järnbruksarbetare.

Som jag sagt tidigare kommer staten även i fortsättningen att ha en betydande ägarandel i SSAB. De strukturfrågor som Per-Ola Eriksson tog upp har diskuterats i utskottet men inte nämnts i betänkandet. Jag kan därför som företrädare för utskottet inte gå in på dem. Däremot kommer gruvfrågor och mineralfrågor över huvud taget att behandlas inom kort både i utskottet och här i kammaren, så vi får snart möjlighet att återkomma till detta.

Anf. 15 LARS-OVE HAGBERG (vpk) replik:

Fru talman! Jag begärde ordet för replik från den utgångspunkten att centern alltid talar om decentralisering och har regionalpolitiken som en av de viktigaste punkterna på sitt program. Ibland brukar jag vara överens med centern när det gäller regionalpolitiken för glesbygderna och avfolkningsområdena i skogslän. Men är inte basindustrin ryggraden i en offensiv regionalpolitik? I så fall skorrar det här centerpartistiska talet ganska falskt: man godkänner å ena sidan de extrema lönsamhetskraven samtidigt som man å andra sidan säger att man vill göra samhällsekonomiska bedömningar när det gäller andra områden.

Anser centern att regionalpolitiken bara är en fråga om länsanslag? I så fall kan vi ana oss till vilken centerns egentliga regionalpolitik är. Här har man att konkret ta ställning till på vilket underlag och efter vilka värderingar befolkningen i de utsatta regionerna skall få arbete. I det läget säger centern ja till de strikta lönsamhetskraven, medan man i andra sammanhang vill ha pengar till länsanslag och annat.

Man kan fråga sig om det i dag är någon skillnad mellan statlig och privat företagssamhet när det gäller regionalpolitiken. För centern är det naturligtvis inte det. Men är det någon skillnad mellan stålindustrin och gruvindustrin? Varför anlägger centern dessa synpunkter på gruvindustrin men inte på stålindustrin? Jag tycker att det är bra att man intar den ståndpunkt som man gör när det gäller stålindustrin; man har där kommit till vänster om socialdemokratin i sin bedömning av verkligheten. Men jag förstår inte vad centerpartiet anser att det är för skillnad mellan stålindustrin och gruvindustrin. Trycket från den internationella marknaden är lika stort på gruvindustrin som på stålindustrin, när de europeiska kapitalintressena nu skall ta ut sina vinster från Brasilien. Det blir då samma tryck på den svenska gruvindustrin som på stålindustrin att minska sin produktion. Centern måste då liksom vi ta ställning till om vi skall ha en samhällsekonomisk bedömning när det gäller våra basnäringar eller inte.

Det går alltså inte att trola på det här sättet och å ena sidan godkänna avtalet om strikt lönsamhet och å andra sidan försöka vara regionernas förespråkare. Det går alltså inte ihop.

Anf. 16 PER-OLA ERIKSSON (c) replik:

Fru talman! Inledningsvis vill jag säga att när jag talar om direktörer avser jag förstås Björn Wahlström.

Den statliga ägarandelen, som detta betänkande egentligen handlar om, kommer att minska från 75 % till 67,7 % på grund av de olika konstruktionerna. Statens ägarandel minskas ju därmed inte särskilt mycket, och det bör vi hålla i minnet.

Det är också viktigt att framhålla att oavsett var vi bor i landet är det angeläget för oss att det näringsliv som vi skall leva på och verka med får arbeta under de förhållanden som gäller i övrigt på marknaden. För de människor som skall jobba i olika företag, inkl. SSAB, är det viktigt att man ser på företagen med sunda ekonomiska perspektiv. Vi vet vilka effekter det har, psykologiskt och på annat sätt, för berörda regioner, om man driver företag som arbetar med ekonomiska problem. Det har jag erfarenhet av från det län som jag kommer ifrån.

När man står inför en nedläggning av gruvorna i Grängesberg och Dannemora, bedöms de gruvorna på exakt samma sätt som vi bedömt andra gruvor i detta land. Jag hänvisar till malmfältsutredningen, som hade ett direkt uppdrag att göra en samhällsekonomisk analys av konsekvenserna av nedläggning av gruvdrift. Jag tycker att vi skall ha exakt samma synsätt när det gäller dessa gruvor. Det strider inte mot att vi från centerns sida vill ha ett SSAB, som är ekonomiskt stabilt och som kan konkurrera med andra företag på den internationella marknaden. Det tror jag att människorna både på de olika stål- och gruvorterna och i hela Sverige är betjänta av.

Anf. 17 OLLE SVENSSON (s):

Fru talman! Detta är en mycket angelägen fråga. Jag vet inte varför industriministern inte finns här i kammaren, men jag beklagar i likhet med andra att han inte kan vara närvarande, inte nödvändigtvis för att delta i debatten – näringsutskottet företräds på ett utmärkt sätt av Bo Finnkvist – utan därför att det borde vara intressant för honom att lyssna på våra synpunkter här i riksdagen.

Jag skall i mitt inlägg bara göra några korta kommentarer till utskottets behandling av den motion som näringsutskottet tar upp i detta sammanhang och som har några socialdemokrater från Dalarna och Södermanland som undertecknare.

Jag har ingen anledning att motsätta mig regeringens förslag om inlösen i förtid av Gränges andel av aktierna – 25 % – och överlåtelse av en tredjedel av aktierna i bolaget till sex institutionella placerare, bland dem fjärde AP-fonden.

I valet mellan utskottsmajoritetens förslag och vpk-reservationens avslagsyrkanden föredrar jag utan tvekan majoritetsförslaget.

Jag har emellertid några synpunkter på att Per Westerberg som moderaternas representant säger att detta skulle vara första steget till en privatisering.

Vad som händer är ju att statens andel av aktieinnehavet minskas från 75 % i dag till 67,7 % efter dagens beslut. Men jag förutsätter i likhet med Bo Finnkvist att staten även i framtiden skall vara majoritetsägare. De anställda i min valkrets Södermanland kommer, Per Westerberg, att känna en större trygghet om vi kan behålla staten som majoritetsägare.

Jag vill också, såsom tidigare skett i debatten, framhålla att det inte varit utskottets uppgift att ta ställning till det förslag till strukturåtgärder inom SSAB som företagsledningen lagt fram i handlingsplanen. Där om MBL-förhandlas just nu, och någon tidpunkt för SSAB:s styrelsebeslut kan inte anges.

I vår motion har vi framfört synpunkter på de lönsamhetskrav som rimligen kan ställas på SSAB och på frågan om lämpligheten av och tidpunkt för den eventuella börsintroduktionen. I motionen säger vi att realismen i tanken att nu börsintroducera SSAB kan ifrågasättas. Jag tolkar utskottets skrivning så, att det under beredningen av frågan har framförts starka argument för en sådan skeptisk hållning. Planerna på en framtida börsintroduktion anges visserligen ha ett nära samband med den föreslagna ändringen av ägarförhållandena, men utskottet framhåller samtidigt att introduktionen av SSAB på börsen får ses som en fråga på flera års sikt. Därvid hänvisas till koncernens aktuella ställning, vilket måste innebära att utskottet delar de socialdemokratiska motionärernas tveksamhet att i nuläget göra SSAB till börsföretag.

I vår motion anförs vidare att företag som SSAB måste ta ett ansvar för sysselsättningen i de huvudorter där företaget är lokaliserat. Det är vår bestämda uppfattning att kravet på lönsamhet måste ges en tolkning, som tar rimliga hänsyn till branschens speciella villkor och till regionala intressen.

Här är kanske utskottets uppfattning litet svårare att genomskåda då utskottet säger: " -- -- att verka för strikt affärsmässighet i koncernen självfallet inte bör tolkas så att SSAB skall få åsidosätta sina förpliktelser gentemot anställda eller de orter där verksamhet bedrivs."

Jag ägnar mig inte – som teologerna – åt exegetik, dvs. bokstavstolkning, utan nöjer mig med att framhålla att sörmländska socialdemokrater har den uppfattningen att godkännandet av avtalet för aktieöverlåtelse inte får innebära någon skärpning av de lönsamhetskrav som hittills ställts upp. Dessa krav har bl. a. diskuterats av Metall i Oxelösund. Vi räknar med att de lönsamhetskrav som ställs upp är väl förenliga med de önskemål som företaget givetvis måste ha och de krav man måste ställa på en rimlig vinstutveckling.

Uppgifter som spritts i anslutning till väntade strukturåtgärder har väckt stor oro bl. a. inom den valkrets jag representerar. Såsom jag ser på SSAB:s framtid är det fullt möjligt att bevara metallurgin i Oxelösund och den nuvarande nivån på verksamheten vid järnverket.

Slutligen några ord om en fråga som inte direkt behandlas i betänkandet i dag, men som gäller samhällsekonomiska och regionalpolitiska aspekter på gruvdriften i Bergslagen. Frågan kommer att behandlas i propositionen om mineralpolitiska frågor samt i regeringens förslag om näringspolitiken i stort inför 1990-talet. I detta sammanhang har några av oss bland de socialdemokratiska ledamöterna från Sörmland, Dalarna och Uppland motionerat och

uttryckt önskemål om att gruvdriften i Grängesberg och Dannemora skall fortsätta. Det får vi tillfälle att återkomma till när det betänkandet behandlas i riksdagen.

Med den motiveringen och efter de besked som bl. a. utskottets företrädare här lämnat kommer vi sörmländska socialdemokrater att stödja utskottets majoritet, vars skrivning i viktiga delar tillmötesgått våra synpunkter i motionen om SSAB:s framtid.

Anf. 18 PER WESTERBERG (m) replik:

Fru talman! Den del av stålfrågan som rör den sörmländska valkretsen och som Olle Svensson tar upp tycker jag är tämligen enkel i sig. Det som är bra för den svenska stålindustrin och för landet är även bra för den sörmländska valkretsen. I näringsutskottets betänkande står att regeringen bör dock inte utan riksdagens godkännande kunna medverka till att statens andel blir mindre än hälften av det totala röstvärdet av SSAB:s aktier.

Det är ett helt riktigt uttalande som vi moderater står bakom. Riksdagen bör godkänna en ytterligare nedtrappning av ägarandelen, eftersom riksdagen en gång har varit med om att fatta beslut om att öka ägarandelen över 51 %. Det är därför naturligt att riksdagen ånyo hörs när detta sker.

Den springande punkten, som vi moderater ser det, är att detta borde vara det första steget till en privatisering. Handelspolitiska förbindelser med Europeiska gemenskapen, USA och hela världsmarknaden gör det nödvändigt för oss att exportera stål. Vi måste se till att inte subventionera stålindustrin med statliga medel, för då kommer dessa marknader att stängas för oss. Det är naturligt att försöka tillgodose stålindustrins möjligheter att försörja sig med kapital på annat sätt. Därmed bör man se till att industrin kommer in på börsen för att på det sättet kunna få tillgång till förhållandevis billigt kapital utan att bli utestängd från exportmarknaden. Vi moderater tycker detta är nödvändigt och riktigt, och vi ser egentligen ingen annan lösning. Vi måste självfallet här i kammaren ta vår del av ansvaret för att försöka få ner inflationen och därmed räntekostnaderna, som är oerhört betydelsefulla frågor för den svenska stålindustrins fortsatta överlevnad.

Anf. 19 OLLE SVENSSON (s) replik:

Fru talman! Jag vill till Per Westerberg komma med repliken att jag upplevde hans inledande anförande som ganska okänsligt när det gäller de anställdas förhållanden, t. ex. de förhållanden som berör de TGOJ-anställda i Sörmland och de anställda vid SSAB:s järnverk i Oxelösund. Hans ambition var att försvara privatisering men inte att påminna om det särskilda ansvar som jag tycker staten har som arbetsgivare gentemot de regioner som här berörs. Det handlar om stora områden som redan drabbats av kraftiga neddragningar i sysselsättningen. Här har riksdagen ett särskilt ansvar. Jag är säker på att om moderaterna vill verka här i riksdagen för en ytterligare privatisering av SSAB kommer de att hamna i minoritet.

Anf. 20 PER WESTERBERG (m) replik:

Fru talman! Det är inte fråga om okänslighet. Jag förstår faktiskt inte riktigt vad Olle Svensson är ute efter eller talar om. Vi moderater vill se till att

svensk stålindustri har möjligheter att överleva på sikt. För den skull får man inte utestänga industrin från exportmarknader som är helt nödvändiga för dess överlevnad.

Vi kan inte ha statliga subventioner, för då stänger marknaderna sina gränser för SSAB:s export. Vi kan inte heller utestänga SSAB från kapitalmarknaden. Därmed måste vi se till att SSAB får möjlighet att komma in på börsen och få tillgång till billigt kapital. Det är vår omtänksamhet att försöka ge svensk stålindustri vettiga förutsättningar för sin framtid. Vi skall inte hålla på med någon form av mistänkliggörande och försvåra dessa förutsättningar för överlevnaden genom att ställa konstiga krav på företaget, krav som kan försvåra den omstrukturerings som dess värre är nödvändig i ett internationellt perspektiv. Det är det enda som kan klara svensk stålindustri på sikt.

Anf. 21 OLLE SVENSSON (s) replik:

Fru talman! Det har under månader förekommit en debatt om den oro som finns bl. a. inom vår valkrets över kommande åtgärder när det gäller SSAB:s framtida struktur. Jag noterar att Per Westerberg i sitt första anförande – trots att han är från Nyköpingsområdet – inte med ett ord tog upp dessa synpunkter. Jag är förvånad över detta. Jag ansåg att det var min huvuduppgift att betona svårigheterna.

Förste vice talmannen anmälde att Per Westerberg anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 22 BENGT-OLA RYTTAR (s):

Fru talman! Stålindustrin har under en följd av år genomgått en ännu inte avslutad omstruktureringsprocess. Vid internationell jämförelse är den svenska stålindustrin mycket framgångsrik. SSAB står sig i detta sammanhang mycket väl. Trots det måste struktureringsarbetet fortsätta om vi skall kunna behålla vårt försprång.

Men ingen som känner ansvar för svensk stålindustri motsätter sig förändringar. Tvärtom, det var SSAB-facket som från början drev kravet om att en ny strukturplan för stålindustrin måste upprättas. Men den strukturplan som SSAB-ledningen lagt fram är en katastrof för Borlänge, för Grängesberg, för Dannemora och på sikt även för Oxelösund. Den mycket brutala planen motiverar SSAB-ledningen med ägarnas hårda lönsamhetskrav.

Den proposition som vi nu diskuterar behandlar inte strukturplanen utan den föreslagna nya ägarbildningen, och det har många påpekat här i dag före mig. Men det är uppenbart att riksdagsbehandlingen kommer att ha betydelse för SSAB-ledningens handlingsutrymme.

Ett av motiven för den här affären är att SSAB med den nya ägarbildningen inte riskerar handelspolitiska restriktioner från EG och från USA, och det är självfallet bra. Men formuleringarna i avtalet med de nya delägarna och i propositionen kan tolkas så att lönsamhetskrav ställs som är helt orealistiska på en av världens hårdaste marknader.

De mellansvenska facken har gemensamt utarbetat ett handlingsprogram

som syftar till god lönsamhet och långsiktig överlevnad, utan att tusentals jobb försvinner. I de MBL-förhandlingar som pågår har företagsledningen inte varit beredd att seriöst pröva den fackliga handlingsplanen.

Det är skandal att en företagsledning i ett statligt företag tillåts bete sig på ett sådant sätt. Agerandet står också klart i strid med vad industriministern sagt här i kammaren om förhandlingsarbetet.

På punkt efter punkt uppvisar företagsledningens strukturplan allvarliga brister:

1. Företagsledningens förslag innebär att kostnaderna för struktureringen faller helt och hållet på SSAB, men vinsterna hamnar i andra företag. I dagsläget innebär det att andra stålföretag kan tillgodogöra sig mellan 150 och 200 miljoner i sänkta skrotpriser per år. Det förfarandet måste vara ett åsidosättande av ägarnas intressen, och det kan möjligen förklaras av att man har hemliga överenskommelser med branschen eller med EG.

2. Byggandet av en slabsmaskin för 300 milj. kr. innebär en felsatsning. Ämnesförsörjningen inom SSAB är tryggad utan den. Utvecklingen mot direktvalsning gör att den sannolikt inte kommer att betala sig, och det finns faktiskt angelägnare investeringsbehov inom SSAB.

3. Företagsledningen har inte kunnat visa upp några riktiga kalkyler till stöd för sitt förslag. Att genomföra ett investeringsprogram för en miljard utan att ha ordentliga kalkyler i botten kan inte vara försvarligt.

4. Elektrostålverket kommer enligt den reviderade budgeten att ge mellan 13 och 15 milj. kr. i vinst under 1987. Morganverket förväntas ge 18 miljoner i vinst. Båda de här verken kan alltså klara lönsamhet och egna investeringar även i framtiden.

Dessa och många andra argument måste få slå igenom på den slutliga strukturplanen när man har förhandlat den färdigt.

Fru talman! Hur ser då näringsutskottet på propositionen och på vår motion 129? Här vill jag då börja med att återigen betona att varken propositionen eller näringsutskottets betänkande tar ställning till strukturplanen som sådan.

Utskottet tillstyrker visserligen propositionen men gör några viktiga markeringar. Dels betonar man företagets ansvar för de anställda, dels betonar man ansvaret för de orter som berörs. Det är krav som går långt utöver det ansvar som föreskrivs i lagen om anställningsskydd och som också sammanfaller med motionens syfte.

Nästa viktiga markering som utskottet gör gäller den framtida börsintroduktionen av aktierna i SSAB. Utskottet avfärdar börsintroduktionen som en fråga på flera års sikt. Detta måste anses som en klar markering från utskottet om att företaget inte nu skall agera utifrån perspektivet av en börsintroduktion. Även det här sammanfaller enligt min mening med motionens syfte, och det kan inte nonchaleras av företagsledningen.

Jag noterar också med tillfredsställelse att Bo Finnkvist öppnar dörren för löntagarfonderna när det gäller SSAB:s framtida kapitalförsörjning. Det är ett förslag som ligger helt i linje med det uttalande som den socialdemokratiska distriktskongressen i Malung antog i lördags.

Som jag redan tidigare sagt, är de fackliga organisationerna överens om att

struktureringsåtgärder är nödvändiga, och sådana kostar pengar. Det kostar mycket pengar, men vpk säger nej till 700 milj. kr. från LKAB. Därmed säger man också nej till 450 miljoner till investeringar i tunnplåtsverket i Borlänge. Och man anser att staten skall ge ett generöst stöd till Luleåverket, och därmed stänger man EG- och USA-marknaden för hela SSAB.

Fru talman! Jag vill fråga utskottets talesman: Är det inte i sak så att utskottet ställer upp på vad som sägs i motionen om företagets sysselsättningsansvar och om att företaget skall ha en för branschen god lönsamhet?

I detta anförande instämde Ove Karlsson, Iréne Vestlund och Inger Hestvik (alla s).

Anf. 23 BO FINNKVIST (s) replik:

Fru talman! Den fråga som Bengt-Ola Rytter avslutade sitt anförande med kan jag svara ja på. Utskottet har diskuterat frågan och ställer inte på något vis upp på att ett statligt stålföretag skall leva på hårdare villkor än andra stålföretag. Det är en olycklig bild som har spritts, och vi försöker på alla vis att få bort den.

Sedan vill jag också svara på de frågor som en del talare har ställt om varför industriministern inte är här. Jag har fått upplysningar om att han i dag befinner sig i Östergötland. Den här debatten har ju flyttats till en annan dag än den som tidigare planerats, och det är svårt för industriministern att ändra på åtaganden som han har gjort.

Sedan kan vi också konstatera att det händer ibland att vi behandlar betänkanden utan att ministrarna är här.

Anf. 24 LARS-OVE HAGBERG (vpk) replik:

Fru talman! Så här skall spelet tydligen gå till. Man skall fråga sin kamrat: Vad är det ni säger i utskottet? Säger ni att det blir ungefär som förut?

Men vad står det i avtalet. Bengt-Ola Rytter? Man har förhandlat om avtalet. Man har förhandlat om den del i den fackliga handlingsplanen som gäller ägandet och inriktningen, och fackets förslag har avslagits. De fackliga organisationerna ville ha "för branschen hög lönsamhet", men det avvisas av styrelsen, för det är inte förenligt med avtalet. Kan ni inte läsa vad som står där?

Utskottet godkänner avtalet men säger att det skall egentligen inte vara så. Vilka krafter är det som bestämmer? Man får väl inte vara hur naiv som helst för att klara sitt politiska skinn. Jag tycker att det i så fall är väldigt aningslöst och egentligen ett svek. Jag trodde faktiskt att de som tillhör arbetarrörelsen i Mellansverige kunde säga: Nu avslår vi propositionen i fråga om avtalet, och så får regeringen komma igen. Det hade varit konsekvent, och då hade man fått helt andra villkor.

Sedan till talet om att det inte har förhandlats om strukturplanen än. Men den skall ju behandlas på de villkor som står i proposition 71 – det som finns under punkten 3 i avtalet och det som finns under punkten 5 i avtalet, om att parterna skall vara eniga. Det är precis som i de här små skrivningarna som Bo Finnkvist har fått till t. ex. om börsintroduktion när man säger "att en börsintroduktion av SSAB mot bakgrund av koncernens aktuella ställning

torde få ses som en fråga på flera års sikt". Men om koncernens aktuella ställning är dålig och den skall börsintroduceras före 1991, då är aktieägarna och styrelsen i full fart med att strukturera om så snabbt som möjligt så att man accepteras på börser, och då är det ju ännu värre.

Sedan har man fått till några andra ord också om att SSAB inte skall få "åsidosätta sina förpliktelser gentemot anställda eller de orter där verksamheten bedrivs". Samma svar ger industriministern när det gäller Volvo och andra privata företag, men de gör ingenting för det. Vad har vi för anledning att tro att SSAB skulle göra något utifrån den utgångspunkten? Nej, det är väl ändå naivt i överkant att tro att man skall kunna godkänna avtalet, som står i väldigt stor motsats till de mellansvenska fackens program, utan att det får några konsekvenser.

Anf. 25 BENGT-OLA RYTTAR (s) replik:

Fru talman! Det är staten som äger SSAB, Lars-Ove Hagberg. Det är staten som skall utöva sitt ägarinflytande utifrån vad riksdagen bestämmer och deklarerar. Och det är fullständigt klart att i och med den här riksdagsbehandlingen är lönsamhetskravet nertonat. Det skall vi ta vara på inom SSAB och se till, att vi får en strukturplan som tar hänsyn till de regionala kraven på långsiktig styrka på marknaden.

Jag vill också tacka utskottsmajoritetens talesman för det utomordentligt klarläggande svaret. Det innebär nämligen att riksdagen ställer upp på det lönsamhetskrav som man har satt upp i det fackliga handlingsprogrammet för SSAB. Jag använde precis samma formulering i min fråga. Detta måste också innebära att MBL-förhandlingarna går in i ett konstruktivt skede med inriktning på att skapa största möjliga trygghet för de anställda och långsiktig överlevnad.

Fru talman! Jag tycker att härmed är riksdagens syn på SSAB:s framtid klarlagd, och jag förutsätter att SSAB-ledningen rättar och packar sig därefter.

Anf. 26 LARS-OVE HAGBERG (vpk) replik:

Fru talman! Jag skulle verkligen önska att Bengt-Ola Rytter hade rätt i att den styrelse som är tillsatt i det här avtalet rättade sig efter vad vi gör här. Om den gjorde det vore jag ytterst tacksam och glad och skulle ta åt mig varje stavelse och varje litet kommatecken. Men nu är det så, Bengt-Ola Rytter, att det vi beslutar om i hemställen är att godkänna detta avtal som det står, uteslutande utifrån strikt affärsmässiga principer. SSAB skall börsintroduceras, och beslutsordningen är sådan att de privata ägarna faktiskt har vetorätt eftersom man skall komma överens i de flesta frågor. Det är faktiskt sanningen i dag.

På det här sättet förlitar sig Bengt-Ola Rytter på att Björn Wahlström och styrelsen skall uttolka vad riksdagen har sagt. Jag ser det som naivt i överkant. Det enda hederliga är faktiskt att rösta nej till avtalet, att säga nej till börsintroduktion, så får vi se vad som kommer fram av den processen. Man bör alltså rösta för reservation 2.

Anf. 27 BENGT-OLA RYTTAR (s) replik:

Fru talman! Det är egentligen galet att två personer från Dalarna skall stå och träta i den här frågan, där vi ändå har sammanfallande och gemensamma intressen. Jag skulle vilja råda Lars-Ove Hagberg att läsa på avtalet igen. Det finns ingenting i avtalet som oundvikligen tvingar fram en börsintroduktion och ännu mindre en snabb sådan. Det finns utlösningsregler i det här sammanhanget. För mig är det inget tvivel om att riksdagen har uttalat sin syn på SSAB-problematiken och att den kommer att vara vägledande för förhandlingarna framgent. Annars finns det naturligtvis åtgärder att vidta.

Anf. 28 BO SÖDERSTEN (s):

Fru talman! Det betänkande som vi i dag diskuterar handlar formellt om en viss omorganisation av SSAB och ett inträde av delvis nya ägare. När den proposition som ligger till grund för betänkandet först presenterades tedde den sig också tämligen harmlös. Det ägarskifte som förebådades i SSAB och det kapitaltillskott som skulle ske fanns det i och för sig inte särskilt mycket säga om.

Men sedan propositionen lades fram har mycket hänt. Inte minst har SSAB:s nya ledning presenterat sin strukturplan. Formellt är det inte strukturplanen som är uppe till behandling här i dag, och den kommer heller aldrig upp till behandling i riksdagen i någon formell mening. Men det är knappast meningsfullt att föra dagens debatt utan att ta hänsyn till den totala situation som råder vid SSAB och det läge som stålindustrin och den mellansvenska gruvindustrin befinner sig i.

Tillsammans med några kamrater från Dalabanken och från Sörmlandsbanken uttryckte jag redan i januari tveksamhet inför en del av innehållet i propositionen. Det var, märk väl, innan någon som helst strukturplan hade lagts fram. I och för sig hade vi inga invändningar mot skiftet av ägare, men vi var skeptiska på två mycket viktiga punkter. För det första sade vi att kravet på lönsamhet inte fick drivas för långt. Naturligtvis menar vi inte att olönsamma industrier skall drivas vidare utan hänsyn till de kostnader som kan uppstå. Som jag snart skall återkomma till, är det dock inte fråga om något sådant i det här fallet. Men lönsamhet är alltid en bedömningsfråga. Lönsamhet är aldrig någonting på förhand givet. Det är en funktion av hur företag drivs. Om man försöker att driva företag som har livskraft vidare, kan man uppnå helt andra resultat än om man lägger ner enheter enbart därför att de inte passar in i ett förutbestämt mönster eller därför att det är bekvämt att krympa en verksamhet och enbart koncentrera sig på en kärna av det som verkar vara absolut mest lönsamt. Under de 10–15 senaste åren har vi sett alltför mycken aktivitet inom svenskt näringsliv följa det senare mönstret. Men så har vi också i vårt land börjat få en konkurrensutsatt sektor som är för liten för att orka bära upp resten av den svenska ekonomin. På ett liknande sätt kan också en strävan efter börsintroduktion verka. Vi har ju i vårt land hittills gudskelov i stor utsträckning befriats från följderna av den privatiseringsvåg som rullat fram över stora delar av vår omvärld och där ofta fått mycket negativa konsekvenser för breda grupper av befolkningen, som exempelvis i England. Att privatisera delar av basindustrin som stålverk och gruvor ter sig också något egendomligt, för att uttrycka saken milt. I varje fall

kan det aldrig få komma att tas till intäkt för att lägga ned enheter som i sig har en inneboende livskraft och är fullt utvecklingsbara.

När vi i januari skrev vår motion kunde sådana farhågor kanske te sig överdrivna. I dag har vi som motionerade anledning att känna en viss tillfredsställelse över den varning som vår motion innebar. Ty knappt hade motionstiden hunnit gå ut förrän SSAB:s nya ledning den 2 februari i år presenterade sin strukturplan. Skulle den sättas i verket så skulle mer än 2 000 jobb försvinna i den region som jag företräder här i riksdagen. Det skulle vara ett dråpslag mot Dalarna.

Bengt-Ola Rytter har redan i sitt anförande berört förhållandena vid Domnarvet och pekat på att de fackliga organisationerna visat hur man på ett lönsamt sätt kan driva både elektrostålverk och Morganverk vidare. Jag skall inte längre uppehålla mig vid den saken. Däremot skall jag ta upp läget vid gruvdivisionen, eftersom den på ett utmärkt sätt illustrerar de principer som jag just berört.

Av den diskussion som förts om SSAB kan man ibland få föreställningen att de gruvor i Grängesberg och Dannemora som SSAB driver skulle vara några gigantiska förlustmaskiner som likt 70-talets varv årligen slukar miljarder. Detta är ingalunda fallet. Det är inte ovanligt att man ibland tvistar om siffror. Men går man till SSAB:s resultatredovisningar från de senaste åren, skall man finna att gruvdivisionen inte gjort några förluster utan tvärtom fått överskott.

Gruvorna har väsentligen sina intäkter i dollar. Sådana företag kurssäkrar normalt sina intäkter några år framåt i tiden. Det har också gruvdivisionen inom SSAB internt gjort mot SSAB:s finansavdelning. Under åren 1982-1985 visade gruvdivisionen ett överskott om 60 milj. kr. I fjol förekom visserligen en liten dopkning då man gjorde en förlust om drygt 20 miljoner, men både i år och nästa år kan man räkna med att gruvdivisionen utan större problem kommer att gå runt och också visa ett visst överskott.

Men, säger då den tvehågsne, hur kommer det att gå för gruvorna längre fram in på 90-talet med kanske sjunkande dollarkurs och också sjunkande malmpriser?

Ingen kan naturligtvis ge ett precist svar på den frågan. All industriell verksamhet omges av osäkerhet. Skulle vi enbart satsa på helt säkra projekt, finge vi lägga ned det mesta av vårt näringsliv och flytta tillbaka in i kojor och backstugor.

Gruvdivisionen har i realiteten haft en lysande produktivitetsutveckling under 80-talet och fördubblat sin produktivitet under sju åtta år. Ledningen har nu lagt fram ett åtgärdsprogram, som ytterligare kommer att sänka kostnaderna avsevärt.

Vidare har man visat på mycket intressanta utvecklingsmöjligheter vid gruvdivisionen. Man kan exempelvis som en biprodukt ur malmen producera vanadin, en insatsprodukt som svensk stålindustri oundgängligen behöver och som vi hittills tvingats importera från Sydafrika. Man kan utveckla andra produkter som ferrit och superkoncentrat. Det mest intressanta projekt som tagits fram inom gruvdivisionen är dock produktionen av termisk fosfat, som är ett gödningsmedel med basiska egenskaper som är mycket miljövänligt och kan bidra till kampen mot försurningen. Utvecklar man gruvdivisionen i

den riktningen börjar man i själva verket att skapa en kemisk industri, som kan leva vidare av egen kraft och i grunden inte ens är beroende av gruvbrytning för sin långsiktiga utveckling.

Det är naturligt att utvecklingsprojekt av det här slaget fordrar ett visst tillskott av investeringsmedel. För den termiska fosfaten rör det sig exempelvis om medel i storleksordningen 60–70 miljoner, så det är långt ifrån några svindlande belopp som det rör sig om. Pay off-perioden för ett projekt som detta är också mycket kort och rör sig om tre–fyra år.

En snabbavveckling av gruvdivisionen på det sätt som SSAB:s nya ledning har föreslagit skulle vara det sämsta av alla alternativ. Det kan inte försvaras ens ur företagsekonomiska synpunkter och naturligtvis än mindre ur ett samhällsekonomiskt perspektiv. Att driva gruvorna vidare på medellång sikt är det i särklass mest förnuftiga alternativet.

Vad vi behöver när det gäller SSAB är inte snabbavveckling och nedläggning av enheter med rimlig lönsamhet. Det är i stället möjligheter till utveckling och en realistisk tro på framtiden.

Fru talman! Det finns ingen anledning att måla fan på väggen. De uttalanden som utskottets talesman här gjort i dag är också mycket värdefulla. Formellt är det som sagt inte heller SSAB:s strukturplan som vi avhandlar. Men det helt avgörande är att klargöra att den proposition som vi i dag behandlar och kammaren snart kommer att godta aldrig kan få tas som intäkt för att genomföra strukturplanen. Det centrala är att vi skjuter fram de utvecklingsmöjligheter som finns hos de enheter inom SSAB som i dag är nedläggningshotade.

För att ytterligare understryka att inget som helst missförstånd skall få råda på denna punkt och för att betona nödvändigheten av att noggrant undersöka de utvecklingsmöjligheter som jag skisserat här i dag, kommer jag i den kommande omröstningen att lägga ned min röst.

Det viktiga, fru talman, är inte formalia – det är i stället att rädda jobb vid företag som har rimliga framtidsutsikter.

Anf. 29 LARS-OVE HAGBERG (vpk) replik:

Fru talman! Jag kan instämma i mycket om utvecklingsprojekten; tillskotten till gruvnäringen, framtiden och att man inte skall privatisera utan att det är det sämsta alternativet. Men det finns en hake. Kanske Bo Södersten är något hederligare än andra i sin argumentation, eftersom han nu kommer att lägga ned sin röst.

Det är faktiskt så att Grängesberg försörjer Oxelösund, och kommer det till sist bara att bli som SSAB:s löntagarkonsult skisserade som en liten aning framöver, så kanske den kunden försvinner i och med detta avtal. Det är alltså inte fullt så enkelt att det bara finns en part.

Dessutom skall vi komma ihåg, att om man bryter ut gruvverksamheten ur SSAB, som det finns tankar på, sker det på andra grunder. Finns det någon annan statlig verksamhet som har andra villkor? Den som lever i den villfarelsen bör läsa propositionen Näringspolitik för 90-talet, som industriministern har lagt fram och som skall behandlas här i riksdagen.

Är då inte detta avtal grunden för allt det här? Det anser jag. Man kan inte trola bort avtalet. Det kommer att utgöra grunden för styrelsens handlande

framöver. Min erfarenhet av kamraterna i Järnbruksklubben i Borlänge säger mig att deras hårdnackade motstånd mot den av regeringen utsedda styrelsen inte kommer att förändras för att vi har gjort några små markeringar i utskottsskrivningen. Jag kan väl aldrig tro att det är de marknadskrafterna som är de starka.

Därför hoppas jag – och där är jag nästan i linje med Bo Södersten – att den här propositionen aldrig får bli vägledande för arbetarrörelsen. Mitt hopp står till livaktiga, duktiga fackliga organisationer, som engagerar sig och som ställer både styrelse och ägare mot väggen och säger att här är allvaret, man får göra någonting.

Jag ger inte upp hoppet, men att ta detta avtal försvårar den fackliga verksamheten betydligt och gör att den styrelse som är tillsatt får ännu mer råg i ryggen att fortsätta som den börjat vid de redan förda förhandlingarna. En sak skall vi vara på det klara med, och det är att positionsbestämningen när vi tar det här beslutet kan vi aldrig trola oss ifrån.

Och kom ihåg, att redan innan styrelsens förslag till handlingsplan kom fanns det de som såg vad det barkade åt för håll.

Anf. 30 BO SÖDERSTEN (s) replik:

Fru talman! Vi kan inte loss göra oss ifrån den verklighet där vi lever. Lars-Ove Hagberg kastar litet för många luftpastejer omkring sig för att vara helt trovärdig. Tanken att vi skulle kunna bo på en liten öde ö – det har ju Lars-Ove Hagberg tidigare försökt hävda här i kammaren – och fränsäga oss vårt internationella beroende är alldeles ohållbar. Nu är det så att propositionen finns, och vi får göra det bästa möjliga av situationen. Konsekvenserna behöver inte bli alltför negativa. Mest väsentligt att fastslå är att någon strukturplan inte följer som ett logiskt utflöde av det beslut som kan komma att fattas här i dag på grundval av proposition och betänkande. Sannolikt kanske det blir så att gruvdivisionen bör brytas loss från SSAB och bilda en egen enhet, men det hindrar ju inte att man kan ha långsiktiga avtal om leveranser av malm till SSAB; det finns ingenting som motsäger det.

Sedan tycker jag att Lars-Ove Hagberg är litet väl tystlåten om att det trots allt också finns positiva inslag. Man har ett stort investeringsprogram med satsningar i Domnarvet, vilket i all rimlighets namn kraftigt bör stärka verksamheten där. Om vi ser balanserat på det förslag som har lagts fram, om vi ser till att de mest extravaganta planer och propåer som SSAB-ledningen har presenterat stryps, då tror jag att vi kan se med optimism på både stålindustrin och den mellansvenska gruvnäringen.

Anf. 31 LARS-OVE HAGBERG (vpk) replik:

Fru talman! Vi skall inte diskutera luftpastejer, men nog är det väl något ditåt som det handlar om. Man anklagar mig för att vilja försätta oss till en öde ö, men vad jag vill säga är detta: Vi kan väl ändå begränsa det extrema exportberoendet och försöka bygga upp en nationell marknad! Då säger Bo Södersten att man är på en öde ö. Om det fungerar så. Bo Södersten, att vi, om vi vill bygga en egen nationell marknad och minska exportberoendet, hamnar på en öde ö, då tycker jag verkligen att arbetarrörelsen skall ta en diskussion om hur framtiden skall bli. Om vi skall fortsätta med exportbero-

endet får det ödesdigra konsekvenser för samhälle, demokrati, maktfrågor m. m. Det kommer att bli ännu mer förödande än det som händer nu.

Det är klart att man kan säga att ett sådant här avtal inte har någon logisk följd, men vi kan inte komma ifrån att regeringen, samtidigt som det här avtalet träffades, tillsatte en styrelse och att den styrelsen faktiskt har varit ganska logisk i sitt handlande och i sina uttalanden. Och styrelsen har handlat i enlighet med det uppdrag som den har. Det finner man om man lyssnar litet grand på vad som har framkommit i förhandlingarna.

Jag vill också varna för en annan sak. Om man bryter ut gruvdivisionen skall man inte ha några förväntningar, om man inte vill bryta och förändra den statliga ägarinriktningen. Det kan bli så att metallurgin i Oxelösund minskar, och då minskar kundunderlaget. Jag håller med om att man kan göra andra saker, men för det krävs tid.

Det bästa hade naturligtvis varit att alla socialdemokrater, hela arbetarrörelsen och andra i Mellansverige, ja, förresten i hela Sverige, hade sagt nej till det här förslaget. Därmed hade man fått ett verkligt tryck inför de fortsatta förhandlingarna. Då hade man haft ett politiskt stöd framöver.

För att det inte skall glömmas bort vill jag säga att vad vi skall kämpa för och vara positiva till är att vi framöver måste ha en helt annan syn på basindustrierna, där man tar hänsyn till regionalpolitik, gör samhällsekonomiska bedömningar och även bedömningar ur sårbarhetssynpunkt, vilket inte är det minst viktiga. Hur stor skall vår stålindustri vara? Hur stor omfattning skall vår gruvverksamhet ha? Det är viktiga perspektiv. Det är detta som det egentligen handlar om, och det kan riksdagen uttala sig om. Vpk har föreslagit: Ändra den statliga inriktningen, så att basindustrierna har en central plats inte minst för Bergslagen.

Anf. 32 BO SÖDERSTEN (s) replik:

Fru talman! Först den nationella marknaden. Det har ingen mening att, som Lars-Ove Hagberg försöker göra, inbilla folk att vi genom att bygga upp en nationell marknad skulle kunna klara näringar som exporterar 75–80 % av sin produktion. Vad vi klarar vårt välstånd på är nationellt starka företag, och det är något helt annat. Men de måste vara så starka att de kan hävda sig också i den internationella konkurrensen.

Den tredje vägens politik, som Lars-Ove Hagberg har kritiserat, har varit lyckosam. Den har sanerat den svenska ekonomin, tagit ner budgetunderskottet och ökat tillväxttakten. Det ger nu en förutsättning, att vi har möjlighet att vidareutveckla våra basnäringar. Det väsentliga för oss här i dag är att försöka se till att talet om snabbavveckling när det gäller gruvorna stoppas och att vi ger gruvorna en chans. Jag har i många olika sammanhang den senaste tiden visat att gruvorna har varit lönsamma hittills och att de har en framtid. Hittills har ingen med några fakta kunnat motbevisa den saken. Låt oss mot den bakgrunden, med det som grund och fotfäste, se till att gruvorna får möjligheter, ges chansen till en offensiv satsning framåt. Då kan de fortleva under många år, och då kan också nya industrier skapas utifrån den bas som man där har.

Anf. 33 PAUL LESTANDER (vpk):

Fru talman! Frågan om SSAB:s framtida storlek, verksamhetsinriktning och affärsstrategi angår alla arbetande människor i det här landet. Skall verksamheten byggas på samhällsnytta, jobb, teknikutveckling och energihushållning? Eller gäller det att vaska fram ett nytt klippobjekt, där börsens aktörer skördar maximala profiter under det att verken krymper?

Målen för SSAB-Luleåverken kan vara bra åskådningsexempel på hur förödande börsintroduktionen och de planerade neddragningarna kan bli för detta verk. I min motion har jag lagt fram förslag till en utveckling vid verket. Det principiella synsätt som återspeglas i övriga vpk-motioner i detta ärende delar jag fullt ut. Vi sätter inom vårt parti solidariteten mellan arbetargrupper som delar lika villkor främst. Detta innebär för SSAB-arbetarna runt om i landet att vi avvisar tanken på avskedanden innan ersättningsjobb ordnats. Det innebär också att vi lägger ett långsiktigt samhällsekonomiskt synsätt på utvecklandet av SSAB:s verksamhet. Den övergripande bedömning som vpk gör i dessa frågor har utvecklats av Lars-Ove Hagberg. Jag skall i det följande koncentrera mig på Luleåverken.

Vid Mefos i Luleå pågår en intressant teknikutveckling. Det projekt som nu utvecklas för framställning av processgas borde ha ett mycket stort intresse när det gäller att inrikta verket i Luleå mot att bli ett kemi-, energi- och stålkombinat. Utvinning av vanadin ur masugnsslaggen är också en angelägen verksamhet vid verket. Utvecklandet av valsverket för att möjliggöra en snabbare omställning och bättre förutsättningar att valsa småposter är också angeläget.

Detta kräver naturligtvis investeringar, och jag har ställt förslag därom i min motion.

Nu planerar ledningen för SSAB att i huvudsak satsa på metallurgin i Luleå. Det är en inriktning som på sikt hotar flera hundra jobb vid verket. Ingen som realistiskt bedömer framtidsutvecklingen vid SSAB i Luleå kan vara belåten. Ytterst är detta också ett hårt slag mot Luleå.

Till sist några kommentarer om stålverksarbetarnas kamp runt om i landet för sina jobb och för stålorternas framtid. Det är djupt beklagligt att man inte kunnat hålla samman inom facken. Det skulle ha behövts för att man skulle ha kunnat vända så att börsintroduktionen stoppats, så att vi i dag hade diskuterat en offensiv utvecklingsplan och inte ett krympnings- och, delvis, nedläggningsförslag. Gruvfacken visar en annan bild av gemensamma värderingar, när man vänt sig mot nedläggningar av gruvorna i Grängesberg och Dannemora.

Fru talman! Stora klasstrider i Sverige har visat på arbetarenighetens absoluta betydelse i svåra kampsituationer. Detta är en sådan svår kampsituation, då jobb hotas och hela näringar kanske kommer att läggas ner.

Anf. 34 STEN-OVE SUNDSTRÖM (s):

Fru talman! Detta betänkande om Svenskt Stål handlar ju i huvudsak om överlåtelser av aktier och storleken på statens framtida andel av röstvärdet i SSAB. Låt mig i detta sammanhang instämma i utskottets skrivning att en minskning av statens ägande under 51 % skall underställas riksdagen för prövning. Det skall naturligtvis till mycket speciella skäl i framtiden om

staten skall släppa majoritetsägandet i detta företag, som är så viktigt för många orter i vårt land.

När det gäller förslaget till den senaste handlingsplanen, så redovisar näringsutskottet den planen på elva rader ur ett pressmeddelande från Svenskt Stål. Jag tycker att det är en fattig beskrivning för att komma från ett riksdagsutskott i en fråga som berör så pass många – 2 200 anställda i stålbranschen.

I det här betänkandet går inte utskottet in på SSAB:s framtida verksamhetsinriktning, beroende på att dessa frågor nu skall diskuteras inom företaget. Därmed avstyrks också flera motioner med krav på olika strukturförslag.

I ett avseende finns det dock anledning att påminna om tidigare beslut som riksdagen fattat på det här området. Det gäller den skrivning som näringsutskottet presterat på s. 12 med anledning av motion N130.

Där har utskottet gjort en redovisning, som speglar delar av de beslut som riksdagen fattade i samband med behandlingen av den s. k. Norrbottenpropositionen, 1982/83:120. Det riksdagsbeslut som följde innebar att regeringen skulle återkomma med förslag till riksdagen när det gällde särskilda insatser vid SSAB i Luleå. Regeringen har ännu inte återkommit i dessa frågor med något förslag, som många har förväntat sig i enlighet med propositionens löfte.

Mot den bakgrunden tycker jag att det är viktigt med den förklaring som utskottet ger på s. 12 i detta betänkande, dvs. att det fanns risk för att utlösa handelspolitiska motåtgärder från vissa länders sida, vilket hade fått starkt negativa verkningar för SSAB:s stålexport.

Detta är en riktig beskrivning. Det är välkänt hur hårt bevakat SSAB har varit på USA-marknaden. Skall man vara med och sälja på en sådan marknad, gäller det att i viss mån anpassa sig till de spelregler som gäller där.

Mot denna bakgrund förutsätter jag naturligtvis att de löften och intentioner som slogs fast när det gäller investeringar i SSAB i Luleå fullföljs i de strukturförändringar som nu kommer att ske i företaget. Med andra ord: Självfallet skall företaget ta hänsyn till de riksdagsbeslut som fattats bl. a. enligt den s. k. Norrbottenpropositionen, när man nu förändrar strukturen inom Svenskt Stål. Även om inte riksdagen nu anslår direkta medel, så fritar det naturligtvis inte företaget från att följa fattade riksdagsbeslut i dessa viktiga strukturfrågor.

I övrigt kan konstateras att de strukturförändringar som nu kommer att starta naturligtvis kommer att innebära problem med sysselsättningen på flera orter som drabbas, i Bergslagen och i synnerhet i det län som redan har landets i särklass högsta arbetslöshet, alltså Norrbotten. Dessutom har Svenskt Stål alltsedan företaget bildades varit utsatt för ständiga strukturförändringar med åtföljande nedbantning av tusentals arbetstillfällen. Det innebär också att för varje strukturförändring som nu sker blir det allt svårare att klara sysselsättningen i de berörda orterna. I Norrbotten tenderar nu arbetslösheten att öka igen efter flera år av ökad sysselsättning. Drastiska förändringar i SSAB:s produktion förvärrar naturligtvis ytterligare sysselsättningsläget.

Slutligen, fru talman! En viktig förutsättning för att den svenska stålindu-

strin även i framtiden skall kunna behålla sin konkurrenskraft på världsmarknaden är självfallet att man ständigt är beredd att förändra strukturen och effektivisera produktionsapparaten. Dessa förändringar ställer naturligtvis stora krav på företagsledningarna och de anställda. Ständigt återkommande struktureringar skapar oro i SSAB och är inte bra för framtiden. Det är därför viktigt att de eventuella neddragningar som nu blir följden av strukturdiskussionerna snabbt följs av nya framtidssatsningar, som gör det möjligt att fånga upp flertalet av de anställda som riskerar att bli övertaliga i strukturförändringarna.

Anf. 35 BIRGITTA HAMBRAEUS (c):

Fru talman! Jag hoppas att den här debatten når ut till industriministern där han befinner sig – i Östergötland. Jag hoppas också att han får reda på att det här på läktaren sitter människor som verkligen har oerhört mycket att förlora om den strukturplan som vi i riksdagen inte får ta ställning till genomförs. Naturligtvis har jag förståelse för att vi måste hålla på reglerna här i kammaren, men jag har också stor förståelse för att man vill uttrycka sina känslor.

Den viktigaste utgångspunkten för näringspolitiken bör vara hur människor skall kunna försörja sig över hela landet. Centern kan aldrig godkänna att bygder döms ut därför att högsta möjliga lönsamhet skall styra utvecklingen. I så fall kan vi hamna i den situationen att vi måste utrymma landet därför att "Sverige inte lönar sig". Det är bisarrt att rätta avgörande mänskliga värden efter strikt ekonomiska kriterier. Den lönsammaste verksamheten gör inte alltid den största nyttan.

Det har kommit något osunt i vår ekonomi, när penningplaceringar kan vara så lönsamma att produktion aldrig kan mäta sig därmed. Det är inte möjligt att kräva att gruvorna skall gå med stor vinst. Gruvorna ger råvaror, men vad gör börsclippen för nytta? Gruvdivisionen har inte varit en belastning för SSAB. Det bör inte ställas högre krav på avkastning från våra gruvor än vad som är normalt för branschen.

Karl Boo och jag har väckt motionen N142 om gruvorna i Dannemora och Grängesberg. Den kommer att behandlas senare i vår i samband med näringspolitiken, som centern har påpekat i ett särskilt yttrande till detta betänkande.

Som Per-Ola Eriksson sade har staten fortfarande majoritet i SSAB, också efter beslutet i dag. Det är viktigt att man tänker sig noga för när det gäller gruvorna. Vi kräver en samhällsekonomisk utredning för att undersöka vad en fortsatt gruvdrift kunde innebära.

Det har tagits fram olika förslag att driva gruvorna vidare och samtidigt främja nya affärsidéer. Särskilt intressant är möjligheten att tillverka ett miljövänligt gödningsmedel, termiskt fosfat, som biprodukt vid malmbrytningen. Hepatiten kan ge ett basiskt fosfat, vilket inte är lösligt i vatten och är fritt från kadmium.

Samhället måste vidta sådana åtgärder att försurningen motverkas. Det är också en angelägenhet för samhället att se till att skadliga ämnen inte kommer in i näringskedjorna och att vattnet inte förorenas. Termiska fosfat kan medverka till sådana goda miljökonsekvenser. Råvara finns för mellan

tre och fyra år i dammarna i Grängesberg, och kalkylerna grundar sig på världsmarknadspriset på råvaran. Som Bo Södersten sade, kunde det här bli början till en framtidsindustri i Grängesberg.

Karl Boo och jag hemställer också i motionen att riksdagen skall anslå 100 milj. kr. för att genomföra ett åtgärdsprogram för utveckling av gruvorterna.

Fru talman! Jag har tagit intryck av debatten här i dag, och jag kommer att lägga ned min röst. Som Bo Södersten påpekade får riksdagen inte möjlighet att ta ställning till den strukturplan som SSAB har lagt fram. Jag vill genom att lägga ned min röst markera mitt missnöje med strukturplanen.

Anf. 36 LARS DE GEER (fp):

Fru talman! Gällande lagstiftning förutsätter att man för ingående MBL-förhandlingar med de anställdas organisationer innan man i ett företag gör stora strukturförändringar. Sedan SSAB:s strukturplan lades fram den 2 februari i år har sådana förhandlingar ägt rum vid ett flertal tillfällen. Det är svårt för någon som inte har deltagit i diskussionerna att yttra sig om dem, men vid vår partiledares Bengt Westerberg besök i Borlänge för några dagar sedan fick folkpartiet en fyllig orientering av de anställdas organisationer angående vad som förevarit vid förhandlingarna.

Från folkpartiet har vi dessutom lagt fram ett flertal förslag rörande möjliga alternativ till den framlagda strukturplanen, både beträffande gruvorna i Grängesberg och Dannemora och beträffande möjligheten att behålla den svenska tillverkningen av valstråd genom att koncentrera denna tillverkning till Domnarvet. Länsstyrelsen i Kopparbergs län har i skrivelse till SSAB begärt att dessa förslag skall utredas och ekonomiskt utvärderas.

SSAB har fört MBL-förhandlingarna och behandlat de framlagda förslagen totalt utan engagemang. Ibland har nyinkallade konsulter fått ta hand om förhandlingarna, och hövliga brev med förslag har inte ens bevärdigats med något uppehållande svar.

Enligt uppgift kommer den från början föreslagna strukturplanen att utan några förändringar antas av SSAB:s styrelse vid sammanträde i morgon. Dagens debatt torde därför vara den sista chansen som vi i riksdagen har att yttra oss om planen.

Det går, fru talman, inte att komma ifrån att SSAB:s representanter har fört – eller kanske tvingats föra – dessa förhandlingar med bakbundna händer. Henry Ford sade en gång: "För min del får en bil ha vilken färg som helst, så länge den är svart." – Direktiven till SSAB:s förhandlare har uppenbarligen varit av samma karaktär. Förhandlarna har inte haft mandat att diskutera några alternativ, och det har de heller inte gjort. Det är beklagligt att behöva konstatera detta.

För en vecka sedan hade SSAB inbjudit representanter för 35 svenska träddragerier – samtliga kunder hos företaget – till ett besök i Domnarvet. SSAB påpekade därvid att kunderna borde hålla sig lugna, eftersom verket skulle köras i åtminstone tre år till. Kunderna ställde då den rimliga frågan varför ett nedläggningsbeslut beträffande trådvalsverket i så fall måste fattas just nu. Om resultatet av driften under dessa tre år blir tillfredsställande kunde ju valstrådstillverkningen på sikt bibehållas.

Men återigen visade det sig att SSAB:s representanter uppträdde med helt

bakbundna händer! Nedläggningsbeslutet måste fattas och publiceras nu – något annat alternativ fanns inte. Trådtragerierna, som samtliga var kunder hos SSAB, betraktade detta svar som en veritabel kalldusch. Varför skulle de ligga kvar med sina inköp hos Domnarvet, när de därmed ändå inte kunde påverka nedläggningsbeslutet på minsta sätt? De kom till överläggningen med en positiv inställning att göra det bästa av situationen men för därifrån med vissheten om att de inte kunde påverka SSAB:s beslut vad de än ville eller vad de än gjorde. En konferens med positivt syfte hade därmed gett ytterst negativt resultat.

Såsom Gudrun Norberg redan har sagt i sitt anförande, har vi i folkpartiet ingen invändning mot propositionens förslag beträffande överlåtelse av aktier i SSAB till institutioner och företag som hittills inte varit aktieägare. Men samtycket utesluter förvisso inte att vi i folkpartiet anser oss ha rätt och plikt att följa hur SSAB hanterar sina förhandlingar och hur företaget behandlar – eller rättare sagt inte behandlar – de seriösa alternativ som både anställda och utomstående har fört fram.

Anf. 37 JÖRN SVENSSON (vpk):

Fru talman! Jag skall tillåta mig att förlänga debatten några minuter med en kommentar till en fråga som kunnat skymtas under debatten, nämligen frågan om exportberoende och protektionism. Det har sagts att den linje som vpk representerar skulle stå för någon sorts avstängning av den svenska marknaden och ett reserverande av den för den nationella produktionen – och att det i sin tur skulle skada våra handelspolitiska intressen allvarligt och utlösa repressalier.

Det är alltså inte en korrekt beskrivning. Så kan det inte fungera. Det är omöjligt att tänka sig att vi genom ett mycket markerat tullskydd skulle försöka utestänga utländsk konkurrens på det sättet. Det skulle naturligtvis drabba stålindustrins stora export.

Tanken är i stället följande: Det som har skapat det extrema exportberoendet på det här området lika väl som på andra industriområden är tendensen att slå sönder arbets- och produktionsprocessen, att göra sig av med kompetens inom vissa delar av en branschs produktion, och bara behålla vissa, dvs. göra sig mer ensidig än man nödvändigtvis behöver vara.

Och vad blir följden av det? Jo, det är klart att den kompetens och den produktion som man inte själv har måste man i stället ersätta genom import. Och ökar man importen uppstår det samtidigt ett tvång att försöka pressa ut ytterligare produkter på exportmarknaden för att kunna betala importen.

Det är denna överdrivna specialisering av produktionen som skapar det onödigt stora exporttvånget. Vad vi vill göra är att gå en delvis annan väg utan att för den skull gå in på någon protektionism. Vi vill se det mer långsiktigt och i stället satsa på att behålla en någorlunda bred kompetens i produkturvalet inom olika industribranscher. Gör man det och samtidigt gör långsiktiga satsningar på uppbyggnad och utveckling av denna kompetens, ser det hela på lång sikt och inte på kort sikt som SSAB gör, får man också en ökad konkurrenskraft på den nationella marknaden. Enligt vår strategi får man ett bredare sortiment, man blir verksam på ett bredare plan och kan

alltså sälja mer på den internationella marknaden. På det sättet kan man rädda en hel del av jobben.

Särskilt viktigt blir det att ha en sådan strategisk kompetens med nationella satsningar av uppbyggande slag på olika samhällsområden. Vi har exempelvis ett järnvägsväsen här i landet som på sikt under de närmaste årtiondena behöver rustas upp väsentligt. Vi måste nämligen av miljöskäl övergå till mer järnvägsbundna transporter när det gäller tyngre gods. Vi har många gamla processanläggningar inom processindustrin som behöver bytas ut därför att de är nedslitna och nedsmutsade. Också där krävs stålvaror, plåt, produkter för konstruktioner av olika slag.

Genom att kombinera ett bevarande av en litet mer allsidig kompetens än SSAB-ledningen tänker sig med ett långsiktigt uppbyggnadsprogram vidgar man alltså den nationella basen, räddar jobben och dämpar i någon mån det mycket markerade behovet av export. Så får man det hela att gå ihop.

Överläggningen i detta ärende var härmed avslutad.

(Beslut fattades efter debatten om näringsutskottets betänkande 23.)

Kammaren övergick till att debattera näringsutskottets betänkande 23 om vissa anslag inom finansdepartementets område.

I fråga om detta betänkande skulle debatten vara gemensam för samtliga punkter.

Statens pris- och kartellnämnd

Anf. 38 STEN SVENSSON (m):

Fru talman! I näringsutskottets betänkande nr 23 behandlas vissa anslag inom finansdepartementets område som faller inom näringsutskottets beredningsområde.

När det gäller regeringens förslag beträffande statens pris- och kartellnämnd, SPK, råder oenighet inom utskottet. Reservationer föreligger från folkpartiet, från kommunisterna och från oss moderater.

I reservation nr 1 framför vi att kostnaderna för SPK:s verksamhet bör kunna minskas väsentligt. Vi har i tidigare sammanhang aktualiserat frågor med denna innebörd, senast i motion L716 som behandlas av lagutskottet. Vi förordar nämligen en sammanslagning av SPK med konsumentverket, KOV. Vi upprepar således tidigare ställningstaganden beträffande konsumentverkets framtida organisation, vilket i stora drag innebär att KO-funktionen bryts ut och att återstående del av konsumentverkets organisation renodlas till en servicefunktion som sedan inordnas i SPK:s organisation. I detta sammanhang bör konsumentverkets egen provningsverksamhet överflyttas till statens provningsanstalt, vilket sammanfaller med den uppfattning som provningsanstalten själv har redovisat i ett remissyttrande. De nämnda åtgärderna leder således till att konsumentverket i sin nuvarande organisation avvecklas.

De här förändringarna framstår som ett naturligt inslag i en omdaning av konsumentpolitiken, inriktad på att denna skall fungera som ett medel att

Prot. 1986/87:104
8 april 1987

*Statens pris- och
kartellnämnd*

stärka marknadsekonomin och stimulera fri konkurrens.

De omfattande regleringar som nu kännetecknar statens verksamhet på konsumentområdet bör avvecklas. Ett primärt krav är, som vi understryker i reservationen, att prisregleringsinstrumentet definitivt utmönstras. Konkurrensövervakning och information i prisfrågor skulle därefter, som rimligt är, bli den dominerande uppgiften för den av oss föreslagna nya inriktningen av SPK:s verksamhet. Detta skulle möjliggöra ytterligare samordning av den konsumentinformation som båda verken, SPK och KOV, producerar, varvid ytterligare rationaliseringsvinster borde kunna göras.

De av oss föreslagna åtgärderna, som skulle genomföras i samband med en omfattande avreglering på det område där både konsumentverket och SPK i dag agerar, skulle uppenbarligen redan i sig medföra avsevärda besparingseffekter. Vi har därför i reservationen föreslagit att regeringen med det snaraste vidtar åtgärder för att såväl på kort som på längre sikt begränsa medelsanvändningen för den verksamhet som SPK nu svarar för.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till reservation nr 1.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 39 GUDRUN NORBERG (fp):

Herr talman! Folkpartiet har under flera år föreslagit att anslaget till statens pris- och kartellnämnd skall reduceras. Vårt besparingskrav är 5 milj. kr.

Det ekonomiska läget i vårt land kräver att besparingar görs på så många områden som möjligt. Vi anser att det är rimligt att minska kostnaderna på SPK, och det gör vi utifrån den utgångspunkten att vi anser att statens pris- och kartellnämnd ofta tvingas syssla med sådant som folkpartiet inte tycker att SPK skall syssla med.

Vi anser att regeringen konsekvent skall avstå från att förordna om prisstopp och andra prisreglerande åtgärder. Sådana ingrepp har starkt negativa verkningar, eftersom priserna i en marknadsekonomi spelar en fundamental roll som informationssignaler och förmedlare av konkurrensens effekter. Prisstopp kan inte förhindra inflation – bara skjuta problemen framför sig.

Det är då självklart att den verksamhet på SPK som hänger ihop med administrationen av prisregleringarna innebär kostnader. Vi tycker att besparingen är väl motiverad, och jag yrkar bifall till hemställan i betänkandet, med undantag för anslaget till statens pris- och kartellnämnd, där jag yrkar bifall till folkpartiets reservation.

Anf. 40 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! I motsats till de borgerliga representanterna i näringsutskottet vill vi från vpk:s sida mycket starkt understryka det viktiga i att den verksamhet som statens pris- och kartellnämnd bedriver kan fortsätta med oförminskad styrka. Det är nämligen i högsta grad av behovet påkallat att denna verksamhet kan fortskrida på ett tillfredsställande sätt. Det har att göra med utvecklingen på olika typer av varu- och tjänstemarknader. Vi vet

nämligen att monopolismen och prismanipulationen tilltar inom näringslivet. Man kan säga att det blir ett allt större avstånd mellan de verkliga produktionskostnaderna å ena sidan och priset å den andra. Man manipulerar med priser, och man för över kostnader från en vara till en annan. Det finns också sedan många år tillbaka en mycket stark tendens till kartellisering och monopolisering i näringslivet. Det är därför av stor vikt att SPK kan ha den övervakning, den effektiva registrering och den granskning av dessa karteller och prisöverenskommelser som rör både en mängd svenska företag och utländska företag som är verksamma på olika sätt i Sverige eller som samverkar med svenska företag.

En läsning av det nu aktuella kartellregistret borde övertyga t. o. m. den mest vantrogne om att det är i högsta grad behövt för konsumenternas skydd med en övervakning och en registrering av denna typ av överenskommelser. Dessa överenskommelser är ju till för att begränsa konkurrensen och för att i sista hand pungslå konsumenterna.

När det gäller prisreglering sägs det ofta att det inte är lönt att ha ett prisstopp, eftersom det bara är ett sätt att skjuta upp inflationen. Men det är faktiskt inte riktigt sant. Ibland fungerar det kanske på detta sätt. Men det kan också vara på det sättet att man genom att hålla ett tryck på företagen, så att de inte kan ta ut prishöjningar hur odisciplinerat som helst, kan så att säga tvinga över dem på rationaliseringslinjen. Då kan de i stället försöka vidga sina marginaler genom att effektivisera sin produktion och distribution. På detta sätt kan man alltså få en positiv verkan av en prisreglering, om den är rätt upplagd och kommer vid rätt tillfälle.

Efter dessa mer allmänna synpunkter skall jag be att få gå över till diskussionen om vpk-reservationen av John Andersson i näringsutskottet, reservation nr 3. I denna reservation begär vpk att någon form av delegation skall inrättas – en konsumentpresentation – inom SPK. Nu kanske någon frågar vad det är för mening att hänga på ett sådant organ utanpå SPK, som ju är ett granskande och registrerande organ som också bearbetar informationsmaterial, gör indexberäkningar och undersökningar av pris- och kostnadsutveckling. Det finns åtminstone ett par skäl som man som exempel kan peka på. Man behöver t. ex. kanske få litet mer allsidiga aspekter och nya dimensioner på undersökningen av hur pris- och kostnadsutvecklingen är i Sverige. Vi har t. ex. ett gammalt konsumentprisindex, konstruerat på traditionellt sätt, som ofta används som underlag för att bedöma hur levnadskostnaderna har utvecklats. Det används även för att t. ex. i diskussioner om lönebildning och löneförhandlingar utgöra en sorts riktmärke för hur mycket reallönerna kan ha stigit eller sjunkit vid olika tidpunkter. Detta index är lika för alla människor. Men i verkligheten är ju inte folk i detta avseende lika. Vi lever i ett klassamhälle, och konsumtionens struktur och hushållens konsumtionssammansättning är olika i olika samhällsklasser. Det finns ingen Genomsnittssvensson, utan det finns rikare Svensöner och fattigare Svensöner. Försökskalkyler som man kan göra litet mer på fri hand tycks ganska klart peka på att det nuvarande konsumentprisindexet är underskattat – när det gäller levnadskostnadsökningar för t. ex. de lågavlönade, dvs. dem som befinner sig i den undre delen av inkomstskalan. Därför är detta inte någon rättvisande metod. Det skulle vara av vikt att få in

synpunkter som kunde belysa dessa ting och göra det möjligt att variera beräkningarna något samt se hur prishöjningar under ett år slår i olika samhällsklasser. Det kan vara mycket viktigt, inte minst för de fackliga organisationerna, att få veta detta.

Konsumtionsmönstren – exempelvis boendemönstret – skiftar ju tiderna igenom. Man kan föra en analytisk diskussion om huruvida bostadskostnaderna är rätt uppmätta, eftersom boendet här förändrats. Man kan då inte "baka ihop" olika former av boende hur som helst, utan man måste även härvidlag ha en viss differentiering. Resonemang om sådana ting skulle kunna föras i ett sådant här litet lekmanorgan, där tjänstemännen på SPK skulle kunna få intressanta synpunkter och stimulans i sitt arbete.

Naturligtvis kan det sägas att om det i Sverige funnits en stark organiserad konsumentrörelse – som det finns i vissa andra länder – hade man kunnat föra en dialog av detta slag ändå, utan att ha något särskilt organ härför. Detta skall medges, men nu finns det inte någon sådan organisation i Sverige, och därför tycker vi att det kan fylla ett viktigt ändamål att inrätta ett lekmanorgan.

Detta är bakgrunden till yrkandet i reservation 3, som jag yrkar bifall till.

Anf. 41 ÅKE WICTORSSON (s):

Herr talman! Statens pris- och kartellnämnd har sedan 1981/82 genomfört ett omfattande besparingsprogram. Under sex budgetår har man skurit ner medelförbrukningen med ungefär 25 % av det ordinarie anslaget för budgetåret 1980/81. Därutöver pågår nu en planerlig real minskning av utgifterna under tre budgetår. Man genomför samtidigt en översyn av SPK:s organisation, en översyn som kommer att redovisas i nästa budgetframställning.

För nästa budgetår föreslår regeringen ett anslag på 38 milj. kr. till SPK. Folkpartiet har – som framgått av debatten – i motion krävt en minskning av detta belopp med 5 milj. kr. under hänvisning till att man inte anser sig vilja främja den prisövervakning som SPK utövar. Man vill helt enkelt rusta ner detta avsnitt av SPK.

Vi inom utskottsmajoriteten upplever självfallet en aktiv prisövervakning som ett viktigt led i en sammanhållen ekonomisk politik som syftar till att begränsa inflationens verkningar. Jag tror att det inte råder något tvivel om att i en sådan aktiv prisövervakning kan också ett medel som prisstopp vara ett riktigt verktyg, om man använder det med omdöme och inte under alltför långa tidsperioder.

Mot denna bakgrund är det ganska självklart för utskottsmajoriteten att med kraft avvisa kravet på att de ekonomiska ramarna skall beskäras när det gäller den verksamhet som i övrigt bedrivs inom SPK. Utskottsmajoriteten har en annan syn på dessa frågor än folkpartiet, och jag ber att få yrka avslag på folkpartireservationen nr 2.

Moderaterna ställer sig bakom kravet på nedskärningar men vill gå längre och i realiteten inte bara avskaffa SPK utan – om jag fattade moderaternas talesman här i debatten rätt – i stort sett slopa konsumentverket, som fyller en viktig uppgift i en aktiv konsumentpolitik. Även här finns det en klar skiljelinje mellan utskottsmajoritetens uppfattning när det gäller att inte bara

utöva en aktiv prispolitik utan också bedriva en aktiv konsumentpolitik. Vi kan inte ansluta oss till moderaternas synpunkter, och jag ber därför att få yrka avslag på reservation nr 1 från moderaterna.

Då det gäller vpk-reservationen om att det skulle inrättas en konsumentdelegation inom SPK måste jag i sanningens namn säga att jag inte riktigt begriper resonemanget. Det finns i dag en konsumentdelegation som deltar i jordbruksprisförhandlingarna inom ramen för statens jordbruksnämnds verksamhet. Det systemet har funnits under lång tid och har fått en viss stabilitet.

Vad man onekligen – och på den punkten kan jag gärna instämma med Jörn Svensson – skulle vilja uttala en förhoppning om är att det skulle bli en aktivare konsumentpolitisk debatt och att det också fanns möjlighet att förstärka konsumenternas inflytande på dessa förhandlingar. Det är en strävan som vi inom utskottsmajoriteten anslöt oss till under förra året, när likartade krav behandlades. Vi delar på den punkten vpk:s uppfattning, men vi ser inget skäl till att SPK skulle kompletteras med en konsumentdelegation. I varje fall har jag hittills inte funnit några sakliga skäl för en sådan åtgärd. Jörn Svenssons resonemang om konsumentprisindex, som ju utarbetas av statistiska centralbyrån, skulle egentligen peka på att vi hade behov av att inrätta en konsumentdelegation i anslutning till statistiska centralbyråns snarare än i anslutning till SPK.

Mot denna bakgrund ber jag, herr talman, att få yrka avslag på reservation nr 3 samt slutligen bifall till näringsutskottets hemställan i betänkande nr 23.

Anf. 42 GUDRUN NORBERG (fp):

Herr talman! Nej, Åke Wictorsson, vi vill inte rusta ner SPK och slopa prisövervakningen. Vi har klart sagt att vi vill slå vakt om SPK:s utredningar och SPK:s prisövervakning. Men vi vill inte att SPK skall administrera olika prisregleringar och prisstopp.

Det är ganska förvånande att Åke Wictorsson säger att prisstopp är ett viktigt verktyg. Då har han inte alls samma uppfattning som finansministern, som säger att prisstopp inte löser några problem. SPK har klart angivit att under 1985 har administrationen av prisregleringar och prisstopp tagit 12–13 % av medlen i anspråk. Detta gör att vi finner det väl motiverat att göra den besparing som vi föreslår. Den kan helt hänföras till den del av verksamheten som jag nämnt.

Anf. 43 STEN SVENSSON (m):

Herr talman! Jag vill klargöra för Åke Wictorsson att den konkurrensövervakning som SPK ansvarar för skall självfallet vara kvar. Det är en mycket viktig angelägenhet som vi verkligen vill värna om, för den syftar till att slå vakt om marknadsekonomin och främja en fri konkurrens.

Däremot skall prisregleringsinstrumentet utmönstras. Vi har också i vår reservation starkt understrukit att så skall ske, för då behöver man inte så att säga ligga kvar med personal och ekonomiska resurser för att utnyttja dessa från tid till annan, när prisstopp då och då återkommer. Man skall i stället slopa denna funktion, och då kan besparingar verkligen åstadkommas.

Vidare har vi föreslagit att konsumentverket och SPK skall slås samman,

vilket innebär att vissa uppgifter förs över till annan myndighet. Jag nämnde i mitt anförande vad det rör sig om, och jag sade att KO-funktionen skulle brytas ut. Det handlar inte om en total nedläggning, som Åke Wictorsson ville göra gällande, utan det är fråga om en angelägen strukturförändring.

I dagens samhällsekonomiska situation, där statsmakterna tvingas till en rad impopulära besparingsåtgärder, är det inte försvarligt med en ineffektiv användning av statliga medel. Om vi gör en jämförelse med exempelvis regeringens utfästelser till Bergslagskommunerna inför utsikten att Grängsbergsgruvorna skulle läggas ned – en fråga som vi debatterade vid behandlingen av föregående ärende – framstår regeringens ovilja att göra angelägna strukturförändringar inom de statliga myndigheterna som än mindre försvarbar.

Anf. 44 ÅKE WICTORSSON (s):

Herr talman! Till Gudrun Norberg: Jag kan i och för sig ansluta mig till finansministerns konstaterande att prisstopp inte löser några problem. Men i den faktiska verkligheten har finansministern använt prisstoppet som ett instrument i en aktuell situation för att påverka prisbildningen. Jag upplever att prisstoppet använt på det sättet kan vara meningsfullt.

Jag vill klart deklarera att utskottsmajoriteten vill slå vakt om kvaliteten i prisövervakningen hos SPK. Man har genomfört relativt kraftiga besparingar där. Folkpartiet är berett att gå ännu längre, men det kan endast få som resultat att kvaliteten i prisövervakningsarbetet sänks, vilket vi inte vill vara med om.

Sten Svensson hävdar att de pengar som satsas på SPK och konsumentverket innebär en ineffektiv användning av statens medel. Jag hävdar tvärtom att det är väl använda pengar och resurser, som behövs i den situation som vi nu befinner oss i, då det är nödvändigt att med olika medel motverka inflationsutvecklingen. Även här handlar det om kvalitet både i prisövervakningsarbetet och i konsumentpolitiken.

Anf. 45 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! De borgerliga företrädarna talar här emot att det skall finnas en statlig prisreglering. Då uppstår frågan: All den prisreglering, marknadsreglering och kartellisering som sker i privat regi – vill ni avskaffa den också? I så fall måste ni göra betydande ingrepp i näringslivets nuvarande beteenden, och då kommer ni att behöva ett starkare SPK.

Anf. 46 GUDRUN NORBERG (fp):

Herr talman! Tyvärr är det så, Åke Wictorsson, att finansministern säger det ena och gör det andra. Han använder prisstoppet trots att han säger att det inte löser några problem. Det måste föranleda oss att verkligen vidta dessa besparingar. Vi har ju stor anledning att oroa oss för kommande prisstopp.

Vi har talat för de här besparingarna i flera år. I fjol aviserades en översyn av SPK:s verksamhet, som har nämnts här. Det visar sig alltså att påtryckningar så småningom leder till resultat. Hade den här översynen kommit om inte folkpartiet hade gjort dessa påtryckningar? Men översynen

tycker vi tar alldeles för lång tid – att börja förra året och möjligen kunna redovisa ett resultat nästa år.

Prot. 1986/87:104
8 april 1987

*Statens pris- och
kartellnämnd*

Anf. 47 STEN SVENSSON (m):

Herr talman! Det är bra att Åke Wictorsson erkänner att prisstopp inte löser några problem. Då borde det inte heller vara några problem att ta bort själva prisregleringsinstrumentet, och då kan SPK verkligen koncentrera sig på konkurrensövervakning, vilket innebär en effektivare resursanvändning.

Överläggningen i detta ärende var härmed avslutad.

Kammaren övergick till att fatta beslut i de förevarande ärendena.

Näringsutskottets betänkande 22

Mom. 1 (inlösen av aktier i SSAB)

Utskottets hemställan bifölls med 277 röster mot 16 för reservation 1 av Jörn Svensson. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2 (överlåtelse av aktier i SSAB)

Utskottets hemställan bifölls med 277 röster mot 16 för reservation 2 av Jörn Svensson. 3 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 3 (statens ägarandel i SSAB)

Utskottets hemställan bifölls med 276 röster mot 16 för reservation 3 av Jörn Svensson. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 4 (riktlinjer för SSAB:s verksamhet)

Utskottets hemställan bifölls med 276 röster mot 16 för reservation 4 av Jörn Svensson. 3 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 5 (SSAB:s anläggningar i Luleå)

Utskottets hemställan bifölls med 277 röster mot 16 för reservation 5 av Jörn Svensson. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 6 (nationellt program för stålindustrin)

Utskottets hemställan bifölls med 277 röster mot 16 för reservation 6 av Jörn Svensson. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Näringsutskottets betänkande 23

Punkt 2

Mom. 1 (anslag till Statens pris- och kartellnämnd)

Först biträdades reservation 1 av Erik Hovhammar m. fl. med 70 röster mot 43 för reservation 2 av Christer Eirefelt och Gudrun Norberg. 182 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 187 röster mot 66 för reservation 1 av Erik Hovhammar m. fl. 43 ledamöter avstod från att rösta.

Prot. 1986/87:104
8 april 1987.

*Bostadsbeskattnings-
frågor m. m.*

Mom. 2 (konsumentdelegationer inom statens pris- och kartellnämnd)
Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av John Andersson
– bifölls med acklamation.

Övriga punkter

Utskottets hemställan bifölls.

8 § Föredrogs

skatteutskottets betänkanden

1986/87:31 om vissa bostadsbeskattningsfrågor m. m. och

1986/87:28 om förbättrad skattekontroll av vinster på värdpapper (prop.
1986/87:78).

Andre vice talmannen meddelade att betänkandena skulle debatteras i
angiven ordning och avgöras i ett sammanhang efter avslutad debatt.

Först upptogs till behandling skatteutskottets betänkande 31 om vissa
bostadsbeskattningsfrågor m. m.

Bostadsbeskattningsfrågor m. m.

Anf. 48 KARL-GÖSTA SVENSON (m):

Herr talman! Med anledning av skatteutskottets betänkande 1986/87:31.
där ett antal motioner på bostadsbeskattningsens område behandlas, får jag
anföra följande.

I reservation nr 1 har samtliga borgerliga partier föreslagit att den av
riksdagen under hösten 1986 beslutade höjningen av fastighetsskatten till
2,5 % i fråga om konventionellt beskattade hyreshusenheter skall upphävas.
Vi hävdar fortfarande att skattehöjningen är orättvis, olikformig och
diskriminerande mot privat fastighetsägande. En av de viktigaste principerna
i svensk skattelagstiftning är att beskattningen skall vara konkurrensneutral.
I detta fall har socialdemokraterna, som stöds av vpk, uppenbarligen inte
följt denna självklara princip.

Vi moderater föreslår också att fastighetsskatten successivt avvecklas. Vi
föreslår därför att skatten fr. o. m. 1988 sänks med en tredjedel.

Herr talman! Villabeskattningen skapar enligt moderat uppfattning två
stora problem. För det första skiljer sig taxeringsvärdena för exakt likadana
hus beroende på var husen är belägna. Ett hus i storstadsregionen har
sålunda i regel betydligt högre taxeringsvärde än vad motsvarande hus har på
landsbygden. Villabeskattningen slår därför olika. Den permanent boende
befolkningen i våra attraktiva kustbygder har fått vidkännas mycket höga
taxeringsvärden och till följd härav en mycket hög inkomstbeskattnings.

Enligt moderat uppfattning är det viktigt att beskattningen i detta
avseende blir mera rättvis och likformig. Enligt vår uppfattning kan detta mål
nås genom övergång till en beskattning som bygger på värdering av
boendeförmånen. Hyresnivåerna företer inte så stora skillnader mellan olika
platser i vårt land som taxeringsvärdena gör. Vi föreslår därför att denna

form av villabeskattnings utreds och att man i samband härmed även undersöker möjligheten att samma typ av beskattnings kan användas även på eget boende i bostadsrätt och ägarlägenhet. Vi fastslår klart och tydligt att metoden inte får leda till höjd schablonbeskattnings.

Det andra stora problemet med villabeskattnings är att avdrag inte medgivs för reparation och underhåll. Det har resulterat i ett ökat skatteundandragande. En stor del av reparations- och underhållsjobben på schablonbeskattade villor utförs utan kvitto. Eftersom villaägaren inte har avdragsrätt har denne i många fall inget intresse av att begära kvitto. I sanningens namn måste också sägas att både köpare och säljare av tjänsten gör vinster på att kvitto inte utväxlas mellan parterna. Om avdragsrätt införs tror vi att en klar förbättring kommer att inträffa beträffande redovisnings av utförda uppdrag.

Det är därför enligt vår uppfattning viktigt att förutom schablonbeskattnings även avdragsrätten för reparationer och underhåll blir föremål för en skyndsam utredning syftande till att förändra villabeskattnings i den riktning jag har redovisat.

Vi har dessutom i reservation nr 17 krävt att småhustaxeringskommittén får sådana tilläggsdirektiv att frågan om de höga fastighetstaxeringsvärdena i attraktiva turistområden prövas av småhustaxeringskommittén. Enligt gällande regler påverkas värderings av både mark och byggnad av fastighetens läge. Det är snarare på det viset att fastighetens läge påverkar mest byggnadens taxeringsvärde. Det kan ifrågasättas om denna värderingsteknik är riktig. Fastighetens belägenhet borde värdemässigt i första hand spegla värdet av marken. Eftersom en byggnads produktionskostnad är i stort sett lika hög varhelst den är belägen, borde inte de taxerade byggnadsvärdena för likadana hus skilja i nämnvärd omfattning mellan olika platser. En förändrad värderingsteknik, innebärande att den värdefaktor som ligger i fastighetens belägenhet i första hand kommer till uttryck i det taxerade markvärdet, kan skapa underlag för en jämnare inkomstbeskattnings även med en schablonbeskattnings men med utgångspunkt i det taxerade byggnadsvärdet. Det är, som jag tidigare framhållit, viktigt att de stora skillnader i boendebeskattnings som förekommer beroende var man är bosatt avsevärt begränsas. Jag vill därför fråga socialdemokraternas företrädare varför de inte vill medverka till en mera rättvis beskattnings i detta avseende.

Jag har tidigare i mitt anförande uttalat att det är rimligt att boende i eget småhus, bostadsrätt och ägarlägenhet skulle behandlas lika när det gäller boendebeskattnings. Det är minst lika viktigt att realisationsvinstsreglerna och reglerna om uppskov med realisationsvinst utformas på ett sådant sätt att de regler som gäller för enfamiljs- och tvåfamiljsfastigheter även blir tillämpliga beträffande bostadsrätt. I samband härmed har vi moderater också föreslagit borttagande av de begränsningar som förekommer i samband med indexuppräknings för de fyra första åren under innehavstiden. Dessa begränsningar ställer till onödiga problem i taxeringsarbetet. De kan också leda till att rena inflationsvinster beskattas. Socialdemokraterna talar ofta om förenklingar inom skattebyråkratin. Jag undrar därför: Varför ställer ni inte upp på en sådan förenkling?

Det är anmärkningsvärt att det vid beskattnings av hyresfastigheter saknas

möjlighet till skattefri avsättning till reparations- och underhållsfond. Genom en sådan avsättningsmöjlighet skulle förekommande snedvridning av konkurrensförhållandena mellan de allmännyttiga bostadsföretagen och de privata fastighetsägarna minskas. Vi vill också göra regeringen uppmärksam på vikten av att uppnå konkurrensneutralitet mellan olika bostadsföretag. Nu gällande regler, som medför olika beskattning beroende på ägarkategori, bör enligt moderat uppfattning bli föremål för omprövning.

Moderata samlingspartiet upprepar sitt krav på att sjunkande marknadsvärde skall utgöra skäl för omtaxering av fastigheter i enlighet med bestämmelserna om särskild fastighetstaxering.

Slutligen vill vi moderater av framför allt praktiska skäl men även av förenklings-skäl öka det skattefria beloppet vid uthyrning av fritidsbostad till ett halvt basbelopp. På så sätt följer det skattefria beloppet helt automatiskt kostnadsutvecklingen.

Med det sagda, herr talman, yrkar jag bifall till reservationerna 1, 2, 5, 6, 7, 8, 10, 13, 14, 16, 17 och 18.

Anf. 49 BRITTA BJELLE (fp):

Herr talman! Också jag skall tala om skatteutskottets betänkande 1986/87:31 om bostadsbeskattningsfrågor.

År 1982 infördes den s. k. hyreshusavgiften. Denna ersattes den 1 januari 1985 med den statliga fastighetsskatten. När denna fastighetsskatt infördes breddades också skattebasen till att omfatta ombyggda fastigheter, hotell- och restaurangbyggnader, småhus och såväl småhus som hyreshus på lantbruksenheter. Skatten bestämdes till 1,4 % för schablonbeskattade fastigheter och till 2 % av taxeringsvärdet för övriga fastigheter.

Hösten 1986 beslutade riksdagen att höja fastighetsskatten med 0,5 % till 2,5 % i fråga om konventionellt beskattade hyreshus samt hyreshus på lantbruksenheter. Det var alltså de privata fastighetsägarna som drabbades. Däremot skedde ingen höjning för de s. k. allmännyttiga bostadsföretagens fastigheter, som då fick ligga kvar på 1,4 %.

Bakgrunden till förslaget var att det under 1986 skett en upptrappning av de garanterade räntorna. Detta hade i sin tur lett till höjda kapitalutgifter för i första hand de allmännyttiga bostadsföretagen, som i sin tur varit tvungna att höja hyrorna. Dessa hyreshöjningar har också kommit de privata hyresvärdarna till del. Eftersom så skett ville regeringen från de privata fastighetsägarna dra in höjningarna till staten genom höjd fastighetsskatt.

I det privata fastighetsbeståndet har emellertid ungefär 250 000 lägenheter räntebidrag. Dessa har alltså även drabbats av upptrappningen av de garanterade räntorna och därmed fått höjda kapitalutgifter, men de drabbades ändå av den höjningen av fastighetsskatten. De drabbas alltså dubbelt; dels av upptrappningen, dels av höjd fastighetsskatt.

Inom det s. k. allmännyttiga bostadsbeståndet, som i dag inte betalar mer än 1,4 % i fastighetsskatt, finns det 275 000 lägenheter som inte drabbats av någon extra upptrappning och vars ägare därigenom tjänar på de höjda hyrorna. De tjänar alltså dubbelt; de får ingen upptrappning och ingen höjd skatt.

Förutom den orättvisa som byggs in i systemet uppstår här också en snedvridning av konkurrensen.

Höjningen strider också mot regeringens egna principer för samspelet mellan räntesubventioneringen och fastighetsskatten, som innebär att netto-belastningen för hus med och hus utan statliga lån skall vara lika. Vidare kan konstateras att skattehöjningen utgör en ej acceptabel merbelastning för ägare till affärs- och kontorslokaler, som över huvud taget inte omfattas av det statliga bostadslånesystemet. Skattehöjningen som skedde 1986 var orättvis, olikformig och diskriminerande gentemot privata fastighetsägare. Vi i folkpartiet vill därför att höjningen av fastighetsskatten skall upphävas. Jag yrkar därför bifall till reservation 1.

Som jag tidigare nämnde beskattas enskilt ägda hyresfastigheter hårdare än fastigheter ägda av de s. k. allmännyttiga bostadsföretagen. Till detta kommer att samtliga 1,5 miljoner småhusinnehavare berörs av denna beskattning. De som drabbas hårdast är de som redan har den dyraste boendeformen. Detta gäller särskilt småhusägare som finansierar sina hus utan statliga lån och andra som under senare år har förvärvat ett äldre hus, dvs. i många fall flerbarnsfamiljer som redan har en svår ekonomisk situation. Fastighetsskatten utgår således utan hänsyn till den skattskyldiges inkomst, förmögenhet eller försörjningsbörd.

Fastighetsskatten beräknas ge närmare 5 miljarder kronor under 1987/88. Av statsfinansiella skäl anser vi i folkpartiet därför att det inte är möjligt att avskaffa den omedelbart. Enligt vår mening bör det ske en översyn av bostadsfinansieringen och beskattningen i syfte att reducera bostadssubventionerna, och där bör också fastighetsskatten ingå. Med det sagda vill jag yrka bifall till reservation 3.

Herr talman! Vinsten vid överlåtelse av bostadsrätter beskattades tidigare endast om bostadsrätten såldes inom fem år från förvärvet. Reglerna för realisationsvinstbeskattningen av bostadsrätter ändrades hösten 1983. Realisationsvinstbeskattningen blev då evig. Från vederlaget vid avyttringen medges emellertid avdrag för ingångsvärdet, vissa kapitaltillskott och kostnader för förbättringsarbeten. Vinstbeskattningen är nominell och ger inte rätt till indexuppräknig av avdragsposten. Storleken av den skattepliktiga andelen av vinsten bestäms efter en fallande skala. För bostadsrätter som innehavts mer än fyra år skall 25 % av vinsten tas upp till beskattning. Jämfört med vad som gäller för boende i villa har bostadsrätter sedan länge i flera hänseenden diskriminerats vid beskattningen. Ändå kan det konstateras att dessa boendeformer har många likheter – även bostadsrättsinnehavarna satsar eget kapital i boendet och har ansvar för underhåll och skötsel av bostaden. I dag är det dessutom inte ovanligt att småhus upplåts med bostadsrätt.

Vi i folkpartiet anser att det är önskvärt att samma principer gäller för realisationsvinstbeskattning av såväl villor som bostadsrätter. Beskattningen av reavinster vid försäljning av bostadsrätter bör därför utformas i enlighet med de principer som gäller för försäljning av egna hem, dvs. med indexuppräknig och möjlighet till uppskov med beskattningen.

Bristen på bestämmelser om indexuppräknig innebär att en bostadsrättsinnehavare saknar det skydd mot inflationen som en småhusägare har. Det

kan medföra att en bostadsrättsinnehavare beskattas för rena inflationsvinster och t. o. m. för reala förluster, vilket självfallet missgynnar denna form av boende. Avsaknaden av regler om uppskov med beskattningen medför att rörligheten på bostadsmarknaden hämmas. Man förvärrar därmed problemen för dem som vill eller måste byta bostad. Som exempel vill jag nämna att avsaknaden av uppskofsregler kan medföra allvarliga ekonomiska bekymmer eller helt enkelt omöjliggöra bostadsbyte för en barnfamilj som på grund av tillökning i familjen vill byta från en mindre till en större bostad.

Eftersom vi i folkpartiet vill ha en likformig reavinstsbeskattning av villor och bostadsrätter, yrkar jag bifall till reservationerna 8 och 10.

Herr talman! Enligt vår uppfattning är det uppenbart att frågan om realisationsvinstsbeskattning av bostadsrätter inte kan ses isolerat från skattereglerna i övrigt på bostadsmarknaden. Saknas en helhetssyn på frågorna kan det lätt leda till att vissa boendeformer missgynnas och att en nödvändig och önskvärd rörlighet på bostadsmarknaden hindras.

Förutom skillnaden i reavinstsbeskattning som jag nyligen uppehållit mig vid, kan jag som exempel nämna skillnaderna i ekonomiska villkor. Villaägarna måste nämligen ta upp en schablonintäkt, medan motsvarande beskattning inte sker för bostadsrättsinnehavaren. Även om det kan finnas tekniska svårigheter med att utforma en enhetlig beskattning för dessa båda boendeformer, menar vi att skillnaden inte är försvarbar.

Herr talman! Jag yrkar därför bifall till reservation 12.

Anf. 50 STIG JOSEFSON (c):

Herr talman! I skatteutskottets betänkande nr 31 behandlas ett antal motioner som berör bostadsbeskattningen – bl. a. den statliga fastighetsskatten, realisationsvinstsbeskattningens utformning och omfattning samt reglerna för villabeskattning. Inte mindre än 18 reservationer har fogats till betänkandet. Jag skall något ta upp de fyra reservationer som centerns utskottsrepresentanter står bakom.

I reservation nr 1 berörs fastighetsskatten för hyreshus, och då närmast den höjning som i höstas beslöts för denna grupp. Ända sedan fastighetsskatten infördes har vi från centern varit starkt kritiska mot denna skatteform. Fastighetsskatten är orättvis. Den är inte fördelad efter bärkraft och missgynnar det enskilt ägda bostadsbeståndet. Den höjning av fastighetsskatten som skedde i höstas accentuerade ytterligare orättvisan gentemot det enskilt ägda fastighetsbeståndet.

Höjningen strider också mot regeringens egna principer för samspelet mellan räntesubventionering och fastighetsskatt. Dessa principer innebär att nettobelastningen för hus med och för hus utan statliga lån skall vara lika. Den skattehöjning som genomfördes i höstas är således både orättvis, olikformig och diskriminerande mot det privata fastighetsägandet. Det är därför vi reser yrkanter att den i höstas beslutade höjningen skall upphävas. Jag yrkar härmed bifall till reservation 1.

I reservation 6 berörs reglerna för villabeskattning. I motioner, bl. a. från centern, har det framförts krav på att avdrag vid beskattningen skall medges för kostnader för reparation och underhåll av eget hem. Det är en åtgärd som genom en lämplig utformning på ett positivt sätt skulle motverka utbredning-

en av den svarta marknaden. En rätt till avdrag för underhåll och reparation skulle utan tvivel medverka till att förbättra situationen på detta område och minska de olustiga inslag som finns. Hur avdragsrätten i detalj skall utformas blir beroende på den framtida utformningen av småhusbeskattningen. Flera reservanter anser att regeringen skyndsamt bör framlägga förslag om den framtida bostadsbeskattningen där avdrag medges för underhåll och reparation av eget hem.

En annan fråga som ofta diskuteras i riksdagen gäller reglerna för beräkning av realisationsvinst vid avyttring av bostadsrätt. I flera år har från centern framförts krav på en mera likvärdig realisationsvinstsbeskattning av bostadsrätter och villor. Samma sak gäller beträffande likformigheten i beskattningsreglerna.

Bostadskommitténs förslag innebar vissa förbättringar i denna riktning. Det föreslogs bl. a. att realisationsvinstsreglerna för bostadsrätterna skulle läggas om i syfte att få en bättre överensstämmelse med vad som gäller för villor.

Enligt reservanternas uppfattning är det angeläget att de förbättringar som föreslogs av bostadsskattekommittén snarast genomförs. Lika angeläget är det att uppskavsreglerna förändras så, att i huvudsak samma uppskavsregler som de som gäller för villor också skall tillämpas för bostadsrätter.

Herr talman! Med vad jag nu har anfört yrkar jag bifall till reservationerna 1, 4, 8 och 10 samt till utskottets hemställan i övrigt.

Anf. 51 TORE CLAESON (vpk):

Herr talman! Frågan om fastighetsskattens utformning, omfattning och storlek har varit föremål för många förslag sedan den infördes 1985 i stället för den tidigare hyreshusavgiften. Redan i samband med förslaget och riksdagsbeslutet år 1984, liksom vid flera senare tillfällen, har vpk föreslagit olika förändringar av innehållet i denna skatt.

En utgångspunkt för vpk-förslagen har varit, och är, att intäkterna av fastighetsskatten främst skall komma till användning inom bostadssektorn. Pengarna bör användas bl. a. till att stoppa nya hyreshöjningar och till att sänka hyrorna, framför allt i nya och i ombyggda hus. Vidare bör pengarna användas till ett riktat stöd åt de allmännyttiga bostadsföretagen, till ett återinförande av bostadsbidragen till alla hushåll utan barn och till en allmän förbättring av bostadsbidragen.

Vpk har i år återkommit till förslaget om att fastighetsskatten skall omfatta även industrifastigheter. Dessa har alltsedan skatten infördes varit undantagna från denna. Att fastigheter som betecknas som industrifastigheter undantas från fastighetsskatt, medan exempelvis bostadsfastigheter omfattas av denna, var svärförståeligt och omotiverat redan då skatten infördes. Det är minst sagt underligt att regeringen och de socialdemokratiska riksdagsledamöterna tydligen ännu inte är beredda att ta ställning till förmån för vårt förslag.

Nu omfattas exempelvis *inte* bensinstation med affärslokaler för livsmedel m. m. av skatten. Men andra fastigheter med affärslokaler, hotell, kontor, bostäder osv., omfattas av skatten! Redan då riksdagen den 11 december 1984 fattade beslut om fastighetsskatten motiverades undantagandet av

Prot. 1986/87:104
8 april 1987

*Bostadsbeskattnings-
frågor m. m.*

industrifastigheter med att regeringen avsåg att ta upp frågan om industrifastigheterna, som man sade, i annat sammanhang. Nu har det gått mer än två år sedan dess och fortfarande säger utskottsmajoriteten att frågan bör övervägas i ett större sammanhang och att man inte *nu* är beredd att ställa sig bakom vpk-förslaget.

Utskottet säger att syftet med fastighetsskatten har varit att skapa ett instrument som tillsammans med räntebidragssystemet svarar mot kravet på ett rättvist och solidariskt omfördelningssystem. Ändå avstår man från en utvidgning av skatten till att omfatta även industrifastigheter och från den större rättvisa som detta skulle innebära när det gäller olika fastighetsägarkategorier. Man avstår också från den större rättvisa som en omfördelning från industrikapital till hyresgäster och andra bostadskonsumenter skulle innebära.

Herr talman! Det handlar här om en för företagen ganska marginell utgiftsökning, som emellertid skulle få stor betydelse, både bostadspolitiskt och statsfinansiellt. Det är minst sagt förvånande att regeringen och socialdemokraterna i riksdagen ansett sig ha haft råd, och fortfarande anser sig ha råd, att avstå från intäkter i storleksordningen 1 miljard kronor per år. Är det fortfarande så, Arne Kjörnsberg, att socialdemokraterna inte är beredda att nu vare sig ställa sig bakom en utvidgning eller avstå från att eventuellt överväga en fastighetsskatt på industrifastigheter – för att nu återge vad utskottets s-talesman sade i fjolårets debatt? Står ni fortfarande fast vid detta underliga ställningstagande?

Herr talman! I utskottsbetänkandet behandlas även andra viktiga bostadsbeskattningsfrågor, bl. a. i anslutning till Axel Anderssons och Hans Göran Francks motion Sk387. I denna motion tar man upp problem som också vi i vpk under många år har tagit upp, bl. a. i riksdagen. Det gäller olika inslag av handel och spekulering med bostäder. Prisutvecklingen för bostadsrätter och småhus visar, som motionärerna så riktigt framhåller, hur marknadskrafterna tar ett allt stadigare grepp om bostadsmarknaden.

För att kunna köpa en bostadsrätt i storstaden måste man nästan vara miljonär. Allt fler hyreslägenheter i attraktiva storstadsområden omvandlas till bostadsrätter, andelslägenheter och särskilda företagslägenheter. Fastighetspriser och hyror drivs upp. Banker, kontor och hotell breder ut sig, och vanligt folk trängs undan och hänvisas till mindre attraktiva områden. Segregationen tilltar. Det sker en omfattande spekulering i hyreshus och hyreslägenheter. Svarta affärer hör till vardagen. Hus köps och säljs över huvudet på hyresgästerna, och samhället luras på mångmiljonbelopp.

De miljardvinster som årligen görs på bostadsmarknaden beskattas till mycket liten del. För att grundläggande bostadspolitiska principer och ambitioner skall kunna vidmakthållas bör bl. a. realisationsvinstbeskattningen skärpas. En sådan skärpt beskattning ger också större möjligheter till viktiga bostadssociala insatser.

Värdeökningar som beror på annat än att det reala värdet ökats genom förbättringar och värdesäkring av den egna kapitalinsatsen bör beskattas till hundra procent. Vidare bör reglerna vara gemensamma för villor och bostadsrätter, och möjligheten för villaägare att få uppskov med beskattningen bör enligt vpk:s uppfattning tas bort.

De förslag som tas upp i s-motionen Sk387 ansluter vi oss alltså till. Vpk-ledamoten i skatteutskottet har följt upp dessa förslag i olika reservationer. Jag yrkar bifall till vpk-reservationerna nr 4, 9, 11 och 15 samt i övrigt till utskottets hemställan.

Till sist, herr talman, en kommentar till det som har sagts från de borgerliga ledamöternas sida beträffande fastighetsskatten och orättvisan i att privata fastighetsägare – som har statliga lån och som fick en viss upptrappning av den garanterade räntan – på ett sätt kan sägas bli drabbade dubbelt så mycket av den höjning av fastighetsskatten som riksdagen beslutade i december förra året. Det kan tilläggas att samtidigt som riksdagen fattade beslut i frågan hemställdes att regeringen snarast skulle lägga fram ett förslag i syfte att utjämna den här skillnaden. De borgerliga ledamöter som varit uppe och talat här i dag torde känna till att det föreligger ett sådant förslag som vi inom kort har att ta ställning till. Därmed skulle alltså denna orättvisa undanröjas.

Anf. 52 ARNE KJÖRNSBERG (s):

Herr talman! I det betänkande som vi nu diskuterar behandlas 27 motioner med ett eller flera yrkanden, och det finns, som Stig Josefson sade, 18 reservationer samt ett särskilt yttrande.

De allra flesta av de frågor som tas upp i motionerna har diskuterats av bostadskommittén. Kommittén lämnade sitt slutbetänkande förra året, och nu funderar regeringen på dessa frågor. Som en följd av detta har utskottets majoritet på flera punkter kommit fram till att det är lämpligt att avvakta regeringens överväganden. Jag är medveten om att mina med- eller motdebattörer på både vänster- och högersidan kanske inte är nöjda med detta, men det är ganska vanligt att göra så i detta hus när man vet att någonting är på väg. Jag återkommer efter hand till detta faktum.

Först några ord om fastighetsskatten, som kommentar till reservationerna 1, 2 och 3. Syftet med fastighetsskatten har varit och är att ha ett instrument, som tillsammans med räntebidragssystemet skall ge ett rättvist och solidariskt omfördelningssystem inom bostadssektorn. Strävan har dessutom varit – det skall inte på något sätt förtigas – att skatten skall bidra till att motverka fortsatta kostnadsökningar för staten.

Denna skatt är alltså av både bostadspolitisk och statsfinansiell karaktär. I tre motioner krävs att den höjning av skattesatsen som beslutades förra året skall upphävas. Utskottsmajoriteten anser dock att de argument som i höstas gällde för höjningen av skatten fortfarande gäller, med samma kraft. Skälet var som bekant att de allmännyttiga företagen fick ökade kapitalutgifter genom en upptrappning av den garanterade räntan, och detta ledde i sin tur till att de privata hyresvärdarna för egen del skulle kunna tillgodogöra sig hyreshöjningar om inte skatten höjdes. Vi tyckte att det var fel då, och vi tycker att det är fel även nu. Argumenten kvarstår alltså, och i motionerna framförs inte något nytt som gör att tidigare beslut nu bör omprövas.

I den mer övergripande frågan om fastighetsskatt eller inte anser utskottet att det inte finns skäl att ändra ståndpunkt, men det har väl redan framgått av min mer principiella deklaration vad gäller syftet med fastighetsskatten.

I en motion och en reservation argumenterar vpk för sitt kända krav att

även industrifastigheter skall omfattas av fastighetsskatt. Jag kan ge ett direkt svar till Tore Claeson, nämligen att detta krav bör och kommer att tas med i en mera total översyn av industrins beskattning.

I detta sammanhang, herr talman, vill jag också kommentera en sak som Tore Claeson sade. Han anser att man skall införa bostadsbidrag till alla hushåll utan barn. Jag kanske missuppfattade Tore Claeson, eller också var det en felsägning. Tore Claeson kanske kan återkomma till detta.

I reservationerna 5, 6 och 7 tas upp krav på omläggning av villaschablonen, avdrag för underhåll av villa och en höjd gräns för skattefri uthyrning av fritidshus eller motsvarande. Argumenten i dessa frågor har tidigare framförts och det finns inte skäl att ompröva dem nu, bl. a. därför att riksdagen bör avvakta regeringens ställningstagande till förslagen från bostadskommittén.

Vad gäller gränsen för den skattefria intäkten finns det inte skäl att nu höja den, eftersom det bara är två år sedan den höjdes från 4 000 till 8 000 kr.

I ett antal motioner och reservationer tas flera frågor upp som gäller beskattning av bostadsrätter. Det gäller bl. a. indexuppräknig av anskaffningsvärdet och reglerna för uppskov med beskattning av realisationsvinst. Jag återkommer till detta med bostadskommittén, med risk för att uppfattas som tjatig. Med hänsyn till att man i kanslihuset nu funderar på dessa frågor med utgångspunkt i bostadskommitténs förslag finns det enligt utskottets mening inte några bärande skäl för att föregripa regeringens kommande ställningstaganden.

Herr talman! I tre motioner som utskottet har behandlat i detta betänkande föreslås att avdrag skall få göras för avsättningar till reparationer och underhåll av hyresfastigheter. Utskottet har tidigare behandlat motioner med samma eller liknande innehåll och har då påpekat att den skattskyldige redan nu har möjlighet att fördela kostnaderna, i varje fall om de är större, under tre år. Med hänsyn till detta och en allmän strävan – som jag tror att alla fortfarande står bakom – att förenkla taxerings- och deklarationsarbetet avstyrker utskottet dessa förslag.

Så några ord om taxering av skärgårdsfastigheter, en sak som berörs i reservation 17. Utskottet är väl medvetet om att den stora efterfrågan på fritidsbostäder inom en del områden – det gäller inte bara skärgården – innebär problem. Detta är extraordinära förhållanden, som motiverar särskild noggrannhet vid indelning i värdeområden. Utskottet utgår från att detta kommer att ägnas särskild uppmärksamhet i förberedelserna inför 1990 års taxering. Det ingår också i småhustaxeringskommitténs uppdrag att se över värdefaktorerna. Det finns alltså inte nu anledning för riksdagen att vidta någon särskild åtgärd i denna del. Detta är också ett svar till Karl-Gösta Svenson.

Jag vill också lämna ett svar som kan riktas till samtliga borgerliga företrädare, som talar om konkurrensneutralitet. Den kan naturligtvis mätas på olika sätt, men ni brukar vara företrädare för uppfattningen att marknaden mäter så bra. Det tycks vara attraktivt och lukrativt att köpa hyresfastigheter, och man kanske kan fundera på om konkurrensneutraliteten går åt fel håll.

Till sist, herr talman, har utskottet i detta betänkande behandlat två

motioner som berör frågan om särskild fastighetstaxering. I en motion föreslås att omtaxering skall kunna ske om marknadsvärdet rent allmänt har minskat, och i en annan motion krävs att en omtaxering skall kunna ske om taxeringsvärdet bör förändras med minst 25 000 kr. Utskottet har samma uppfattning nu som tidigare: Det finns risk för att förslagen kommer att innebära att man via en särskild fastighetstaxering skulle införa en ny allmän sådan taxering, och detta vore fel.

Innan jag slutar vill jag kommentera ett yttrande från Britta Bjelle. Hon säger, att om det saknas en helhetssyn i dessa frågor blir det lätt fel, orättvist och t. o. m. diskriminerande. Just detta är skälet till att jag på punkt efter punkt har sagt att riksdagen bör avvakta det ställningstagande på hela detta område som regeringen kommer att göra till följd av bostadskommitténs förslag.

Herr talman! Med detta har jag, i vissa fall kanske en smula flyktigt men ändå något, berört de flesta motionerna och samtliga reservationer. Jag hoppas att det har framgått att jag yrkar bifall till hemställan i skatteutskottets betänkande 31 i alla delar och avslag på samtliga till betänkandet fogade reservationer.

Anf. 53 TORE CLAESON (vpk):

Herr talman! Låt mig först klara ut detta med bostadsbidrag till alla hushåll utan barn. För ett par år sedan beslutade riksdagen mot vpk:s röster att avskaffa möjligheten för hushåll utan barn att erhålla bostadsbidrag. Vpk gick emot det beslutet, och vi har tagit upp frågan vid många tillfällen och föreslagit ett återinförande av möjligheten för alla hushåll utan barn att erhålla bostadsbidrag. Bostadsutskottet gjorde ett uttalande i det betänkande som behandlades i mars månad förra året om att man förväntade sig att bidraget skulle återinföras, och riksdagen beslutade i enlighet med bostadsutskottets hemställan.

Sedan har regeringen haft tre tillfällen att effektuera denna beställning, eller vad vi nu skall kalla den. Men det har man inte gjort. Regeringen hade tillfälle när proposition nr 48 lades fram i höstas. Då hänvisade man till att regeringen i budgetpropositionen skulle återkomma till frågan om bostadsbidrag för hushåll utan barn. Men när budgetpropositionen kom fanns inget sådant förslag. Då hänvisade man till att det skulle komma en särskild ungdomsbostadsproposition. Nr 93 har den och den har kommit. Den är föremål för behandling i bostadsutskottet. Inte heller där föreslås någon bostadsbidragsmöjlighet för alla hushåll utan barn, utan man inskränker sig till att föreslå ett sådant bostadsbidrag till ungdomar som är i åldern 18–28 år. Så ligger det till med den saken.

I fråga om industrifastigheterna citerade jag vad den socialdemokratiska utskottstalesmannen sade förra året. Jag skall, herr talman, upprepa det han sade: Vi är inte nu beredda att vare sig ställa oss bakom en utvidgning eller avstå från att eventuellt överväga en fastighetsskatt på industrifastigheter. Min fråga till Arne Kjörnsberg var: Är det fortfarande ert ställningstagande?

Anf. 54 KARL-GÖSTA SVENSON (m):

Herr talman! Arne Kjörnsberg svarade inte på min direkta fråga varför man skall ha olika beskattning beroende på var man bor. Jag nämnde som exempel i mitt anförande att taxeringsvärdena är olika i storstadsregionerna kontra landsbygden och ute i de attraktiva turistområdena. De som bor i dessa fastigheter permanent upplever en orättvisa i att beskattningen är olika beroende på var man är bosatt någonstans. Det finns all anledning att driva på regeringen i den här frågan och inte år efter år avvakta resultaten av någon företagen utredning.

När det gäller bostadsrätterna vill Arne Kjörnsberg också avvakta och inte förändra t. ex. uppskovsregler och realisationsvinstsregler så att de blir anpassningsbara till villabeskattningen. Det är samma sak här, precis som Britta Bjelle nämnde i sitt anförande, att man genom skattekonsekvenserna försvårar möjligheterna för familjer att flytta från en mindre bostad till en större.

Arne Kjörnsberg vill inte heller vara med om att ekonomin konsolideras för uthyrningsfastigheter så att medel kan avsättas till reparationsfonder och underhållsfonder. Han hänvisar till att det finns en möjlighet att fördela stora kostnader i efterhand. Men det är en helt annan sak. Då har jag haft kostnaden. Att möjligheten finns i dag att kunna fördela den på tre år är vi medvetna om. Men det gäller att kunna avsätta medel för framtiden, att ha en framåtsyftande god ekonomisk politik, en god ekonomisk redovisning och en god ekonomisk förvaltning för hyreshusen. På så vis kan man planera underhållsjobb framåt i tiden. Då är det viktigt att kunna avsätta de pengarna skattefritt när man har goda år i hyreshusverksamheten. Det finns all anledning att följa de moderata idéerna i detta avseende.

Enligt de direktiv som finns till småhustaxeringskommittén, som jag själv tillhör, är vi begränsade så att vi inte kan behandla just den aktuella frågan. Vi skall rätta oss efter marknadsvärdet. 75 % av marknadsvärdet är det taxeringsvärde vi skall komma fram till. Jag tyckte mig höra ett visst medhåll från Arne Kjörnsberg om att de olikheter som finns inte är bra. Vi har oerhört höga taxeringsvärden inom attraktiva områden, som innebär att framför allt den permanenta befolkningen får en mycket högre beskattning än om man varit bosatt någon annanstans. Men några direktiv i den riktningen finns inte, och vi kan inte få någon ändring till 1990 års fastighetstaxering. Därför frågar jag Arne Kjörnsberg: Hur skall vi lösa de här problemen?

Anf. 55 STIG JOSEFSON (c):

Herr talman! Centern och socialdemokraterna har helt skilda grunduppfattningar om fastighetsskatten, och vi kommer väl inte längre genom att i dag diskutera frågan. Jag vill dock fråga: Anser verkligen Arne Kjörnsberg att denna skatt är tillfredsställande? Vi anser att den är orättvis i utformningen, både vad gäller omfattningen och konstruktionen.

När man lyssnar till Arne Kjörnsberg får man närmast intrycket att de problem som vi har tagit upp i reservationerna skulle lösas i den kommande propositionen. Det var mycket få argument som framfördes mot våra synpunkter. Nu tror jag för min del inte att problemen kommer att lösas i

propositionen, i varje fall inte alla. Om det hade varit på det sättet är det en gammal god sed i utskottet att formulera en positiv skrivning till de frågor som man förutsätter att regeringen skall lösa i linje med motionärernas önskemål.

Villaschablonen är en fråga som varit uppe väldigt många gånger. Vi har tidigare uttalat oss positivt för att man skall utreda den frågan och pröva möjligheterna. Det är ganska intressant att höra vad Arne Kjörnsberg säger om den frågan. Det skulle också kunna vara en anvisning om vad som är att vänta från regeringens sida.

Beräkningen av reavinsten och uppskovsregeln för bostadsrätter har också varit föremål för diskussion. Egentligen är det en fråga som har diskuterats så pass mycket att den skulle kunna lösas utan att vi behöver avvakta någon utredning eller den kommande propositionen. I varje fall skulle man önska att det vore möjligt. Vi fick intrycket av Arne Kjörnsberg att det kommer en proposition liksom att frågorna kommer att lösas. Det vore intressant att höra Arne Kjörnsbergs syn på dessa frågor. Har en ändring verkligen gjorts så att den kommande propositionen tillgodoser en stor del av de uppslag som har väckts i motionen, vilka har fått stöd av en del av partierna i reservationer?

Anf. 56 BRITTA BJELLE (fp):

Herr talman! Tore Claeson hänvisar till att den garanterade räntan förmodligen kommer att sänkas för en del fastigheter med statliga lån. Därför menar han att den orättvisa som jag bl. a. talade om i mitt anförande – och den är riktig, för vissa fastigheter i det privata fastighetsbeståndet drabbades dubbelt medan allmännyttan tjänade dubbelt – skulle vara undanröjd om man sänker den garanterade räntan. Men då vill jag påminna om att 275 000 lägenheter i de allmännyttiga fastigheterna inte har drabbats av någon extra upptrappning och inte har fått någon höjd skatt. De berörs inte av någon sänkt ränta. De har fortfarande ett alldeles utmärkt utgångsläge gentemot de privata fastighetsägarna, även om några av dem som drabbades dubbelt får sänkt ränta. Obalansen består därför.

Dessutom drabbades ägarna till kommersiellt ägda affärs- och kontorslokaler av en merbelastning på grund av den höjda fastighetsskatten. De låg helt utanför det statliga bostadslånets system, men ändå drabbades de. Det gör att den orättvisan fortfarande består. Här kan man passa på att fråga Arne Kjörnsberg om han anser att fastighetsskatten har blivit neutral och om det är en verkligt rättvis skatt.

Sedan säger Arne Kjörnsberg att vi i folkpartiet vill ha en helhetssyn för att få till stånd balans mellan bostadsrätter och egna hem. Det är faktiskt ett önskemål som vi har. Frågan är då om man behöver utreda alla de frågor som kan dyka upp i sammanhanget. Det står redan klart att mycket är orättvist. Vill man verkligen uppnå en balans mellan de båda boendeformerna, kunde man redan nu göra det möjligt för dem som säljer en bostadsrätt att få uppskov om de flyttar till en ny bostadsrätt. Man kunde också förbättra indexuppräknigen för dem så att de inte förlorar på inflationen.

Man behöver alltså inte utreda alla frågor. De regler som verkar klara, om man har denna målsättning, borde kunna tillämpas redan nu.

Anf. 57 ARNE KJÖRNSBERG (s):

Herr talman! Till Tore Claeson: Det var ett ordagrant citat, och det var för att ge den ärade vpk-ledamoten möjlighet att rätta till uttalandet som jag tog upp det. I det första inlägget sade nämligen Tore Claeson att det gällde bostadsbidrag till alla hushåll utan barn. Nu kom ordet "möjlighet" till, men jag är säker på att det ges möjlighet för min meddebattör att ändra det ursprungliga uttalandet i protokollet, och då hade mitt inlägg kanske något värde.

Karl-Gösta Svenson och ytterligare någon annan tog upp frågan om taxeringsvärdet. Det är nu så att taxeringsvärdet utgör grunden för beskattningen. Taxeringsvärdet är i sin tur ett resultat av det aktuella saluvärdet och vissa andra förhållanden. Vi är medvetna om att nuvarande förfarande leder till problem i vissa fall, och då bör särskilda hänsyn tas. Den möjligheten ges också inom vissa ramar. Ingen har kunnat föreslå något bättre underlag för att fastställa skatten. Ni talar om bruksvärde på boendeförmänen, men utan att vara expert på den delen – eller ens i någon del mån – kan jag ändå skönja vilka enorma problem en sådan bedömning skulle innebära.

Stig Josefson konstaterar att vi har olika uppfattning om huruvida fastighetsskatten är rättvis eller orättvis. Jag instämmer i Stig Josefsons karakteristik att vi har olika uppfattningar. Vi tycker att fastighetsskatten är rättvis.

Vidare tror Stig Josefson att alla problem inte kommer att lösas i den kommande propositionen. Nej, det tror inte jag heller, i varje fall inte så att ni blir nöjda.

Jag återkommer till Britta Bjelles replik och vill framhålla att jag argumenterade för att man skulle försöka ta det helhetsgrepp som Britta Bjelle talade om och inte göra en sak nu och en sak då. På det sättet tappar man helheten. Detta är i sig ett argument för att man skall avvakta regeringens ställningstagande till bostadskommitténs förslag. Då får man i varje fall en möjlighet att ta ett helhetsgrepp om dessa frågor.

Anf. 58 TORE CLAESON (vpk):

Herr talman! Arne Kjörnsberg svarade inte på min fråga var han mera konkret står beträffande fastighetsskatt på industrifastigheter. Jag skulle kunna vidareutveckla min fråga och säga: Nämn ett enda ordentligt skäl för att näringslivets fastigheter skall undantas från fastighetsskatt när alla andra fastigheter och därmed hyresgäster och boende beskattas. Under de drygt två år som frågan diskuterats i olika sammanhang har det hittills inte anförts ett enda bärande skäl, utan man har bara hänvisat till att man vill överväga frågan i ett annat och större sammanhang osv. Det är konstigt att man anser sig ha råd att årligen avstå från 1 miljard kronor, som skulle kunna användas på bostadssektorn och för att förbättra statens finanser.

Jag har ingen anledning att göra någon ändring i protokollet beträffande bostadsbidragen. Jag sade att det bl. a. var till ett återinförande av bostadsbidragen till alla hushåll utan barn som pengarna kunde användas, och jag räknade också upp några andra områden. Det handlade alltså om ett återinförande av bostadsbidragen. I olika sammanhang i regeringspropositioner och annat talar man inte om möjligheten till bostadsbidrag för olika

kategorier, utan man talar om bostadsbidrag för barn, bostadsbidrag för ungdomar i vissa åldrar osv., och det är klart att man kan utvidga begreppet att gälla så. Jag ville göra denna markering bara för att Arne Kjörnsberg skulle förstå att vad det i realiteten handlar om är möjligheten att få bidrag med utgångspunkt i de bidragsregler som fastställts. Reglerna ger inte dessa möjligheter till alla hushåll utan barn utan bara till de hushåll som har de lägsta inkomsterna.

"Allmännyttiga bostadsföretag har ett utmärkt utgångsläge", sade Britta Bjelle. Hon sade också att 270 000 lägenheter i det allmännyttiga bostadsbeståndet inte fick någon upptrappning av den garanterade räntan då de inte hade sådana lån att det var möjligt, och det är riktigt. Vad jag talat om, vad förslaget gäller och vad riksdagen säkerligen kommer att besluta om är att kompensera de privata fastighetsägare som har sådana lån att de får denna extra upptrappning. Det är en annan sak.

De allmännyttiga bostadsföretagen har i olika avseenden ett annat utgångsläge och de har andra villkor i vissa sammanhang än vad privata fastighetsägare har. Detta är betingat av bostadssociala skäl och av den uppgift som de allmännyttiga bostadsföretagen har på bostadsmarknaden, nämligen att klara invånarnas bostadsförsörjning. Det är förenat med betydligt större allmänna och sociala utgifter än vad privata fastighetsägare generellt åtar sig. Därför är det befogat att ha ett särskilt stöd, och det vore befogat med ytterligare riktade stöd till de allmännyttiga bostadsföretagen mot bakgrund av deras uppgifter och deras roll på bostadsmarknaden.

Anf. 59 KARL-GÖSTA SVENSON (m):

Herr talman! Arne Kjörnsberg medgav att det finns problem med bostadsbeskattningen och att den är olika beroende på var man är bosatt. Han medgav också att han inte hade några egentliga lösningar på problemet hur man skall kunna få en mera likformig beskattning. Det är naturligtvis många människor som drabbas, och de upplever systemet som orättvist. Det är därför viktigt att göra någonting åt saken. Om det finns olika alternativ – och vi har från moderata samlingspartiet fört fram ett par alternativ i dag – bör detta ges regeringen till känna, så att den har en bredare bas att stå på när den skall lägga fram förslag i riksdagen. Det är till förmån för medborgarna.

I sitt första inlägg kommenterade Arne Kjörnsberg konkurrenssnedvridningen. Han gjorde det på ett sådant sätt att det verkade som om han ifrågasatte den politiska enigheten om principen att vi skall ha en konkurrensneutral beskattning. Vill Arne Kjörnsberg avvika från den principen?

Anf. 60 STIG JOSEFSON (c):

Herr talman! Arne Kjörnsberg sade att man skall ta ett helhetsgrepp när man går in och ändrar bostadsbeskattningen. Det verkar som om ordet helhetsgrepp är ett honnörsord för socialdemokraterna just nu – diskuterar vi företagsbeskattning skall man avvakta staketmodellen och ta ett helhetsgrepp där.

Det kan kanske vara litet vanskligt för socialdemokraterna att använda det ordet alltför ofta – det finns ju mängder av exempel på att socialdemokraterna i stället gjort punktinsatser när man velat ha till stånd ändringar. Jag kan

bara påminna om tillkomsten av fastighetsskatten och höjningen av fastighetsskatten i höstas. Det skulle vara lätt att här räkna upp en mängd fall där socialdemokraterna glömt bort helhetsgreppet och i stället varit mycket angelägna om att göra punktinsatser. Det har hänt ofta. Jag vill därför bara säga att det argumentet, som Arne Kjörnsberg här framförde, inte är något starkt argument.

Anf. 61 BRITTA BJELLE (fp):

Herr talman! Till Tore Claeson vill jag säga att jag inte missförstått vare sig Tore Claeson eller det som sägs i proposition 100 om sänkt garanterad ränta till följd av höjd fastighetsskatt. Däremot vet jag väl att det sedan tidigare råder obalans mellan allmännyttans företag och privata företag då det gäller fastigheter och hyresbostäder. Men den obalansen, som man har skapat, behöver man ju inte förstärka för att man har för avsikt att åstadkomma förändringar på fastighetsskattens område.

När man införde den höjda fastighetsskatten åstadkom man – jag vet inte ens om det var medvetet, eller om förslaget bara inte var tillräckligt väl genomarbetat – ytterligare en obalans mellan de privatägda fastigheterna och de allmännyttiga. Någon motivering till att man ytterligare skulle försämra villkoren för privata fastighetsföretag i jämförelse med allmännyttans finns det inte. När man höjde fastighetsskatten fick man dessutom till stånd en stor obalans mellan kommersiella lokaler som innehas av allmännyttan och sådana som innehas av privata fastighetsägare. Att det skall råda obalans mellan dem kan det knappast finnas några sociala skäl för.

Så till Arne Kjörnsberg. Jag återkommer till att det förekommer orättvisor mellan boendeformerna bostadsrätt och egnahem. En enskild familj som har en bostadsrätt och som vill byta bostad kan på grund av de regler som råder inte få uppskov med skatten och drar sig därför ofta för att byta bostadsrätt. Jag kan inte förstå varför man inte kan ta itu med en sådan speciell regel utan skjuter det framför sig. Det är i dag många familjer som skulle ha glädje av att förhållandena vore likformiga; det skulle förbättra deras möjligheter att byta bostadsrätt.

Anf. 62 ARNE KJÖRNSBERG (s):

Herr talman! Förlåt, Tore Claeson, att jag i min förra replik inte kommenterade frågan om fastighetsskatten på industrifastigheter. Anledningen till det var så banal som att jag hade glömt papperet i bänken. Jag skall kommentera den saken nu i stället, men jag gör det på samma sätt som jag gjorde i mitt första anförande. Jag sade beträffande fastighetsskatt på industrifastigheter att detta krav bör och kommer att tas med vid en mer total översyn av industrins beskattning. Är inte det ett mycket klart besked?

Sedan ett tack för den pedagogiska uppläggningsen av lektionen. En del visste jag förut – en del nytt lärde jag mig.

Till Karl-Gösta Svenson vill jag som ett slags allmän deklARATION säga att jag självfallet säger ja till en konkurrensneutral beskattning.

Om problemen med de extraordinära förhållandena t. ex. när det gäller skärgårdsfastigheter – det här handlar ju inte bara om skärgården utan även om vissa andra områden – sade jag tidigare att det gäller att iaktta stor

noggrannhet vid indelningen i värdeområden. Vi utgår ifrån att man kommer att göra det vid de förberedelser som skall göras för 1990 års taxering. I varje fall en del ledamöter i småhustaxeringskommittén anser att det i deras uppdrag ingår att se över problemen med värdefaktorerna.

Stig Josefson talade om helhetsgrepp och punktinsatser. Här föreligger nu ett betänkande där hela området tas upp. Då menar vi att det finns skäl att avvakta ett förslag som innebär ett totalgrepp på de här frågorna. Men om man anser att någonting är fel, Stig Josefson, och man har handlingskraft gör man naturligtvis punktinsatser när så anses nödvändigt.

Till Britta Bjelle vill jag beträffande uppskovsrätten säga att jag har förståelse för uppfattningen att det bör föreligga likformighet i det avseendet. Frågan kommer att tas upp med anledning av bostadskommitténs betänkande. Jag menar att det finns skäl att avvakta det – när regeringen nu håller på och arbetar med det skall man inte ta upp en sak nu och en då.

Anf. 63 TORE CLAESON (vpk):

Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort. Det besked som Arne Kjörnsberg nu lämnade är något annorlunda än det som tidigare har givits. På frågan om fastighetsskatt på industrifastigheter svarade han att den bör och kommer att tas med i en kommande översyn då det gäller företagsbeskattningen. Då kvarstår naturligtvis frågan: Men varför i all sin dar tog man inte med den från början? Varför har man undantagit just de fastigheterna från en fastighetsskatt? Det kan inte vara motiverat vare sig av någon översyn eller av någon dålig lönsamhet för företagen här i landet.

Jag skulle kunna vara så djärv – och jag är det – att jag påstår att det egentligen var en miss från den socialdemokratiska regeringens sida att man inte redan vid införandet av fastighetsskatten tog med industrifastigheterna. Jag vet – det tror jag att jag framhöll i debatten i höstas – att det långt in i de socialdemokratiska leden, som man brukar uttrycka det, finns en mycket stark stämning för detta; där beklagar man att inte industrifastigheterna från början omfattades av fastighetsskatten.

Nu kan jag emellertid hoppas på att uttalandet, att de bör och kommer att tas med i kommande överväganden, i klartext innebär att industrifastigheter kommer att omfattas av en beskattning likartad den som övriga fastigheter har.

Överläggningen i detta ärende var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter debatten om skatteutskottets betänkande 28.)

Kammaren övergick till att debattera skatteutskottets betänkande 28 om förbättrad skattekontroll av vinster på värdepapper.

Förbättrad skattekontroll av vinster på värdepapper, m. m.

Anf. 64 BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Det betänkande från skatteutskottet som vi nu skall debattera innehåller inte bara ett ställningstagande till regeringens proposi-

tion om en förbättrad skattekontroll av vinster på värdepapper. I betänkandet behandlas också ett antal motioner som syftar till att uppnå ökad rättssäkerhet i skatteprocessen.

De flesta känner i dag igen namnen Evert Hjortberg och Halvard Alvgaard. Det är två småföretagare som orimligt hårt drabbats av tillämpningen av gällande skattelagstiftning och av de regler för skattekontroll som gäller i dag. De har förlorat pengar och riskerat sitt anseende.

Vid sidan av Evert Hjortberg och Halvard Alvgaard finns hundratals, kanske tusentals, människor som drabbats. Om några veckor kommer kammaren att behandla en proposition i vilken föreslås att en enskild person skall få en utbetalning på 2 milj. kr., därför att skattereglerna i hans fall har lett till en fullkomligt orimlig överbeskattning. Det är således uppenbart att det krävs kraftfulla åtgärder som garanterar de enskilda människornas rättssäkerhet i skatteprocessen. Vi moderater har under flera år motionerat om detta, men riksdagsmajoriteten har envist gått emot våra förslag. Det skulle naturligtvis vara intressant att försöka få till stånd en fördjupad diskussion om motiven för detta.

I betänkandet finns ett antal reservationer i vilka tas upp en mängd detaljer och viktiga ställningstaganden för att förbättra rättssäkerheten. Jag har inte möjlighet att ta upp alla till diskussion, men jag skall beröra de allra viktigaste. Tillsammans med folkpartiet och centerpartiet har vi moderater avgett en reservation som går ut på att vi vill att bevissäkringslagen skall upphävas. Det är en lag som ger skattemyndigheterna näst intill polisiära befogenheter utan att misstanke om brott faktiskt föreligger. Lagen tar ensidigt hänsyn till fiskala krav på effektivitet. Den enskilde har ett dåligt skydd mot godtyckliga ingripanden. I en rättsstat skall enskilda människor kunna ställa krav på rättssäkerhet och integritet. De skall inte behöva underkasta sig ingripanden på sätt som kan ske enligt bevissäkringslagen. Den bör således avskaffas.

På senare tid har det visat sig att den betalningssäkringslag som finns har tillämpats på ett sätt som också har lett till orimliga konsekvenser. Effekterna av betalningssäkringslagen skall visserligen utredas, men redan nu krävs att riksdagen beslutar vidta vissa åtgärder för att förbättra rättssäkerheten och skydda enskilda människor. Framför allt gäller det att få till stånd en kortare handläggningstid vid beslut om betalningssäkring, att besluten skall vara klart och entydigt motiverade och att det skall vara en periodiskt återkommande omprövning av beslut om betalningssäkring. Som det nu är fränhänder man den enskilde rätten att disponera över sina tillgångar. Slutligen och inte minst viktigt är att staten, i de fall betalningssäkringen har genomförts utan att det funnits skäl för det, naturligtvis bör ersätta den enskilde fullt ut för de skador han lidit. Så är det inte i dag. Det är egentligen förvånansvärt att lagen har fungerat på det dåliga sätt som den faktiskt har gjort.

Vi har sedan några år tillbaka en generalklausul i skattelagstiftningen. Det är en klausul som skapar mycket stora problem för de enskilda skattebetalarna. Den uppfyller inte de elementära rättssäkerhetskraven. Det skapar problem för skattskyldiga att förutse skatteeffekterna av civilrättsligt giltiga handlingar. En sådan lagstiftning är oacceptabel och bör således avskaffas. Vi föreslår således att generalklausulen avskaffas.

Vad som i stället krävs är naturligtvis en klar och entydig skattelagstiftning som gör att såväl enskilda människor som skattemyndigheter faktiskt har en möjlighet att se vad lagstiftaren har avsett. Det måste därför enligt vår mening göras en översyn av hela skattelagstiftningen i syfte att såväl förenklade som att göra den entydig. Självfallet kommer det även efter en sådan översyn att kvarstå en del frågetecken. Det kommer också att finnas vissa oklarheter. Då gäller det för lagstiftaren, dvs. denna kammare, att se till att de enskilda inte kommer i kläm. Det kan man åstadkomma genom att bifalla vad vi moderater föreslår i reservation 4, nämligen ett tolkningsföreträde för enskilda skattebetalare. Det är faktiskt riksdagen som stiftar lagar. Därför är det också riksdagen som har ansvaret för att se till att skattelagstiftningen blir klar och entydig. Om riksdagen misslyckas med detta, skall inte de enskilda människorna behöva lida, utan det får faktiskt staten göra. Mot den bakgrunden vill vi i lagstiftningen vid oklarheter ha ett tolkningsföreträde till den enskildes fördel.

Årets självdeklaration har lämnats in av flertalet skattskyldiga. Deklarationen har kunnat göras på två sätt. Vi har i år för första gången haft möjlighet att lämna en s. k. förenklad självdeklaration. Vi moderater kritiserade den teknik som användes och som kommer att användas vid upprättandet av den förenklade självdeklarationsblanketten. Vår främsta kritik gällde det faktum att den som använde denna blankett faktiskt skriver under in blanco på att de uppgifter om hans eller hennes inkomster som finns hos skattemyndigheterna är korrekta utan att några siffror uppges. Det är inte i enlighet med de krav som bör ställas på rättssäkerheten. Var och en skall veta vilka inkomster han eller hon faktiskt deklarerar.

Jag har t. o. m. hört talas om att det finns tankar på att gå vidare och så småningom helt slopa självdeklarationen för vissa löntagare och kanske också för pensionärer. Det skulle innebära att taxeringsbeslut faktiskt fattas av myndigheterna utan att de enskilda finns med i processen och kan överklaga beslut. Det är mycket enkelt att skapa ett system för förenklad självdeklaration, där den enskilde alltid intygar förtryckta inkomstuppgifter eller själv uppges dem. Därmed skyddas den enskilde. Systemet för avgivande av självdeklaration bör således ändras i denna riktning.

I det sammanhanget förtjänar det också att uppmärksamma de krav som vi ställer på en förenkling av reglerna för inte minst fåmansföretagare. Det gäller att försöka begränsa informationsskyldigheten och krångliga regler för småföretagare, som ju i första hand bör syssla med företagande och i andra hand hantera besvärliga skatteregler.

Vi föreslår att de beslut om avvikelser i taxeringen som skickas till enskilda skattebetalare skall motiveras klart och entydigt. Det skall också finnas sanktionsmöjligheter mot dåligt motiverade beslut. Varje skattebetalare skall veta på vilken grund taxeringsmyndigheterna vill avvika från hans eller hennes deklaration. Det är också en förutsättning för att den enskilde skall kunna besvara sig på ett korrekt sätt.

Vi anser också att reglerna för taxeringsrevision skall förändras, framför allt så att revisionen faktiskt skall avse en viss person vars skatte- och inkomstförhållanden man vill kontrollera. Taxeringsrevisionen skall inte kunna användas för att hos tredje man skaffa sig uppgifter om någon annan.

I vad gäller besvär till första instans, länsrätten, är det enligt vår mening orimligt att fullfölja det beslut som riksdagen fattade förra året om att låta länsstatemyndigheten vara den myndighet som företräder det allmänna i processer. Det måste finnas ett fristående allmänt ombud som företräder det allmänna, ett fristående ombud som därmed blir en rimlig motpart till den skattskyldige. Vi anser också att besvär i länsrätt skall hanteras snabbt och att målsättningen skall vara att länsrätt skall ha avgjort besvär året efter det att de har inkommit.

Herr talman! Som jag sade inledningsvis behandlas i betänkandet också en proposition. I den föreslås skärpta regler om skattekontroll av vinster på värdepapper.

Förslaget innebär att en fondkommissionär blir skyldig att efter anmaning lämna uppgifter om avyttring av värdepapper som gjorts dels av en viss namngiven person, dels av i förväg ej bestämda personer. I enlighet med vad jag sagt tidigare om bl. a. taxeringsrevisionen är det vår bestämda uppfattning att när det gäller den typen av skattekontroll skall uppgifter bara lämnas vad avser namngivna personer. Vi godtar alltså inte propositionen i den del den avser kontroll av i förväg ej bestämda personer.

Mot denna bakgrund yrkar jag, herr talman, bifall till reservationerna 1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21 och 22. Jag vill på förekommen anledning säga att jag inte avser att begära votering och rösträkning i fråga om samtliga dessa reservationer.

Anf. 65 BRITTA BJELLE (fp):

Herr talman! Jag skall tala om skatteutskottets betänkande 1986/87:28. I betänkandet behandlar utskottet regeringens förslag om förbättrad skattekontroll av vinster på värdepapper. Enligt förslaget skall en fondkommissionär hädanefter vara skyldig att efter anmaning lämna uppgifter om avyttring av värdepapper som gjorts dels av viss namngiven person, dels av i förväg ej bestämda personer, allt i syfte att effektivisera kontrollen.

Det är intressant att notera att kapitalvinstkommittén har föreslagit att den nu aktuella kontrollmöjligheten ges en generell utformning för att kunna användas för stickprovskontroll, men i regeringens förslag är man inte nöjd med det utan vill gå ännu längre i möjligheten att utöva effektiv kontroll. Därför sägs i propositionen att det inte är lämpligt att närmare ange hur kontrollen bör utformas.

Det kommer då att bli fullt möjligt att hos fondkommissionärer begära uppgifter om värdepappersförsäljning för alla personer vars namn börjar på A eller liknande. Vi i folkpartiet menar att effektivitetsskäl inte får urholka integritetsskyddet.

I det här sammanhanget vill jag påminna om ett mål i regeringsrätten som företogs till avgörande våren 1986. Där förklarade regeringsrätten att det inte var förenligt med bestämmelserna i taxeringslagen att generellt skaffa underlag för kontroll genom taxeringsrevision hos tredje person. Precis det förfarande som inte ansågs riktigt av regeringsrätten utifrån taxeringslagen skall nu bli högsta klokskap.

Vi anser att det är riktigt att man får kontrollera en viss namngiven person, men vi anser inte att det är acceptabelt att t. ex. en fondkommissionär åläggs

samma uppgiftsskyldighet när det gäller i förväg ej bestämda personer.

Därför, herr talman, yrkar jag bifall till reservation 1.

Under 70-talet hade vi en intensiv debatt om skattefusk och ekonomisk brottslighet som bakgrund för skatteundandragande. Detta utmynnade i att riksdagen 1980 antog en lag mot skatteflykt. Lagen tog sikte på sådana mer eller mindre invecklade konstruktioner som användes för att kringgå vissa skattebestämmelser.

I januari 1983 ändrade den socialdemokratiska regeringen lagen. Skatteflyktsklausulens tillämpningsområde utvidgades till att omfatta också andra förfaranden än de egentliga kringgåendefallen. Rekvisiten i lagtexten kom därigenom att bli mycket allmänna.

Redan vid skatteflyktsklausulens inrättande 1980 bestämdes att den skulle utvärderas 1985, och justitiekanslern har också gjort en sådan utvärdering. Av den drar han slutsatsen att skatteflyktsklausulen spelat en mycket obetydlig roll vid de årliga taxeringarna.

Vår uppfattning i folkpartiet var, när klausulen inrättades, att den utvärdering som skulle göras 1985 skulle avgöra om klausulen skulle permanentas eller avskaffas. Eftersom klausulen uppenbarligen inte haft den effekt som förutsattes när den inrättades utan tvärtom spelat en obetydlig roll vid de årliga taxeringarna, finns det inte skäl att ha den kvar.

Därför yrkar jag bifall till reservation 2.

Lagstiftningen på skatteområdet har de senaste åren varit mycket omfattande. När lagstiftningsmassorna blir stora, är det mycket svårt att i lagstiftningsögonblicket fullt ut se vad som blir effekten när varje enskild lag kopplas ihop med en serie andra, befintliga lagar. Domstolarna kan med dagens bestämmelser inte göra någon egen tolkning av de samlade bestämmelserna. De måste hålla sig till varje bestämmelse för sig och sedan sammanlägga dessa till ett resultat i en dom.

Vi menar i folkpartiet att domstolarna måste ges möjlighet att justera skatteuttag som får orimliga proportioner. Det har ej heller varit lagstiftarens mening att resultatet av lagstiftningen skulle bli domar som kan uppfattas som orättvisa och omoraliska. Här vill jag ge ett exempel.

I Luleå finns en företagare som ägde mark utanför staden, och i samband med Stålverk 80 ville kommunen köpa hans mark. Han sade nej, eftersom han hade sin försörjning i form av en rörelse på den marken.

Under hot om expropriation sålde han slutligen marken till kommunen för 5,2 milj. kr.

Till följd av denna affär blev skattekravet mot honom 5,3 milj. kr. inklusive avgifter och räntor, alltså mer än han rent faktiskt fick betalt för sin mark. Här menar vi i folkpartiet att hade domstolen haft möjlighet att utnyttja en omvänd generalklausul kunde det materiella resultatet av domen ha blivit rimligare.

Effekten av detta mål är att vi nu i riksdagen, som Bo Lundgren redan varit inne på, har att ta ställning till en proposition, där regeringen anser att luleåbon inte blivit felaktigt taxerad men att resultatet är så stötande att han bör få ekonomisk kompensation, som dessutom är skattefri.

Med en omvänd generalklausul hade domstolen redan i ett tidigare skede

kunnat göra en sådan bedömning. Då hade man besparat den enskilde lidande och regeringen arbete.

Mot bakgrund av detta yrkar jag bifall till reservation 3.

För att skattesystemet skall fungera krävs att flertalet skattskyldiga tillfredsställande fullgör sina skyldigheter. Så är förmodligen också förhållandet. Det är således endast mot vissa skattskyldiga som tvångsåtgärderna måste användas, och det sker med hjälp av bevissäkringslagen. I flera fall där tvångsåtgärder verkligen är nödvändiga föreligger också misstanke om brott.

Vi menar att man endast i det fall att man är misstänkt för brott skall behöva tåla att myndigheterna bereder sig tillträde till ens privata utrymmen. Därvid uppnås dessutom att det mer rättssäkra tvångsmedlet, husrannsakan, kommer till användning.

För det fall att den skattskyldige vägrar att lämna ut material, menar vi att vite får tillgripas.

Skulle detta emellertid inte vara tillräckligt, får skattemyndigheterna efter prövning av domstol via handräckning av kronofogdemyndighet tillgång till önskat material. Vi vill därför att bevissäkringslagen skall upphävas.

Med det yrkar jag bifall till reservation 5.

Herr talman! Betalningssäkringslagen innebär att det allmänna kan säkerställa sina fordringar på skatter, om det föreligger en påtaglig risk att en skattskyldig inte kommer att betala en skatteskuld. Betalningssäkring medför att ägaren förlorar dispositionsrätten över sin egendom helt eller delvis och kan således ej heller betala sin skatt med egendomen.

I princip kan så gott som alla den skattskyldiges tillgångar bli föremål för åtgärder. Den mot vilken åtgärden riktas riskerar att dra på sig andras missaktning. Dessutom kan åtgärden leda till att den skattskyldiges rörelsekapital beskärs, så att han är tvungen att lägga ned sin rörelse.

Betalningssäkring är alltså ett allvarligt ingripande i den enskildes ekonomi och integritet, och därför måste lagen förbättras på flera områden. Bl. a. anser vi att beslut om betalningssäkring skall omprövas periodvis samt att lagen kompletteras med en bestämmelse om skyldighet för staten att utge skadestånd till enskild som lidit till följd av att lagstiftningen om betalningssäkring tillämpats felaktigt.

Med det yrkar jag bifall till reservation 6.

Den allmänna självdeklarationen för löntagare m. fl. skall normalt vara inlämnad senast den 15 februari taxeringsåret. För många deklareranter innebär detta att de endast har två veckor på sig för att färdigställa sina deklarerationer, eftersom arbetsgivarens inkomstuppgifter skall vara den skattskyldige till handa senast den 31 januari. Detta tidsutrymme är för många för kort, varför antalet uppskovsansökningar blir stort, vilket i sin tur innebär onödigt och tidsödande administrativt arbete för skattemyndigheterna.

Fr. o. m. taxeringsåret 1987 tillämpas den förenklade självdeklarationen, vilket bör innebära större möjligheter att utsträcka tiden för avlämnande av självdeklaration till den 1 mars och därigenom också minska antalet uppskovsansökningar.

Jag yrkar här bifall till reservation 7.

Herr talman! Småföretagandet är ofta belastat med stora byråkratiska

krav från samhället. Det är kostsamt och stjälar tid och väcker förståelig irritation. Beträffande företagsledare i fåmansföretag gäller särskilda regler, vilket ytterligare krånglar till deklarationsförfarandet. Det är därför angeläget att 1980 års företagsskattekommitté får i uppgift att föreslå förenklingar av de särskilda beskattningsreglerna. Här yrkar jag bifall till reservation 9.

Har skatteförvaltningen avvikit från den skattskyldiges deklARATION, har denne rätt att begära omprövning. Omprövningar är ett smidigt och för den skattskyldige enkelt och billigt sätt att kunna bemöta skatteförvaltningens beslut.

Emellertid har det visat sig att taxeringsbeslut ofta fattas så sent att den skattskyldige inte har någon möjlighet att hinna begära omprövning. Det är därför angeläget att förbättra förutsättningarna för omprövningsförfarandet. Vi anser att tiden för beslut om avvikelser från självdeklARATION skall utgå senast en månad före taxeringsperiodens utgång, detta för att den skattskyldige skall erhålla skäligen rådrom för att utreda och svara skatteförvaltningen. Det är också angeläget att de beslut som avges från skatteförvaltningen är fullständigt motiverade, så att den skattskyldige som avser att begära omprövning eller anföra besvär vet vad han skall utgå ifrån. Här yrkar jag bifall till reservationerna 10 och 11.

Herr talman! I dag ges det möjlighet att i skattefrågor begära förhandsbesked från nämnden för rättsärenden inom riksskatteverket. Det är utmärkt att denna möjlighet finns, men handläggningstiden är cirka tio månader. Eftersom problem som dyker upp för den skattskyldige ofta måste lösas innan deklARATIONEN skall avlämnas eller en planerad affärstransaktion genomförs, är en väntetid på tio månader inte acceptabel. Det är därför angeläget att få till stånd kortare handläggningstider. Därför yrkar jag bifall till reservation 13.

Den 1 januari 1987 bildade länsstyrelsernas skatteavdelningar en egen myndighet. Tillsammans med riksskatteverket och de lokala skattemyndigheterna utgör den en renodlad beskattning myndighet. Beträffande det allmännas processföring beslutades att det allmännas talan i processer skall föras av en representant inom beskattning myndigheten.

Vi i folkpartiet anser att detta är en olycklig lösning. Det är bättre för den skattskyldige, om det allmännas talan i skattemål kan föras av ett fristående allmänt ombud som är självständigt gentemot skattemyndigheten och har en oberoende ställning och därigenom inte redan i begynnelsen är uppbundet av den ståndpunkt som skattemyndigheten intagit. Vidare anser vi det vara av stor principiell betydelse att en skattskyldig kan få sin sak prövad av domstol i första instans. Här yrkar jag bifall till reservationerna 14 och 15.

Skönstaxering får ske under förutsättning att deklARATION ej avgivits eller att deklARATIONEN anses bristfällig eller baserad på bristfälligt underlag. Detta instrument är ett utomordentligt ingripande maktmedel. Det är inte ovanligt att skönstaxeringar sedermera sätts ned eller undanröjs när de blir föremål för domstolsprövning. Vi anser därför att det är angeläget att skönstaxeringen, som nu varit i gång under en följd av år, utvärderas. Därför yrkar jag bifall till reservation 17.

Herr talman! Skattskyldig som i sin självdeklARATION eller i annat skriftligt meddelande till skattemyndigheterna lämnat oriktiga uppgifter påförs en

Prot. 1986/87:104
8 april 1987

Förbättrad skattekontroll av vinster på värdepapper, m. m.

särskild avgift, som heter skattetillägg. Skattetillägg påförs oavsett om orsaken till den oriktiga uppgiften är okunnighet, förbiseende eller uppsåt.

Skattetillägg uppfattas av den enskilde som straff, och det är också enligt gängse terminologi en avgiftssanktion i analogi med bötes- och straffsanktion.

Till skillnad från bötes- och straffsanktionen beslutas avgiftssanktionen skattetillägg av icke juridiskt utbildad personal, och det är också denna som prövar huruvida det faktiskt föreligger en oriktig uppgift. Utvecklingen har visat att skattetillägg påförs de skattskyldiga parallellt med straff enligt skattebrottslagen.

Denna utveckling är olycklig, och därför anser vi det angeläget att skattetillägget blir föremål för en skyndsam översyn. Jag yrkar här bifall till reservation 18.

Frågan om arbetsgivaransvar har de senaste åren varit föremål för diskussion. Fallet Elof Hjortberg fick regeringen att lägga fram förslag som skulle mildra den tidigare mycket fiskala lagstiftningen. Av denna lagstiftning framgår att eftergiftsgrund kan vara att någon måste anses ha saknat anledning räkna med att han var arbetsgivare. Vi menar att man ytterligare måste stärka den enskildes rättstrygghet. Det kan man göra genom att ändra reglerna så, att om arbetstagaren vid tidpunkten för avtalets ingående är registrerad för betalning av preliminär B-skatt eller för redovisning av mervärdeskatt, arbetsgivaren inte skall kunna åläggas betalningsansvar för skatten. Här yrkar jag bifall till reservation 20.

Preliminär B-skatt betalas huvudsakligen av den som driver rörelse. Hösten 1982 beslutade riksdagen att den preliminära B-skatten skulle räknas upp till 120 % av den slutliga skatten nästföregående år. Eftersom inkomstutvecklingen varit svag för småföretagare framstår uppräknningen som oskälig, och allt fler begär jämkning. En återgång till 100 % av föregående års slutliga skatt förefaller rimlig, och därför yrkar jag bifall till reservation 21.

Enligt nuvarande ordning skall den skattskyldige betala in den skatt som följer av taxeringsbeslut. Är han oense med skattemyndigheten om hur stora inkomster han har haft eller vilka avdrag han har rätt till, skall han ändå betala in den skatt till vilken han blivit taxerad. Även om han överklagar taxeringen till länsrätten kan det ta flera år innan han får rätt. Under tiden har det allmänna haft rätten till hans pengar.

Enligt 48–51 §§ uppbördslagen kan den skattskyldige emellertid erhålla anstånd med att inbetala beloppet. Vanligtvis får den skattskyldige anstånd av lokala skattemyndigheten, därför att taxeringsintendenten tillstyrker besvären eller tillstyrker att anstånd skall ges. Ur rättssäkerhetssynpunkt är det otillfredsställande att den skattskyldige skall vara beroende av sin motpart för att erhålla anstånd. Vi anser det därför vara bättre ur rättssäkerhetssynpunkt att anståndsfrågan prövas av länsrätten. Jag yrkar bifall till reservation 22.

Anf. 66 ANDRE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag nu har satts upp om att detta sammanträde skall fortsätta efter kl. 19.00.

Anf. 67 STIG JOSEFSON (c):

Herr talman! I skatteutskottets betänkande nr 28 behandlas bl. a. proposition 78 om förbättrad skattekontroll av vinster på värdepapper. Vidare behandlas i detta betänkande ett antal motioner som bl. a. berör taxering och uppbörd.

Till betänkandet har fogats ett stort antal reservationer, och jag skall nu kommentera de reservationer som centern står bakom.

I reservation 2 berörs frågan om generalklausulens avskaffande. I en motion från centern har vi i första hand krävt att generalklausulen skulle återställas till sitt ursprungliga utseende. Genom den ändring som socialdemokraterna genomförde skärptes lagen på ett icke tillfredsställande sätt. Nu har vi inte fått stöd i utskottet från något av de andra partierna, varför vi har anslutit oss till reservation 2, där det yrkas att generalklausulen avskaffas.

I reservation 5 krävs att bevissäkringslagen avskaffas. I utskottsbetänkandet antyds att en proposition angående bevissäkringslagen eventuellt kan komma att lämnas före sommaren. Med hänsyn till osäkerheten om huruvida det kommer en utredning har vi ändå velat föreslå att denna lag upphävs. Den nuvarande utformningen är inte tillfredsställande ur rättssäkerhetssynpunkt, och därför yrkar jag bifall till reservation 5.

I reservation nr 6 krävs en ändring av betalningssäkringslagen. Som det framhålls i reservationen är betalningssäkringslagen inte tillfredsställande ur rättssäkerhetssynpunkt. Stora ekonomiska förluster för enskilda skattebetalare kan uppstå, om åtgärder vidtas och det sedan visar sig att detta var fel och att det säkrade beloppet inte påförs som skatt eller avgift.

Det är därför med tillfredsställelse vi noterar att regeringen har tillsatt en utredning med uppgift att se över betalningssäkringslagen. Vi anser att kraven på rättssäkerhet bör skärpas, att handläggningstiden bör förkortas och att ersättning bör kunna utgå till den enskilde som lidit skada till följd av att betalningssäkringslagen tillämpats på ett felaktigt sätt.

I reservation 9 berörs småföretagarnas deklarations- och informationsskyldigheter. Under de senaste åren har en betydande förenkling skett av löntagarnas deklarationsskyldighet. Också för småföretagarna skulle en betydande förenkling kunna ske. Deklarationsblanketten skulle kunna göras enklare. En del av uppgiftslämnandet skulle kunna slopas eller i varje fall förenklas.

I reservation 11 yrkas på att ändringar i taxeringen skall motiveras. Vi betraktar det som ett rimligt krav att den enskilde deklaramenten skall få veta vad som är motivet till den företagna ändringen. Alltför ofta använder taxeringsnämnderna förtryckta blanketter, där det inte finns utrymme för någon motivering alls. Den enskilde står då utan möjlighet att få veta motivet till den företagna ändringen, ett förhållande som kritiserats bl. a. av justitieombudsmannen.

Väntetider i rättsnämnden är den fråga som behandlas i reservation nr 13. Ända upp till ett år kan det ta innan beskedet kommer, och det är enligt vår uppfattning helt oacceptabelt. En halvering av denna tid skulle bättre stämma överens med de skattskyldigas berättigade krav på denna punkt.

I reservation 14 berörs det allmännas processföring. Vem skall föra det allmännas talan i ett skattemål? Ja, enligt de borgerliga partiernas uppfatt-

ning, som framgår av reservationen, bör denna föras av ett fristående allmänt ombud med en gentemot skattemyndigheten självständig och oberoende ställning. Skattemyndighetens främsta uppgift är, som ofta betonats av skatteutskottet, att se till att beskattningen blir rättvis. Det är en förutsättning för att det skall kunna uppstå en förståelse och kontakt mellan skattemyndigheten och den enskilde deklaranter, och det är därför jag vill understryka vikten av att man inte låter skattemyndigheten stå som part i mål i skattedomstolen.

Beslutsbehörigheten i ärende om eftertaxering behandlas i reservation 15. Reservanten kräver en återgång till tidigare ordning för beslutsbehörighet avseende eftertaxering. Rättssäkerheten får inte stå tillbaka för effektiviteten!

I reservation 18 berörs skattetilleggen. Skattetillegg och förseningsavgifter måste vara så utformade att de skattskyldiga uppfattar dem som ett rättvist system. Enligt reservanternas uppfattning borde det finnas större möjligheter att ta hänsyn till omständigheterna i varje enskilt fall. Därför yrkar vi att regeringen snarast skall framlägga förslag om ändringar som medger en ökad individualisering i tillämpningen.

I reservation 20 behandlas frågan om arbetsgivaransvar. Enligt min uppfattning är det oerhört angeläget att reglerna för arbetsgivarens ansvar för arbetstagarens skatter är så enkla och klara som möjligt. Vi noterar med tillfredsställelse de åtgärder som vidtagits under de senaste åren och förväntar att ytterligare åtgärder vidtas för att förbättra den enskilde arbetsgivarens rättstrygghet.

I avvaktan på att regeringen skall framlägga ett vidareutvecklat förslag – grundat på socialavgiftsutredningens förslag – yrkar vi reservanter på att arbetsgivaren inte skall kunna åläggas betalningsansvar för skatt, då arbetstagare har B-skatt eller är registrerad och redovisningskyldig för mervärdesskatt.

En fråga som debatterats åtskilliga gånger i riksdagen är uppräknings av preliminär B-skatt. Enligt beslut av 1982 års riksdag skall en uppräkning ske till 120 % av den slutliga skatten nästföregående år. I många fall innebär detta en orimlig höjning av de preliminära skatterna. Enligt vår uppfattning borde det preliminära uttaget begränsas till 100 % av föregående slutskatt. B-skattebetalarnas inkomst växlar år från år, och för många kommer huvuddelen av inkomsten först i årets sista månader. Därför finns det starka skäl att bifalla reservation 21.

Herr talman! Med vad jag nu anfört yrkar jag bifall till samtliga reservationer där mitt namn förekommer.

Anf. 68 ANITA JOHANSSON (s):

Herr talman! Regeringens förslag till ändringar i vårt skattesystem får ses som ett försök att göra förbättringar såväl för den enskilde som för förvaltningen, dvs. för dem som arbetar med att förverkliga de beslut som fattas av regering och riksdag. En del av förslagen kan ses som kompletteringar till den litet mer avancerade reform som det förenklade skattesystemet medförde och som prövades för första gången vid årets taxering.

När det gäller motioner som avlämnats i olika skatte- och taxeringsfrågor

kan man konstatera att en del av dessa frågor redan är föremål för prövning i kanslihuset, medan andra så sent som förra hösten prövades både i utskottet och i denna kammare – och avslogs av majoriteten.

Det är, herr talman, svårt att komma med nya friska argument till frågor som nyligen behandlats här i riksdagen. Några nya argument av vikt har inte presenterats vare sig i motionerna eller i reservationerna. Därför kommer jag i stort sett bara att hänvisa till vad skatteutskottets majoritet anfört i flera frågor, fränsett de frågor som är föremål för utredningar av olika slag, där utskottets majoritet anser att man som brukligt bör avvakta regeringens förslag.

Så något om propositionen om skattekontrollen.

Vårt skattesystem har förenklats för att ge de granskande myndigheterna mer tid över för kontroll av de verkligt komplicerade deklARATIONERNA. Det hoppas jag att också ni borgare ställer er bakom. Den kontrollen skulle delvis försvåras, om man inte bereddes möjlighet att utöva kontrollskyldigheten även på det här området.

I motion och reservation framhålls – det har vi också hört sägas här i kammaren av moderater och folkpartister – att varje skattebetalare har rätt att förvänta sig att hans eller hennes uppgifter godtas. Den målsättningen kan tyckas bra, herr talman, men skulle som jag ser det i förlängningen innebära att vi inte skulle behöva någon skattekontroll.

De föreslagna bestämmelserna i propositionen har till syfte att möjliggöra en effektiv skattemässig kontroll av värdepappersförsäljningen.

Om detta syfte skall kunna tillgodoses kan enligt en stor majoritet i utskottet en uppgiftsskyldighet, som den av finansministern i propositionen föreslagna, inte undvaras. Det föreligger ingen principiell skillnad mellan föreslagna uppgifter och andra uppgifter, exempelvis löneuppgifter, uppgifter om aktieutdelningsvinster m. m. Det rör sig alltså, herr talman, i samtliga fall om uppgifter som den skattskyldige är skyldig att ange i deklARATIONEN.

Mot detta har, som jag redan har sagt, moderater och folkpartister i utskottet reserverat sig. Jag måste få citera några rader ur reservation nr 1: "– – – att effektivitetsskäl inte får bilda utgångspunkt för åtgärder som urholkar integritetsskyddet." Jag måste ställa mig frågan: Vad menar man med detta? Vill inte folkpartiet och moderaterna gå med på kontroll när det gäller värdepapper?

Jag tycker, herr talman, att det är mycket bra att centerpartiet ställer sig bakom propositionen.

Med detta yrkar jag avslag på reservation nr 1.

Så till den ganska berömda debatten om generalklausulen.

Det är verkligen ingen ny fråga som kommit upp, utan den har behandlats ett flertal gånger – senast tror jag det var förra våren. Rent allmänt har det inte framförts några nya skäl som gör det nödvändigt att i nuläget ändra på de regler som gäller för generalklausulen. Såvitt man kan bedöma har den tillämpats med mycket stor varsamhet. Och, Britta Bjelle, frågan om den luleåbo som det talades om kommer vi att behandla här i kammaren om några veckor med anledning av en särskild proposition.

Att praktiskt genomföra en omvänd generalklausul enligt den modell Bengt Westerberg m. fl. föreslagit kan, som också skatteutskottet anfört,

Prot. 1986/87:104
8 april 1987

Förbättrad skattekontroll av vinster på värdepapper, m. m.

Prot. 1986/87:104
8 april 1987

Förbättrad skattekontroll av vinster på värdepapper, m. m.

knappast vara möjligt. Att ge den skattskyldige tolkningsföretråde i skatterättsliga tvister är enligt vår mening inte möjligt. Om det genomfördes, skulle tilltron till vårt skattesystem allvarligt rubbas, inte minst med tanke på vad som sägs i taxeringslagens 1 § om "likformighet och rättvisa".

Herr talman! När det gäller bevissäkringen pågår det i regeringskansliet överväganden om den framtida utformningen, liksom när det gäller betalningssäkringen. Motionerna bör inte heller i denna del föranleda någon åtgärd.

Skönstaxeringarna är numera inte så omfattande som tidigare, och möjligheterna att få visst underlag via kontrollmaterial som finns tillgängligt är betydligt större än tidigare. Därför kan den skattskyldiges intressen inte – som påstås – anses vara äventyrade. Det saknas därmed också anledning att tillmötesgå yrkandet beträffande skönstaxering i motion Sk726.

I fråga om tillämpningen av reglerna för skattetillägg väntas regeringen komma med förslag till ändrade regler inom kort. I avvaktan på detta bör reservationerna inte föranleda någon åtgärd.

När det gäller uppbördsfrågorna väntas avdrags- och uppgiftsskyldigheten för vissa uppdragsersättningar bli omarbetad. Ett förslag kommer att framläggas sommaren 1987. Andra frågor som också är föremål för utredning inom kanslihuset är debitering av preliminär B-skatt, fyllnadsinbetalning av preliminärskatt, arbetsgivarnas ansvarighet för arbetsgivarnas skatt samt anståndsreglerna. Detta är frågor som har berörts i motioner. Med hänsyn, herr talman, till de överväganden som pågår när det gäller de här frågorna finns det enligt majoritetens mening inte skäl att nu tillmötesgå de krav som ställts.

Frågorna om tidpunkten för avlämnande av självdeklaration och förtryckningen av inkomstuppgifter på den förenklade deklarationen har varit föremål för prövning hösten 1986. Med hänsyn till att det nya systemet bara har fungerat i år anser vi att det inte föreligger några skäl till omprövning av tidpunkten för avlämnande av deklaration eller förtryckningen av inkomstuppgifter.

Vad avser motionen av Stig Josefson m. fl. om förenkling av självdeklaration för småföretagare m. m. pågår, som sagt, beredning av dessa ärenden i regeringskansliet. Enligt vår mening bör det arbetet inväntas innan några förändringar görs. Jag tror att man även här kommer fram till förenklingar.

Samma förhållande gäller också i vad avser taxeringsrevision.

Herr talman! När det gäller taxeringsperiodens längd pågår ett arbete i skatteförenklingskommittén, vars betänkande väntas nu under våren, och i avvaktan därpå bör ändringar anstå.

En nyordning har aviserats när det gäller besvär hos länsrätterna, och därmed synes också syftet i motionen Sk723 vara uppfyllt.

När det gäller rättsnämndens verksamhet har vissa förändringar skett i syfte att förkorta väntetiderna. Fortfarande återstår en hel del att göra, men förhållandena är enligt uppgift inte så besvärliga att ett ingripande i dagsläget kan anses vara motiverat.

Slutligen, herr talman, har i samband med införandet av den nya skatteförvaltningen riksdagsbeslut om processverksamheten vid skattemål fattats i anledning av proposition 1986/87:47. Då den verksamheten inte i

praktiken prövats i någon större omfattning, finns det enligt min mening ingen anledning att i dagsläget medverka till några förändringar. Låt oss först pröva och se hur det går!

Med hänsyn till det stora antal reservationer som har fogats till betänkandet har jag inte berört alla utan hänvisat till de skriftliga motiveringarna, som finns i betänkandet, då det rör sig om likartade synpunkter och bedömningar. De flesta av frågorna behandlades ett antal gånger under förra året.

Jag tror, herr talman, att jag något har kommenterat vad mina meddebattörer har anfört i sina inlägg.

Jag vill slutligen, herr talman, yrka avslag på reservationerna 1–22 och bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Anf. 69 BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Anita Johansson sade inledningsvis, att de förenklingar som har genomförts på skatteområdet syftar till att ge de granskande myndigheterna bättre möjligheter att kontrollera. Det visar ganska klart vad socialdemokraternas intresse för förenklingar syftar till – alltså i första hand att hjälpa myndigheterna.

Den proposition som behandlas i betänkandet tar inte bara upp kravet på införande av möjlighet att kontrollera namngivna personer – vilket alla tillstyrker – utan också kravet att det skall vara möjligt att göra kontroll av inte i förväg namngivna personer, dvs. kontrollverksamhet rent allmänt. Det är detta vi vänder oss mot.

Jag ställer frågan, och skulle gärna vilja ha svar på den av Anita Johansson: Varför tar socialdemokraterna alltid statens parti mot de enskilda människorna? Vore det inte rimligare att i första hand utforma lagstiftning och kontrollföreskrifter så att inte enskilda människor drabbas?

Låt mig ta två exempel. Tolkningsföreträdet skulle, om det infördes, säga Anita Johansson, rubba tilltron till taxeringslagen. Men det som vi har sagt från moderaterna beträffande tolkningsföreträdet är följande: Om lagstiftningen är så oklar att man inte kan säga att det skall vara på det ena eller andra sättet, och det uppkommer tvist mellan skattemyndigheterna och enskilda människor, bör vi som lagstiftare vara så generösa att vi säger: Vi har gjort en oklar lagstiftning. Vi får ta ansvaret. Du som enskild människa skall inte behöva lida för att inte vi kan formulera lagtexten på ett rimligt sätt.

Vad är det för fel med det? Kan Anita Johansson utveckla sin uppfattning om att tilltron då skulle rubbas?

Vidare har det, när det gäller betalningssäkringslagen, i en del uppmärksammade fall visats hur människor lidit rättsförlust. De har gått i konkurs, och de har förlorat ganska mycket pengar. Varför kan vi inte redan nu säga, att om betalningssäkringslagen tillämpas och det sedan visar sig vara grundat på ett felaktigt beslut, skall de människor som drabbas ha fullkomlig ersättning från staten för sina förluster? Varför kan riksdagen inte redan nu säga det? Varför tar ni socialdemokrater alltid statens parti mot de enskilda människorna?

Anf. 70 BRITTA BJELLE (fp):

Herr talman! Anita Johansson börjar att tala om att det inte finns några nya friska argument i vad gäller de frågor vi har tagit upp i dag. Sett ur rättssäkerhetsperspektiv är det ganska beklämmande om man skall behöva ha nya friska argument när man påvisar sådant som man tycker är fel men inte kan åstadkomma en förändring. Då vill man ta upp samma sak på nytt för att visa att rättssäkerheten kommer i kläm. Jag anser att de 22 reservationer som finns i betänkandet är ett belägg för att ledamöterna tar upp sådana frågor på nytt då de inte fått gehör för sina synpunkter.

När det gäller propositionen om förbättrad skattekontroll av vinster på värdepapper använder Anita Johansson uttryck som kontroll och effektivitet flera gånger. Det är det vi vänder oss mot – att kontroll och effektivitet får ta överhanden när det gäller frågor som rör integriteten. Anita Johansson gör sig lustig över en mening i reservation 1, där det står:

”Utskottet vill betona att effektivitetsskäl inte får bilda utgångspunkt för åtgärder som urholkar integritetsskyddet.”

Jag vill ge Anita Johansson ett exempel, eftersom det var vad hon efterlyste: Vi vet i dag att det snattas för miljarder i våra varuhus. Om vi inte skulle ha ett integritetsskydd skulle varuhusets företrädare kunna få göra en ordentlig undersökning av varje individ som passerar kassan – trots att man är totalt säker på att vederbörande inte har stoppat någonting i fickorna som han eller hon inte har betalat för.

Men vi vill inte – och jag förmodar att socialdemokraterna delar den uppfattningen – att varuhusets företrädare skall få kränka den enskildes integritetsskydd. Staten skall enligt er mening få göra det.

Även när det gäller generalklausulen resonerar Anita Johansson på samma sätt: den har varit uppe flera gånger, och det finns inte något nytt i den. Men det har skett en del förändringar under de senaste åren. Det skedde förändringar av generalklausulens utformning 1983. 1985 gjorde man en utvärdering. Hade man dragit en riktig konsekvens av denna utvärdering hade generalklausulen avskaffats. Men man drog en oriktig konsekvens, som innebar att man skall utvärdera generalklausulen på nytt, trots att den nyligen hade blivit utvärderad. Vi anser att den var utvärderad, och då finns det inte skäl att behålla den.

Då det gäller luleåbon nämnde jag också i mitt inlägg att det är riktigt att han får 2 miljoner av staten nu i enlighet med en särskild proposition. Men detta om någonting är väl belägg för att skattesystemet har misslyckats, dvs. när någon säljer för 5,2 miljoner och får betala 5,3 miljoner? Då har man väl misslyckats någonstans i skattesystemet, och då är det väl inte så konstigt att man undrar om det inte borde finnas någon typ av omvänd generalklausul som gör att man kan komma fram till ett rimligt resultat i domstolen, i stället för att den här personen kanske har fått gå på sömnmedel och lugnande medel, vad vet jag, i flera år, därför att han egentligen inte har fått reda på hur utgången har blivit? Det är med tanke på individerna som vi anser att man redan i första instans skall ha möjlighet att se över en sådan här fråga i stället för att människor skall behöva processa och att regeringen sedan i slutänden går in och ger pengar.

Skatteförvaltningen är nyinrättad, och eftersom den inte är prövad finns

det inte skäl att nu göra någon omvärdering eller pröva något annat, säger Anita Johansson. Men vi accepterar inte detta. Vi i folkpartiet tycker inte att det förslag som regeringen och socialdemokraterna står för är bra. Vi vill pröva en annan form. Det är just därför som vi tar upp detta i en reservation.

Anf. 71 STIG JOSEFSON (c):

Herr talman! Anita Johansson säger att många av reservationerna har återkommit och att de har behandlats tidigare. Det är riktigt. Men anledningen till detta är ju den inställning som socialdemokraterna intar till de motioner som väcks. Man får nästan intrycket att socialdemokraterna inte här kan bemöta motioner med den förståelse som man ändå tycker att ett regeringsparti borde hysa. Socialdemokraterna uttalar på punkt efter punkt, vilket även Anita Johansson gjorde, att förändringar kommer att ske som i viss mån troligtvis kommer att tillgodose önskemålen. Men varför kunde inte socialdemokraterna ta ställning litet mer positivt i utskottet? Bevissäkringslagen är ett typiskt exempel på detta. Socialdemokraterna säger att det skall komma ett förslag, men de antyder inte på något sätt om de är beredda att tillmötesgå kraven från oppositionen.

När det gäller processföringen vill jag säga följande. När vi yrkar på en ändring säger Anita Johansson att man först skall avvakta hur det kommer att verka i praktiken. Vår uppfattning är att man skall försöka rätta till detta, så att man inte rubbar förtroendet mellan den enskilde och skattemyndigheten. Som jag sade i mitt förra inlägg är det oerhört viktigt att man kan bibehålla ett gott och öppet förtroende mellan skattemyndigheten och den enskilde. Det är egentligen förutsättningen för att det skall fungera. Då menar vi att det inte är skattemyndigheten som skall uppträda som part i mål. Det är därför som vi vill rätta till detta så snart som möjligt.

Jag tror att vi skulle kunna undvika ett upprepande av en del av dessa motioner, om man från regeringspartiet såg det berättigade i detta krav. Man erkänner också detta på rätt många punkter, men i slutyttrandet finns det endast ett negativt avslagsyrkande på det hela. Vi har säkerligen anledning att här finna en mer positiv syn för att kunna förverkliga det som alla egentligen tycker är fel. Då bör vi inte år efter år behöva avvakta utan att någonting sker.

Anf. 72 ANITA JOHANSSON (s):

Herr talman! Jag vill börja med att säga följande till Stig Josefson. När det pågår utredningar och översyner i kanslihuset eller i andra parlamentariska sammanhang brukar vi vara överens om inom samtliga partier att vi skall avvakta dessa utredningar.

När jag vänder mig till Britta Bjelle och Bo Lundgren vill jag nämna följande som står i utskottsbetänkandet när det gäller kontrollen av värdepapper:

Huvudsyftet med kontrollen av i förväg ej namngivna personers avyttringar är att den skall användas stickprovvis. Det är varken lämpligt eller möjligt att närmare ange hur kontrollen bör utformas. Kontrollen står det också, bör utformas med omdöme. Likaså, skriver vi från majoritetens sida, är det angeläget att inte fler uppgifter infordras än vad som har verklig betydelse för den aktuella kontrollen.

Förslaget i propositionen innebär helt enkelt att det skall bli effektivare kontroll än det är i dag när det gäller värdepappersförsäljningen.

Herr talman! Jag måste få fråga både Bo Lundgren och Britta Bjelle om de menar att vi inte skall ha någon kontroll när det gäller värdepappersförsäljningen. Som jag ser det skulle vi då få ett nytt skattefråse i det här landet. Kan det vara moderaternas och folkpartiets mening?

Jag vill även säga några ord om generalklausulen. Vi kan konstatera att rättsfall och erfarenhet av lagens tillämpning inrapporteras fortlöpande till justitiekanslern. Vi kommer under våren 1988 att få synpunkter på generalklausulen.

Anf. 73 BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Självfallet skall vi ha en kontroll av värdepapper. Men vi säger från vårt håll att denna kontroll i så fall skall göras om man finner anledning att kontrollera om en viss person har uppgivit sina värdepapperstransaktioner eller inte. Det skall inte vara på det sättet att man plötsligt känner för att generellt kontrollera ett antal människor hos en viss fondkommissionär. Man skall bara utföra kontroller som är riktade mot de människor som man anser att det finns anledning att kontrollera.

Som jag sade inledningsvis talar Anita Johansson hela tiden om effektivare kontroll och bättre granskning. Men vart tar människan vägen? Jag frågade tidigare: Vad är det som gör att socialdemokraterna i detta avseende och i många andra avseenden alltid prioriterar staten före den enskilda människan? Jag ställde två frågor som jag gärna skulle vilja ha svar på. Vad är det som är orimligt med att vi från lagstiftarnas sida, från riksdagens sida, om vi inte kan klara att stifta entydiga lagar, faktiskt accepterar att människor har ett tolkningsföreträde? Vad är det som är fel med detta? Det är ju vi som har makten, det är vi som stiftar lagar. Människan kommer i kläm.

Beträffande betalningssäkringslagen: Om en människa oförskyllt drabbas av en betalningssäkring och gör förlust, varför kan då inte socialdemokraterna gå med på att denna människa skall ha full ersättning för de skador han har lidit?

Anf. 74 BRITTA BJELLE (fp):

Herr talman! Anita Johansson talar om att det är bra med översyner och att man måste ha översyner och avvakta dessa, osv. Jag tror att hon hann komma upp i åtta översyner som är på gång inom detta område. Man undrar om översynerna möjligen är ett sätt att slippa ta ställning till frågor som känns brännande för socialdemokraterna. Efter att ha hört Anita Johansson tala om propositionen om förbättrad skattekontroll och vinster på värdepapper, vill jag framhålla att kapitalvinstkommittén menade att det var angeläget med stickprovskontroller. Men i propositionen vidgas greppet, så att man skall kunna göra mycket mera av det hela. Det handlar inte alls om, som Anita Johansson menar, att vi vill skapa ett slags skattefråse. Det är klart att det skall finnas möjligheter till kontroll. Men det är vissa namngivna personer man skall gå in och kontrollera – man skall inte skära alla människor över en kam. Och vad Anita Johansson säger, det visar mer än någonsin att socialdemokraterna står för en misströns politik. Man misstror människorna och tilltror dem ingenting.

Anf. 75 STIG JOSEFSON (c):

Herr talman! Anita Johansson sade att om det pågår förberedelsearbete i form av utredningar och överläggning i regeringen brukar man avvakta till dess att det kommer en proposition. Det är riktigt att detta är en gammal regel som man haft. Men när samma sak åberopas år efter år och ingenting sker, då förstår nog också Anita Johansson att vi håller på att förlora tron på att det verkligen skall komma ett förslag.

Därför skulle jag vilja efterlysa mera handlingskraft från majoritetspartiets företrädare i utskottet, så att man tar ställning till frågor där man många gånger anser att det i grund och botten är riktigt att göra en ändring. Under sådana förhållanden kan man inte avvakta. I så fall blir det en handlingsförklaring, som jag tror är till skada både för riksdagens anseende och för riksdagsarbetet i dess helhet.

Anf. 76 ANITA JOHANSSON (s):

Herr talman! Det är möjligt, Britta Bjelle, att det pågår många översyner och utredningar. Men det är väl bra det, så har vi frågorna grundligt undersökta, när vi så småningom skall ta beslut.

Då det gäller betalningssäkringslagen är det faktiskt vi, Bo Lundgren, som i riksdagen har begärt en översyn. I direktiven ingår, såvitt jag har läst rätt, att det skall göras en utvärdering av hur lagen tillämpas i domstolarna. Så jag tror vi kan vara ganska lugna på den punkten.

Skatteutskottet har ju ibland förmånen att få besöka riksskatteverket, och åtminstone jag har blivit på det klara med att riksskatteverket arbetar mycket hårt för att förbättra servicen till de skattskyldiga i vårt land. Jag tycker att även Bo Lundgren borde vara helt på det klara med detta.

Sedan är det så, herr talman, att den förenkling av vårt skattesystem som inletts i år skall innebära att myndigheterna i framtiden får tid över att granska de verkligt komplicerade fallen. Det är detta som är syftet.

Anf. 77 BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Avslutningsvis: För oss moderater är de enskilda människornas rättssäkerhet viktigare än statens rätt. Jag beklagar att detsamma inte gäller socialdemokraterna.

Anf. 78 ANITA JOHANSSON (s):

Herr talman! Jag kan garantera, Bo Lundgren, att vi slår vakt om människorna i lika stor utsträckning som ni moderater.

Överläggningen i detta ärende var härmed avslutad.

Kammaren övergick till att fatta beslut i de förevarande ärendena.

Skatteutskottets betänkande 31

Mom. 1 (fastighetsskatten för hyreshus)

Utskottets hemställan bifölls med 154 röster mot 145 för reservation 1 av Kjell Johansson m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 2 (avveckling av fastighetsskatten m. m.)

Först biträdades reservation 2 av Bo Lundgren m. fl. med 69 röster mot 46 för reservation 3 av Kjell Johansson och Britta Bjelle. 184 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 186 röster mot 67 för reservation 2 av Bo Lundgren m. fl. 46 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 4 (industrifastigheter)

Utskottets hemställan bifölls med 282 röster mot 17 för reservation 4 av Tommy Franzén.

Mom. 5 (omläggning av villaschablonen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Bo Lundgren m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 6 (underhåll av villa)

Utskottets hemställan bifölls med 198 röster mot 101 för reservation 6 av Stig Josefson m. fl.

Mom. 7 (uthyrning av fritidsbostad)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Bo Lundgren m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 8 (beräkningen av realisationsvinst vid avyttring av bostadsrätt)

Först biträdades reservation 8 av Kjell Johansson m. fl. med 150 röster mot 20 för reservation 9 av Tommy Franzén. 128 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 156 röster mot 144 för reservation 8 Kjell Johansson m. fl.

Mom. 9 (uppskov med realisationsvinstbeskattningen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 10 av Kjell Johansson m. fl., *dels* reservation 11 av Tommy Franzén – bifölls med acklamation.

Mom. 10 (beskattningen i övrigt av bostadsrätt)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 12 av Kjell Johansson och Britta Bjelle – bifölls med acklamation.

Mom. 11 (schablonbeskattningen av bostadsföretag)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 13 av Bo Lundgren m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 12 (beräkningen av realisationsvinst vid avyttring av fastighet)

Först biträdades reservation 14 av Bo Lundgren m. fl. med 72 röster mot 19 för reservation 15 av Tommy Franzén. 207 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 14 av Bo Lundgren m. fl. – genom uppresning.

Mom. 15 (underhåll av hyresfastighet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 16 av Bo Lundgren m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 19 (taxeringen av skärgårdsfastigheter m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 17 av Bo Lundgren m. fl. – bifölls med acklamation..

Mom. 21 (särskild fastighetstaxering)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 18 av Bo Lundgren m. fl. – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Skatteutskottets betänkande 28

Mom. 1 (generell skattekontroll)

Utskottets hemställan bifölls med 189 röster mot 111 för reservation 1 av Knut Wachtmeister m. fl.

Mom. 3 (generalklausulens avskaffande)

Utskottets hemställan bifölls med 155 röster mot 145 för reservation 2 av Knut Wachtmeister m. fl.

Mom. 5 (en omvänd generalklausul)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 6 och 7 (tolkningsföretråde och skattelagstiftningen m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 8 (avskaffande av bevissäkringslagen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 11 (ändring av betalningssäkringslagen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 12 (tiden för avlämnande av självdeklaration)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Kjell Johansson och Britta Bjelle – bifölls med acklamation.

Mom. 13 (ny förenklad självdeklaration)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 8 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 15 och 16 (förenklad deklaration för småföretagarna och informationsskyldighet)

Utskottets hemställan bifölls med 154 röster mot 144 för reservation 9 av Knut Wachtmeister m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 17 (taxeringsperiodens längd)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 10 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 18 (beslutsmotivering)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 11 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 19 (tidsfrist för behandling av besvär i länsrätt)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 12 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 20 (väntetid i rättsnämnden)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 13 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 21 (det allmännas processföring)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 14 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 22 (beslutsbehörigheten i ärenden om eftertaxering)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 15 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 23 (taxeringsrevision)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 16 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 24 (skönstaxering)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 17 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 25 (skattetillägg)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 18 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 26 (vissa uppdragsersättningar)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 19 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 27 (arbetsgivaransvar)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 20 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 29 (återgång till tidigare regler avseende B-skatt)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 21 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Prot. 1986/87:104
8 april 1987

Medel för inköp av fastigheter, m. m.

Mom. 34 (anståndsregler)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 22 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Tredje vice talmannen övertog ledningen av kammarens förhandlingar.

9 § Föredrogs

finansutskottets betänkanden

1986/87:12 om vissa anslag för budgetåret 1987/88 inom finansdepartementets verksamhetsområde (prop. 1986/87:100 delvis),

1986/87:13 om anslag för budgetåret 1987/88 till riksdagens revisorer och deras kansli (prop. 1986/87:100 delvis),

1986/87:14 om granskningen av riksgäldskontorets förvaltning under budgetåret 1985/86 (redog. 1986/87:3 och 10),

1986/87:16 om anvisning av medel på tilläggsbudget II för kostnader för jubileumsskrift om riksgäldskontoret (förs. 1986/87:9),

1986/87:17 om anslag för budgetåret 1987/88 till riksgäldskontoret (prop. 1986/87:100 delvis),

justitieutskottets betänkanden

1986/87:21 om anslag till brottsförebyggande rådet (prop. 1986/87:100 delvis) samt

1986/87:22 om anslag till brottsskadenämnden m. m. (prop. 1986/87:100 delvis).

Tredje vice talmannen meddelade att betänkandena skulle debatteras i angiven ordning och avgöras i ett sammanhang efter avslutad debatt.

Först upptogs till behandling finansutskottets betänkande 12 om vissa anslag för budgetåret 1987/88 inom finansdepartementets område. I fråga om detta betänkande skulle debatten vara gemensam för samtliga punkter.

Medel för inköp av fastigheter, m. m.

Anf. 79 LENNART ALSÉN (fp):

Herr talman! Största möjliga sparsamhet med skattebetalarnas medel är ett mål så gott som något att sträva mot. Som ett led i denna strävan yrkar jag att det föreslagna anslaget under rubriken "Inköp av fastigheter m. m." i finansutskottets betänkande 12 minskas med 10 miljoner.

Vi anser, herr talman, från folkpartiets sida att det totala statliga fastighetsinnehavet inte bör ökas ytterligare. Uppstår lokalbehov bör dessa lösas antingen genom omfördelning eller genom att man i ökad utsträckning prövar hyresalternativet. Jag vill slutligen också framhålla att reservationen på detta anslag – nära 100 miljoner – är väl tilltagen.

Folkpartiets sparsamhetsiver går också, herr talman, ut över anslaget till statens arbetsgivarverk. Verket begär mer pengar bl. a. dels för att utveckla en simuleringsmodell för att beräkna kostnaderna vid en förändring av gällande pensionsregler, dels för att bygga upp en ny utredningsavdelning, för vilket krävs fem nya tjänster. Från folkpartiets sida menar vi att båda dessa åtgärder torde kunna genomföras inom ramen för existerande resurser.

Jag vill därför, herr talman, avslutningsvis yrka bifall till reservationerna 1 och 2 i finansutskottets betänkande nr 12. Jag vill också meddela att jag ämnar begära votering beträffande reservation 1.

Anf. 80 LISBET CALNER (s):

Herr talman! I finansutskottets betänkande nr 12 behandlas vissa anslag inom finansdepartementets område för budgetåret 1987/88. Två motioner är väckta med anledning av budgetpropositionens förslag i bil. 9 angående dels vissa besparingar inom detta område, dels samarbetet mellan försäkringskassorna och byggnadsstyrelsen. Två reservationer och ett särskilt yttrande är fogade till betänkandet.

I reservation nr 1 från folkpartiet och moderata samlingspartiet framhålls uppfattningen att det statliga fastighetsinnehavet inte bör öka. Reserverna föreslår att om lokalbehov uppkommer, skall byggnadsstyrelsen utnyttja befintligt innehav, och att om inte det går skall man, i stället för att köpa, hyra lokaler. Förslaget motiveras bl. a. med att man härigenom får en effektivare fastighetsförvaltning.

Som vanligt underkänner man från dessa båda partier det arbete som utförs i statlig regi. Utskottets majoritet delar inte den inställningen utan tillstyrker propositionens förslag om ett reservationsanslag om 20 milj. kr. Det är samma summa som anslagits för detta budgetår. Skälet till detta förslag är angivet i betänkandet, nämligen att medelsbehovet för inköp av fastigheter är beräknat på nu aktuella förvärv och på ännu ej beslutade inköp. Den faktiska kostnaden är sålunda inte känd, utan beror bl. a. på beslut av regering och riksdag som kan föranleda ytterligare lokalbehov.

Att som reserverna föreslår halvera den föreslagna summan gagnar enligt utskottets majoritet till intet. Tvärtom kan en minskad rörelsefrihet därvidlag kanske innebära mindre möjligheter att vara så flexibel och serviceinriktad som de som står bakom motion 409 begär att man skall vara.

Jag yrkar avslag på reservation 1.

I reservation nr 2 föreslår folkpartiet och moderata samlingspartiet en minskning av anslaget till statens arbetsgivarverk med 2 milj. kr. Man anser att en simuleringsmodell för beräkning av kostnader vid förändringar i pensionsreglerna inte är nödvändig. Ett samarbete med konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån anses till fyllest därvidlag. Reserverna avstyrker även inrättandet av fem nya tjänster som förstärkning av den förvaltnings- och nationalekonomiska kompetensen.

Utskottets majoritet anser att statens arbetsgivarverk har en viktig roll när det gäller att utveckla lönesystem och avtalsvillkor som främjar en effektiv verksamhet hos myndigheterna. Att man är effektiv innebär också det en form av besparing, Lennart Alsén. Vi tillstyrker därför propositionens förslag om anvisande av ett förslagsanslag om 26 269 000 kr. till statens arbetsgivarverk.

Jag yrkar avslag på reservation nr 2.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan i dess helhet i finansutskottets betänkande nr 12.

Anf. 81 LENNART ALSÉN (fp):

Herr talman! Vi har velat vara så effektiva, Lisbet Calner, att vi har föreslagit besparingar. Jag antar att rödpennan har farit fram ganska flitigt i finansdepartementet, och vi har här velat ge ett enkelt tips på en punkt där det verkligen funnits anledning att använda den.

Överläggningen i detta ärende var härmed avslutad.

(Beslut fattades efter debatten om justitieutskottets betänkande 22.)

Beträffande finansutskottets betänkanden 13, 14 och 16 konstaterade tredje vice talmannen att ingen talare var anmäld.

Kammaren övergick därför till att debattera finansutskottets betänkande 17 om anslag för budgetåret 1987/88 till riksgäldskontoret. I fråga om detta betänkande skulle debatten vara gemensam för samtliga punkter.

Anslag till riksgäldskontoret

Anf. 82 LARS TOBISSON (m):

Herr talman! Jag ber kammaren om overseende med att jag tar upp dess tid med att kommentera ett enigt betänkande. Jag har inte ens själv tittat på ärendet i utskottet. Men det sammanhänger med att jag är ledamot av riksgäldsfullmäktige, vars anslagsframställning det här gäller. Detta ärende inrymmer enligt min mening flera ovanliga inslag, vilka det finns anledning att fästa uppmärksamheten på.

Riksgäldskontoret är – vilket är bekant för ledamöterna – ett verk direkt under riksdagen. Det betyder att dess budgetförslag inte, som fallet är med myndigheter underställda regeringen, prövas i finansdepartementet. Äskandet går i stället direkt till riksdagen, där granskningsarbetet får utföras av finansutskottet kansli, vilket naturligtvis inte har vare sig vana vid eller tid för detta slags göromål.

Vid riksgäldsfullmäktiges ställningstagande till anslagsframställningen i höstas hände det ovanliga att det förekom reservationer mot det förslag som arbetats fram på tjänstemannanivå inom kontoret. Jag anmärkte på att budgetförslaget inte följde de av riksdagen uppställda direktiven utan låg drygt 2 milj. kr. för högt. Vidare var jag kritisk mot ett förslag att kassatjänsten skulle bedrivas som uppdragsverksamhet. Jag ansåg att beslut

borde fattas om att systemet med sparobligationer kunde avvecklas på några års sikt. Slutligen vände jag mig mot tanken att den vinst som uppkommit på kontorets tidigare uppdragsverksamhet inte i sin helhet skulle inlevereras till staten. Riksgäldsfullmäktiges socialdemokratiska majoritet fastställde emellertid kontorets förslag till anslagsframställning med rösterna 4 mot 3. Jag vågar påstå att det är mycket ovanligt att det i verksstyrelsen förekommer omröstningar och delade meningar om anslagsäskandets utformning.

Sedan har dock finansutskottets kansli gjort förtjänstfulla insatser för att belysa svagheterna i detta budgetförslag. Ett enigt utskott – alltså även de socialdemokratiska ledamöterna – har mot denna bakgrund beslutat fastställa en medelsanvisning som följer de ursprungliga budgetdirektiverna. Man avvisar tanken att kassatjänsten skulle kunna bedrivas som uppdragsverksamhet, liksom förslaget att en del av vinsten för uppdragsverksamheten skulle fritt kunna disponeras av riksgäldskontoret. Detta är ståndpunkter som jag tidigare har förfäktat. Därutöver har man på ett tidigare anslag funnit en behållning på 1,4 milj. kr. som ej tagits i anspråk. Sammantaget betyder detta att drygt 2 milj. kr. har kunnat sparas i förhållande till riksgäldskontorets anslagsäskande. Det stämmer därmed väl med min reservation i riksgäldsfullmäktige.

Denna gång, herr talman, gick det alltså lyckligt. Men man kan inte alltid lita på att företrädare för den borgerliga oppositionen i riksgäldsfullmäktige på egen hand skall kunna tränga bakom kontorets kostnadsberäkningar för att finna svagheterna. Inte heller är det särskilt effektivt att finansutskottets kansli skall använda en stor del av tiden under den bråda period som dessa vårmånader utgör för att granska och pruta på en anslagsframställning från en riksdagens myndighet.

Det inträffade är enligt min mening ett av flera skäl till att riksdagen senare i vår bör bifalla förslaget i proposition 143 om att huvudmannskapet för riksgäldsfullmäktige skall flyttas från riksdagen till regeringen. Därmed skulle verkets anslagsäskanden på sedvanligt sätt inom finansdepartementet få prövas och avvägas mot andra myndigheters framställningar.

Jag har inget annat yrkande, herr talman, än bifall till utskottets hemställan.

Anf. 83 ARNE GADD (s):

Herr talman! Lars Tobisson konstaterade två saker, dels att finansutskottet var enigt när det gäller betänkande nr 17, dels att han inte hade deltagit i överläggningarna. Jag utgår ifrån att han inte antar någon korrelation däremellan. Därefter redogjorde herr Tobisson för finansutskottets resonemang om riksgäldskontorets anslagsäskanden. Han nämnde mycket kort att utskottet i sitt förslag till besparingar räknade in en kostnad på preliminärt 1,4 milj. kr. Den kostnaden är intressant, därför att riksdagen hösten 1985 – 1985/86:9 – beträdde ett ganska kraftigt anslag till riksgäldskontoret. Syftet var då att riksgäldskontoret skulle genomföra en provundersökning beträffande kontrolluppgifterna för sparobligationsinnehav.

Så sent som hösten 1986 framgick det av riksgäldskontorets skrivningar rörande anslagsframställningarna att undersökningarna pågick i planerad omfattning. Vid närmare kontroll har det konstaterats att dessa undersök-

ningar alls inte har vidtagits vilket är att beklaga och kan komma att trassla till årets deklarationsförfarande. Jag instämmer i Lars Tobisson's framställning och utgår ifrån att Lars Tobisson och andra i riksgäldsfullmäktige i fortsättningen ser till att sådana fadäser inte upprepas.

Prot. 1986/87:104
8 april 1987

*Anslag till riksgälds-
kontoret*

Anf. 84 LARS TOBISSON (m):

Herr talman! Jag har berömt finansutskottet och det har jag kunnat göra, eftersom jag själv inte har deltagit i behandlingen. I utskottet hade man enhälligt kommit fram till samma slutsats som jag själv gjort tidigare. I riksgäldsfullmäktige var jag tvungen att reservera mig, därför att den socialdemokratiska majoriteten följde det av kontorets tjänstemän framarbetade förslaget.

När det gäller anslaget på 1,4 milj. kr. vill jag påminna Arne Gadd om att beloppet sammanhänger med kostnaderna för skyldigheten att inlämna kontrolluppgifter för dem som har sparobligationer och premieobligationer – en enligt min mening fullkomligt onödig sak. Vi har från moderat håll här i kammaren reserverat oss mot detta förfarande, och jag har likaså i riksgäldsfullmäktige gång på gång ifrågasatt det kloka i denna ordning. Uppgiftsinlämnandet har medfört mycket stora merkostnader, men trots detta vet vi ju att det här inte på något sätt har blivit bra.

Många medborgare har fått felaktiga kontrolluppgifter angående sina innehav av premieobligationer och sparobligationer. Dessa fel har inte ens kunnat rättas till, innan deklARATIONSTIDEN gick ut. Felen försöker man nu korrigera efteråt genom att sända ut rättelser, ett alldeles otillfredsställande förhållande. Vi har i fullmäktige flera gånger behandlat förhållandet utan att kunna få till stånd någon rättelse, mycket beroende på att själva förutsättningarna för hela denna utsändning av ett mycket stort antal kontrolluppgifter – för vilket det inte fanns något underlag – var grundade på ett felaktigt beslut. Man hade aldrig från början möjlighet att klara av detta.

Anf. 85 ARNE GADD (s):

Herr talman! Vi kan naturligtvis byta åsikter om sparobligationerna och deras effektivitet. Men jag ville påminna Lars Tobisson om att han och andra i riksgäldsfullmäktige har av riksdagen tilldelats resurser för att se till att kvaliteten när det gäller den faktiska utsändningen i år skulle vara bra. Man påstår att man har genomfört den så sent som i november utan att några åtgärder har vidtagits. Detta är en uppgift för Lars Tobisson som riksgäldsfullmäktig att klara av.

Överläggningen i detta ärende var härmed avslutad.

(Beslut fattades efter debatten om justitieutskottets betänkande 22.)

Kammaren övergick till att debattera justitieutskottets betänkande 21 om anslag till brottsförebyggande rådet.

I fråga om detta betänkande skulle debatten vara gemensam för punkterna 1 och 2.

Anf. 86 SVEN MUNKE (m):

Herr talman! I betänkande nr 21 är partierna överens om anslagen. Några motioner som gäller snatteri behandlas i betänkandet, varför de tas upp i debatten i dag. Samtliga motioner som är aktuella innehåller yrkanden om att överväga att införa ordningsbot för snatteri. I två av motionerna – Ju621 och Ju626 – föreslås dessutom en minskad användning av åtalsunderlåtelse och rapporteftergift vid snatteri. Båda dessa motioner innehåller också yrkanden om ändring av den beloppsgräns som för närvarande tillämpas vid gränsdragning mellan stöld och snatteri. I vårt rättssamhälle tillämpas principen att den som tar något som tillhör annan med uppsåt att tillägna sig det skall enligt 8 kap. 1 § brottsbalken dömas för stöld. Ett tillgrepp som med hänsyn till värdet och övriga omständigheter vid brottet kan bedömas som ringa utgör dock snatteri enligt 8 kap. 2 § brottsbalken.

Snattribrotten har blivit något av en samhällsfara som ständigt växer i omfattning. Man uppskattar värdet av det som snattas till ca 2 miljarder årligen, och då har man som utgångspunkt handelns totala omsättning på 180 miljarder. Det totala svinnet uppskattas av handelns företrädare till ca 3 %, varav drygt 1 % anses hänförligt till snatteri eller kundstölder. Vissa större varuhus i storstäderna är mera drabbade än mindre affärer. Det snattas eller stjäls för i genomsnitt 7 000 kr. per timme i Nordiska kompaniets varuhus i Stockholm.

Gränsen mellan stöld och snatteri kan ibland vara svår att dra. Bl. a. gäller att försök till snatteri, till skillnad från försök till stöld, inte är straffbart.

Straffet för snatteri är böter eller fängelse i högst sex månader. Som ett riktmärke vid avvägningen mellan stöld och snatteri använder man sig vid rättstillämpningen av en gräns för värdet av det tillgripna. Värdet följer förändringarna i penningvärdet och anses för närvarande ligga omkring 600–700 kr.

Det skall konstateras, att även om en snattare upptäcks och polisanmäls, är det inte alltid säkert att vederbörande får något straff. En polisman har nämligen rätt att lämna rapporteftergift och nöja sig med ett påpekande till den felande. Detta kan ske om det enligt polismannen är uppenbart att böter skulle kunna komma att utdömas och att brottet verkar vara obetydligt. Riksåklagaren har förklarat att en värdegräns vid 50 kr. vid bagatellartade snatterier av engångsnatur kan godtas. I praktiken kan man alltså tillåtas stjäla för något under 50 kr. utan risk för sanktioner från samhällets sida. Det sker i sådana fall inte heller någon registrering av brottet. Om en snattare konsekvent begår nya stölder på andra platser och begränsar sig till varor värda mindre än 50 kr., finns det goda möjligheter för vederbörande att helt straffritt begå nya brott vid upprepade tillfällen, om han skiftar från stadsdel till stadsdel och grips av olika poliser.

Det finns exempel på notoriska snattare som mer eller mindre försörjer sig på att dagligen begå snatteribrott. Ett exempel relaterades förra veckan i pressen. Det gällde en person här i Stockholm som greps för snatteri tre gånger samma dag. Polisen tog honom vid samtliga tillfällen på bar gärning. Men jourhavande åklagare ville inte anhålla mannen, så mannen släpptes fri direkt.

För att anhålla en person krävs det nämligen att brottet kan ge fängelse i minst ett år eller att brottslingen har satt sin verksamhet i system. För snatteri gäller en högsta gräns om sex månaders fängelse. Ett av de aktuella snatteritillgreppen skedde kl. 11.15 i ett varuhus i Gamla stan. Kl. 16.15 var det dags för ett nytt gripande i ett varuhus på Söder. Slutligen greps mannen kl. 18.15 i en Metrobutik, också på Söder. Bara i mars månad har denna person gripits 13 gånger för snatteri.

Många bedömare hävdar att snatteri är ett steg i brottskarriären. Det finns tecken på att ungdomar långt ner i åldrarna grundlägger en kriminalitet genom att börja snatta. Det är en farligt demoraliserande debut som kan få tragiska konsekvenser för många. Anledningen till detta är, enligt min uppfattning, samhällets frånvaro av påtaglig reaktion vid snatterier.

I min hemstad Landskrona förekom för en del år sedan en ungdomsliga som gick under namnet Björnligan. Det handlade huvudsakligen om pojkar under 15 år som hade satt snattandet i system. Pojkarna överlämnades – som det så vackert heter – till de sociala myndigheterna, som naturligtvis inte hade något annat att komma med än s. k. samtalsterapi och det skrattade ungdomarna enbart åt. Den sociala personalens situation kom slutligen att präglas av ren uppgivenhet. I det läget vidtalade man en distriktsåklagare som ombads att hjälpa till. Denne använde en skrämselstrategi som naturligtvis saknade förankring i lagen. Men det tog i varje fall skruv. Pojkarna tog hotelserna om vad som skulle kunna komma att hända så allvarligt att de upphörde med sina snatteribrott. Björnligan försvann ur socialvårdens värld och har sedan aldrig återkommit.

Butikstillgreppen har nu en sådan omfattning att nya vägar måste prövas för att man skall kunna komma till rätta med dem. Därför har de tre borgerliga partierna i utskottet förenats i en reservation, där man hänvisar till stöldutredningens förslag om att införa ordningsbot vid mindre snatteribrott. Reservanterna menar att ett ordningsföreläggande skulle kunna utgöra en både snabb och för den enskilde förhållandevis skonsam form av lagföring. Dessutom skulle ett system med ordningsbot vid snatteri kunna bidra till ett bättre resursutnyttjande genom att man därmed minskade åklagarnas och förenklade polisens arbete. Reservanterna menar att frågan om förutsättningarna för ett införande av ordningsbot vid snatteribrott bör bli föremål för närmare avväganden, t. ex. i anslutning till det pågående arbetet inom regeringskansliet med fängelsestraffkommitténs förslag.

Utskottets majoritet hävdar å sin sida att ett strafföreläggande i form av ordningsbot endast får utfärdas vid brott för vilket inte är stadgat annat än böter i pengar. Man menar därför att vägen är stängd när det gäller ordningsbot vid snatteri.

Skulle emellertid – som fängelsestraffkommittén föreslår i sitt betänkande när det gäller snatteri – fängelse utgå ur straffskalan, medför detta att snatteri blir ett rent bötesbrott. Majoriteten i utskottet anger en lång rad skäl för att den ordningen inte kan komma i fråga. Och det mest förvånande är att man i andra sammanhang är väldigt angelägen om att finna ersättningar för fängelse.

Nu väljer man att låta allt vara som det tidigare har varit. Snatteribrott skall i fortsättningen tillåtas få allt större betydelse i samhällsekonomin. Man

vill inte pröva nya vägar för att förhindra denna form av brottslighet.

Herr talman! Man får lätt uppfattningen att utskottsmajoriteten – eftersom förslaget kommer, som det heter, från fel håll – måste vara kallsinnig till att ordningsbot införs, detta trots att flera utredningar, nu senast fängelsestraffkommittén, har kommit fram till att ordningsbot skulle vara en smidig lösning för de enklare snatteribrotten. I stället tror man på "pappoliserna" i varuhusen. Justitieministern har för sin del fört fram att man skall göra "massiva tillslag mot snattare vid några väl valda tillfällen" och att detta skulle vara en ny arbetsmetod när det gäller att komma till rätta med snatterierna. Hur dessa massiva tillslag – alltså razzior – skulle gå till har inte justitieministern angett.

Eftersom försök till snatteri inte är straffbart och snatteribrottet är fullbordat först då brottslingen har passerat kassan eller lämnat affären – det beror på hur butiken är konstruerad – kan något tillslag svårigen ske inne i affären. Ett polisuppbud skulle med all säkerhet avskräcka de personer som är i varuhuset från att stjäla vid just det tillfället. Därmed skulle hela polisaktionen vara meningslös som tillslag betraktad. Justitieministerns tillslagsidé kan helt enkelt inte omsättas i praktiken. Däremot kan ett ordningsbots föreläggande bli ett effektivt vapen mot snatterier.

Jag yrkar bifall till den reservation som återfinns i utskottets betänkande.

Anf. 87 LARS SUNDIN (fp):

Herr talman! I en partimotion från folkpartiet till det här riksmötet föreslås en rad åtgärder för att minska vad vi kallar vardagsbrotten – framför allt våldsbrotten – och även förmögenhetsbrotten mot enskilda.

Snatteri är en typ av förmögenhetsbrott, och ett mycket vanligt sådant. Snatteri är beteckningen på en stöld, som med hänsyn till värdet av det tillgripna och med hänsyn till omständigheterna i övrigt är att betrakta som ringa. Som ett riktmärke vid avgränsningen mellan stöld och snatteri använder man sig av en gräns för värdet av det tillgripna – vilket Sven Munke var inne på – som för närvarande anses ligga vid 600–700 kr.

Snatteri låter kanske inte så allvarligt, men några meningar och siffror ur betänkandet belyser snatteriproblemets omfattning:

"Under de senaste åren har det skett en kraftig ökning av antalet anmälda butikssnatterier. Sålunda ökade butiksstölderna med 11 % år 1984 och med 21 % år 1985 – – –. Antalet anmälda butikstillgrepp var år 1984 ca 50 000 – – –."

Man skall då lägga märke till, herr talman, att det verkliga antalet brott med största sannolikhet är mycket högre, eftersom den s. k. upptäcktsfrekvensen av sådana här brott är mycket låg.

Snatteri hör under allmänt åtal, dvs. polisen är i princip skyldig att anmäla sådana brott till åklagaren, som sedan har att väcka åtal. Reglerna om rapporteftergift innebär i verkligheten att många snatterier inte rapporteras till åklagare. Bestämmelserna om åtalseftergift leder också till att åtskilliga av de brott som faktiskt rapporteras inte åtalas.

Snatterierna är också ur en annan synpunkt ett allvarligt problem. De orsakar naturligtvis handeln ett avsevärt avbräck och därmed också ytterst konsumenterna, som får betala för snatterierna genom högre priser på

varorna i affärerna. De är också ofta en inkörsport för ungdomar för en grövre kriminalitet. Inte minst därför måste snatterierna bekämpas, med många medel.

Vi är eniga med utskottsmajoriteten då den säger att handelns egna åtgärder är viktiga liksom att återkommande aktioner på lokal nivå från åklagare och polis har en allmänpreventiv effekt, men vi folkpartister tillsammans med de övriga borgerliga ledamöterna i utskottet anser att nya vägar måste prövas.

Skillnaden mellan oss borgerliga reservanter och den socialdemokratiska majoriteten ligger, såvitt jag kan förstå, just däri att vi också vill att det åtminstone bör övervägas ett införande av ordningsbot vid snatteribrott såsom stöldutredningen anförde på sin tid, 1982. Detta kan vara ett sätt att minska antalet snatteribrott. Ordningsboten skulle enligt vår mening kunna vara en snabb och bra reaktion på ett snatteri. Åklagarnas och polisens arbete skulle också kunna minskas och förenklas vid dessa mindre tillgrepsbrott.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Anf. 88 INGBRITT IRHAMMAR (c):

Herr talman! Så sent som i december förra året diskuterade vi här i kammaren åtgärder mot snatteri. Då vi vid det tillfället berörde frågan ganska ingående och inte mycket nytt har hänt på området sedan dess skall mitt inlägg bli ganska kort. Det är däremot viktigt att påtala att snatterier och butiksstölder är ett allvarligt problem och att det är nödvändigt att vidta åtgärder för att minska antalet brott.

Olika siffror nämns i sammanhanget. Klart är att det rör sig om miljardbelopp, och det gäller såväl kassasvinn, administrativt svinn och färskvarusvinn som snatterier och stölder. Personalstölderna ökar också på ett oroande sätt. På fem år har antalet snatterier fördubblats, och förlorare är alla, såväl butikägare som konsumenter. Det kanske är konsumenterna som förlorar mest, som i sista hand får betala högre priser när svinnet inräknas.

Det är viktigt att från samhällets sida slå fast att snatterier är stöld och att stöld inte kan godtas. Vi har alla ett ansvar för att föra ut detta budskap och för att skapa respekt för denna syn.

Eftersom många snatterier utförs av ungdomar – av de snattare som upptäcks är 26 % under 15 år – är det extra angeläget med en snabb reaktion från samhällets sida. För just ungdomar är det risk för att butikstillgreppen utgör början till en allvarligare brottslighet.

Mycket har redan gjorts för att minska stölderna. Handeln har t. ex. skapat bättre stöldskyddssystem, och bevakningen har förbättrats. Man har förbättrat redovisningssystem, haft kampanjer och bedrivit informationsverksamhet för att belysa problematiken. Reglerna angående rapport, eftergifter och åtalsunderlåtelse har också setts över.

Dessa åtgärder räcker inte, enligt centerns mening, och där är vi eniga med folkpartiet och moderaterna, som framgår av reservationen i betänkandet.

Enligt reservanternas mening är problemen med den stora mängden butikstillgrepp så omfattande att nya vägar nu måste prövas i linje med vad som anförs i motionerna. System med ordningsföreläggande vid mindre

snatte ribrott bör prövas. Centerns krav finns i motion 642. Stöldutredningen har dessutom anfört flera skäl till förmån för ett system med ordningsbot.

Ordningsbot vid mindre snatte ribrott skulle kunna bli en både snabb och förhållandevis skonsam form av lagföring för den enskilde. Dessutom skulle ordningsbot kunna bidra till ett bättre resursutnyttjande, genom att åklagar- nas arbete minskas och polisens arbete med just dessa mindre tillgreppsbrott, där den upptäckte också erkänner tillgreppet, förenklas.

Jag yrkar härmed bifall till reservationen.

Anf. 89 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! Det råder inte några delade meningar om vikten av att beivra snatte ribrottsligheten.

I den borgerliga reservationen begränsar sig de borgerliga partierna i fråga om åtgärder mot snatte ribrott till att komma med ett enda förslag, nämligen att det nu bör närmare övervägas att införa ordningsbot vid snatte ribrott. Sven Munke var inne på frågor som rör åtalsunderlåtelse, men där föreligger ingen reservation.

Föreläggande av ordningsbot är en påföljd som används vid lindrigare trafikförseelser och andra liknande ordningsförseelser. Föreläggandet kan bara utfärdas beträffande brott för vilket inte stadgas annat än böter, direkt i pengar. Redan denna omständighet omöjliggör att ordningsföreläggande kan användas vid snatte ribrott.

Frågan om införande av ordningsbot som påföljd för snatte ribrott har utretts tidigare. Stöldutredningen, som år 1982 lade fram betänkandet Stöld i butik, föreslog att man i ett ordningsföreläggande skulle kunna förelägga inte bara böter direkt i pengar utan också i dagsböter. Förslaget mötte stark kritik vid remissbehandlingen och har inte föranlett någon lagstiftning. Det framhölls bl. a. att snatte ribrott på detta sätt skulle nedvärderas som brottstyp genom att i praktiken bli jämställt med lindriga trafikförseelser och andra liknande lindriga ordningsförseelser.

Detta ämne behandlades av utskottet, vilket har nämnts i debatten, så sent som i höstas. Då föreslogs en liknande påföljd, nämligen snatte ribrottsavgift. I sitt av riksdagen godkända betänkande avstyrkte utskottet bifall till det förslaget. Några nya synpunkter har inte kommit fram i de borgerliga motionerna eller i reservationen i dagens ärende.

I sitt betänkande säger utskottet nu att det är tveksamt till införande av ett system med ordningsbot vid snatte ribrott. Utskottet fäster främst avseende vid att det kan kännas främmande att med ett ordningsföreläggande beivra ett – låt vara mindre allvarligt – centralt förmögenhetsbrott. Vidare är de aktuella subjektiva och objektiva brottsrekvisiten sådana att de erfarenhetsmässigt fordrar övervägande av ett slag som inte gärna kan företas inom ramen för ordningsbot. Detta är de invändningar som utskottet har att göra emot förslaget om införande av ordningsbot. Men, säger utskottet, i vart fall bör det ställningstagande som kan bli följden av det fortsatta arbetet med fängelsestraffkommitténs förslag avvaktas innan det kan bli aktuellt för riksdagen att uttala sig i den här frågan.

Jag vill erinra om att fängelsestraffkommitténs ändringsförslag innebär att tillämpligheten av de straffprocessuella säkerhetsåtgärderna vid snatte ribrott

huvudsak blir oförändrade och att en möjlighet tillskapas att i vissa fall av seriebrottslighet döma till annan påföljd än böter. Fängelsestraffkommitténs förslag övervägs nu, som sagts, inom regeringskansliet.

På grund av det jag nu har anfört avstyrker utskottet bifall till den borgerliga reservationen. Jag yrkar bifall till justitieutskottets hemställan.

Anf. 90 SVEN MUNKE (m):

Herr talman! Hans Göran Franck uttrycker förvåning över att vi har återkommit med detta förslag. Det har vi gjort därför att några andra åtgärder inte har hjälpt. Inte minst under den s. k. köpmansriksdagen här i Stockholm i höstas, då man diskuterade närkampen mot snatteri, kom det fram sådana uppgifter att någonting absolut måste göras. Jag tycker att detta är ett bra sätt att åtminstone komma med något förslag. Majoriteten i utskottet står tydligen alldeles tomhänt, medan vi i alla fall för fram ett förslag som kan användas såsom en signal till regeringen, som nu håller på att bearbeta fängelsestraffkommitténs betänkande. Om utskottet skickar en signal kanske de här tingen blir uppmärksammade och kan få någon form av lösning.

Jag tycker inte det är någon mening med att säga att man nedvärderar straffet genom att jämföra det med fortkörning och liknande. Det är liksom inte det som har någon betydelse. Det som är betydelsefullt är att vi får ett system som kan hejda den växande brottsligheten, ett system som fungerar snabbt, så att samhällets sanktioner mot sådana här överträdelser kommer snabbt.

Det har företagits en undersökning bland skolungdomar. Ett par hundra elever deltog. Av den framgick att det nästan hör till umgängesvanorna att snatta. Det är ett stort samtalsämne ungdomarna emellan. Jag tycker inte att det är bra med ett sådant samhälle. Det är förvånande att Hans Göran Franck, som annars alltid har utmärkta förslag till alternativa åtgärder vid brottslighet, nu vill hålla fast vid fängelsestraff när det gäller enkla snatterier. I många fall rör det sig om rena smörklicksmålen. Det är faktiskt förvånande, Hans Göran Franck.

Anf. 91 LARS SUNDIN (fp):

Herr talman! Det är riktigt som Hans Göran Franck säger att vi är ense om vikten av att bekämpa snattribrotten. Men just för att utvecklingen på det här området är så oroande som jag visade med siffror i mitt anförande måste nya vägar prövas. Jag vet att stöldutredningen fick kritik i remissomgången, men nya vägar måste som sagt prövas. Varför är ni socialdemokrater i utskottet så hårdnackat motståndare till att fängelsestraffkommittén får väga in också möjligheterna att införa ordningsbot vid snattribrott? Ni brukar ha stor tilltro till regeringskansliet och dess förmåga att göra överväganden, varför inte låta dem överväga också detta?

Anf. 92 INGBRITT IRHAMMAR (c):

Herr talman! Inget nytt har hänt. Nej, och det är oroande i sig självt att de åtgärder vi kan vidta i dag inte räcker till för att minska antalet snatterier och stölder. Det i sig självt är den oroande faktor som gör att man måste pröva nya vägar.

Det är det enda förslag vi har, och det har berörts tidigare. Men det är bättre med ett förslag än inget alls. Detta är ett sätt att gå fram för att försöka finna nya vägar. Det behövs ju.

Litet annorlunda är situationen på de platser där de flesta stölderna begås, nämligen i storstäderna. Här minskar polisresurserna. Det blir ännu svårare att hinna med de här utredningarna. Därför är det av vikt att minska belastningen på polisen och åklagarsidan. Här erbjuds en möjlighet.

Anf. 93 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! Jag vill på nytt erinra om att det blir aktuellt för kammaren att göra ett ställningstagande i samband med att fängelsestraffkommitténs förslag föreligger. Jag har också återgett några av kommitténs synpunkter, liksom några av förslagen.

Det är något förvånande att de borgerliga partierna nu endast koncentrerar sig på förslaget om ordningsbot, emot vilket det alltså finns invändningar att göra och som i varje fall är tvivelaktigt. En sak borde vi i alla fall vara på det klara med och det är att det är betydligt bättre för riksdagen att bedöma innebörden i det här förslaget i samband med att andra förslag tas upp.

Sven Munke säger att det väl inte spelar någon roll om detta förslag innebär en nedvärdering, det viktigaste är att man gör någonting. Det är inte alltid säkert att det är så, Sven Munke. När nu flera borgerliga talare anger hur allvarligt det är att begå snatteribrott, hur omfattande snatteriet är och hur det har ökat, råder det inget tvivel om att det av många – om nu inte av Sven Munke – kan missförstås och att man då vill införa en ordningsbot, precis som om brottet inte vore allvarligare än en lindrig ordningsförselselse. De som noggrant tänker över problemen i rättssamhället vill nog inte att man viftar bort invändningen på det lättvindiga sätt som görs. Bristen på förslag från den borgerliga oppositionen får inte innebära att man haussar upp innebörden i detta magra förslag. Det hjälper faktiskt inte, för det blir inte bättre än det är, även om man använder sig av stora ord i sammanhanget.

Så förekom det några felsägningar om att hålla fast vid fängelsestraff, men jag skall inte uppta tiden med det.

Jag vill göra ett tillägg till mitt första anförande, om den vikt vi från socialdemokratisk sida fäster vid bekämpandet av snatteribrottsligheten. Den s. k. 20-kronorsregeln, som tidigare tillämpades som värdegräns för rapporteftergift, upphävdes i samband med att den nya polislagen infördes. Rikspolisstyrelsen skall närmare klarlägga hur tillämpningen av de nya reglerna beträffande rapporteftergiften har utfallit i praktiken.

En annan nyhet i samband med polisreformen, som är av betydelse i sammanhanget, är den ökade möjlighet som polismyndigheterna har fått att på regional och lokal nivå i större utsträckning själva disponera över sina resurser. Myndigheterna kan på så sätt vid behov sätta in temporära och intensifierade aktioner, exempelvis mot butikstölder och butikssnatterier. Aktioner av detta slag har ägt rum och ytterligare sådana planeras. De behöver inte få sådana negativa effekter som någon i debatten här framfört.

Vidare har justitieministern sagt att det inom justitiedepartementet nu övervägs vissa lagtekniska frågor som handelns organisationer tagit upp i samband med behandlingen av fängelsestraffkommitténs huvudbetänkande.

Viktigast är dock att man mobiliserar ett starkt samarbete på detta fält. Jag har själv besökt Köpmanaförbundet och andra organisationer och talat med dem om bekämpandet av snatteribrottsligheten. Jag menar att ett nära samarbete mellan företrädare för det allmänna, näringslivet och olika organisationer kan vara av stor betydelse. Jag uppfattar det så, att man uppskattar att detta samarbete kan komma till stånd och att det kan utvidgas till att bli riksomfattande.

Anf. 94 LARS SUNDIN (fp):

Herr talman! Till Hans Göran Franck vill jag säga att vi är överens om att snatterierna skall bekämpas genom framför allt åtgärder från handels sida och dessutom genom återkommande aktioner från åklagare, polis, företag m. fl.

Hans Göran Franck lämnade kanske en liten öppning i fråga om införandet av ordningsbot för snatteribrott när han sade att det blir aktuellt för kammaren att ta ställning när fängelsestraffkommitténs förslag föreligger. Men vår tanke är att man för tids vinnande redan nu skulle ge regeringskansliet den signal som ett uttalande i kammaren innebär, så att tanken om ordningsbot för snatteribrott kunde inbakas i regeringskansliets arbete med fängelsestraffkommitténs förslag.

Anf. 95 SVEN MUNKE (m):

Herr talman! Hans Göran Franck fortsätter att förvåna sig över att vi framlagt vårt förslag. Anledningen är mycket enkel. Eftersom det föreligger en rad motioner i detta enda ämne, är det klart att vi tar upp det och ingenting annat.

Så uttrycker Hans Göran Franck oro för att folk skall missförstå intentionerna. Jag vill säga till Hans Göran Franck att allmänheten redan har ett mycket dåligt förtroende för rättsväsendet i vårt land. Det finns belagt i en utredning som domstolsverket lät utföra häromåret. Utan att vara oförskämd vill jag säga att Hans Göran Franck, som är känd som en duktig försvarsadvokat, i detta mål har saknat engagemang.

Överläggningen i detta ärende var härmed avslutad.

(Beslut fattades efter debatten om justitieutskottets betänkande 22.)

Kammaren övergick till att debattera justitieutskottets betänkande 22 om anslag till brottskadenämnden m. m. I fråga om detta betänkande skulle debatten vara gemensam för punkterna 1 och 2.

Brottsoffrens ställning, m. m.

Anf. 96 ARNE SVENSSON (m):

Herr talman! I det betänkande 22 från justitieutskottet som kammaren nu skall ta ställning till tas upp förslag till anslag till brottskadenämnden m. m. I anslagsfrågan råder enighet, och utskottet tillstyrker regeringens förslag.

Till betänkandet är dock fogade två reservationer med anledning av ett

antal motioner som väckts under den allmänna motionstiden och som innehåller förslag i syfte att ytterligare stärka brottsoffrens ställning i vårt samhälle.

Den brottslighet som drabbar enskilda har tyvärr ökat kraftigt under de senaste decennierna. Detta har medfört ständigt ökade kostnader för medborgarna när det gäller försäkringspremier, stöldlarm, säkrare lås m. m. Till detta kommer de ofta mycket allvarliga psykiska påfrestningarna och det lidande som brottsoffren många gånger utsätts för i samband med brott.

Självfallet är det samhällets mest angelägna uppgift att förhindra att brott begås och på detta sätt minska risken för att människor blir skadade eller på annat sätt drabbade i samband med brott. Tyvärr måste vi dock räkna med att även i fortsättningen få leva i ett samhälle där brottslighet kommer att finnas, och därmed kommer det också att finnas brottsoffer som, efter att ha utsatts för brottslig verksamhet behöver hjälp och stöd från samhällets sida i den uppkomna situationen.

Europarådets ministerkommitté antog år 1985 en rekommendation om brottsoffrens ställning inom ramen för straffrätten och processrätten. Rekommendationen för in ett nytt rättssäkerhetsintresse i straffrätten, nämligen brottsoffrets.

Herr talman! Det kan finnas anledning att med tillfredsställelse konstatera att vi i vårt land har vidtagit åtgärder för att ge brottsoffren ekonomisk ersättning i vissa fall, både för rena förluster och för visst psykiskt lidande. Det är också bra att regeringen har aviserat att ytterligare förslag i syfte att förbättra brottsoffrens ställning kommer att presenteras. Men tiden lider och brottsoffren med den.

Vi i moderata samlingspartiet kräver ett ökat engagemang från statens sida i dessa frågor, och vi vill att detta skall återspeglas i en snar förbättring av ersättningarna enligt brottsskadelagen. Vi anser också att frågan om ersättning i nödvärnsfall bör beaktas och att arbetet i den riktningen måste intensifieras och påskyndas.

Tyvärr måste vi konstatera att åtskilliga viktiga förslag i syfte att stärka brottsoffrens ställning inte har lett till några konkreta förslag från regeringens sida.

Enligt vår mening räcker det inte att år efter år endast hänvisa till att dessa frågor är under beredande i regeringskansliet. Vi anser att de är så angelägna och viktiga att de måste ges mycket hög prioritet och att riksdagen i en nära framtid måste få tillfälle att ta ställning till förslag som förbättrar brottsoffrens ställning i vårt land.

Herr talman! Med vad jag nu anfört yrkar jag bifall till reservationerna 1 och 2 i justitiekommitténs betänkande 1986/87:22.

Anf. 97 LARS SUNDIN (fp):

Herr talman! Till det här betänkandet har de borgerliga ledamöterna i utskottet fogat en reservation, i vilken de kräver en översyn av brottsskadelagen m. m.

Förra året hade vi ingen debatt i kammaren i den här frågan. Då skrev ett enigt justitiekott om en motion – jag tror den var från centern den gången – där man begärde just en sådan översyn av brottsskadelagen: "I det läge

frågan om en översyn av brottsskadelagen sålunda befinner sig saknas det enligt utskottets mening anledning till någon åtgärd i saken från riksdagens sida.

Det läge utskottet syftade på var att frågan om en utvidgning av möjligheterna till ersättning enligt brottsskadelagen enligt uppgifter som vi fick övervägdes inom departementet. Och med det lät sig utskottet och riksdagen nöja.

Herr talman! Även i år finns det motioner, bl. a. ett par från folkpartihåll, som rör brottsskadenämnden och ersättning för skador som åsamkats den angripne eller hans undsättare i en nödvärnssituation. Även i år vill justitieukskottets socialdemokratiska ledamöter att riksdagen skall avslå motionerna med hänvisning till beredningsläget. Men i år finner de borgerliga ledamöterna i utskottet inte en sådan skrivning vara nog.

För att ytterligare sätta fart på arbetet säger vi i reservationen att vi vill ha en snabb och radikal förbättring av ersättningsmöjligheterna enligt brottsskadelagen. Arbetet måste intensifieras och påskyndas. Och då skall också frågan om ersättning i nödvärnsfall beaktas. På det senare området – det som gäller nödvärnsrätten – pågår utredning sedan 1983. Med hänsyn till de här frågornas stora vikt är det angeläget att resultatet nu snarast redovisas, så att vi som följd därav kan få till stånd en förbättrad lagstiftning.

Herr talman! Vi reserverar oss om att brottsoffrens situation har börjat uppmärksammas även av regeringen, om än inte tillräckligt. Vi håller självfallet med om att den kanske angelägnaste uppgift det allmänna har är att förebygga att brott begås. Men det räcker enligt vår mening inte. Åtskilligt mer måste göras snabbt och samlat, för att förbättra förhållandena för dem som trots alla förebyggande åtgärder utsätts för brott. Det är därför som vi i år har reserverat oss och inte gått med på att bara hänvisa till beredningsläget.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation nr 1.

Anf. 98 INGBRITT IRHAMMAR (c):

Herr talman! Betänkandet gäller anslaget till brottsskadenämnden och berör bl. a. brottsskadelagen och brottsoffrens situation.

Antalet brott har femdubblats sedan 1950-talet. Huruvida antalet brott ökat den allra senaste tiden tvistar man om. Vad vi alla kan vara överens om är att antalet brott är alldeles för stort. Brottsligheten mot enskilda människor innebär övergrepp som medför ett direkt hot mot liv och hälsa. Det är inte bara ett attentat mot en människas liv – det är också ett allvarligt ingrepp i den personliga integriteten.

Varje person som blivit offer för våldshandlingar har en absolut rätt att få skydd, hjälp och stöd. Från många håll har framhållits vikten av att ge hjälp och stöd åt brottsoffer. Många initiativ har tagits. Det är glädjande. Frågan är av så stor vikt att vi från centerpartiets sida nu vill påtala att skyndsamma åtgärder måste vidtas. Inom borgerligheten är vi överens om det.

Hur har ett brottsoffer det i dag? Först får den drabbade, offret, utstå misshandel med smärta och lidande. Därefter genomgår vederbörande polisförhör. Detta kan upplevas som svårt, speciellt för kvinnor som utsatts för sexuella övergrepp. Här har vi från centerpartiets sida krävt bl. a. att offret

skall ha rätt till juridiskt ombud som stöd. Detta stöd kan också behövas vid besök på sjukhus och vid undersökningar som följer. Förutom lidande drabbas offret i dessa fall också av kostnader för sjukbesöket, resor och eventuella sjukskrivningar.

Sedan följer vid grövre brott tingsrättsförfarande – nya förhör med åklagare och försvarare.

Därefter skall skadeståndsdelen avgöras. Skadeståndskrav sätts i regel lågt för att våldsovären skall vara beredd att betala. Kan våldsovären och offret inte komma överens tvingas offret driva en civil process för att få en ersättning som skall täcka kostnader för skador plus skadestånd för sveda och värk.

Blir målet däremot avgjort direkt vidtar ofta en längre väntan på domen. Indrivning av ersättningen kan förorsaka nya svårigheter. Ofta får kronofogden kopplas in. Många gånger betalas aldrig den utdömda ersättningen av våldsovären. Då får offret vända sig till försäkringsbolag med nya skadeståndskrav. Brottsoffret kan med rätta sägas utgöra den lidande parten.

Därtill kommer att många brottsoffer aldrig blivit upplysta om vilken hjälp som kan ges genom befintliga brottsofferjourer och om vad brottsskadelagen säger och vilka regler som gäller för ersättning. Här behövs krafttag för att föra ut information om de ersättningsmöjligheter som finns till stöd för brottsoffer. Dessutom behöver möjligheterna till ersättning vidgas.

Ett stort ansvar vilar på polisen när det gäller att informera brottsoffren om brottsofferjouren och brottsskadelagen. Att alldeles för få får stöd från brottsskadenämnden framgår av det faktum att det under 1985 utbetalades ersättning till knappt 2 000 personer.

En översyn behövs alltså för att vidga möjligheterna till ersättning till brottsoffer. Den är på gång, men det räcker inte, som har sagts här tidigare. Den behövs nu, och den behöver nu leda till förslag till riksdagen under innevarande riksmöte.

När det gäller rätten att försvara sig vid angrepp behövs mer upplysning om nödvärnsrätten. Varje medborgare tillerkänns rätt att hjälpa en medmänniska i en utsatt situation, och denna nödvärnsrätt får betraktas som ganska vittgående. Däremot är det mycket litet upplyst om detta. Problemet med nödvärnsrätten är att allmänheten inte är tillräckligt upplyst, och därför behövs klara förbättringar på det området.

Enligt centerns och övriga borgerliga partiers mening krävs nu ett ökat engagemang från statens sida – en snabb och radikal förbättring av ersättningsmöjligheterna enligt brottsskadelagen. Här har centern, moderaterna och folkpartiet en gemensam reservation. Arbetet måste påskyndas och även gälla frågan om ersättning i nödvärnsfall.

Härmed yrkar jag bifall till reservation 1.

Anf. 99 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! Det råder enighet om att en av de angelägnaste uppgifterna för det allmänna är att så långt möjligt förebygga att brott begås. Detsamma gäller frågan om att skapa förbättrade möjligheter till ersättning av allmänna medel åt offer för brott. I den borgerliga reservationen sägs emellertid att ett ökat engagemang från staten måste återspeglas i en snabb och radikal

förbättring av ersättningsmöjligheterna enligt brottsskadelagen.

En översyn av brottsskadelagen i syfte att förbättra möjligheterna för brottsoffer att få brottsskadeersättning har ägt rum. Arbetet är redovisat i en nyligen avgiven departementspromemoria om "Översyn av brottsskadelagen". I en annan departementspromemoria om "Ändrade regler om enskilt anspråk vid förundersökning och rättegång m. m." läggs olika förslag fram i syfte att förbättra målsägandens ställning i fråga om skadeståndsanspråk som grundas på brott. Det föreslås också förbättringar när det gäller informationen till målsägande under förundersökning och rättegång. Båda promemoriorna remissbehandlas för närvarande. Arbetet i regeringskansliet är inriktat på att förslag i de olika ämnena skall föreläggas riksdagen senare under detta år. De talare i debatten som vill att riksdagen nu skall fatta beslut i ärendena kommer därför att få ta ställning till dem inom kort.

De borgerliga reservanterna säger att ersättning i nödvärnsfall också måste beaktas. Utskottet säger uttryckligen att det utgår ifrån att den särskilda frågan om brottsskadeersättningen i nödvärnsfall i det fortsatta beredningsarbetet ägnas tillbörlig uppmärksamhet. Det uttalandet bör beaktas i denna debatt.

Det är mot den här bakgrunden, herr talman, inte påkallat, som de borgerliga reservanterna föreslår, att göra ett tillkännagivande till regeringen. Jag yrkar därför avslag på den borgerliga reservationen.

Vad gäller den moderata reservationen vill jag först notera det erkännande, Sven Munke, som ges åt de åtgärder som redan har vidtagits eller aviserats från regeringen. Vid sidan av den borgerliga reservationen framförs två ytterligare synpunkter. Den ena gäller att arbetet med att stärka brottsoffrens ställning bör påskyndas och bedrivs mer samlat än för närvarande. Till detta kan endast sägas att de olika förslag som nu föreligger är föremål för samlad bearbetning och bedömning i regeringskansliet, om nu det kan vara till tröst för Sven Munke.

I denna reservation framhålls också att det är viktigt att initiera och stödja den vetenskapliga forskningen på området. På denna punkt råder egentligen inte delade meningar. På regeringens uppdrag pågår inom Brottsförebyggande rådet för närvarande en undersökning om målsägandens psykologiska situation efter olika brott och om vilka hjälpåtgärder som bör vidtas. Detta arbete redovisas inom kort. Inom BRÅ arbetar man vidare med ett mera långsiktigt projekt om medling, dvs. försök med att sammanföra gärningsmannen och målsäganden. I sammanhanget görs också en fördjupad undersökning om bl. a. brottsjourer. Ytterligare initiativ kommer förvisso att tas. Det tror jag att vi som är med i BRÅ:s styrelse vågar lova. Det är angeläget att noga följa utvecklingen på detta område.

Det är välkommet att det nu finns ett så stort intresse och engagemang för brottsoffrens ställning och för att förbättra brottsoffrens situation. Men – och det är väl en liten varningssignal – det ökande intresset för att hålla brottsoffret skadeslöst får inte, som utskottet har sagt, innebära ett minskat intresse och sämre stöd för gärningsmannen och hans situation. I ett rättssamhälle är det av stor betydelse att det finns en balans mellan dessa motstående intressen.

Prot. 1986/87:104
8 april 1987

*Brottsoffrens ställning,
m. m.*

Anf. 100 LARS SUNDIN (fp):

Herr talman! Det är just en sådan balans som vi eftersträvar, Hans Göran Franck. Vi tycker att brottsoffren tidigare har varit i underläge.

Hans Göran Franck berättade om allt som är på gång och hänvisade precis som förra året till beredningsläget. Men då blev vi brända. Vi gick med på en skrivning med hänvisning till beredningsläget. Också då utlovades att förslag skulle komma till riksdagen, men några konkreta förslag från regeringen till riksdagen saknas. Det är för att snabbt få fram sådana förslag som vi har reserverat oss och krävt denna översyn av brottsskadelagen. När förslag från regeringen till riksdagen om ytterligare ersättning till brottsskadeoffer kommer, lovar jag att vi i folkpartiet skall pröva förslagen positivt.

Anf. 101 ARNE SVENSSON (m):

Herr talman! Låt mig först i all vänlighet erinra Hans Göran Franck om att det var jag som förde reservanternas talan under den här punkten på dagens föredragningslista.

Efter att ha lyssnat på Hans Göran Franck, hans försvar för utskottsmajoritetens ställningstagande och hans kritik mot reservanterna förstär jag inte varför han inte kunde ha låtit också förslagen i reservationerna ingå i ett enhälligt utskottsbetänkande. Tydligen är Hans Göran Franck såsom talesman för regeringen lika angelägen som vi reserverar om att så snabbt som möjligt kunna ge brottsoffren en bättre ställning.

Som suppleant i brottsskadenämnden har jag tillfälle att minst en gång i månaden delta i nämndens sammanträden. Dit kommer en rad mycket behjärtansvärda ansökningar, som vi tyvärr på grund av bestämmelserna och de begränsade resurser som står till nämndens förfogande måste ställa oss kallsinniga till. Därför är det ytterligt angeläget, Hans Göran Franck, att allt detta beredande och alla dessa överväganden som tydligen görs i justitiedepartementets kansli snabbt omsätts i handling, så att riksdagen får ta ställning till förslag som stärker brottsoffrens situation, väsentligen i enlighet med de önskemål som vi reserverar har framfört.

Anf. 102 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! Jag talade om den reservation som är avgiven av Sven Munke, Arne Svensson och Göran Ericsson. Jag är väl medveten om att Arne Svensson i debatten företrädde reservanterna, men jag uppehöll mig således vid texten i den nämnda reservationen, eftersom jag tyckte det var av intresse att diskutera den.

Jag liksom den socialdemokratiska majoriteten i övrigt är intresserad av och engagerad i den här frågan, Arne Svensson. Vi vill verkligen komma framåt i saken. Jag har också utförligt redovisat på vilket sätt vi tror att det skall gå att göra det. Om detta ärende kommer att hanteras på det sättet, vilket jag uppfattar att reservanterna inte betvivlar, är det väl inte nödvändigt att reservera sig.

Överläggningen i detta ärende var härmed avslutad.

Kammaren övergick till att fatta beslut i de förevarande ärendena.

Finansutskottets betänkande 12

Punkt 3

Mom. 2 (anslag till Inköp av fastigheter m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Rune Rydén m. fl. – bifölls med acklamation.

Punkt 7 (anslag till Statens arbetsgivarverk)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Rune Rydén m. fl. – bifölls med acklamation.

Övriga punkter och moment

Utskottets hemställan bifölls.

Finansutskottets betänkanden 13, 14, 16 och 17

Utskottets hemställan bifölls.

Justitieutskottets betänkande 21

Punkt 1

Utskottets hemställan bifölls.

Punkt 2

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 2 (åtgärder mot snatteri)

Utskottets hemställan bifölls med 153 röster mot 145 för reservationen av Karin Ahrland m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Justitieutskottets betänkande 22

Punkt 1

Utskottets hemställan bifölls.

Punkt 2

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 2 (översyn av brottsskadelagen m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 152 röster mot 146 för reservation 1 av Karin Ahrland m. fl.

Mom. 3 (brottsoffrens ställning i övrigt)

Utskottets hemställan bifölls med 231 röster mot 66 för reservation 2 av Sven Munke m. fl.

Ekonomiska föreningar m. m.

Anf. 103 BENGT KRONBLAD (s):

Herr talman! I lagutskottets betänkande 1986/87:20 behandlas regeringens proposition om ekonomiska föreningar. Regeringen föreslår – efter hörande av lagrådet – att riksdagen antar lag om ekonomiska föreningar, om ändring i bostadsrättslagen, om förvaltning av samfälligheter och om sambruksförening.

Lagförslaget innebär framför allt en modernisering och förenkling av nuvarande bestämmelser. Bland nyheterna märks att firmaskyddet för de ekonomiska föreningarna sträcks ut från att gälla ett län till att gälla hela landet. Vidare föreslås regler om verkställande direktör och om effektivare revision.

Lagutskottet tillstyrker bifall till propositionen med två smärre ändringar. Den nya lagstiftningen föreslås träda i kraft den 1 januari 1988.

Aktiebolag och ekonomisk förening är de enda associationsformer som enligt svensk rätt kan användas för näringsverksamhet utan personligt ansvar för ägarna. Utmärkande för en ekonomisk förening är att den genom ekonomisk verksamhet skall främja sina medlemmars ekonomiska intressen och att medlemmarna skall delta i verksamheten som konsumenter, leverantörer eller på annat sätt. Kravet på deltagande i verksamheten ger den ekonomiska föreningen en kooperativ prägel. Den kooperativa karaktären markeras ytterligare genom att medlemskapet i princip skall vara öppet, genom att varje medlem som huvudregel skall ha en röst samt genom att utdelning av överskott i huvudsak skall ske i proportion till varje medlems deltagande i verksamheten.

Totalt är för närvarande ca 20 000 ekonomiska föreningar registrerade i länsstyrelsernas föreningsregister. Av dessa föreningar är uppskattningsvis ca 6 000 registrerade enligt 1911 års föreningslag. Av återstoden är ca 9 000 bostadsrättsföreningar och ca 5 000 föreningar som är registrerade enligt 1951 års lag.

Den gren av den svenska kooperationen som är mest utvecklad är den allmänna konsumentkooperationen. Det finns även kooperativ verksamhet med annan inriktning, t. ex. för organisation av sparande och krediter och för olika producentkooperativa verksamheter, exempelvis inom åkerinäringen. Arbetskooperationen är en kooperativ form som har rönt ökat intresse under senare tid.

En stor del av landets befolkning har som medlemmar, kunder eller anställda engagerat sig i någon form av kooperativ verksamhet. Antalet medlemmar uppgår inom konsumentkooperationen till ca 3 miljoner, inom bostadskooperationen till ca 600 000 och inom producentkooperationen, där lantbrukskooperationen är den övervägande delen, till drygt 150 000. Totalt sysselsatte kooperationen i slutet av 1970-talet ca 165 000 personer, vilket

motsvarar ca 5 % av samtliga sysselsatta i Sverige. Andelen av bruttonationalprodukten var likaledes ca 5 %.

Som framgår av det anförda utgör de ekonomiska föreningarna en viktig del av det svenska näringslivet. Som associationsform utgör den ekonomiska föreningen vidare ett värdefullt komplement till andra företagsformer, främst då aktiebolag. Med sitt starka inslag av aktiv medverkan från medlemmarna ger det kooperativt arbetande företaget de människor som så önskar möjlighet att engagera sig i driften av verksamheten i större utsträckning än aktieägarna i aktiebolagen kan göra. Enligt utskottets mening är det mot den angivna bakgrunden angeläget att den civilrättsliga lagstiftningen rörande de ekonomiska föreningarna har en ändamålsenlig utformning.

Herr talman! Till lagutskottets betänkande har sex reservationer fogats, och jag skall här kort kommentera några av dem.

I reservation 1 tar moderater, folkparti och center gemensamt upp kravet på att minsta medlemsantalet i en kooperativ förening skall vara tre och inte fem medlemmar.

Enligt grundregeln skall det vara minst fem, men i vissa fall räcker det med tre medlemmar. Grundregelns krav på fem ger dock föreningen dess mera kooperativa prägel.

I reservationerna 2 och 3 samt 5 och 6 tar moderater, folkpartister och centerpartister upp principerna för rösträtt, valet av styrelseledamöter, ändring av registrerade stadgar, införandet av lagen om ekonomiska föreningar och förslag angående bostadsrättslagen.

Enligt utskottet skall liksom hittills varje medlem ha en röst och lika rösträtt skall gälla. Dock kan förening liksom tidigare i sina stadgar differentiera medlemmarnas rösträtt.

Beträffande ändring av stadgar ställs vissa majoritetskrav. Några ytterligare villkor än vad lagen innehåller beträffande stadgeändring anser inte utskottet erfordras. Såvitt känt har inte något missbruk förekommit som ger anledning till ändring av reglerna. En påbyggnad av reglerna skulle, som jag ser det, skapa byråkrati.

I reservation 4 avvisar moderater och folkpartister förslaget om en effektivare revision.

Utskottet delar den uppfattning som framförts i propositionen, att en effektivare företagsrevision innebär förbättrade möjligheter att få med revisorerna i kampen mot den ekonomiska brottsligheten. Det finns ingen anledning att undanta de ekonomiska föreningarna från dessa regler.

Utskottet kompletterar här propositionen med att revisorerna, utöver att de ej får vara omyndiga eller i konkurs, ej får vara underkastade näringsförbud.

Herr talman! Med det jag har framfört ber jag att få yrka bifall till lagutskottets hemställan i betänkande 1986/87:20 i dess helhet, vilket innebär avslag på samtliga reservationer.

Anf. 104 KJELL-ARNE WELIN (fp):

Herr talman! Låt mig börja med att yrka bifall till reservationerna 1–6 i lagutskottets betänkande 1986/87:20. Som motiv för detta vill jag anföra det som följer.

Såväl 1951 års föreningslag som de förslag som lagts fram av kooperationsutredningen har haft som syfte att företagsformen ekonomisk förening i princip skall reserveras för ekonomisk verksamhet som bedrivs på kooperativ grund. Syftet med en sådan ekonomisk verksamhet är att främja medlemmarnas ekonomiska intressen. Medlemskapet skall vara öppet och frivilligt. Beslutsfattandet inom föreningen skall ske i de demokratiska former som kännetecknar svenska folkrörelser, något som i sin tur kräver att föreningen är oberoende av utomstående. Denna företagsform bygger också på att medlemmarna deltar i verksamheten, exempelvis som avnämare för de tjänster eller varor som föreningen tillhandahåller, samt på en begränsning av överskottsutdelningen.

De angivna principerna har varit grundläggande för såväl konsument- som producentkooperationen i Sverige, och de är därigenom en viktig del av Folkrörelsesveriges idétradition.

Skall den ekonomiska föreningen behålla sin karaktär av en renodlad kooperativ företagsform bör föreningslagen vara så utformad att kapitalassociationer, där det avgörande inflytande helt eller delvis ligger på annat håll än hos medlemmarna, inte kan registreras som ekonomiska föreningar. Förslaget i proposition 1986/87:7 innehåller dock, i likhet med 1951 års föreningslag, några kryphål vilka möjliggör att kommuner eller aktiebolag missbrukar företagsformen ekonomisk förening genom att knyta sådana föreningar så nära till sig att det inte blir fråga om självständiga föreningar som arbetar i medlemmarnas intresse.

Inte minst i samband med överförande av tidigare kommunal verksamhet till föreningslivet finns det en risk att kommunen skaffar sig en fortsatt kontroll över verksamhet som övergått till en ekonomisk förening genom att skaffa sig vetorätt mot stadgeändringar, omfattande styrelserepresentation och/eller omfattande rösträtt på föreningsstämman. Om detta inträffar, har gränsen suddats ut mellan den offentliga makten och det fria föreningslivet. Det vore mycket olyckligt om en sådan utveckling – där några av den svenska folkrörelsetraditionens centrala idéer skulle hotas – blev följderna av den i andra avseenden välkomna ökningen av intresset för att låta föreningar ta över verksamhet som tidigare drivits i kommunal regi.

I dag är det faktiskt möjligt att registrera en ekonomisk förening, där en kommun – eller ett aktiebolag eller en stiftelse – tillsätter *hela* styrelsen, har röstmajoritet på föreningsstämman i kraft av sitt kapitalägarande och dessutom har vetorätt mot stadgeändringar. I bostadsrättsföreningar kan utomstående tillsätta en majoritet av styrelsen – dock inte hela styrelsen – samt skaffa sig vetorätt mot stadgeändringar.

Föreskrifter av detta slag kan väntas tillkomma vid föreningens bildande, innan det stora flertalet medlemmar hunnit inträda och få rösträtt på föreningsstämman. Dessa risker är särskilt tydliga då det gäller bostadsrättsföreningar, som regelmässigt stiftas innan de blivande boende kommer in i bilden. Även för andra ekonomiska föreningar finns det dock en risk att

exempelvis ett avtal med kommunen och stadgar för en blivande ekonomisk förening förhandlas fram som en pakettlösning, vilken innebär att de blivande medlemmarna inte kommer att kunna utöva det inflytande i föreningen som de skall ha om föreningen är kooperativ.

Av de uppräknade kryphålen torde rätten för utomstående att skaffa sig kontroll över kommande stadgeändringar vara den bestämmelse som i praktiken lämnar det största utrymmet för missbruk av företagsformen ekonomisk förening. I en ny föreningslag bör principerna om lika rösträtt och om medlemmarnas avgörande inflytande över så centrala frågor som stadgar och styrelseval regleras, så ått framtida missbruk kan förebyggas.

Vid bifall till de reservationer som jag har yrkat bifall till torde de framlagda lagförslagen i huvudsak vara tillräckliga för att kommuner och andra inte skall kunna skaffa sig ett inflytande över beslutsfattandet inne i de kooperativa föreningarna. Lagändringarna innebär inga som helst olägenheter för de föreningar som är verksamma i dag. Samverkan mellan kommuner och andra intressen som inte fyller de krav som uppställs i föreningslagen bör ske i andra former, såsom aktiebolag, handelsbolag eller stiftelser.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag åter bifall till reservationerna 1–6.

Anf. 105 MARTIN OLSSON (c):

Herr talman! Verksamhet som bedrivs i kooperativa former har synnerligen stor betydelse i vårt moderna samhälle. Jag kan erinra om konsumentkooperationen, LRF, HSB och många andra. Men vi har även kooperativ verksamhet i liten omfattning, och här kan jag erinra om arbetskooperativ.

Den nya lag om ekonomiska föreningar som har framläpts i propositionen stöds av centern. Det har inte väckts några centermotioner i anledning av propositionen. Men i två fristående centermotioner, en från förra riksmötet av Gunilla André m. fl. och en väckt under årets allmänna motionstid av Gunilla André och Görel Thurdin, krävs en rad åtgärder för att underlätta och stimulera kooperativ verksamhet, inte minst bland kvinnor och i glesbygd. Det senare är för att öka glesbygdens möjligheter att överleva. Två av de många yrkandena i de båda motionerna behandlas i det betänkande vi nu diskuterar.

Ett av frågorna är frågan om hur många personer det skall vara för att man skall få bilda en ekonomisk förening. Enligt den hittillsvarande lagen och enligt förslaget till ny lag gäller att det skall vara fem medlemmar om de är fysiska personer – undantagen gäller juridiska personer. Motionärerna framhåller att det ofta kan vara svårt att i glesbygd, och även i andra sammanhang, finna så många som fem som bildar en ekonomisk förening för gemensam verksamhet, och därför anser motionärerna att det borde räcka med tre.

Under utskottsbehandlingen har vi inte begärt ändring i lagförslaget, men vi har i reservation 1, avgiven tillsammans med moderaterna och folkpartisterna i utskottet, begärt att regeringen skall låta pröva förutsättningarna för och lämpligheten av att åtminstone i inledningsskedet tillåta att ekonomiska föreningar består av endast tre medlemmar. Vi anknuter här till att det beträffande bostadsrättslagen för närvarande sker en översyn, och den som utreder detta har även att överväga om inte kravet på minsta antal

medlemmar i ett inledningsskede skulle kunna minskas från fem till tre i sådana föreningar. Vi tycker att det här bör kunna ses över i samma sammanhang.

Herr talman! Det är två andra frågor jag vill nämna helt kort. Det ena gäller grundprincipen en medlem—en röst. Detta är ju en självklar demokratisk grundprincip i de ekonomiska föreningarna liksom i föreningslivet i övrigt i vårt land.

I propositionen föreslås det oförändrad lagtext i vad gäller den regeln, och det innebär att förening i sina stadgar kan ange att det skall vara differentierad rösträtt. Från vårt håll kan vi instämma i vad som skrivs i propositionen, att denna regel, som har gällt i 30 år, inte har missbrukats. Jag kan även erinra om att utredningen har tänkt sig en något annorlunda utformning, men efter påpekande från LRF har departementschefen föreslagit oförändrad lydelse. För vår del har vi ingen erinran mot propositionen i den delen.

Den tredje fråga som jag vill nämna gäller revisorernas ställning och uppgifter i ekonomiska föreningar. För några år sedan blev det ändringar i aktiebolagslagen beträffande revisorernas ställning. Bl. a. fick de i uppgift att granska skatte- och avgiftsinbetalningar och även ange i revisionsberättelsen om dessa inte hade skötts på rätt sätt. Vi, liksom moderater och folkpartister, motsatte oss då att revisorerna skulle få helt nya uppgifter, och det gjorde vi mot bakgrund av vikten av att det råder ett förtroendefullt samarbete mellan revisorerna och företagsledningen. Vi har samma principiella inställning nu. Vi tycker det var fel att på det sättet vidga revisorernas uppgifter. Samtidigt anser vi emellertid att det finns skäl för att det gäller samma regler i aktiebolagslagen och i lagen om ekonomiska föreningar, och därför har vi inte reserverat oss på den punkten. Däremot har vi i det särskilda yttrande som är fogat till betänkandet angett våra synpunkter: att vi fortfarande har samma principiella inställning, men tycker att starka skäl talar för att ha samma regler i aktiebolagslagen och för de företag som omfattas av årsredovisningslagen som för de ekonomiska föreningarna.

Herr talman! Med detta vill jag yrka bifall till reservation 1, avgiven av centerns, moderaternas och folkpartiets ledamöter i utskottet, och i övrigt bifall till utskottets hemställan.

Anf. 106 BENGT KRONBLAD (s):

Herr talman! Kjell-Arne Welin tar upp risken för missbruk av ledningen vid bildandet av ekonomiska föreningar. Utskottet konstaterar att när kooperationsutredningen remissbehandlades föranledde detta inga som helst erinringar av någon av remissinstanserna, och vi bedömer att det inte heller finns risk för något missbruk i framtiden. Därför finns det ingen anledning att i dag komplicera det hela ytterligare.

Till Martin Olsson vill jag säga att det finns vissa möjligheter att det blir tillåtet att ha även mindre än fem ledamöter. Utredning pågår beträffande detta. Den kooperativa prägeln måste givetvis vara ledande för verksamheten, och i och med detta måste det, som vi ser det, vara fem personer.

Samma sak gäller den differentierade rösträtten: det finns sådana öppningar, som man kan besluta om vid varje enskilt tillfälle.

Därför yrkar jag bifall till propositionen och utskottets hemställan.

Anf. 107 KJELL-ARNE WELIN (fp):

Herr talman! Bengt Kronblad säger att han bedömer risken för missbruk som liten eller helt obefintlig. Men att lagstiftningen möjliggör missbruk är i sig en grund för att se till att man, när man nu ändå skall ändra lagen, ändrar den på ett sådant sätt att man omöjliggör missbruk. Då behöver ju ingen som helst osäkerhet råda.

Anf. 108 MARTIN OLSSON (c):

Herr talman! I vad gäller antalet medlemmar är det ju så, att om det är fysiska personer, måste det vara fem medlemmar. Det undantag som görs återfinns i 2 kap. 1 §: "Antalet medlemmar får dock vara tre eller fyra, om minst tre medlemmar är ekonomiska föreningar eller andra föreningar som är att anse som juridiska personer."

Motionärerna tar upp det förhållandet att det enligt nuvarande lag inte är möjligt att bedriva verksamhet i kooperativ form, när medlemmarna är färre än fem. Det är detta vi framhåller i vår reservation. Vi tycker att det vore lämpligt att regeringen låter pröva den frågan.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 (medlemsantal)

Utskottets hemställan bifölls med 153 röster mot 143 för reservation 1 av Per-Olof Strindberg m. fl.

Mom. 2 (medlemsinflytande)

Utskottets hemställan bifölls med 185 röster mot 113 för reservation 2 av Per-Olof Strindberg m. fl.

Mom. 4 (effektivare revision)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Per-Olof Strindberg m. fl. – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

11 § På förslag av tredje vice talmannen medgav kammaren att de ärenden som hann debatteras färdigt under återstoden av dagens sammanträde skulle företas till avgörande i ett sammanhang i början av kammarens nästa arbetsplenum.

12 § Föredrogs

socialutskottets betänkande

1986/87:18 om anslag till omsorg om äldre och handikappade (prop. 1986/87:100 delvis).

Anf. 109 DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! I vårt samhälle försöker vi ta hand om varandra. Vi vill att varje människa skall kunna leva ett värdigt och självständigt liv och åtnjuta respekt för sin personliga integritet. Vi vill att de som på ett eller annat sätt har svårt att klara sig själva skall få det bistånd de behöver för att förverkliga sina möjligheter, sina ambitioner och sina drömmar. Rätten till personlig utveckling och rätten att träffa viktiga val i livet skall inte vara ett privilegium för vissa grupper eller för vissa skeden i livet. De rättigheterna skall tillkomma alla, och de skall tillkomma oss både när vi är unga och när vi är gamla, både när vi förvärvsarbetar och när vi av olika skäl inte kan göra det. Det är därför som det behövs en solidarisk omfördelning mellan olika grupper, och jag är för min del övertygad om att de allra flesta av oss är stolta över att tillhöra ett samhälle där det sker en sådan omfördelning och där vi gemensamt strävar efter att ingen medmänniska skall lämnas vind för våg.

Solidaritet och respekt för den enskildes integritet – det är, som jag ser det, de två bärande principerna i svensk socialpolitik. I dag diskuterar vi omsorgen om äldre och handikappade. På båda de områdena har vi kommit en bra bit på vägen mot det goda samhället, men vi har också oerhört mycket mer att uträtta. Vi har t. ex. de senaste årtiondena gjort stora framsteg i fråga om handikappanpassning och tillgänglighet i vårt byggande och vår samhällsplanering, men det hindrar inte att vi ännu är långt från målet att göra allmänna kommunikationer allmänna. Vi har också skapat många fina servicehus och vidgat möjligheterna till ett självständigt boende, samtidigt som vi vet att många äldre ännu bor under bedrövliga villkor. Framför oss ligger nu också en period, då allt fler kommer att bli över 80 och 90 år och följaktligen alltmer vårdbehövande. Både i äldreomsorgen och i handikappomsorgen har vi alltså stora uppgifter framför oss.

Från folkpartiets sida har vi redovisat några mål som vi sätter högt. Dit hör först och främst kravet att ingen patient i långvården, psykvården eller omsorgsvården mot sin vilja skall behöva dela rum med människor som han eller hon inte känner. Var och en som så vill skall ha rätt till ett eget rum. Vi föreslår nu ett stimulansbidrag om sammanlagt 500 milj. kr. på fem år för att realisera det målet inom tio år.

Jag måste erkänna att jag är litet bedrövad över regeringens gensvar på det förslaget och på våra önskemål om att förverkliga "det egna rummet". I många landsting har socialdemokraterna stött våra motioner om att genomföra "det egna rummet", men socialministern återkommer ständigt till att det är så förfärligt dyrt och att människor trots allt kanske inte vill bo i eget rum. Man påstår att varje rum skulle kosta en halv miljon kronor. Om man betänker att det i stor utsträckning går att bygga om gamla inrättningar, är detta faktiskt en orimlig kalkyl, och jag är besviken över att regeringen inte hugger i och hjälper till utan i stället kommer med sådana här uppblåsta siffror.

En annan fråga som har vållat debatt under den senaste tiden gäller ålderdomshemmen. De har självfallet inte så hög standard som de moderna servicehusen, men de har många andra viktiga kvaliteter. Vi menar att det

finns många ålderdomshem som är bra eller som kan förbättras och att det därför är galet att gå in för en total avveckling. Vad socialdemokraterna tycker i den här frågan är inte så alldeles lätt att få grepp om.

I ena ögonblicket talar man om valfrihet och "nödvändiga mellanformer" mellan ålderdomshem och servicehus. I nästa ögonblick lägger man fram förslag om att alla institutioner utom lokala sjukhem bör skrotas och om att det bör utarbetas en avvecklingsplan för landets ålderdomshem.

I ena ögonblicket hör vi statsministern eller socialministern eller Bengt Lindqvist försäkra att ålderdomshemmen skall finnas kvar, och i nästa ögonblick möter vi socialdemokratiska kommunalpolitiker som går på rakt motsatt linje i den egna kommunen. Vi kommer säkert också här i dag att få höra att valfrihet skall vara principen. Men det är bekymmersamt att socialdemokratins gärningar faktiskt talar ett annat språk.

Regeringens låneregler gör att många kommuner inte får ombyggnadslån för måttliga upprustningar, och detta trots att riksdagen klart och tydligt har deklarerat att lånereglerna skall tillämpas flexibelt.

Regeringens statsbidragsbestämmelser gör också att servicen på ålderdomshemmen är väldigt dyr för kommunerna. Majoriteten i socialutskottet ser nu till att denna diskriminering består och att det även i framtiden skall råda helt olika ekonomiska villkor i olika delar av den kommunala äldreomsorgen.

Jag tvivlar inte ett ögonblick på att ni har ett mycket ärligt uppsåt och ett starkt engagemang för förbättringar, när ni vill driva på den omvandling som för närvarande pågår inom äldreomsorgen – mindre av institutioner och mer av eget boende, mindre av små och dåliga rum utan dusch- och kokmöjligheter och mer av fullvärdiga bostäder. Detta är strävanden som i stor utsträckning också är våra.

Men jag tror att ni gör ett allvarligt misstag, när ni försöker driva på denna process så kraftigt att ni spränger trivsamma och väl fungerande institutioner. Det egna boendet kan ju också urarta till ensamhet och vantrivsel med en hemtjänst och hemsjukvård som inte fungerar. Därför duger det inte med den fartblindhet som i dag präglar många socialdemokratiska politiker runt om i landet och som också ges en hel del uppmuntran från högsta ort.

Mer respekt för den enskilde, flera variationer och mer stimulerande arbetsformer för de anställda – det borde vara målen för arbetet att vidareutveckla äldreomsorgen. Har man de målen, måste man självfallet välkomna alla möjliga privata initiativ som kan komplettera utbudet och vidga valfriheten för den enskilde. Men inför sådana idéer knyter ni socialdemokrater er i en doktrinär socialistisk ryggmärksreaktion. Det skulle vara fult att tjäna pengar på vård, menar ni, som om det i sig skulle vara konstigare än att tjäna pengar på skomakeri eller tobakshandel eller jordbruk eller för den delen vanligt hederligt lönearbete. Även som anställd tjänar man faktiskt pengar. Det är kanske ett trivialt påpekande, men eftersom ni socialdemokrater tycks uppfatta det där med att tjäna pengar som närmast opassande eller omoraliskt kan det vara värt att notera den saken.

I det betänkande vi nu diskuterar kommer den här misstänksamheten mot enskilda initiativ fram i ett motstånd mot en modernisering av stadgan för

enskilda vårdhem, som alla som känner till den anser vara föråldrad. Jag tycker faktiskt att det är en rätt pinsam ståndpunkt som socialdemokraterna intar år efter år när man vägrar att vara med om en översyn av den stadgan.

Herr talman! I detta betänkande tas många viktiga handikappfrågor upp. Jag skall inskränka mig till att beröra en punkt där utskottet i sig är enigt, och jag skulle gärna vilja ställa en fråga till den biträdande socialministern Bengt Lindqvist. Det gäller omsorgslagens personkrets.

När vi i riksdagen fattade beslut om den nya omsorgslagen – vilket var ett viktigt beslut – rådde det i socialutskottet ett visst missnöje med att det var en så begränsad krets av personer som berördes av den nya lagen. Man beslöt i stor enighet att anhålla om en översyn av personkretsen. Vi har år efter år påmint om detta beslut och begärt besked från regeringens sida om hur det går med översynen av personkretsen. Det är alltså fråga om grupper av svårt handikappade, som inte är utvecklingsstörda men som ändå har jämförbara problem och som därför förtjänar ett aktivare stöd från samhällets sida än vad som följer av socialtjänstlagen.

I vår motion i år har vi bett att riksdagen skulle ge regeringen till känna att en reform på detta område brådskar. Ett enigt utskott konstaterar emellertid att "den utredning som riksdagen har begärt inom kort kommer att ha slutfört sitt uppdrag".

Men jag är bekymrad på grund av underrättelser som jag har fått, efter det att vi justerat betänkandet, om att denna utredning snarare har gått i stå – att den stampar på fläcken och inte kommer någon vart. Jag skulle gärna vilja fråga Bengt Lindqvist om han kan ge oss ett lugnande besked på den här punkten. Är det riktigt, som utskottet skriver, att översynen av omsorgslagens personkrets snart skall vara färdig? Och kan vi räkna med att regeringen skyndsamt kommer att bereda denna fråga och komma tillbaka till riksdagen med ett förslag i den anda som socialutskottet hela tiden har varit enigt om?

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till de reservationer som folkpartisterna i utskottet stöder.

Anf. 110 BLEND A LITTMARCK (m):

Herr talman! Först ber jag att få yrka bifall till följande reservationer: 1, 4, 6, 7, 9, 11 och 18. Sedan ber jag att få stanna vid några av dem; jag tänker inte kommentera dem alla.

Liksom Daniel Tarschys vill jag beröra frågan om statsbidragen för den sociala hemtjänsten. Jag understryker vad Daniel Tarschys sade tidigare – att ålderdomshemmen måste få samma stöd som övrig äldreomsorg. Den diskriminering som förekommit och förekommer när det gäller både personalkostnader och byggnadsfinansiering har hindrat utvecklingen mot moderna bostäder med helinackordering. Nu använder man detta förhållande som ett av skälen för att ålderdomshemmen skulle läggas ned. "Avveckla alla", har det hetat ända till de allra senaste dagarna – och nu vet vi just ingenting. Så har det gått trots att socialutskottet i årtal försökt få en ändring till stånd när det gäller finansieringen av om-, ny- och tillbyggnad av ålderdomshem. Bostadsutskottet har ju varit på samma linje, och riksdagen beslöt också 1985 i enlighet med det förslag som bostadsutskottet hade lagt fram efter ett yttrande från socialutskottet. Detta ärende kommer vi att få ta

ställning till inom de närmaste dagarna, efter ideliga bordläggningar.

Ett annat skäl för nedläggning har varit den fullkomligtflugiga idén att alla skall bo hemma, vare sig de vill eller inte och oberoende av hur mycket hjälp de behöver.

Låt mig först slå fast, herr talman, att det är moderata samlingspartiets bestämda uppfattning att alla som trots sjukdom och funktionshinder vill stanna kvar i sina hem skall få göra det. Redan för mer än tio år sedan föreslog partiet det som nu kallas lasarettanknuten hemsjukvård. Vi har fortsatt att följa den linjen under åren. Utvecklingen av hemtjänsten har varit en av partiets sociala huvudfrågor.

Men valfriheten, möjligheten att välja trygghet, bekvämlighet och gemenskap inom t. ex. ett bra ålderdomshem, måste ju också finnas. Och vi har exempel på nya, bra ålderdomshem. I Lund har vi Mårtenslund, ett nytt ålderdomshem, och man håller nu på att bygga ytterligare ett likadant ålderdomshem för att möta kraven från en växande kö. På Mårtenslund kan åldringarna få bo kvar hela livet.

Ett tredje skäl till nedläggning har angetts vara att folk blir hunsade på ålderdomshemmen. Man får inte bada när man vill, har det sagts i hemtjänstdebatter som har ägt rum över hela landet. Men, herr talman, om viss personal och vissa teknokrater bär sig illa åt och inte respekterar människorna utan sårar dem, saknar inlevelseförmåga och rent allmänt har varit dumma och ohyfsade, så är det ju ett problem som de ansvariga på platsen har skyldighet att ta itu med. Man behöver inte dödförklara hela systemet med ålderdomshem för det.

Vi har i vårt parti år efter år dragit fram exempel på bristande hänsyn, på förödmjukelser som äldre kan råka ut för inom all vård, kanske främst inom långvården, och vi har senast i år krävt en fördjupad tillsyn på detta område. Genom Spris undersökningar – eller utredningar, vad man nu skall kalla dem för – för ett par år sedan i Sundsvall och Vetlanda fick vi ett ovärderligt material om s. k. felaktig omhändertagandenivå. Det materialet har kunnat användas som underlag när det gällt att rätta till förhållandena på många platser i landet.

Detta visar också att den styrning från ålderdomshem som har pågått den senaste tiden måste upphöra. Många fler än man tidigare trodde kan visserligen bo hemma, men många behöver, och kommer att behöva, ålderdomshem – moderna, rymliga, med egen toalett och med kokmöjlighet. Det skall vara helinackordering, och det skall finnas folk i närheten dygnet runt.

Det mest vägande skälet för att ha ålderdomshemmen kvar är enligt min mening att hemtjänsten inte kommer att räcka till. Alldeles för mycket kommer att lastas på de anhöriga, och det är inte sagt att de i dag är beredda att ställa upp. Detta gäller kanske främst i storstäderna. Centern och moderaterna har avgivit en reservation om just det problemet. Vi säger att lång och bitter erfarenhet visar att det finns en risk för att hemtjänst och hemsjukvård inte kan utvecklas enligt intentionerna i storstäderna, och vi begär "en kartläggning av de äldres vårdssituation i storstäderna för att beredskap att erbjuda vårdalternativ skall finnas". Detta vill vi ge regeringen till känna.

De som vill avveckla ålderdomshemmen har ytterligare ett skäl, men det är ett skäl som de har varit litet försiktiga med. De säger att den öppna vården skulle vara billigare. Det är faktiskt inte alls säkert. Om man skall ha hjälp fyra gånger om dagen och om det sedan behövs en nattpatrull och en larmtelefon, så blir det i Lund dyrare än att bo i det nya, fina Mårtenslund. Socialnämnden i Lund anser att om man skall uppfylla socialtjänstlagens krav, så måste man bygga ålderdomshem. Folk har inte bara rätt till bistånd utan också rätt till rätt bistånd. I dag är det helt omöjligt att organisera en tillfredsställande hemtjänst för den grupp av människor som behöver så mycket omvårdnad som de som nu bor på det nämnda ålderdomshemmet i Lund.

Vår slutsats blir alltså helt klar, herr talman – att bidraget skall vara neutralt i förhållande till omsorgsformerna och även omfatta personal vid ålderdomshemmen. Vi är naturligtvis medvetna om att det kan behövas en mjuk övergång när det gäller fördelningen av detta bidrag.

Jag nämnde nyss att man räknat med att den öppna vården skulle bli billigare för samhället men att vi ställer oss tveksamma till detta. Det är egentligen inte heller avgörande för vilken vårdform man skall välja. Valet skall träffas av den person det gäller och med hänsyn till den hjälp han behöver och det som passar honom bäst över huvud taget.

Men faktum är att den öppna vården blir betydligt dyrare för den enskilde. Det kan röra sig om några hundra kronor i månader på en normal pension. En beräkning avseende en ensamstående med 46 000 kr. i pension och 14 timmars hjälp i veckan visar att den personen skulle få 412 kr. kvar vid vård i hemmet, 782 kr. om han bodde på ålderdomshem och 1 562 kr. vid vård på en sjukvårdsinrättning. Då har man ändå tagit hänsyn till mat, medicin osv. Redan nu händer det faktiskt i landet att folk ringer och avbeställer tilldelad hemtjänst eftersom den blir för dyr.

Ett av felen är att inkomstjämnningen för pensionärer med låg och medelhög ATP gått för långt. Man kan komma upp i marginaffekter på mellan 90 och 103 %. Den som har en högre ATP-pension kan få lägre standard än den som har lägre ATP, i kommuner där hemhjälpstaxan beräknas efter bruttoinkomsten. Därför föreslår vi i en av våra reservationer att man skall beräkna hemhjälpstaxan efter nettoinkomsten – och alltså även räkna med KBT. Taxan är naturligtvis diskutabel även ur andra synpunkter. Egentligen skulle det i de flesta sammanhang vara bäst med en enhetstaxa, och vi är inte främmande för det. Men vi säger: I den mån man använder inkomstrelaterade taxor för social hemhjälp bör de relateras till nettoinkomsten efter skatt och bostadstillägg.

Herr talman! Jag skall inte i dag uppehålla mig länge vid den viktiga långvården. Den nämns i betänkandet, men den diskuterades för ett par veckor sedan. Jag vill bara understryka vad moderaterna och centern säger i reservation 6, som gäller en av folkpartiets stora frågor. Vi säger att det är viktigt med eget rum, helst i de mindre sjukhem som vi vill skapa, där man också kan åstadkomma en hemlik miljö. Vi säger också att alla som önskar skall få ett eget rum. Men vi vill samtidigt framföra en liten varning. Det är inte alltid det bästa. En timme efter timme, dygn efter dygn, stängd dörr, öppnad endast för snabb aktivitet från personalen, kan vara farligt.

Isoleringen kan skada. Jag har själv upplevt nära anhöriga som praktiskt taget förlorat förmågan att tala i en sådan situation.

Just förslaget om utflyttning och nedläggning av institutioner – som alltid leder till slutsatsen att bara det lokala sjukhemmet skall finnas kvar år 2000 – är ett av de farligaste och mest huvudlösa förslag som har lagts fram. I dag har vi att tala enbart om äldre och handikappade, inte om de andra, som redan har flyttats ut från sinnessjukhus och omsorgsinstitutioner – många givetvis med lyckad utgång, andra med förfärliga följder för omgivningen och de berörda själva.

I den fridsamma förort där jag har bott flera år innan jag flyttade in till innerstaden har man från sinnessjukhusen fått ut människor, som står ensamma i trappuppgångarna på nätterna och skriker ut sin ångest.

Men även inom den grupp som vi i dag talar om har förslaget skapat ångest och oro. Bara detta att inte veta om eller när man skall bryta upp, när man skall klippa av personliga band, har skapat just denna ångest.

Herr talman! Hur kan ansvariga myndigheter hantera människor på detta sätt? Hur kan en socialminister tillåta det?

I detta anförande instämde Gullan Lindblad (m).

13 § Kammaren beslöt kl. 17.48 att ajournera förhandlingarna till kl. 19.00 för middagsuppehåll.

14 § Förhandlingarna återupptogs kl. 19.00 under ledning av tredje vice talmannen.

15 § Omsorgen om äldre och handikappade
(forts. socialutskottets betänkande 18)

Anf. 111 ULLA TILLANDER (c):

Herr talman! Jag skall i likhet med Daniel Tarschys och Blenda Littmarck ta upp frågor som rör äldreomsorgen och då också den högst aktuella frågan om ålderdomshemmen.

Under de senaste veckorna har ledande socialdemokrater överträffat varandra när det gäller att deklarerat att ålderdomshemmen skall finnas kvar också i framtiden. Men i riksdagens socialutskott har socialdemokraterna återigen med hjälp av vpk slagit fast en politik som innebär fortsatt avveckling av ålderdomshemmen.

De allra flesta äldre vill bo kvar i sina egna bostäder så länge som möjligt. Men undan för undan har allt fler insett att utvecklingen blivit alltför ensidig och hotar att slå ut det viktiga alternativ som ålderdomshemmen är.

År efter år har vi från centerns sida begärt att statsbidrag skall utgå också till personal på ålderdomshem. Det är hög tid att riksdagen nu tar sitt ansvar för att äldre människors olika vårdbehov skall kunna tillgodoses.

Vårt ställningstagande innebär på intet sätt en återgång till ett passerat

stadium. Om socialdemokraterna och vpk hade gått på samma linje som beskrivs i vår motion och i reservation 1 hade det blivit möjligt att satsa på moderna, ändamålsenliga ålderdomshem.

Dessutom står det alltmer klart att strävan att satsa på eget boende för de äldre förutsätter en väl utbyggd och inkörd organisation för social hemtjänst. Men också i de fall där en sådan organisation existerar kommer behovet av ålderdomshem att finnas som ett led i en sammanhängande vårdkedja.

Vi i centern vill förbättra möjligheterna för äldre att bo kvar i sina egna hem. Hemtjänst, sjukvård och färdtjänst måste utformas så, att alla som vill bo kvar i den egna hemmiljön också får den möjligheten. Det är därför vi i vår motion om äldreomsorgen kräver insatser för bättre arbetsvillkor i hemvården.

Även med en utbyggd hemtjänst och en utbyggnad av servicehusen finns behov av den omsorg som ges i ålderdomshemmen. Vår uppfattning är att de äldre skall ha valfrihet mellan olika omsorgsformer. Bidragsreglerna riskerar nu tvärtom att leda till minskad valfrihet.

Statsministern har sagt att ålderdomshemmen skall vara kvar som ett alternativ. Han sade vid samma tillfälle: "Det är pensionärerna som skall ha valfrihet, man skall välja om man vill bo hemma och få den servicen eller om man vill bo på servicehus eller ett ålderdomshem."

Ett sådant uttalande borde ha lett till att socialdemokraterna stött kravet på likabehandling av alla omsorgsformer i syfte att ge pensionärerna valfrihet. När socialdemokraterna nu sätter ålderdomshemmen i strykclass när det gäller statsbidrag, är risken stor att valfriheten minskar.

Utvecklingen inom äldreomsorgen är praktexempel på hur pendeln kan slå från den ena ytterligheten till den andra. För bara några decennier sedan var man ute i kommunerna stolt över att kunna bygga ålderdomshem. I dag avvecklas dessa hem på löpande band med enligt uppgift 2 000 à 3 000 platser per år. För många kommuner har det nämligen blivit ekonomiskt tvingande att gå in för verksamhet som man får lån och bidrag till.

Det som gäller är att det ges förmånliga lån till byggande av servicehus men inte till om- eller nybyggnad av ålderdomshem. Det utgår statsbidrag till varje anställd inom den sociala hemtjänsten men ingenting till dem som arbetar på ålderdomshem.

För två år sedan beslutade riksdagen på initiativ av socialutskottet att bostadslån skulle utgå till ombyggnad av ålderdomshem. De krav som skulle gälla var att varje pensionär skulle ha ett rejält rum med toalett, dusch och kokmöjligheter. När bostadsstyrelsens byråkrater tog sig an riksdagsbeslutet och utformade tillämpningsföreskrifter blev resultatet ett helt annat än vad riksdagen hade avsett. Man lyckades att utforma föreskrifterna på ett sätt som i praktiken gjort det omöjligt att tillämpa riksdagsbeslutet. Nu har ett nytt och skarpare uttalande gjorts av ett enigt socialutskott. Det är bara att hoppas på att bostadsutskottet följer upp socialutskottets yttrande. Men det kan man inte längre vara riktigt säker på. Beslutsvåndan hos socialdemokrater och vpk-are är tydligen mycket stor. Man kan inte tolka de upprepade bordläggningarna i bostadsutskottet på annat sätt. I dag vet vi ännu inte vad beslutet i bostadsutskottet blir i morgon. Kommer man att gå med på den förenkling som socialutskottet föreslagit eller skall man på nytt falla för

frestelsen att krångla till saker och ting?

Sedan flera år har vi i centern tillsammans med moderater och folkpartister i socialutskottet haft en gemensam reservation för att statsbidrag skall utgå också till personalen på ålderdomshem. I år ville också vpk vara med, vilket fick socialdemokraterna att begära två extra bordläggningar. Under ett par veckor fick vi höra såväl statsministern som statsråden Sigurdson och Lindqvist mycket bestämt uttala att ålderdomshemmen som boendeform skulle bevaras för framtiden. Äntligen, tänkte vi, har vi fått gehör för kravet på en förnyelse av ålderdomshemmen som ett viktigt inslag i vårdkedjan för äldreomsorgen. Vi trodde att den ensidiga trenden att till varje pris avskaffa ålderdomshemmen var bruten. Men det var andra som ville ha ett ord med i laget.

Statssekreterare Sture Korpi, ordförande i äldreberedningen, lär ha sagt att varje nedlagt ålderdomshem är en seger. Socialstyrelsens generaldirektör Maj-Britt Sandlund tog i en artikel i bladet från munnen och sade klart ifrån att ålderdomshemmen skulle avvecklas.

Så blev det till slut en socialistisk majoritet i utskottet. Och vad kom den fram till efter alla turer? Jo, först slog man tillsammans med centern, folkpartiet och moderaterna fast: "Den nuvarande utvecklingen med en ensidig nedläggning av ålderdomshemmen gör att vistelse på långvårdsklinik för många gamla blir det enda boendalternativet. Detta vill utskottet med kraft motverka." Trots det blev resultatet ändå märkligt nog det rakt motsatta, nämligen att man lägger hinder i vägen för det man nyss sagt sig vilja stödja. De positiva formuleringarna om att man måste förhindra att ålderdomshemmen läggs ned motverkas av oviljan att fatta beslut om statsbidrag. Först tar man ett steg framåt, och sedan tar man ett steg tillbaka. Resultatet är att man står kvar på samma ställe och stampar. Men det första steget framåt gör man stort nummer av, och det andra steget tillbaka försöker man dölja. Hela förfarandet är en kosmetisk försköning. När munnen säger ett och handlingarna ett annat är det efter handlingarna man skall bedömas.

Det är verkligen svårt att begripa sig på socialdemokraternas fördröjning av frågan. Alla vet nu att åldringsvården är i starkt behov av en modern version av ålderdomshem. Samtidigt som man får så många bevis på att ålderdomshemmen verkligen behövs, efterfrågas och saknas, läggs det varje år ned ett stort antal ålderdomshemsplatser, vilket bl. a. framgår av Aftonbladets artikelserie om de äldre.

Det är alltså i denna situation då det som efterfrågas snabbt decimeras som socialdemokraterna inte gör något för att vända den utvecklingen. Mot en sådan bakgrund framstår de ansvariga statsrådets uttalanden som förvånande.

Man kan inte lämna detta kapitel utan att göra en fotnot om vpk:s egendomliga agerande. Trots att man egentligen har en annan uppfattning, vågar man inte stå för den när det kommer till kritan, ens när det gäller viktiga och för de äldre som berörs väsentliga sakfrågor. Den kortsiktiga partitaktiken får gå före ett självständigt ställningstagande.

Den inriktning som vi i centern vill ha på äldrevården eftersträvar att de äldre skall kunna bo kvar i det egna hemmet så länge som möjligt. Det förutsätter att samhället inriktar sig på stödåtgärder för att det skall bli

Prot. 1986/87:104
8 april 1987

*Omsorgen om äldre
och handikappade*

möjligt. Många äldre kan fortsätta sin tillvaro i det egna hemmet utan att behöva anlita samhällets stöd, men för många andra går det inte i längden. Därför är det ett stort värde och ett bidrag till ökad livskvalitet att den sociala hemtjänsten och hemsjukvården har så långa armar och hjälpande händer att den når in i hemmen, där man underlättar för en äldre människa och efter hand kompenserar bortfall av rörlighet och en försvagad förmåga att klara sig själv.

Om den sociala hemtjänsten verkligen skall kunna fungera som den är tänkt måste man mycket mer än vad som hittills skett satsa på att göra det yrket attraktivt och meningsfullt för dem som skall utöva det. De viktiga uppgifter som utförs av hemtjänsten när det sker med känsla och skicklighet är verkligen meningsfulla och socialt nödvändiga i ett samhälle för att det skall kunna fungera. Att arbeta i social hemtjänst är en uppgift som är lika krävande som den är socialt nödvändig. Fungerar inte den, går det ut inte bara över de äldre själva, utan det drabbar också indirekt anhöriga.

Den vårdkedja som i sin ena ände har social hemtjänst, hemsjukvård och gruppboende och i sin andra ände sjukhemmen har tyvärr svaga länkar i många kommuner, inte minst i storstäderna. Det inger allvarliga farhågor beträffande hållfastheten i vårdkedjan. Brister en eller flera av länkarna – det kan vara för många byten av personal eller för liten kapacitet när det gäller utbyggnaden av gruppboendet – kan situationen bli mycket bekymmersam. Risken är stor att många gamla människor som behöver stora insatser av hemsjukvård trots allt inte klarar sig själva i hemmet i den utsträckning som förutsätts. Man lämnas ensam i en förtvivlad övergivenhet. Man tiger och lider, och risken är att många sådana tragiska fall kan få fortsätta utan att någon egentligen slår larm.

Den kartläggning som vi föreslagit i centermotionen So216, som Blenda Littmarck också nämnde, av hur äldreomsorgen fungerar i storstäderna finns det ett stort behov av. Vi har tillsammans med moderaterna reserverat oss för detta motionsyrkande i reservation 11.

I det här perspektivet inser man att tillgodoseende av behovet av ålderdomshem skulle fylla ett stort tomrum, ett tomrum som inte fyllts av något annat sedan ålderdomshemmen började avvecklas. Allt fler inser numer att ålderdomshemmen utgör en flexibel och behovsanpassad mellanform mellan hemsjukvården och annan sjukhemsverksamhet. Det är en felande länk som gör sig alltmer påmind och som är saknad och efterfrågad.

I detta betänkande behandlas också motion So260 med Gunhild Bolander som första namn. Det är med anledning av den motionen – en handikappmotion – som vi i reservation 14 begär att formerna för en ombudsmannaverksamhet för handikappade skall prövas. Många handikappade möter diskriminerande attityder i samhället. En sådan verksamhet som föreslås i motionen skulle kunna påverka de handikappades situation positivt.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 1, 6, 11, 14 och 18 och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 112 MARGÓ INGVARDSSON (vpk):

Herr talman! Omstruktureringen av äldreomsorgen till eget boende och avveckling i möjligaste mån av institutionerna gör hemtjänsten till den viktigaste frågan i den framtida äldreomsorgen.

Om vi skall nå vårt goda mål, en förändrad och förbättrad äldreomsorg, får vi inte sopa problemen med hemtjänstens utbyggnad under mattan. Det överskuggande problemet är hur vi skall kunna få utbildad personal i tillräcklig omfattning till hemtjänsten.

Knappt hälften av hemtjänstens nuvarande personal har en adekvat utbildning för arbetet. 36 % av personalen uppnår åldern för pension under 90-talet. Därtill kommer att vi måste nyanställa uppåt 10 000 personer varje år under 90-talet för att kunna uppfylla målen om avveckling av institutionsboende.

På många ställen är personalomsättningen i hemtjänsten katastrofal. Det gäller främst på orter där det finns valmöjligheter för kvinnorna på arbetsmarknaden. Orsakerna till personalomsättningen är flera. Arbetet är fysiskt och psykiskt pressande, och lönen är låg. Man orkar inte arbeta heltid, och på en deltid kan man inte försörja sig. På så sätt hänvisas den hemtjänstbehövande till oacceptabelt många olika människor för hjälp i sitt hem.

Hur skall vi klara att utbilda personal för hemtjänstens behov? Gymnasieskolans kapacitet räcker inte, det vet vi. Dessutom vet vi att det nu blir svårare och svårare att intressera ungdomar för vårdutbildningar. Såvitt jag vet finns det ännu inte några planer på hur denna utbildning skall gå till.

Kommer kommunerna att kunna göra arbetet inom hemtjänsten attraktivare genom högre löner, bättre arbetsvillkor och bättre arbetsmiljö? Hur stora åtaganden inom äldreomsorgen klarar kommunerna av med en ekonomisk politik som berövat dem miljarder genom statliga indragningar?

Sextimmars arbetsdag med bibehållen lön skulle säkerligen vara ett rekryteringsargument, och det skulle även minska personalomsättningen. En hög personalomsättning är dyr, och den försämrar dessutom kvaliteten på omsorgen. Tyvärr är det inte tillräckligt med enbart förnuftsargument. I politiken krävs det ofta kalla siffror. Vi föreslår därför att regeringen initierar en försöksverksamhet i någon eller några kommuner med sextimmars arbetsdag inom hemtjänsten, för att vi skall kunna mäta effekterna på personalomsättningen. Detta förslag återfinns i reservation nr 10.

Herr talman! Samtliga partier i riksdagen har uttalat att ålderdomshemmen måste finnas kvar som ett alternativ. Trots detta finns det en uppenbar risk för att många kommuner av besparingsskäl kommer att lägga ner även väl fungerande ålderdomshem, då den boendeformen inte har varit berättigad till statsbidrag sedan 1965. Drygt 49 000 personer bor i dag i ålderdomshem. Många av dessa hem har en klart otillfredsställande standard. Bara 15 % av rummen har egen dusch, 10 % har kokmöjlighet, och 60 % av rummen är mindre än 15 kvadratmeter. Men å andra sidan kan det inte vara rimligt att ålderdomshemmen skall uppfylla samma standardkrav som servicehus för att få driftsbidrag. Om man som äldre kan använda ett eget kök och i övrigt mår så bra att man kan uppfylla den nya "vårdideologin" att man själv skall efterfråga den service man behöver, då bor man inte på ett

Prot. 1986/87:104
8 april 1987

*Omsorgen om äldre
och handikappade*

ålderdomshem, då har man givetvis valt ett annat boende.

Kommunerna behöver ökade statsbidrag till äldreomsorgen. En omfördelning av nuvarande statsbidrag till hemtjänsten, som de borgerliga partierna förespråkar i reservation 1, för att ge alla ålderdomshem även i nuvarande skick driftsbidrag löser inte problemen. Däremot förvärras situationen ytterligare inom hemtjänsten. Det är förklaringen till att vi inte kunde enas med de borgerliga partierna i utskottet om den skrivningen.

I stället har vpk tillsammans med socialdemokraterna begärt en utvärdering av den hittillsvarande utvecklingen av de äldres boende.

Den utvärderingen skall visa om det finns behov av en översyn av statsbidragen till äldreomsorgen. Att en enig riksdag har uttalat att den boendeform som ålderdomshemmen står för skall finnas kvar är förpliktigande. Socialdemokraterna måste se till att den begärda utvärderingen sker snabbt. Det är min övertygelse att utvärderingen kommer att visa att äldreomsorgen behöver ökade statsbidrag och att vi måste finna en form för driftsbidrag även till ålderdomshem. Men jag tror inte att det är bra om statsbidragen till äldreomsorgen är neutrala. Statsbidragen är de enda styrmedel som staten har. Därför måste konstruktionen vara sådan att kommunerna stimuleras att bygga ut hemtjänsten och bygga om ålderdomshemmen. En utbyggd hemtjänst, alltså en övergång till eget boende från institutionsvård, är en riktig princip som måste vägleda oss i det fortsatta arbetet.

Vi får inte låta principerna skymma den verklighet som vi befinner oss i i dag. Ålderdomshemmen, inte ens de gamla, är inte alltid sådana skräckställen som de ibland utmålas som. Det är inte alltid så att människovärdigheten sitter i antalet kvadratmeter i lägenheten. Det är inte heller så att människovärdigheten sitter i ett fullständigt utbyggt kök om den som bor i lägenheten inte kan använda köket. Det är inte alltid så att ett institutionsboende befrämjar passivitet. Det kan vara precis tvärtom. Jag vågar påstå detta efter att ha arbetat sex år inom ålderdomshem och hemtjänst. Jag har sett gamla människor komma från ett eget hem till ett ålderdomshem, leva upp och bli aktiva. Det är inte heller så att den hemtjänst som vi har i dag står för integritet och aktivitet. Det kan precis lika gärna vara tvärtom, att man sitter ensam i sin lägenhet och blir passiv.

Vi har under den senaste tiden läst skräckartiklar, som vi alla har förfärats över, om att hemtjänsten låser in gamla människor i lägenheten för att de inte skall gå ut och fara illa. Vi upprörs. Men om vi skall se verkligheten sådan den är, är det faktiskt ibland nödvändigt att låsa in gamla människor. Den nuvarande hemtjänsten bygger ju till stor del på att man skall ha tillgång till en make eller maka som är litet friskare än man själv och som kan passa på en på natten och övriga tider av dygnet. Jag vet att många åldriga makar läser in den andra när den friskare går ut, av omsorg av den andra. Det här måste vi ha klart för oss. Vi skall inte förtiga den verklighet som finns. Alltså måste vi utgå från den verkligheten och göra förändringar.

Statsbidragen till hemtjänsten bör också styra de kommunala taxorna för servicen. I dag är skillnaderna i avgifter mellan kommunerna orimligt stora. Utskottet avvisar förslaget om enhetliga hemhjälpstaxor över landet med hänvisning till den kommunala självstyrelsen. Utskottet har också i tidigare

skrivningar påpekat att Svenska kommunförbundets rekommendationer om hemhjälpstaxor i större utsträckning borde följas av kommunerna.

Vi kan konstatera att dessa uppmaningar inte haft någon effekt. Hur länge skall orättvisorna fortgå? Det finns fler orättvisor än skillnaderna mellan kommunerna i hemtjänsttaxorna. Den som behöver hjälp för att sköta sin hygien och få på sig kläderna får i vissa kommuner betala för den hjälpen inte bara efter egen inkomst utan också i förhållande till makens inkomst. Att inte i dessa fall bedömas som en ekonomiskt självständig person får konsekvensen att den hjälpbehövande får känna att hon är en belastning också på makens ekonomi. Om hemtjänsttaxan skall vara graderad, skall det ske en bedömning enbart utifrån den egna ekonomin.

Färdtjänsten kännetecknas också av stora orättvisor mellan kommunerna. Utskottet avvisar även här våra förslag med argument om den kommunala självbestämmanderätten på området. Man hänvisar också till en idéskrift från Kommunförbundet i ärendet. Vi delar inte utskottets optimism att en idéskrift, utan några ställningstaganden från Kommunförbundets sida, kan förmå kommunerna att ändra inställning i taxefrågorna. Det är möjligt att vi tors ställa större förhoppningar på socialstyrelsens kommande granskning av statsbidragssystemet, men vi vidhåller vår uppfattning att något måste göras nu för att påverka kommunerna.

Vår sista reservation i detta betänkande gäller ansvaret för svårt rörelsehindrade elevers gymnasieutbildning. Från den 1 januari i år skall berörda landsting och kommuner betala omvårdnaden för eleverna i Skärholmens gymnasium. Kostnaden skall fördelas så att hemlandstinget betalar 40 % och kommunen 60 %. Det rör sig här om en mycket liten grupp ungdomar, och om kommunerna skall ha betalningsansvaret för omvårdnaden under gymnasiestudierna är risken stor att små kommuner – när de får klart för sig att tre fyra års gymnasiestudier för en elev kommer att kosta kommunen drygt 1 milj. kr. – ifrågasätter nödvändigheten av gymnasieutbildningen.

Utskottet skriver att det ekonomiska ansvaret för omvårdnaden av dessa elever vilar på primär- och landstingskommunerna. Men man skriver också att staten måste vara beredd att svara för att den begränsade grupp det gäller här verkligen kan erbjudas en fungerande gymnasieskolgång. De skall vara garanterade en omvårdnad som är en förutsättning för studierna, och deras möjligheter får inte vara beroende av hemortskommunen. Statens ansvar fastslås i betänkandet.

Efter den skrivningen vore det logiskt att utskottet förordade att staten skulle betala för omvårdnaden – kostnaden är drygt 10 milj. kr. på ett år. Men det gör inte utskottet utan ansluter sig till budgetpropositionens linje och har ingen erinran mot att kommunerna och landstingen debiteras kostnaden.

Vpk anser att staten måste betala, för att verkligen ge de garantier som utskottet menar skall gälla. Åtminstone bör staten betala intill dess att den arbetsgrupp som ser över bl. a. behovet av kompletterande omsorger för vissa handikappgrupper, för ett eventuellt utvidgande av omsorgslagens personkrets, har avlämnat sitt betänkande.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 2, 10, 12, 16 och 17.

upptäckte att det i det här fallet var ganska effektivt att pressa socialdemokraterna genom att hota med att gå ihop med de borgerliga partierna. Detta ledde till framgångar. Vi är mycket nöjda med den framgång som vi har fått i dag i form av en skrivning om en utvärdering av de äldres boende. Jag är personligen övertygad om att detta kommer att leda fram till att ålderdomshemmen får någon form av driftsbidrag. Men jag är inte i dag klar över hur dessa driftsbidrag skall se ut. Det måste vi titta närmare på.

Tredje vice talmannen anmälde att Daniel Tarschys och Ulla Tillander anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 119 GÖTE JONSSON (m):

Herr talman! Efter den här intressanta deklARATIONEN om att Sverige styrs utifrån hotets strategi skall jag återföra diskussionen till frågan om äldreomsorgen.

Debatten i dag och den debatt som vi har fört under ganska lång tid om äldreomsorgen visar en sak, nämligen att vi behöver stärka den enskildes ställning totalt sett inom det sociala trygghetssystemet.

Sverige lever i dag under något av en pendelpolitik. Som alla vet är pendelns uppbyggnad sådan att den är förankrad i toppen, medan tyngden finns längst ned på pendeln. Men där pendeln väger tyngst saknar man i stället förankringen. Det innebär att de som finns längst ned på pendeln vackert får följa med i svängarna, oavsett om de vill det eller inte.

Så är det faktiskt även i dagens debatt om äldreomsorgen liksom också i andra viktiga sociala trygghetsfrågor i dagens samhälle. De som är längst ner har tappat fotfästet. De har egentligen inte haft något fotfäste. Pendelpolitiken tar inte hänsyn till de enskilda. Just därför att den inte tar hänsyn till de enskildas önskemål skapar pendelpolitiken problem. Försvaren av denna politik säger ofta att det är samhället som vet bäst. Samhället är ju de som finns där uppe vid "nitan" och som i bästa fall skall se till att pendeln svänger utan gnissel.

Man säger att kollektivet är viktigt. Kollektivet är ju de som finns längst ner på pendeln, den tunga delen på pendeln. Man talar ofta i uttryck som t. ex. det är *min* uppfattning eller det är *vår* uppfattning som styr. Sedan säger man att *de* skall ha det så eller så, eller att *de* inte skall ha det så eller så. Det är en utpräglad politik som ligger fast i en kollektivistisk syn. Det är i och för sig inte så märkligt att vårt samhälle i dag präglas av den politiken, när vi har en socialistisk majoritet i kammaren, även om den majoriteten – som Margó Ingyardsson sade – drivs inom ramen för en viss terrorbalans.

Många gamla människor lider i dag. De saknar en jordnära förankring utifrån vad de själva vill. De vet vad de vill, men de vet inte vad beslutsfattarna uppe vid "nitan" på pendeln vill. Där har vi kommunikationsproblemen och otryggheten i det svenska välfärdssamhället.

Från moderat sida säger vi nu att vi måste stärka den enskildes ställning. Vi har faktiskt instrument för att göra det. Vi sitter i en lagstiftande församling, där vi har långtgående befogenheter att inom ramen för vad vi anser vara förnuftigt fatta beslut. Vi kan fatta beslut som antingen bygger på pendelpoli-

tikens centralstyrning eller utgår från de enskilda människornas möjlighet att välja.

Vi har från moderat sida i socialutskottet i år liksom förra året lagt fram ett förslag i en partimotion, där vi begär att valfriheten för de gamla och handikappade skall skrivas in i socialtjänstlagen och betonas starkare än i dag. Vi har gjort det därför att den socialtjänstlag vi har i dag har skapat dessa problem. Således är inte lagen tillräcklig, sett ur de enskilda människornas synpunkt. Vi vill nu skapa något av en trygghetsgaranti för den enskildes självbestämmande genom att komplettera socialtjänstlagen.

Vad har då utskottsmajoriteten sagt om detta i år och förra året? Förra året sade man så här: "Enligt socialtjänstlagen skall socialnämnden verka för att äldre människor får möjlighet att leva och bo självständigt och att ha en aktiv och meningsfull tillvaro med andra. -- I vilka former och genom vilken vårdhuvudman vård skall erbjudas måste emellertid avgöras av de för vården ytterst ansvariga kommunala huvudmännen." -- Det är de som sitter uppe vid "nitan". "Därtill kommer att uppfattningarna ofta kan gå starkt isär när det gäller vad som skall anses vara en god vård och därmed även när det gäller bedömningen av vad som är skäligen kostnad."

Bedömningarna går isär, och de som hänger längst ner på pendeln tappar fotfästet. Man säger klart ifrån att det är kommunen, huvudmannen, som skall avgöra i de fall meningarna går isär.

I dagens betänkande skriver majoriteten ungefär likadant, även om man inte återger vad som stod i det förra betänkandet. Man säger att utskottet inte anser att det finns något skäl att göra ett annat ställningstagande i frågan om ändringar av socialtjänstlagen och avstyrker därför förslaget.

Herr talman! Vi moderater återkommer när det gäller kravet att stärka de gamlas ställning, så att de får ett ökat självbestämmande. Inom ramen för ett ökat självbestämmande finns valmöjligheten. Alldeles självklart skall man kunna bo hemma. Alldeles självklart skall samhället ställa upp med hemtjänst, om man så önskar. Visst skall det finnas servicehus, där man har nära till service om man blir sjuk eller behöver hjälp. Och visst skall ålderdomshemmen finnas. Vi vet ju att det är många som vill ha kvar dem. Sjukhemmen -- det gäller de små och privat drivna sjukhemmen --, som nu försvinner som en följd av beslut som fattas ute i kommuner och län, kunde också i framtiden vara en utomordentligt stor tillgång. Med vår politik, som syftar till att stärka den enskildes ställning, skulle ålderdomshemmen inte försvinna. Det finns ju gamla människor som vill ha den formen av omvårdnad.

Herr talman! Utvecklingen går åt galet håll och den skapar osäkerhet. Låt mig återigen anknyta till resonemanget om ålderdomshemmen. De som bestämmer inom regeringspartiet, inom socialdemokratin -- alltså de som finns så att säga uppe vid "nitan" -- har under ganska lång tid försökt att belysa ålderdomshemmen ur en negativ synvinkel. Man har försökt att skapa en negativ bild av ålderdomshemmen som boende- och vårdform. Vad man egentligen påpekar i propositionen är att de skall försvinna. Man säger inte att vissa av dem måste vara kvar, utan man pekar på att si och så många successivt försvinner.

I ett tidigare betänkande från socialutskottet står det: Så länge de är kvar

Prot. 1986/87:104
8 april 1987

*Omsorgen om äldre
och handikappade*

skall de fungera. Vidare säger socialdemokraterna – det framgår av ett rådslag som man haft: Vi behöver bara en institutionsform, de små sjukhemmen. Socialstyrelsens generaldirektör har sagt att ålderdomshem är någonting dåligt.

I våra fack här i riksdagen – jag tror att det var i går – utdelades ett faktablad från socialdepartementet, som är mycket väl anpassat till denna debatt. Där står det bl. a. att genomsnittsytorna för rum på ålderdomshem är 14 m². 27 % av rummen har en yta som överstiger 12 m². Socialstyrelsens generaldirektör har enligt Svenska Dagbladet sagt att ålderdomshemmen egentligen skall bort, därför att rummen där är för små. De är på 12 m². Men socialstyrelsen säger att de i genomsnitt har en yta av 14 m².

Jag har roat mig med att studera dessa saker. Jag har bett utredningstjänsten att ta fram uppgifter om socialstyrelsens rekommendationer när det gäller rumsytan på ålderdomshem.

Mellan 1920 och 1947 var det civildepartementet som visste mest om storleken på rummen. Då var rummen 9 m² stora. Mellan 1947 och 1965 kom socialstyrelsen att bli "överhögheten" i detta sammanhang. Då var rumsstorleken maximerad till 10,5 m². Mellan 1965 och 1970 var rumsstorleken maximerad till 12 m² och mellan 1970 och 1977 var motsvarande siffra 14 m². Det var då enligt socialstyrelsens rekommendationer.

Först 1977 – efter det att vi hade fått en borgerlig regering – kom direktiv med rekommendationer om att rummen skulle vara 14 m² eller större.

För tio år sedan var det alltså högsta visdom i socialstyrelsen att man skulle bygga ålderdomshem med rum på 14 m². Tio år senare är det högsta visdom att säga att 14 m² är för litet och att ålderdomshemmen därför skall väck. Tala om pendelpolitik! Hur skall de stackars människorna hänga med i svängarna utan att tappa fotfästet i det svenska trygghetssystemet?

Jag vill varna för att i denna kammare lägga fast några nya kvadratmeterkvoter på 25, 30 eller 35 m² om det skall finnas ålderdomshem i fortsättningen. Det handlar inte, som Margó Ingvardsson sade, om kvadratmeter utan om vad människor vill och om innehållet i omsorgen. Det får inte vara så att bostadsbyggarna i landet säger att en bostad måste vara på minst 30 eller 35 m² för att vara fullvärdig, samtidigt som de som driver socialpolitik säger att det måste finnas möjligheter att öppna dörren så att människor inte blir isolerade i ålderdomshemmen. Det är innehållet i vården som är det viktiga, inte storleken på rummen eller att det finns en farstu så att man har dubbla dörrar att stänga. Vi måste sluta upp med de här dumheterna och i stället lita på vad folk vill ha och ge dem en trygghetsgaranti i socialtjänstlagen.

Herr talman! Jag vet inte vad jag skall tro om regeringspartiet och socialutskottets majoritet när det gäller synen på de äldres boende. De skriver och talar väl, som Ulla Tillander sade, om ålderdomshem och valfrihet, men samtidigt ger de inte resurserna på ett sådant sätt att detta kan genomföras.

Låt mig ta ett annat exempel. Det är i vårt land tillåtet att driva enskilda skolor, men det är mycket få enskilda skolor som får statsbidrag. Därför finns det inga andra enskilda skolor än de få som får statsbidrag. Riksdagsmajoriteten kan skriva och säga att det är tillåtet med ålderdomshem i framtiden

men sedan diskriminera dem när det gäller statsbidrag för ombyggnad och för drift, och då kommer det inte att finnas några ålderdomshem i framtiden.

Jag kritiserar inte kommunalmännen för detta. Jag har själv varit kommunalman, och jag vet hur specialdestinerade statsbidrag styr kommunernas handlande – i vissa fall är det också meningen att de skall styra. Vi vill att statsbidragen skall vara neutrala, så att de inte styr.

Herr talman! Harriet Karlsson, över 80 år, tvingades från det sjukhem hon hade bott på i över 20 år. Hon skulle flytta hem i eget boende – det sade de som satt uppe vid "nitan" på pendeln. Hon var förtvivlad. Efter mycket stökande, skrivelser i tidningarna och bråk i landstinget fick hon stanna kvar på nåder – man hade helt plötsligt blivit snäll i landstinget.

I förra veckan träffade jag två gamla gummor på ett ålderdomshem i Sverige. Den ena var rullstolsbunden och hade ett litet rum på ålderdomshemmet. Den andra var över 90 år och bodde i eget boende. Det var aktuellt att bygga om ålderdomshemmet, därför att enligt bostadsstyrelsen var det inte fullvärdig bostad. En av de gamla tanterna sade: Jag vill ha mitt lilla rum. Jag kan inte gå. Jag orkar inte röra mig i ett stort rum. Varför skall ni ändra på det? Den andra, som var över 90 år och bodde hemma, sade: När jag inte orkar bo hemma längre vill jag in på hemmet. För då behöver jag mera vård.

Herr talman! Jag menar att man skall bygga om de ålderdomshem som är dåliga så att de blir bättre. Det har vi moderater kämpat för i många år. Men gör inte kvadratmeter till självändamål. Det är människorna som måste vara målet för tryggheten i vårt sociala Valfärdssverige. Har vi inte människorna som mål, då blir det aldrig ett tryggt samhälle.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till de reservationer där vi moderater finns med.

Anf. 120 AINA WESTIN (s):

Herr talman! Jag kommer i mitt anförande att ta upp omsorgen om de äldre och de reservationer som är fogade till socialutskottets betänkande nr 18 i dessa delar.

När det gäller inriktningen av äldreomsorgen tycker jag att det finns anledning att framhålla att det nu, liksom vid tidigare behandlingar, råder enighet i utskottet. Detta innebär att utskottet håller fast vid sin uppfattning att de äldre som så önskar skall ges möjlighet att bo kvar i det egna hemmet med det stöd av social hemhjälp och hemsjukvård som de behöver. När det sedan, på grund av ett större omsorgsbehov, anses nödvändigt att lämna den egna bostaden måste det naturligtvis finnas en boendeform där mer omfattande tillsyn och omvårdnad kan ges, ungefär på samma sätt som på de traditionella ålderdomshemmen. Servicehusen är i en sådan situation inte ett realistiskt boendialternativ, eftersom de erbjuder i stort sett samma omvårdnadsnivå som den utbyggda hemvården. Här vill jag citera vad utskottet har sagt: "Den nuvarande utvecklingen med en ensidig nedläggning av ålderdomshemmen gör då att vistelse på långvårdsklinik för många gamla blir det enda boendialternativet. Detta vill utskottet med kraft motverka." Utskottets uppfattning är således att det i framtiden behövs en mellanform inom äldreomsorgen som ligger mellan å ena sidan eget boende eller servicehusboende och å andra sidan vård inom långtidssjukvården. Den skall

Anf. 113 ULLA TILLANDER (c) replik:

Herr talman! Det är faktiskt inte första gången som vi har föreslagit ett neutralt statsbidragssystem. Det har vi begärt i utskottet år efter år, och vi i centern har tillsammans med moderater och folkpartister reserverat oss tidigare, så frågan är ingalunda ny.

I år var vpk berett att stödja kravet på statsbidrag till ålderdomshem, men ändrade sig efter övertalning från företrädare för socialdemokraterna i utskottet. Vpk gör sig självt säkert en otjänst genom att förvandla sig till supportrar till socialdemokratin på det här sättet. Man blev förvånad när detta skedde, för man känner inte riktigt igen de "raka rören" hos vpk. Resultatet blir att alla äldre som så väl behöver platser på de ålderdomshem som nu hotas av nedläggning säkerligen kommer att ha svårt att förstå både vpk:s ställningstagande och Margó Ingvardssons förklaring till det.

Anf. 114 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! I mitt huvudanförande sade jag att socialdemokraterna hade svajat av och an i fråga om ålderdomshemmen, men de har inte svängt i samma takt som vpk har gjort under de senaste veckorna. Vi har i utskottet mött tre företrädare för vänsterpartiet kommunisterna. Den första hade en positiv syn på ålderdomshemmen. Den andra gick åtminstone med på en gemensam skrivning om att det fanns värden i ålderdomshemmen. Och nu kommer Margó Ingvardsson och säger att ålderdomshemmen inte alltid är de skräckställen de har utmålats som. Det går väldigt hastigt med vpk:s nedvärdering av ålderdomshemmen.

Jag vill ställa en fråga till Margó Ingvardsson: Varför slår ni i vpk vakt om det klassamhälle som består i att en grupp av pensionärer får statsbidrag för sin sociala service medan en annan inte får det?

Anf. 115 MARGÓ INGWARDSSON (vpk) replik:

Herr talman! Jag skall inte påstå att de borgerligas omsorg om ålderdomshemmen är hyckleri. Det tror jag nämligen inte, utan jag tror att man verkligen vill satsa på den boendeformen.

Vi anser och inser att ålderdomshemmen måste finnas kvar under en längre övergångsperiod. För att detta skall vara möjligt måste de få någon form av driftsbidrag. Men vi är inte överens med de borgerliga partierna om att ålderdomshemmen skall dela på bidragen med hemtjänsten. En sådan konstruktion kan nämligen leda till att kommunerna låter bli att bygga ut hemtjänsten och i stället behåller ålderdomshemmen, även om dessa inte är i sådant skick att de uppfyller kraven på en rimlig boendestandard och en rimlig boendemiljö.

Det är därför vi har gjort överenskommelsen med socialdemokraterna om en översyn av utvecklingen av de äldres boende under de senaste åren. Jag tycker faktiskt att vi med den skrivningen har nått en klar framgång. Vi har fått socialdemokraterna att inse att det finns problem med omstruktureringen av äldreomsorgen. Vi har också fått en skrivning där utgångspunkten är att resultatet av utvärderingen blir att ålderdomshemmen skall ha någon form av statsbidrag. Men vi slår vakt om de specialdestinerade statsbidragen. De fyller nämligen en viktig funktion.

Anf. 116 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! Vi är självfallet överens om att hemtjänsten måste byggas ut och att den satsningen måste fortsätta. Vi är också fullkomligt överens om att dåliga ålderdomshem skall avvecklas och att det finns många som inte håller måttet. Om den saken råder inga delade meningar.

Vad som däremot kan diskuteras är hur vi skall kunna slå vakt om de ålderdomshem som är bra eller som kan förbättras. Margó Ingvardsson säger nu att hon vill vara med om att ge dem driftsbidrag. Varför stöder ni då inte det förslaget? Ni begär nu en utvärdering. Den utvärderingen ger inte ett öre. Driftsbidrag har föreslagits av de borgerliga partierna, och det förslaget går ni emot.

Anf. 117 ULLA TILLANDER (c) replik:

Herr talman! Margó Ingvardssons motivering är verkligen förvånande. Vi har ju i vår reservation begärt ett nytt statsbidragssystem från 1988. Vi vill fatta ett principbeslut om detta nu – resursfrågan blir aktuell 1988.

Det är också förvånande att vpk först deklarerade uppfattningen att det förelåg ett starkt behov av att avbryta den olyckliga avveckling av ålderdomshemmen som för närvarande pågår, vilket Margó Ingvardsson upprepade nu. Efter det att man hade deklarerat detta i utskottet blev det en politisk turbulens, och ur den kom en annan vpk-uppfattning. Nu vill man att det som tidigare var så solklart, och som egentligen alltså är solklart, skall utredas.

En utredning medför naturligtvis en fördröjning, och det som enligt Margó Ingvardsson tidigare var angeläget, och som är så angeläget och brådskande, kan plötsligt mycket väl skjutas på framtiden. Det värsta är att det inte heller finns någon saklig grund för kravet på en utredning. Resultatet blir bara att en fördröjning uppstår.

Anf. 118 MARGÓ INGWARDSSON (vpk) replik:

Herr talman! Daniel Tarschys och jag är överens om att de dåliga ålderdomshemmen, som inte uppfyller rimliga krav för vare sig de boende eller personalen, skall avvecklas och att de ålderdomshem som kan byggas om skall byggas om. Men Daniel Tarschys tror att kommunerna kommer att bygga om ålderdomshemmen, även om de skulle få fulla statsbidrag för de ålderdomshem som är i dåligt skick. Det tror inte jag, utan jag menar att statsbidragen behövs för att styra utvecklingen i den riktning som vi finner önskvärd.

Jag vet också att de borgerliga partierna inte är riktigt pålitliga när det gäller de specialdestinerade statsbidragen över huvud taget. Eftersom vi nu ändå är i färd med att diskutera skatteutjämningen, vill jag också fråga: Är det inte så att ni egentligen vill avveckla alla specialdestinerade statsbidrag? Hur går det då om kommunerna bara får en summa pengar, som de fritt kan disponera över? Jag tror inte att det är givet att borgerliga kommuner kommer att satsa på en utbyggd hemtjänst. Det finns möjligheter att de i stället använder pengarna till privata vårdalternativ, och det är helt klart en utveckling som vi inte vill vara med om.

Man kan naturligtvis, som Ulla Tillander gör, diskutera vilka arbetsmetoder vi tillämpar när vi försöker komma fram till en lösning i ett utskott. Vi

även uppfylla kraven både på en god bostad och på en god omsorg.

Detta anser utskottet att riksdagen bör som sin mening ge regeringen till känna.

Det här, herr talman, betyder alltså att ålderdomshemmen skall finnas kvar som en omsorgsform för äldre. Men det är även viktigt att betona – och det gör också utskottet – att det inte är fråga om att bibehålla bristfälliga ålderdomshem i befintligt skick, utan man måste i dessa fall åstadkomma ett bättre boende med en hög grad av omsorg. Om allt detta är vi, som jag framhöll tidigare, eniga i utskottet.

Men när det gäller statsbidragsregler för social hemhjälp är enigheten slut. Moderaterna, folkpartiet och centern anser i reservation 1 att reglerna för statsbidrag till social hemhjälp bör utformas så att bidraget blir neutralt till omsorgsform och även omfattar personal vid ålderdomshem.

Utskottet har vid ett stort antal tillfällen med anledning av motionsyrkandens behandlat frågor om finansiering av ålderdomshem och statsbidrag till den här verksamheten. Vid dessa tillfällen har utskottet inte förordat någon ändring i statsbidragsreglerna för social hemhjälp, i syfte att öka det ekonomiska stödet till ålderdomshemmen.

Utskottet vidhåller den uppfattningen. Årsarbetarbidraget bör inte utgå för personalen vid de hittillsvarande ålderdomshemmen. Men vi vill understryka, att om ålderdomshemmen byggs om till bostäder med fullgod standard, om lägenheterna hyrs ut med personligt kontrakt och om boendet kommer att motsvara kraven om statsbidrag till social hemhjälp, då utgår också statsbidrag till personalen. Hur en sådan boendestandard skall se ut har socialutskottet angett i sitt yttrande till bostadsutskottet.

Göte Jonsson tog upp standarden på ålderdomshemmen och ondgjorde sig över situationen på många ålderdomshem i dag enligt de undersökningar som har gjorts.

Herr talman! Jag tar mig ändå friheten att något beskriva den boendestandard som rådde vid det tillfälle 1985 när socialstyrelsen gjorde en bostadssocial inventering. Den visar att boendestandarden vid ålderdomshemmen trots förbättringar är låg i jämförelse med bostäder i det vanliga beståndet och servicebostäder. 90 % av ålderdomshemmen är byggda före 1970, drygt 40 % före 1960. Den genomsnittliga rumsytan är 14 m². Ungefär 72 % av rummen har egen toalett, men denna är ofta liten och inte tillgänglig för rullstolsbundna personer. Endast 15 % av rummen har egen dusch. I bara 10 % av rummen finns någon kokmöjlighet över huvud taget. Högst 10 % av rummen på ålderdomshemmen uppfyller således enligt denna inventering de krav på kollektivt boende som socialutskottet angivit i sitt yttrande till bostadsutskottet.

Visst bör diskussionen handla mindre om kvadratmeter än om innehållet och utformningen av äldreomsorgen. Men det är en grupp i sammanhanget som glöms bort, och det är de som skall sköta de äldre i denna omsorgsform. De har också krav på en viss utformning av bostäderna så att de med lätthet skall kunna se om de äldre. Dessa tankar borde även de borgerliga kunna föra fram i sammanhanget.

De borgerliga ledamöterna hävdar i sin reservation att den nuvarande statsbidragskonstruktionen lett till att många kommuner inte ansett sig

kunna bibehålla befintliga ålderdomshem, även om de fungerat bra. Resultatet, menar man, har blivit en snabb nedläggning av ålderdomshem utan att tillräckliga resurser byggts upp inom andra områden, främst inom hemtjänsten.

Om utvecklingen har varit sådan, har detta inte varit utskottets och riksdagens mening. Utskottet har i annat sammanhang framhållit, och vi understryker det också i detta betänkande, att omstruktureringen av äldreomsorgen till enskilt boende är en känslig fråga för den enskilde och att den därför måste ske med stor varsamhet. De äldres trygghet måste beaktas. En väl utbyggd hemtjänst är nödvändig för att äldre i första hand skall kunna bo kvar i sin invanda miljö eller flytta till servicehus utan ålderdomshemmens omvårdnadsservice. Isolering och passivitet för de äldre måste undvikas. Den mellanform mellan servicehus och långtidsvård som förordats anser utskottet nödvändig.

Vad innebär då de borgerligas förslag? Ja, det innebär att man tar närmare 700 milj. kr. från hemtjänsten och det i ett läge när man diskuterar hemtjänstens kvalitet. De borgerliga intygar också att det är viktigt att bygga ut hemtjänsten men i nästa stund är de beredda att genom en omfördelning minska denna möjlighet genom att ge stöd inte bara åt en del bra ålderdomshem utan också åt ålderdomshem med en uppbyggnad och en verksamhet som inte har en acceptabel standard. Det är däri skillnaden ligger.

Det förtjänar också att påpekas att statsbidrag aldrig har utgått till personal på ålderdomshemmen. Vad man nu föreslår är alltså något slags ny konstruktion.

Utskottsmajoriteten är i dag inte beredd att acceptera denna lösning. Vi anser att det är viktigt att det görs en utvärdering av den hittillsvarande utvecklingen av de äldres boende. I en sådan utvärdering bör man pröva om utvecklingen och avvägningen mellan olika boendeformer för den enskilde är den rätta för dagens och morgondagens äldre. Resultatet av en sådan utvärdering får avgöra om en översyn skall göras av bestämmelserna om statsbidrag till hemtjänsten och övrig äldreomsorg. Detta, menar utskottsmajoriteten, bör ges regeringen till känna. Jag yrkar härmed, herr talman, avslag på reservation 1.

Låt mig så också något gå in på de övriga reservationerna.

Reservationerna 2, 3 och 4 från vpk, folkpartiet resp. moderaterna behandlar samtliga taxorna för den sociala hemtjänsten. Utskottet framhåller nu som tidigare att utformningen av taxor för den sociala hemhjälpn ligger inom ramen för den kommunala självstyrelsen och att riksdagen därför inte har någon anledning att gå in på den saken. Men utskottet understryker samtidigt att en större enhetlighet i taxorna bör eftersträvas och att Svenska kommunförbundets rekommendationer alltså i större utsträckning borde följas av kommunerna. Jag yrkar avslag på reservationerna 2, 3 och 4.

Folkpartiet föreslår i reservation nr 5 att ett temporärt stimulansbidrag på 100 milj. kr. skall inrättas för ombyggnad av flerbäddsrum inom vårdinstitutionerna och att motsvarande stimulansbidrag skall utgå också under de närmaste fyra budgetåren.

Äldreberedningen behandlar bl. a. problemen kring långtidssjukvården

och många gamlas beroende av långvårdskliniker. Enligt utskottet bör man avvakta äldreberedningens slutbetänkande, som avges inom den närmaste tiden. Därmed yrkar jag avslag på reservation 5.

I reservation 7 framför moderaterna att människor på ålderdomshem skall ha möjlighet att påverka sin situation och att den enskilde skall kunna välja mellan olika alternativ i fråga om service, vård och boende. Moderaterna hemställer att valfrihet och hänsyn till den enskildes önskemål skall skrivas in i biståndsparagrafen i socialtjänstlagen. Göte Jonsson har nyss gjort ett långt inlägg i den frågan från kammarens talarstol.

När det gäller rätten till bistånd enligt socialtjänstlagen har utskottet tidigare fastslagit att lagstiftningen faktiskt ger visst utrymme för den enskilde att begära vård i enskild regi. Utskottet har också tidigare uttalat att om man skulle införa en allmän rätt för den enskilde att kräva vissa insatser skulle det enligt utskottets bedömning innebära svårigheter i kommunens planering och möjligheter. Utskottsmajoriteten anser inte att det finns skäl till något ändrat ställningstagande i den frågan och därmed inte heller för den föreslagna ändringen av socialtjänstlagen. Jag yrkar därmed avslag på reservation 7.

I reservation 10 från vpk hemställs att regeringen skall ta initiativ till försöksverksamhet med sex timmars arbetsdag inom hemtjänsten. Man anser att kortare arbetsdagar med bibehållen lön kan innebära att personalomsättningen inom hemtjänsten minskar.

Det är riktigt att personalomsättningen inom hemtjänsten på många håll är mycket hög. Det är ett allvarligt problem. Men det är ju också viktigt att man över huvud taget ser över, förändrar och skapar nya former när det gäller arbetets innehåll och organisation, så att de anställda inom hemtjänsten vill stanna i yrket. Det är mycket möjligt att också en kortare arbetsdag skulle kunna bidra till detta. När det gäller arbetstidsfrågorna och allmänna arbetstidsförkortningar är detta i första hand en fråga för arbetsmarknadens parter att handlägga. Vi vet också att det förs diskussioner i dag i riktning mot sex timmars arbetsdag inom några landsting. Jag tycker att dessa diskussioner naturligtvis bör fortsätta, men att regeringen skall ta upp denna fråga anser jag vara felaktig formell handläggning. Mot den bakgrunden yrkar jag avslag på reservation 10.

I reservation 11 från moderaterna och centern begärs en kartläggning av de äldres vårdsituation i storstäderna. Äldreberedningen, som har i uppdrag att presentera riktlinjer för den framtida äldreomsorgen, behandlar också frågor om boende och vård i olika situationer. Enligt utskottet bör man avvakta äldreberedningens arbete, och mot den bakgrunden yrkar jag avslag på reservation 11.

Till sist, herr talman, vill jag yrka avslag på samtliga reservationer och bifall till utskottets hemställan under det avsnitt om äldreomsorgen som jag behandlat i mitt anförande.

Anf. 121 ULLA TILLANDER (c) replik:

Herr talman! Aina Westin borde inse att det inte är märkligt att ålderdomshemmen inte alltid uppfyller de krav som man har anledning att ställa. Det är inte så märkligt när statsbidrag inte har utgått sedan 1965 – som

Margó Ingvardsson påpekade – och då lånereglerna krånglats till, så att de inte kunnat tillämpas.

Det är faktiskt intressant med procedurfrågan i utskottet, hur frågan om ålderdomshemmen har behandlats – och det är av olika skäl. När frågan om ålderdomshemmen så småningom ställdes på sin spets och det såg ut som om vi skulle få ett enigt utskott – vilket det skulle blivit om vpk hade stått fast, eftersom det hade inneburit att socialdemokraterna tvingats ge med sig – inträdde en mycket febril verksamhet. Vad som var bra för ålderdomshemsfrågan var inte självklart bra för socialdemokratin, och vad som var bäst för socialdemokratin skulle betyda en försämring och en försening beträffande ålderdomshemmen. Man offrade helt enkelt en sakfråga för en taktisk fördel. Detta hopfifflande i utskottet drabbade dem som är i behov av en snabb lösning när det gäller stödet till ålderdomshemmen.

Jag vill fråga Aina Westin om hon verkligen är nöjd med det resultat man kom fram till i utskottet. Det är faktiskt dålig demagogi. Aina Westin, när man påstår att statsbidrag till ålderdomshem skulle syfta till att bevara gamla och dålig ålderdomshem. Vi vet ju att många äldre även framgent vill ha just den omsorg som ges i ålderdomshem. Trots att ålderdomshem är starkt diskriminerade byggs det fortfarande ålderdomshem. Så starkt upplever kommunpolitikerna folkviljan! Så gör man t. ex. i Lunds kommun – som också Blenda Littmarck påpekade.

Vi vill att reglerna för statsbidrag skall utformas så, att bidraget blir neutralt och att det omfattar personal vid ålderdomshem. Detta är en förutsättning för att de skall finnas kvar. Denna förändring bör genomföras år 1988. Sådana här principbeslut har vi fattat många gånger tidigare på det socialpolitiska området. Principbeslut har vi inte minst när det gäller barnomsorgen fattat på så sätt att regeringen har föreslagit stora principiella förändringar, medan statsbidraget har förändrats först i efterhand.

Anf. 122 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! Aina Westin gav några viktiga siffror i sitt anförande. Hon antydde bl. a. att 60 % av ålderdomshemmen var byggda på 1960-talet eller senare. I själva verket är närmare hälften av våra ålderdomshem byggda på 1960-talet. Det säger något om det myckna talet om att det rör sig om så gamla inrättningar. Ser man till den svenska bostadsstocken och våra ålderdomshem, skall man finna att de människor som bor på ålderdomshemmen genomsnittligt inte bor i äldre hus än vad vi andra gör.

Aina Westin sade också att vi reservanter hade glömt de människor som arbetar på ålderdomshemmen. Det tycker jag var ett förbluffande uttalande. Det är ju just för deras arbetsinsatser som vi vill ge statsbidrag. Om någon har glömt dessa människor är det väl ändå socialdemokraterna.

Vi anser att de människor som bor på ålderdomshem också skall ha rätt till service, och att den servicen skall kunna få samma statsbidrag som den service som ges till dem som bor hemma. Kanske skall jag uppfatta Aina Westins uttalande så, att det är så obekvämt och besvärligt att arbeta på ålderdomshem att det är svårt att rekrytera personal dit. Under utskottsbehandlingen fick vi höra precis motsatt uppfattning från socialdemokraterna, nämligen att det var lätt att rekrytera personal till ålderdomshemmen men

svårt till hemtjänsten. Det vore bra om socialdemokraterna kunde bestämma sig på den punkten.

Anf. 123 BLENDA LITTMARCK (m) replik:

Herr talman! Mycket av det jag hade tänkt säga är redan sagt. Påståendet att vi skulle ha glömt bort personalen förvånar mig verkligen. Så är det ändå inte. Aina Westin säger att vi genom att ge statsbidrag för de insatser som görs på de dåliga ålderdomshemmen befäster dessa hem. Men nu finns dessa hem, och på dem bor människor som behöver olika tjänster och service. Varför skall dessa hem och människorna där missgynnas, därför att de har det sämre än man har det på andra håll? De måste hjälpas tills man hittar något bättre boende för dem. Det var ett ytterst egendomligt och något rörigt uttalande av Aina Westin.

Vidare säger Aina Westin att vi tar 700 milj. kr. från hemtjänsten. Men pengarna går ju till ett annat slag av service inom samma sektor. De som får denna service är människor som blivit förmenade den service som ålderdomshemmen ger.

Det har i debatten också talats om ett slags vårdkedja och olika mellanformer av vård. Men det är ytterst sällan som någon människa går igenom alla vårdformerna steg för steg. På ett modernt ålderdomshem skall människor kunna få hjälp av distriktsläkare och bo kvar till slutet av sitt liv. Den lilla sjukvård som kan vara nödvändig bör det ges statsbidrag och landstingsbidrag till. På något sätt tycker jag att Aina Westin har rört till det både för sig själv och för oss andra.

Anf. 124 GÖTE JONSSON (m) replik:

Herr talman! Jag skall ta upp några punkter. Till att börja med är statsbidraget fördelat på två sätt, Aina Westin. Dels är det statsbidrag för nybyggnad och ombyggnad enligt bostadsfinansieringsförordningen. Dels är det hemtjänstbidraget, som skall utgå beroende på graden av omsorgen.

Nu säger Aina Westin att socialdemokraterna och riksdagsmajoriteten vill göra pytt i panna av dessa båda statsbidrag och blanda ihop dem samt säga: Uppfyller ni inte en viss ytnorm skall ni inte heller få statsbidrag till innehållet i vården. Tala om förvirring!

Min andra punkt handlar om den påstådda motsättningen mellan ålderdomshem och hemtjänst. Här är ni på väg att skapa en myt. När de gamla människor som behöver en hög grad av omvårdnad och som nu bor på våra ålderdomshem tvingas ut i eget boende, tar de i anspråk en onormalt stor del av hemtjänstens resurser. Det gör att de andra som behöver hemtjänst får mindre hemtjänst.

De 700 miljonerna är en chimär i debatten, totalt sett, för tvingar vi ut människorna som behöver en hög grad av omsorg i eget boende, då innebär det att det blir mindre över för de handikappade och äldre som nu har del i hemtjänsten.

Man skall utvärdera, och sedan skall vi pröva, har det sagts. Vad skall utvärderas, och vem skall pröva? Utvärdera skall man göra på riksplanet, förmodar jag, och pröva skall man göra på riksplanet. Var finns de små människorna som vill bo i ålderdomshem? Dem bryr man sig inte om.

Det finns visst utrymme i socialtjänstlagen för den enskilde. Men, säger Aina Westin, kommunen måste ändå bestämma, för planeringens skull. Planeringen går före människorna i det socialistiskt styrda Sverige, i det Sverige som styrs av socialdemokrater och kommunister tillsammans.

Anf. 125 MARGÓ INGVARDSSON (vpk) replik:

Herr talman! Aina Westin kunde bara ge ett enda argument för att vi inte skulle ha en statlig styrning av hemtjänsttaxorna, och det är den kommunala självbestämmanderätten. Den står tydligen över allt annat.

Men, Aina Westin, när den kommunala självbestämmanderätten leder till så uppenbara orättvisor som hemtjänsttaxorna i dag står för, är det då inte skäl att göra inskränkningar i den kommunala självbestämmanderätten vad gäller friheten att sätta hemtjänsttaxor?

Jag tycker inte att det är rimligt att det skall skilja flera hundralappar i kostnad på en månad för att få på sig byxorna, om man bor i den ena kommunen eller om man bor i den andra kommunen. Är det så att säga vad vi får offra på den kommunala självbestämmanderättens altare? Jag tycker inte att det är en princip att slå vakt om när den leder till uppenbara orättvisor för människor.

Så till vår reservation om sex timmars arbetsdag. Aina Westin höll med om att personalomsättningen är ett problem. Men den är inte bara ett problem, den är en ren katastrof på många ställen i Storstockholmsområdet. En undersökning i socialdistrikt 1 i Stockholm från 1986 visade att 39 % av de månadsanställda vårdbiträdena slutade under den ettårsperiod som undersöktes. En tredjedel av samtliga som började under perioden slutade också under samma period. Det är en katastrofal personalomsättning.

Man har också undersökt varför de slutar. Personalen anger att arbetet är för tungt, fysiskt och psykiskt. Man orkar inte arbeta heltid, och på en deltid kan man inte försörja sig.

Det är helt klart att sex timmars arbetsdag skulle lösa en hel del av de här problemen, men vi vet också att i den ekonomiska situation där många kommuner befinner sig i dag sätter man inte i gång en sådan försöksverksamhet. Det är därför vi föreslår att regeringen skall ta initiativ, och det kan den göra på många sätt.

Det är vanligt att socialdepartementet anslår pengar till olika försöksverksamheter och studier, och vi tycker att det här vore en bra försöksverksamhet att anslå pengar till. Vi skulle då gärna se att man satsade på exempelvis socialdistrikt 1 här i Stockholm.

Anf. 126 AINA WESTIN (s) replik:

Herr talman! Först till Ulla Tillander: Jag är nöjd, mycket nöjd, med det beslut som vi har fattat i socialutskottet, för jag anser fortfarande att vi inte skall ha några bristfälliga ålderdomshem. Vi skall bygga om de dåliga ålderdomshemmen.

Ert förslag när det gäller statsbidragskonstruktionen innebär en omfördelning så att man skall ge stöd också åt de bristfälliga ålderdomshem som vi har i dag, och det är inte majoriteten i utskottet beredd att gå med på. Det är därför vi föreslår denna utvärdering. Därefter skall vi se om statsbidragsbe-

stämmelelserna skall göras om. Det tycker jag är ett rakt besked.

Lika rakt är beskedet att ålderdomshemmen skall finnas kvar. Om vi talar om en mellanform, så säger vi också att den gäller ålderdomshemmen.

Både Daniel Tarschys och Blenda Littmarck tar upp mitt påpekande att de har glömt bort personalen. Detta såg jag ur den synpunkten att det i dag ändå finns väldigt många bristfälliga ålderdomshem där det är svårt för personalen att arbeta. Man måste se till detta.

Göte Jonsson påstår att vi har glömt bort de små människorna på ålderdomshemmen och att planering går före människorna i det socialistiskt styrda Sverige. Det finns faktiskt också många kommuner som har borgerlig majoritet, och jag vet inte om situationen är annorlunda i dem.

I det här sammanhanget skulle jag också vilja ta upp vad Daniel Tarschys sade i sitt inledningsanförande, nämligen att det kunde betecknas som fartblindhet hos många socialdemokratiska kommunalpolitiker när de arbetade för en total nedläggning av ålderdomshemmen. Jag tror man skall vara litet försiktig när man talar om fartblindhet hos socialdemokratiska kommunalpolitiker. Jag har en lista här framför mig på bortåt 20 borgerliga kommuner, som antingen redan har tagit beslut om avveckling av ålderdomshem eller också planerar att nedlägga ålderdomshem före 1990. Man skall kanske vara litet försiktig när man gör sådana här uttalanden.

Anf. 127 ULLA TILLANDER (c) replik:

Herr talman! Aina Westin säger sig vara nöjd med beslutet, när den socialdemokratiska majoriteten förklarar att ålderdomshemmen skall vara kvar men samtidigt säger nej till statsbidrag. Det är helt enkelt så, att här ger man med den ena handen och tar med den andra.

Sedan framhårdar Aina Westin i att försvara utvärderingen. En utvärdering kan rimligen inte komma till något annat resultat än att det finns behov av moderna ålderdomshem i Sverige i såväl tätort som glesbygd. Det är en sak som vi redan vet tillräckligt om. Det behöver inte utredas. Alltså kan en utredning bara fördröja den insikten.

Under tiden flyter dyrbar tid bort och fler ålderdomshem hinner läggas ned. Det kommer att bli så, att behovstäckningen återigen måste börja på en lägre nivå än vad som nu behövs.

En utvärdering nu är ingenting annat än den politiskt obofärdiges förhinder. Det är helt enkelt ett sätt att tvätta ett politiskt förslag därför att det kommer från fel håll.

Anf. 128 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! Aina Westin bestrider att socialdemokraterna har varit fartblinda. Men den uppfattningen har stöd även inom socialdemokratin. Jag står här med ett pressmeddelande framför mig från socialdemokratiska partiet, där man beskriver remissvaren på det program som heter En offensiv för rättvisa och som nyligen har varit ute i arbetarkommunerna. Där sägs det så här: En större försiktighet förordas när det gäller avveckling av institutioner, främst ålderdomshem.

Även ute i partiet har man reagerat mot det tal om avvecklingsplaner och totalstopp för ålderdomshem som finns i det här programmet.

Sedan måste jag säga att det är en sagolik smocka som majoriteten i utskottet ger äldreberedningen, en utredning som nu är i slutskedet med sitt arbete att granska de äldres problem. Utskottskottnmajoriteten skriver "att tiden nu har kommit för en utvärdering av den hittillsvarande utvecklingen av de äldres boende". Och så begär man en utredning. Det är ju precis det som äldreberedningen har hållit på med under flera år. Just när denna utredning nästan är klar tycker majoriteten i socialutskottet att tiden är mogen för en utredning. En sådan recension just i slutfasen av en utredning har jag aldrig varit med om. Det tycker jag var en förolämpning som är märklig mot äldreberedningen. Det kanske inte är min sak att be äldreberedningens ordförande om ursäkt, men jag tycker att utskottets majoritet borde göra det.

Anf. 129 GÖTE JONSSON (m) replik:

Herr talman! Aina Westin fortsätter att säga att de borgerliga vill ge stöd till bristfälliga ålderdomshem. Det är ju inte detta som det handlar om. Vi vill ju ge stöd till personalen på ålderdomshemmen, och personalen är inte bristfällig.

I borgerligt styrda kommuner lägger man ned ålderdomshem, säger Aina Westin. Ja, tacka för det. Borgerligt styrda kommuner utgör ju inga frizoner som inte berörs av de dumma beslut som en socialistisk riksdagsmajoritet fattar. De får precis samma statsbidrag, eller brist på statsbidrag, som socialdemokratiskt styrda kommuner och måste anpassa sig till detta. De har precis samma direktiv, råd, anvisningar och styrning från socialstyrelsen som socialdemokratiskt styrda kommuner har och måste anpassa sig till detta. Man lever i den verklighet som finns även om verkligheten är obehaglig, vilket den är för borgerliga politiker i borgerligt styrda kommuner utifrån de beslut som en socialistisk majoritet fattar i Sveriges riksdag.

Anf. 130 BLEND A LITTMARCK (m) replik:

Herr talman! Jag vill också ta upp frågan om de dåliga ålderdomshemmen. Jag menar inte att man skall stödja dem som sådana, utan det är personalen det är fråga om, det är den som skall ha detta bidrag. Jag förstår inte varför dessa människor, som arbetar under svårare omständigheter än andra, så att säga skall kastas ut.

Jag har också läst "Offensiv för rättvisa". Fortfarande säger man i utskottet, med litet olika nyanser, att ålderdomshemmen skall vara kvar. Och Aina Westin upprepar detta flera gånger. Men är det säkert? Vet man det? Andra krafter inom socialdemokratin har ju hela tiden kämpat emot detta. Det finns andra som sitter ännu längre ut i hierarkin och kämpar emot detta. Jag anser inte att det finns någon garanti i det som Aina Westin säger.

Jag vill återkomma till taxorna, som vi gick förbi. Aina Westin hänvisade till Kommunförbundet. Men jag vill bara säga att även Kommunförbundets taxeförslag är orättvisa. Kommunförbundet tar inte heller hänsyn på det sätt som det skulle göra till nettoinkomsten, vilket vi vill att man skall göra.

Utvärderingen av storstäderna är en brådskande åtgärd oberoende av vad äldreberedningen kan hitta på.

Häromdagen fick jag ett brev från en människa, som berättade att hundra

olika personer under ett år hade hjälpt henne på grund av att hon är svårt rörelschindrad – s. k. funktionsnedsättning. Hon kunde inte klä av och på sig och inte heller gå på toaletten ensam. Det var litet svårt för henne när det kom någon från ett land långt bort som inte förstod vad hon sade och som inte var van att använda sina krafter till att hjälpa damer vid toalettbesök, osv. Det var en svår pärs för bägge två.

Sådant upprepas ofta. Här i Stockholm får man då och då – för många händer det kanske varje dag – skicka någon som inte kan någonting, bara därför att man över huvud taget skall kunna skicka någon. Jag har berättat tidigare för Aina Westin i utskottet om pojken som skulle hjälpa en förlamad dam. Damen ville att pojken skulle värma upp litet blodpudding till lunch. Pojken satte på en halv liter vatten och kokade blodpuddingen i vattnet.

Anf. 131 AINA WESTIN (s) replik:

Herr talman! Det gläder mig faktiskt att både Daniel Tarschys och Blenda Littmarck har studerat det diskussionsmaterial som vi har sänt ut till våra partiorganisationer. Det kan knappast vara något fel att en så pass viktig fråga som den framtida äldreomsorgen diskuteras ute i våra partiorganisationer. Men det är klart att ni inte kan känna till den demokratiska ordning som vi har. Här är det inte fråga om att man skulle ha fattat några beslut. Vi har genom remissvaren fått in en rad synpunkter samt redogörelse för hur de små människorna, som också Göte Jonsson talar om i olika sammanhang, upplever situationen. Med utgångspunkt i dessa remissvar skall sedan den socialdemokratiska partikongressen i september ta ställning till de olika förslagen. Det är detta det handlar om.

Sedan till omfördelningen av pengarna. Faktum är att det handlar om samma antal miljoner som skall fördelas till ålderdomshemmen. Som jag framhållit tidigare har det aldrig utgått några statsbidrag till personalen på ålderdomshemmen. Nu vill alltså de borgerliga partierna ha mer pengar, som skall tas från hemhjälp. Vi skall väl låta de äldre bo hemma om de så vill. Det är här skillnaden ligger. Det är viktigt att vi nu inte fattar några förhastade beslut om att dela ut dessa pengar till flera olika omsorgsformer utan i stället gör en utvärdering för att se hur omstruktureringen har skett. Om det sedan är motiverat med en förändring av statsbidragsreglerna, skall vi naturligtvis behandla frågan och se hur vi fortsättningsvis skall handskas med statsbidragsbestämmelserna.

Blenda Littmarck nämner en rad exempel på hur hemtjänsten fungerar och inte fungerar. Det har vi hört i olika sammanhang.

Herr talman! Jag skulle avslutningsvis vilja säga så här. Hemtjänsten fungerar väldigt bra i stora stycken. Naturligtvis finns det brister, som behöver åtgärdas. Det är viktigt att vi visar respekt för den personal som arbetar inom hemtjänsten, ger den det stöd som den behöver och på så vis gör yrket inom hemtjänsten till ett attraktivt yrke.

Anf. 132 GUNNAR STRÖM (s):

Herr talman! Jag skall ta upp den del av socialutskottets betänkande som handlar om färdtjänsten och handikappfrågorna. Jag skall börja med färdtjänsten.

Alla i denna kammare är överens med mig om att färdtjänsten ger gamla och handikappade möjlighet till ett meningsfullare och aktivare liv. Vi vet dock att utbyggnaden av färdtjänsten är ojämn. Tillgången på specialfordon varierar och även antalet resor skiljer sig från kommun till kommun. Detta faktum har säkert påverkat Svenska kommunförbundet att ta fram den idéskrift som snart är färdig att sändas ut till kommunerna. Där ger man en vägledning om färdtjänstens utveckling.

Det finns skäl att tro att Kommunförbundets skrift leder till att kommunerna kommer att sträva mot en större enhetlighet vad gäller taxor och villkor för färdtjänsten. I fråga om detta finns det de som tycker att vi är för optimistiska, men jag tycker att vi skall vara optimistiska när vi vet att socialstyrelsen nu skall granska statsbidragssystemet just på grund av de stora skillnader som förekommer mellan kommunerna. Att kommunerna på grund av olika resurser och struktur inte kan nå en fullständig likhet får vi nog acceptera, men skillnaderna får inte bli för stora, så att de upplevs såsom orättvisa. Detta gäller såväl färdtjänsten som övrig service för handikappade.

Till dessa delar av betänkandet har det fogats sju reservationer.

I reservation 12 av vpk krävs ett tillkännagivande till regeringen om nya statsbidragsregler för färdtjänsten. Jag yrkar avslag på reservationen med motiveringen att socialstyrelsen nu ser på detta och att regeringen därefter kommer att ta initiativ till de eventuella förändringar som behövs.

I reservation 13 från folkpartiet pekar reservanterna på den varierande standarden på färdtjänsten i kommunerna. Man anser också att färdtjänsten bör byggas upp länsvis på samma sätt som kollektivtrafiken. Utskottsmajoritetens förhoppning är att den idéskrift som jag tidigare har omnämnt bl. a. behandlar frågan om länsfärdtjänst samt hur färdtjänsten skall samordnas med den kollektiva trafiken. Arbetet pågår – både genom Kommunförbundet och på regeringens initiativ – för att på olika sätt förbättra färdtjänsten. Därför anser utskottsmajoriteten att detta arbete bör avvaktas. Jag yrkar avslag på reservation 13.

Reservation 14 från centerpartiet gäller avsnittet under rubriken Riktlinjer för handikappolitiken. I denna reservation kräver man tillsättande av en ombudsman för handikappade. En liknande motion som den som ligger till grund för reservation 14 behandlades av utskottet under 1986. Utskottet sade då att det med hänsyn till den skyldighet som åvilar socialstyrelsen och statens handikappråd inte fanns skäl för riksdagen att ta något sådant initiativ. Utskottsmajoriteten vidhåller samma uppfattning i dag. Jag yrkar med detta avslag på reservation 14.

Så kommer jag över till avsnittet Omvårdnad för vissa gymnasieskolelever. Utskottets majoritet vill här ge regeringen ett tillkännagivande om statens ansvar för dessa ungdomars möjligheter till gymnasiestudier. I reservation 15 av socialdemokraterna säger reservanterna att det som utskottet anfört om statens ansvar för rörelsehindrade ungdomars möjligheter till gymnasiestudier ligger väl i linje med vad regeringen har förordat och att det därför inte finns något behov av ett uttalande från riksdagen. Jag yrkar bifall till reservation 15 och avslag beträffande det tillkännagivande som utskottets majoritet vill göra under detta moment.

I reservation 16 tar vpk upp det ekonomiska ansvaret för omvårdnaden av

de rörelsehindrade ungdomarna under deras gymnasieskolgång. Detta ansvar ligger i princip på vederbörande primär- och landstingskommuner. Förhandlingar pågår dock mellan statens förhandlingsnämnd och kommun- och landstingsförbunden om hur kostnaderna för elevernas omvårdnad skall fördelas. Dessa förhandlingar måste snabbt bli klara. Utskottets majoritet har ingen erinran mot att berörda kommuner och landstingskommuner i avvaktan härpå debiteras en preliminär avgift för därmed sammanhängande verksamhet vid Skärholmens gymnasium.

Med det sagda yrkar jag avslag på reservation 16.

Också reservation 17 är avgiven av vpk. Reservanterna anser att 10,6 miljoner bör anvisas för omvårdnad av vissa gymnasieskolelever. Utskottet anför att det inte är befogat med ytterligare anslag av medel, i synnerhet som frågan om det slutliga ekonomiska ansvaret för omvårdnaden ännu inte är färdigförhandlad. Men om staten för att trygga elevernas skolgång måste bidra med medel, finns utrymme för detta i försöksanslaget.

Jag yrkar avslag på reservation 17.

Folkpartiet tar i reservation 18 upp frågan om de synskadades ökade kostnader för ledarhund. Handikappersättningen utgår efter hjälpbehovets omfattning eller merutgifternas storlek. Man får ersättning med en viss andel av basbeloppet: 65 %, 50 % eller 34 %. Till synskadade utgår ersättning med 65 % av basbeloppet. Ersättningen är avvägd så att den skall täcka de merutgifter en synskadad har, alltså även merutgifterna för ledarhund.

Jag yrkar avslag på reservation 18.

Herr talman! Till sist yrkar jag bifall till socialutskottets hemställan i betänkandet med undantag för den del som täcks av reservation 15 av socialdemokraterna. I denna del yrkar jag avslag på utskottets hemställan och bifall till reservation 15. Som jag tidigare sagt yrkar jag avslag på reservationerna 12, 13, 14, 16, 17 och 18.

Anf. 133 MARGÓ INGVARDSSON (vpk) replik:

Herr talman! Eftersom jag redan har tagit en hel del av kammarens tid i anspråk skall jag fatta mig mycket kort i den här repliken. Jag vill bara notera att vi denna gång inte fick ett lika definitivt yrkande om avslag på vårt förslag om att statsbidragen skall användas som ett styrmedel för att påverka taxorna inom färdtjänsten. Jag tyckte mig också kunna utläsa att vi kan hysa en viss förhoppning om att vi så småningom kommer att få gehör för vårt förslag.

Vidare noterar jag Gunnar Ströms tolkning av utskottets skrivning när det gäller ansvaret för omvårdnaden av rörelsehindrade elever och deras gymnasieskolgång. Kommunerna kommer visserligen att debiteras för kostnaden för omvårdnadsdelen, men med Gunnar Ströms tolkning finns det tydligen en möjlighet att de slipper betala den, om nu arbetsgruppen skulle visa att staten även i fortsättningen bör ha kostnadsansvaret för denna del.

Anf. 134 ULLA TILLANDER (c) replik:

Herr talman! Jag återkommer till Rosa Ösths och min reservation om en ombudsman för handikappade. Alla, eller åtminstone de flesta, ställer upp på att man skall skapa jämlikhet i samhället för olika grupper. Ett led i denna

stråvan, Gunnar Ström, är ju att vi har våra många ombudsmän, exempelvis JämO.

Det är de grupper som har den längsta vägen att gå för att uppnå jämställdhet i levnadsvillkor som har det största behovet av en skicklig, kunnig och omdömesgill förespråkare. Nog hör handikappgrupperna till dem som har en tung och svår väg att gå. Jag tänker då inte bara på fysiska, psykiska, sociala och ekonomiska hinder utan också på de hinder som en snårig byråkrati kan ställa upp.

Anf. 135 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! Om jag förstod Gunnar Ström rätt tycker han liksom vi att det är en bra idé att, om det är möjligt, organisera färdtjänsten på länsnivå. Om man har den uppfattningen kan man förfara på två sätt: antingen kan man skriva till regeringen och be om åtgärder eller också kan man invänta en idéskiss från Kommunförbundet, i vilken det enligt Gunnar Ström kanske kunde tänkas komma fram ett förslag i denna riktning. Får jag fråga Gunnar Ström: Vilken av dessa båda metoder tror han är mest effektiv när det gäller att nå det syfte som vi tycks vara överens om?

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 136 GUNNAR STRÖM (s) replik:

Herr talman! Till Margó Ingvardsson vill jag säga att vi inte vill föregripa de förhandlingar som pågår om omvårdnaden av gymnasieskoleeleverna. Vi får väl se vilket resultat som kommer ut av dem. Som jag sagt i mitt huvudanförande tycker jag inte att vi skall vara negativa, utan positiva i dessa sammanhang. Det finns nog möjligheter att lösa den här frågan på ett bra sätt.

Till Ulla Tillander vill jag vad beträffar frågan om en ombudsman för de handikappade säga att dessa i handikapprörelsen har en mycket stark ideellt uppbyggd organisation, som är bra på att ta vara på sina medlemmars intressen. Handikapprörelsen får också ekonomiskt stöd. Där finns alltså verkligen möjligheter. Jag tror inte att en ombudsman skulle kunna uträtta så mycket, utan jag tror mer på organisationerna.

På Daniel Tarschys fråga om vilket som är effektivast när det gäller att åstadkomma en länsfärdtjänst, att skriva till regeringen eller att vänta på idéskissen, vill jag säga att det kan vara 50-50. En idéskiss kan vara bra. Det finns också en annan part som har möjligheter att påverka frågan om länsfärdtjänst, riksfärdtjänst eller liknande, nämligen transportrådet. Såvitt jag vet studerar också det denna fråga. Jag skulle tro att den här frågan så småningom kommer att lösas. Både Daniel Tarschys och jag kan vara förhoppningsfulla i det avseendet.

Anf. 137 ULLA TILLANDER (c) replik:

Herr talman! Trots det som Gunnar Ström säger tar jag fasta på det som står i betänkandet. Utskottet uttrycker sin uppfattning på det sättet att det knappast finns behov av en särskild ombudsmannaverksamhet. Jag utläser ur

Prot. 1986/87:104
8 april 1987

*Omsorgen om äldre
och handikappade*

detta – särskilt av ordet "knappast" – att utskottet är tveksamt i sitt avslagsyrkande.

Anf. 138 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! Det händer ju att vi här från oppositionen kritiserar regeringen, men jag måste säga att det var intressant att höra vilket lågt förtroende Gunnar Ström har för regeringen.

Anf. 139 GUNNAR STRÖM (s) replik:

Herr talman! Till Ulla Tillander vill jag säga att det är en sak vad som kan hända längre fram, men som förhållandena är i dag räcker det med insatserna från de ideella organisationerna liksom även från socialstyrelsen, som har ett stort ansvar för de handikappade. Vi får nog vänta något med en ombudsmannaverksamhet. Jag tror inte att en sådan kommer att ge så mycket, utan har större tillit till organisationerna.

Till Daniel Tarschys vill jag säga: Visst tror jag på regeringen. Jag har aldrig på något sätt sagt att jag hyser misstroende mot den. Att bygga upp en sådan länsfärdtjänst och kanske riksfärdtjänst är en ganska stor sak. Det måste få ta sin tid, och man måste också se på hur detta skall byggas samman på bästa sätt. Det är viktigt att det inte görs någonting förhastat som det sedan blir svårigheter med. Det gäller att få ett bra utförande.

Anf. 140 Statsrådet BENGT LINDQVIST:

Herr talman! Det har varit en intressant diskussion om socialutskottets betänkande nr 18 om viktiga insatser för äldre och handikappade. Jag har respekt för de många förslag till förändringar och förbättringar som har framförts från olika håll.

Detta betänkande, och därmed även avsnittet i budgetpropositionen, rör utomordentligt viktiga insatser för såväl äldre människor med funktionsnedsättningar som handikappade i andra åldrar. Det gäller t.ex. sådana avgörande insatser som hemtjänst och färdtjänst, men också för olika grupper viktiga ting såsom texttelefoner, ledarhundar och informationsverksamhet.

Vi kan också tillsammans konstatera att mycket har hänt. Steg för steg har vi tagit oss framåt i utvecklingen. Vi har förbättrat boendestandarden för äldre människor, vi har utvecklat sjukvård och rehabilitering och vi har förbättrat den ekonomiska tryggheten i form av både pensioner och andra stöd. Äldre- och handikappomsorgen har utvecklats och ger i dag ett verkningsfullt stöd som gör det möjligt för flera än förut att leva ett aktivt och rikt liv i gemenskap med andra. Hälsotillståndet hos äldre människor har förbättrats. Det finns förväntningar om att den utvecklingen skall fortsätta.

När det gäller ålderspensionärerna har vi kommit igenom den åldringsexplosion som vi fick uppleva under 60- och 70-talet. Däremot är det i dag befogat att tala om att vi befinner oss mitt uppe i en vårdexplosion – i den meningen att allt fler kommer att ställa anspråk på stöd, vård och service från samhällets sida. Det gäller anspråk på både kommuner och landsting.

Medan antalet ålderspensionärer kommer att förhålla sig ganska stabilt, kommer vi att få allt fler äldre, dvs. människor i 80-årsåldern och ännu äldre.

Antalet 80-åringar och äldre kommer att öka från i dag lite drygt 310 000 till kanske 440 000–450 000 vid sekelskiftet.

Vi räknar med att människor på grund av olika funktionsnedsättningar, det må vara äldre eller yngre, kommer att ha ökade anspråk på vård och service, eftersom deras situation blir mer komplicerad. Detta förklaras framför allt av den stora gruppen mycket gamla människor, men också av det förhållandet att vi i dag får allt fler nya överlevnadsgrupper – handikappade som trots sina skador och sjukdomar lever vidare, men som ställer stora anspråk på samhällets insatser. Det är därför alldeles uppenbart att den insats som vi i dag gör måste utvecklas på olika sätt. Det bör understrykas att de grupper som vi arbetar för när det gäller äldre- och handikappomsorgen är mycket heterogena och att behoven av insatser därför bör anses vara mycket varierande. Det krävs således insatser av många olika slag.

För de här grupperna – alltså människor i olika åldrar med funktionsnedsättningar – har regering och riksdag vid olika tillfällen dragit upp riktlinjer och satt upp mål i vad gäller de insatser som samhället bör göra. Syftet har varit att göra det möjligt för allt fler människor som har omfattande funktionsnedsättningar att leva ett självständigt liv, med respekt för den enskilda människans integritet och med målsättningen att öka gemenskapen och aktiviteterna ute i samhället.

Särskilt tydligt har dessa mål kommit till uttryck i socialtjänstlagen, som mycket kraftfullt hävdar både självbestämmandet och behovet av gemenskap och integritet för dessa grupper.

Den senaste tidens delvis förvirrade debatt om ålderdomshemmen får inte innebära att det reformarbete stannar av som stabilt har bedrivits under många år ute i kommunerna. Vi får aldrig ge upp målet att äldre och handikappade skall ha del av den ökande bostadsstandarden, att de skall ha trygghet och även god vård som är avpassad efter deras behov.

Vilka uppgifter står vi då inför i dag när anspråken på samhällets insatser starkt ökar? Ja, det viktigaste enligt min mening är den helt klara insikten om att äldre- och handikappomsorgen måste byggas ut och utvecklas till sitt innehåll. Vi behöver mångfald. Skälen är, som jag nämnt, att grupperna är heterogena och också att vårdbehoven kommer att variera mycket mera i framtiden än de gör i dag.

Att i det sammanhanget utveckla möjligheterna att leva sitt liv i egen bostad är en huvuduppgift. Det är min absolut bestämda uppfattning att det stora flertalet pensionärer och handikappade vill ha en bostad ute i det öppna samhället så länge de kan klara av ett sådant boende. Men naturligtvis menar vi inte att man skall bo kvar hemma om man inte själv vill det. När krämporna ökar måste det finnas möjligheter att välja kollektiva boendeformer av olika slag.

Där vill jag stanna upp ett litet ögonblick och fundera över de kollektiva boendeformer som vi nu så utförligt diskuterar. Låt mig då först slå fast att vi behöver en mångfald också i detta avseende. Vi talar i dag om servicehus, om gruppboendestäder, om servicehus med helinackordering och om ålderdomshem. Termerna kan bli ännu fler. Men det avgörande för det kollektiva boendet är ju kombinationen av närhet till service och vård i mycket stor omfattning och det faktum att det finns fast personal att tillgå som skapar trygghet och

kontinuitet i både boende och vård.

Allt detta är naturligtvis fullt möjligt att förena med en rimlig boendestandard. Varför i all världen skulle dessa grupper inte tilldelas en god boendestandard med rimlig boendeyta, god utrustning i lägenheten osv.? Vad finns det för anledning att undanhålla människor med funktionsnedsättningar ett hyggligt boende? Naturligtvis ingen.

Beträffande ålderdomshemmen, herr talman, vill jag gärna säga att jag tycker att debatten här i kammaren delvis är historielös. Det är ju på det sättet att ålderdomshemmen sedan gammalt har utgjort kärnan i åldringsvården. De olika utvecklingssträvanden som har gjorts har gällt att komplettera denna form med andra, och det är därför som statsbidragen har fått den inriktning de har, nämligen att stimulera möjligheterna att bo hemma och att ha ett självständigt boende.

Nu har socialutskottet för andra gången beskrivit en mellanform i boendet för äldre som man anser bör vara målet för hur ett modernt ålderdomshem skall se ut. Det är bra. Detta innebär också, att när moderniseringen av ålderdomshemmen uppfyller dessa krav, utgår statsbidrag dels till ombyggnaden av ålderdomshemmen, dels till driften av dessa moderna ålderdomshem.

Mot den bakgrunden har jag lust att fråga: Vad bråkar ni egentligen om när det gäller driftsbidraget till äldreomsorgen? Med den nya standard som ni själva har beskrivit i socialutskottet utgår också driftsbidrag. Däremot utgår det inte till de 90 % av ålderdomshemmen som i dag inte uppfyller denna standard, som ni själva har beskrivit. Det är väl en ganska rimlig ståndpunkt att man inte samtidigt stimulerar modernisering och ombyggnad till en bättre standard och går över till att permanent stödja, för första gången i historien, det boende som inte anses uppfylla denna standard.

En annan viktig princip som det i dag finns mycket starka vetenskapliga belägg för är att undvika att äldre människor flyttar från det ena boendet till det andra i något slags vårdkedja efter hand som krämporna blir värre. Det ställer i sin tur stora anspråk på de boendeformer som erbjuds. Det är viktigt att både den enskilda bostaden kan göras tillgänglig, kan handikappanpassas och kan förses med utrustning och hjälpmedel. Samma sak gäller det kollektiva boendet. Det är viktigt att där finns de ytor och den grundutrustning som gör det möjligt att leva där även när handikappet blir mer omfattande. Detta är ett mycket viktigt skäl för att acceptera en ökad standard också i ålderdomshemmen.

Göte Jonssons anmärkning om den rörelsehindrade kvinnan som inte tyckte att det var särskilt viktigt med en ökad utrymmesstandard när hon hade gångsvårigheter betecknar jag som ytterst märklig. Jag har aldrig träffat en rörelsehindrad person som inte har understrukt att det i hans situation är av stor betydelse att just få litet svängrum, med plats för rullstol, käppar eller kryckor. Detta gäller nog generellt.

Herr talman! Det finns en verklig ödesfråga i hela detta skeende, och det är uppgiften att ta fram de resurser som äldreomsorgen som helhet kommer att kräva i framtiden. Detta gäller naturligtvis i första hand med den inriktning som verksamheten nu har, att utveckla hemtjänsten. Det behövs sådana ekonomiska resurser att det blir möjligt att kraftigt utöka antalet människor

som arbetar med vård och service inom hemtjänsten. Den största och svåraste uppgiften men också den helt avgörande blir att skapa förutsättningar för att få människor till denna vård.

I detta sammanhang kan jag inte nog understryka betydelsen av det utvecklingsarbete som sker på olika håll i kommunerna i dag. Det är emellertid också nödvändigt att ta centrala initiativ för att underlätta personalrekrytering och skapa förutsättningar för åtgärder som gör det möjligt för kommunerna att behålla sin personal. Det är många åtgärder som måste vidtas, och det handlar i hög grad om att både förbättra utbildningen och arbetsvillkoren för vårdbiträderna och för dem som planerar och utför arbetet, att skapa bra arbetsmetoder, ge fortbildning och successivt utveckla anställnings- och lönevillkoren. Detta blir en absolut nödvändighet, om vi skall klara uppgifterna i framtiden.

När det gäller andra huvuduppgifter vill jag nämna att det också framstår som alldeles klart att vi måste utveckla innehållet i övrigt i den insats vi gör för både handikappade och äldre människor. Jag tänker på möjligheterna att leva ett aktivt liv i gemenskap med andra, att få uppleva någonting, att få avbrott i sin tillvaro, att få uppleva både glädje och gemenskap. Här kan och gör de frivilliga organisationerna, inte minst handikapp- och pensionärsorganisationerna, en utomordentligt fin insats. Men mer behövs. Jag är också glad över att kunna rapportera att ett mycket stort antal av de utvecklingsprojekt som vi ger pengar till från socialdepartementet handlar om dessa frågor, om att utveckla livsinnehållet och möjligheterna till aktivitet och upplevelser för de människor som befinner sig i de här situationerna.

Låt mig också beröra frågan om landstingens och kommunernas planering. Vi talar ju om olika rörelser i den här utvecklingen. Den viktigaste är att skapa förutsättningar för människor att bo kvar i den miljö de är vana vid så länge som detta går. Men vi talar naturligtvis också om att öppna möjligheter för dem som i dag finns inom institutionerna att, om de så vill, flytta ut i samhället. Det gäller både handikappade människor i yrkesaktiv ålder och naturligtvis äldre människor. Men jag vill betona att detta måste ske med yttersta varsamhet, omtanke och hänsyn till enskilda människors eget intresse och i ett mycket nära samarbete mellan de olika organisationer och huvudmän som förekommer i det här sammanhanget. Det duger inte att, som sker på många håll, landstingen planerar en snabb avveckling av vissa institutioner, samtidigt som kommunerna inte kan tillhandahålla de resurser som behövs för att ge den vård och service som behöver skapas kring människorna. Därför måste landsting och kommuner bringas att arbeta gemensamt, att planera de förändringar som skall ske inom det gemensamma ansvarsområdet på ett gemensamt sätt och att genomföra det i en planerad gemensam aktion. Det betyder att den ene tar ansvaret för det som man skall överta och att den andre inte skyndar på mer än vad resurser och planering medger. Jag menar att detta är en mycket viktig del i hela det förändringsarbete som skall ske.

Äldreomsorgen måste förändras tillsammans med äldre och handikappade människor. Handikapp- och pensionärsorganisationerna har här en nyckelroll. De ger oss i Sverige en unik möjlighet till samarbete mellan oss inom den samhälleliga sektorn och företrädare för de olika grupperna. Vårt samhälle

har också som inget annat utvecklat samarbetsorgan i form av kommunala handikappråd och pensionärsråd. De finns både i landsting och i kommuner.

Regeringen har nu för avsikt att tillsätta en utredning om överläggningsrätten för pensionärs- och handikapporganisationerna. Det är meningen att denna överläggningsrätt skall gälla både det ekonomiska stödet och andra viktiga uppgifter för dessa grupper. Men även de enskilda människor som befinner sig i det utsatta läge som ett omfattande funktionshinder ger måste få ett ökat inflytande över sin egen situation. Här är det viktigt att vi tillsammans utarbetar nya och effektivare former för inflytande för dem som själva berörs av vården. Det finns åtskilliga sådana utvecklingsprojekt inom det kommunala fältet, mer än 300 projekt som socialdepartementet och kommunerna samarbetar med. Jag vill också i det sammanhanget nämna att en stor del av dessa projekt kommer att redovisas i maj månad i fem olika rapporter, som jag tror kommer att bli till mycket stor glädje i det fortsatta utvecklingsarbetet. Där finns också beskrivet hur inflytandet för människor med funktionsnedsättningar kan öka.

Låt mig sluta med att säga att detta är någonting annat än den beskrivning som Göte Jonsson ger av oss människor – som en blyklump i en fritt svängande pendel. Jag får kanske också till Göte Jonsson säga att den som beskriver PRO och HCK och deras insatser som denna viljelöst svängande pendel nog inte har någon som helst erfarenhet av vad dessa organisationer kan åstadkomma, när de har bestämt sig för vad de vill.

Anf. 141 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! Det var i vanlig ordning mycket klokt i det som Bengt Lindqvist sade. Mycket av vad han anförde är sådant som vi är överens om här i kammaren och mellan partierna. Men jag tycker inte att det duger att tala om mångfald, Bengt Lindqvist. Man måste också föra en politik som möjliggör mångfald. Det är här vi menar att det brister i socialdemokratiens uppläggning av äldreomsorgen.

Vi har påtalat att man ser alltför snävt på enskilda initiativ, att man har sett alltför snävt på ålderdomshemmen i den praktiska politiken. Bengt Lindqvist sade att vi är historielösa, men man behöver inte gå så värst långt tillbaka i socialdemokratiens historia för att hitta en annan syn på ålderdomshemmen än den som Bengt Lindqvist utvecklade, när han sade att de var kärnan som behövde kompletteras med andra boendeformer.

Svaren på det socialpolitiska program som man just skickat ut på remiss visar också att det även inom socialdemokratin finns en oro för att man har gått för långt och för hastigt fram vad gäller nedläggning av ålderdomshem och andra institutioner.

Det är mycket bra med överläggningsrätt och med inflytande, men vi kanske skall sätta ambitionen högre. Vi kanske kan se till att man har en bestämmanderätt över sitt eget liv, att den som är gammal skall kunna bestämma, välja mellan olika boendeformer. Om vi gör det måste vi forma politiken med ännu större respekt för den enskildes rättigheter.

Låt mig till sist erinra om den fråga jag ställde till biträdande socialministern tidigare i kväll. Ett enigt socialutskott har sagt att man räknar med att det i vår kommer ett betänkande om utvidgning av personkretsen för omsorgs-

gen. Sedan det uttalandet gjordes har jag erfarit att denna utredning har fastnat. Jag skulle gärna vilja höra om Bengt Lindqvist kan ge besked om huruvida det kommer en sådan utredning och om regeringen är beredd att snabbt ta itu med denna fråga.

Anf. 142 GÖTE JONSSON (m) replik:

Herr talman! Jag kan dela många av de synpunkter som biträdande socialministern förde fram här alldeles nyss. Men jag måste ändå kommentera en del saker och ställa ett par frågor.

Jag tycker inte att verkligheten stämmer överens med den kartsbild som regeringen försöker utforma på skilda områden. Vi har en vårdexplosion, sade Bengt Lindqvist, som innebär att antalet människor över 80 år ökar från 310 000 till 440 000 inom loppet av ett antal år. Samtidigt försvinner många platser, bl. a. i ålderdomshemmen – 2 000 platser per år. Är det inte just den gruppen äldre som i stor utsträckning efterfrågar den omvårdnadsform som ålderdomshemmen innebär?

Vad bråkar ni om? frågar Bengt Lindqvist. – Det är egentligen inte vi som bråkar. Bråket har uppstått på grund av de mycket olika budskap som kommit från regeringen och regeringspartiet. Jag har tidigare här redovisat dessa olika budskap. Institutionerna skall bort! – Det har tidigare varit ett fältrop från bl. a. biträdande socialministern. I anslutning till det fältropet har ålderdomshemmen nämnts.

90 % av ålderdomshemmen uppfyller inte de krav som vi har ställt upp – det är riktigt, och det beror bl. a. på de ytnormer som socialstyrelsen tidigare har tillämpat. Men det innebär inte att vi inte nu måste ge rättvisa statsbidrag för själva omsorgsdelen i vården på ålderdomshemmen, samtidigt som vi ger rättvisa statsbidrag för ombyggnader. Den kombinationen har vi från moderat sida i flera år krävt, för att inte ytterligare vårdplatser skall försvinna på ett sådant sätt att den osäkerhet uppstår som en alltför snabb utslussning till eget boende innebär för många gamla och många handikappade.

PRO och HCK har jag aldrig ifrågasatt, men vad jag menar är att vi behöver ett starkare stöd för de enskilda människor som drabbats och som fortfarande drabbas av svängningar i vårdideologin. Det är bl. a. därför vi från moderat sida lagt fram förslaget om en förstärkning i socialtjänstlagen av den enskildes valfrihet.

Anf. 143 ULLA TILLANDER (c) replik:

Herr talman! Bengt Lindqvist säger att statsbidragen har fått inriktningen att stimulera boendet i hemmet. För oss i centern är det viktigt att valfriheten stimuleras. För övrigt är det mycket av det som Bengt Lindqvist här har givit uttryck för som man kan instämma i, men samtidigt kan man återigen konstatera att socialdemokraterna talar med kluven tunga. Ord och handling stämmer inte överens. På statsrådsnivå betygar man sitt stöd till ålderdomshemmen, men spåren talar sitt tydliga språk. Det finns tillräckligt många på lägre nivå, ända upp till statssekreterarnivå, som har uttalat sig mot den form av åldringsvård som vi nu talar om. Den förvirring som Bengt Lindqvist åberopar borde därför knappast förvåna.

Förklaringen är kanske att det som vi nu beskådar är resultatet av en

omvändelse under galgen. Det är kanske en operation omprövning. Den måste i så fall tydligt ta sin tid, och då kan det hända att samordningen inte blir den allra bästa. Det är vad man kan hoppas på. Men det är ändå beklagligt att avvecklingen av en vårdform som har upplevts som så utvecklingsbar har gått så långt.

Visst kan man rikta kritik mot en del ålderdomshem. De representerar inte alltid idealet, men socialdemokraterna har gjort det felslutet att de inte har insett att ålderdomshemmen kan förnyas och förbättras och inte har stimulerat detta genom låneregler och statsbidrag till personalen. I stället har man dömt ut alltsammans, och nu har det sina svårigheter att ändra uppfattning. Men det måste ändå göras nu, under inflytande av det opinionstryck som finns ute i landet; åtminstone måste man ge sken av det. Det tycker jag Bengt Lindqvists inlägg här också vittnar om.

Anf. 144 MARGÓ INGVARSSON (vpk) replik:

Herr talman! Jag är helt överens med statsrådet Lindqvist om att det fortsatta arbetet med förändringar inom äldreomsorgen måste vägledas av principen om att både gamla och handikappade människor skall ha rätt till ett eget boende med bra boendestandard. Vi måste även i framtiden ha kvar den mellanboendeform som ålderdomshemmen utgör. Jag vill understryka att jag upplever den skrivning som socialutskottet har gjort i det här betänkandet om ålderdomshemmen som mellanboendeform som mycket förpliktigande. Jag utgår ifrån att den utvärdering av de äldres boende som vpk tillsammans med socialdemokraterna har beställt kan verkställas mycket snabbt.

Statsrådet nämnde några frågor som är mycket viktiga för utvecklingen inom äldreomsorgen. En av de viktigaste frågorna han tog upp var hur vi skall skapa förutsättningar för att få personal, framför allt till hemtjänsten. Det berörde jag i mitt inledningsanförande. Det är en av de allra viktigaste frågorna. Problemet är hur vi skall klara av att ge personalen utbildning. I dag jobbar ca 68 000 personer inom hemtjänsten, och knappt hälften av dem har utbildning. Vi behöver också nyanställa ett stort antal människor.

Gymnasieskolan har en kapacitet på sociala servicelinjen på ungefär 2 000 årsplatser. Det säger sig självt att det här inte går ihop. Jag frågar då biträdande socialministern: Finns det några planer för hur vi skall klara utbildningen för hemtjänstens personal? Det är ju bråttom, vi är ju snart inne på 90-talet.

Statsrådet tog upp andra viktiga frågor som t. ex. innehållet i hemtjänsten. En annan viktig fråga är hur den hemtjänstbehövande skall få ett verkligt inflytande över den vård och service man får. Tyvärr fungerar det så i dag att det är en assistent som bestämmer ungefär vad som skall göras och sedan kommer ett vårdbiträde och utför jobbet. Den hemtjänstbehövande har mycket små möjligheter att påverka servicen. Man kan inte heller påverka vem det är som skall komma hem och ge hjälpen.

Anf. 145 Statsrådet BENGT LINDQVIST:

Herr talman! Jag skall svara på några av de frågor jag har fått. Låt mig börja med omsorgsberedningen, Daniel Tarschys.

När omsorgslagen kom var det – som någon har uttryckt det – efter hundra års kamp för de utvecklingsstördas rättigheter. Det var en lag som äntligen riktade sig till de utvecklingsstörda och gav dem rättigheter i deras hand, rättigheter som byggde på de funktionsnedsättningar som utvecklingsstörningen ger. Det är inte undra på att andra handikappgrupper också ville se motsvarande garantier för de insatser som behövdes för att tillgodose deras behov.

Ett problem i det sammanhanget är att det sedan lång tid tillbaka har utvecklats en tradition att landstingen löser problem för utvecklingsstörda som egentligen borde lösas av andra huvudmän. Jag tänker framför allt på boendé- och hemtjänstfrågor som ju är kommunala frågor. En av de svårigheter som omsorgsberedningen har ställts inför är om man skall välja att i kraft av socialtjänsten frångå kommunernas normala ansvarstagande. Såsom omsorgslagen är utformad riktar den sig enbart till landstingen och beskriver de uppgifter som landstingen skall utföra.

Beredningen har haft svårigheter. Jag har varit i kontakt med ordföranden och ledamöterna den allra senaste tiden och tror att de nu har funnit en väg och en form för att avsluta arbetet på ett tillfredsställande sätt för ledamöterna i beredningen. Jag vågar inte sia om när arbetet blir färdigt, men jag medger att det är besvärande att det har tagit tid. Riksdagen har understrukt skyndsamhetskravet. Min uppfattning är ändå att det är bättre att beredningen gör ett rejält jobb än att den påskyndar det så att det blir slarvigt gjort. Vi skall göra vad vi kan för att få fram ett resultat av arbetet, och det blir mycket intressant mot bakgrund av hela den diskussion som förs om skyddet och garantin för insatser på handikappområdet.

Ulla Tillander! Jag vet inte hur många gånger jag i olika sammanhang har försökt förklara att den mellanform som utskottet självt beskriver är tillfredsställande för regeringen. När den mellanformen är målet för ombyggnad och förändring av ålderdomshemmen, då utgår statsbidrag i form av bostadslån till ombyggnaden. Där denna mellanform finns utgår statsbidrag till driften av de moderna ålderdomshemmen. Så är det, och det borde också stå klart för Ulla Tillander.

Utvärderingen av äldreboendet är något som både Daniel Tarschys och Margó Ingvardsson har berört. Det är bra att utskottet beställer den här utvärderingen. Men jag kan ha en viss förståelse för Daniel Tarschys kommentar, att detta i och för sig är en demonstration mot äldreberedningen. En ännu mer provocerande demonstration, Daniel Tarschys, är i så fall att mitt för näsan på den parlamentariska utredningen föreslå en omläggning av statsbidraget till en av de viktigaste insatser som görs inom hela äldreomsorgen. Den största smockan kanske ändå delas ut av den borgerliga gruppen i socialutskottet, om jag nu får uttrycka mig så.

Det är nog meningsfullt att detta uppdrag utförs. Det finns akuta svårigheter i det vi kan kalla för förändrings- och utvecklingsarbetet inom äldreomsorgen. Det är dessa akuta svårigheter som utvärderingen och översynen bör ta fasta på. Naturligtvis har vi fortfarande frihet att lägga den

uppgiften på äldreberedningen. Problemet är bara att vi så innerligt väl behöver äldreberedningens betänkande för att fortsätta vår planering i olika avseenden. Beredningen tar ju upp så många fler viktiga frågor.

Att socialdemokratiska företrädare både i kommunerna och centralt talar om att skynda långsamt är inte märkvärdigt. Det är bra att vi får uttalanden om att ökad försiktighet är nödvändig. Bakgrunden är nämligen att vi ser att hemtjänsten har mycket stora svårigheter att klara av sina uppgifter. Därför måste man ta det lugnt. Som jag tidigare sade måste planeringen ske i samverkan mellan kommuner och landsting och mellan olika sektorer i samhället så att inte människor råkar i kläm. Det är mycket viktigt och den främsta orsaken till att vi nu måste ta det lugnt. Dessutom är det stora svårigheter att få personal i tillräcklig omfattning till hemtjänsten.

Anf. 146 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! När den här debatten nu börjar gå mot sitt slut, kan vi konstatera två saker. Den ena är, som Bengt Lindqvist sade, att det finns akuta svårigheter inom äldreomsorgen, att vi har problem med att rekrytera personal, att det finns beslutsvända på många håll ute i kommunerna. Det finns alltså brister som vi måste arbeta med. Vi är i stora drag överens om tagen, och det tycker jag är värdefullt.

Det andra vi kan konstatera är att det finns akuta svårigheter inom det socialdemokratiska partiet att bestämma sig för hur man skall ha det med ålderdomshemmen. Uppfattningarna är så många att det nu är svårt för oss att hålla reda på vad de går ut på och vad de olika fraktionerna inom partiet egentligen önskar.

Jag tackar Bengt Lindqvist för beskedet angående omsorgsberedningen. Det tyder då på att arbetet fortgår. Uppenbarligen var socialutskottet litet för optimistiskt när vi antog, på basis av underrättelser som vi hade inhämtat, att beredningen skulle vara färdig nu under våren. Jag hoppas att arbetet kommer att drivas på, så att inte omsorgen om en god utredning leder till att den fördröjs långt in i framtiden.

När Bengt Lindqvist vittnade om hur inflytelserika PRO och SPF är i politiken, kunde jag inte undgå att göra reflexionen att han väl liksom vi andra tänkte på den fråga som skall behandlas här i morgon, nämligen pensionerna.

I regeringsförklaringen sade Ingvar Carlsson att pensionsskatten skulle gå oavkortat till de sämst ställda pensionärerna. Men sedan PRO hade gått in på scenen bröts detta löfte till de sämst ställda pensionärerna. I stället blev det en godtycklig omfördelning från pensionärer och pensionssparare till de i huvudsak bäst ställda pensionärerna.

Jag antar att det var detta Bengt Lindqvist ville peka på, när han talade om PRO:s stora makt i samhället.

Anf. 147 GÖTE JONSSON (m) replik:

Herr talman! När det gäller ålderdomshemsdebatten konstaterar jag att vi egentligen står på samma ställe som vi gjorde tidigare. Vi menar från moderat sida att det måste ske en samordning av beslut, av ställningstaganden och av signaler både till de enskilda människorna och till dem som ger

vård, nämligen kommuner och landsting.

I dag är det en mycket förvirrad signalbild som går ut från centralt håll. Socialstyrelsens generaldirektör skrev, som bekant, bara för några dagar sedan i Svenska Dagbladet att hon ansåg att ålderdomshemmen var en dålig vård- och boendeform. Det faktum att vi nu har delade uppfattningar när det gäller statsbidragen till denna vårdform, för driften, visar också att vi har olika syn på den vårdformen och innehållet i den vården.

Förbättrade fysiska förutsättningar i form av byggnader, rum och toaletter är en annan fråga som nu ligger i bostadsutskottet och där vi förhoppningsvis ändå kan nå enighet.

Bengt Lindqvist sade att han vill gå ut och varna för en för snabb avveckling av institutionerna. Detta säger statsrådet samtidigt som vi vet att socialstyrelsen driver på kommuner och landsting om att avveckla institutioner och att göra det så snabbt som möjligt.

Jag skulle vilja fråga statsrådet: Vilka åtgärder skall statsrådet vidta för att nu se till att man får en lugnare takt i den s. k. avinstitutionaliseringen? Det blir ytterligare en signal från centralt håll, men jag hälsar den i och för sig med tillfredsställelse, därför att det har gått för snabbt – vi har inte varit rustade på hemtjänstsidan.

Men det är också viktigt med neutralitet i fråga om statsbidragen till ålderdomshemmen, för att vi skall få den balans som erfordras, utifrån de gemensamma resurser som kommunerna har. Därför är det så olyckligt att både statsrådet och riksdagsmajoriteten fortfarande säger nej till ett beslut. Man hänvisar faktiskt till en boendeundersökning, och först därefter skall man ta ställning till hur det skall bli med statsbidraget. Osäkerheten finns där alltså ändå. Frågan är: För hur lång tid in i framtiden skall man leva i den osäkerheten?

Detta är olyckligt, för bilden är problematisk och därför krävs det klara och konsekventa regler och beslut.

Anf. 148 MARGÓ INGVARDSSON (vpk) replik:

Herr talman! Statsrådet Lindqvist tog även i sin replik upp vikten av att skapa förutsättningar för att få personal till hemtjänsten. Jag tycker att det är väldigt tråkigt att statsrådet inte har haft tid att utveckla mera hur det egentligen skall gå till att få tag på den här personalen. Jag ställde en fråga: Finns det några planer uppgjorda för hur vi skall klara att ge hemtjänstpersonalen en adekvat utbildning för arbetet? Det är faktiskt en av grundförutsättningarna för att vi skall klara att bygga ut hemtjänsten i riktning mot det mål som vi har satt upp och som vi skall ha nått fram till år 2000. Jag tror inte att det mål vi har satt upp för hemtjänsten är realistiskt, och för att kunna bedöma det realistiska i det måste jag få ett svar på frågan om vi klarar att utbilda personalen.

Innehållet i hemtjänsten har ett direkt samband med resurserna; det gäller inte bara innehållet i hemtjänsten utan innehållet i hela äldreomsorgen. Det blir billigare ibland att föra ut institutionernas rutiner i hemmen, men det var inte så vi menade, utan att hemtjänsten och hemsjukvården skulle stå för ett annat boende än det man har på institutioner.

Det är helt klart att äldreomsorgen behöver ökade statsbidrag. Jag vill

avslutningsvis fråga statsrådet, om han är beredd att medverka till att äldreomsorgen får ökade statsbidrag.

Anf. 149 ULLA TILLANDER (c) replik:

Herr talman! Jag vill än en gång understryka att vi i centern vill ha valfrihet i äldreomsorgen. Det finns en rik variation på former för den verksamheten. Den måste få växa fram så att den täcker efterfrågan. Då tänker jag på hemvård, som underlättar för människor att stanna kvar i sin hemmiljö.

Men jag vill återigen betona att i vårdkedjan fattas en länk som är mycket viktig, och det är ålderdomshemmen. Statsbidrag och överlevnad för ålderdomshemmen hänger samman. Socialdemokraterna måste ta på sig ett ansvar för att denna viktiga länk har försvagats och håller på att brista.

Det viktiga nu är att man ger startsignal för ett angeläget igångsättningsarbete, för nu gäller det först att få stopp på den nedläggning som pågår i dag och sedan att börja bygga upp på nytt. I den situationen är utvärderingar och utredningar obegripliga när man tänker på de behov som finns.

Anf. 150 Statsrådet BENGT LINDQVIST:

Herr talman! När man hör Ulla Tillander beskriva hur ålderdomshemmen går under bara därför att de inte nu, efter kanske 100 års existens, får statsbidrag för driften, börjar man fundera över hur de över huvud taget har kunnat utvecklas som boendeform. Det är naturligtvis inte alls på det sättet, utan ålderdomshemmen har varit ett huvudalternativ i äldreomsorgen under mycket lång tid. Att mycket vägande kritik började riktas mot ålderdomshemmen och andra anstalter, som man sade, i slutet av 1940-talet drev fram hemtjänsten och olika typer av planering för att öka människors möjligheter att bo kvar i sina egna bostäder och för att skapa andra kollektiva boendeformer med en större möjlighet till självständighet i livet än vad de gamla ålderdomshemmen medger.

Margó Ingvardsson frågade mig om åtgärder inom personalområdet. Jag vill gärna ge Margó Ingvardsson en eloge för den analys av personalsituationen som hon gjorde i sitt huvudanförande. Jag delar helt och hållet de värderingar som hon där gav uttryck för beträffande situationen.

Det vi skall göra nu är bl. a. att avvakta vad äldreberedningen kommer med för överväganden när det gäller utbildningsfrågorna. Jag har ju fått underhandsinformationer, och jag vet att äldreberedningen överväger att föreslå att både utbildningen för vårdbiträden, dvs. den sociala servicelinjen i gymnasiet, och den gymnasiala vårdutbildningen skall bli treåriga. Man överväger också att föreslå att dessa båda utbildningar skall samordnas eller slås samman, detta för att skapa en större enhetlighet i yrkesutövningen inom äldreomsorgen och även ge utrymme för en bättre kvalitet.

Därutöver är det en mängd olika åtgärder som måste vidtas. Vi måste få en bättre överblick över först och främst orsakerna till svårigheterna att rekrytera folk till hemtjänsten i dag. För att få fart på detta arbete har vi gett socialstyrelsen i uppdrag att tillsammans med Kommunförbundet och Kommunalarbetareförbundet gå igenom denna problematik och komma med förslag till åtgärder. Vi har också stött utvecklingsprojekt ute i enskilda kommuner som syftar till att öka rekryteringen. Vi har också diskussioner

inom regeringskansliet om olika möjligheter att göra ytterligare statliga satsningar på exempelvis fortbildning och utbildning av den personal som redan finns inom äldreomsorgen.

Får jag också nämna, som svar på Margó Ingvardssons fråga, att budgetpropositionen innehåller ett förslag om att öka statsbidraget till hemtjänsten med ytterligare 250 milj. kr. Detta är ett steg i den riktning som Margó Ingvardsson önskade.

Jag vill också påminna om att höstens avtalsrörelse gav som resultat att vårdbiträdena i hemtjänsten fick en väsentlig förbättring. Denna förbättring är principiellt mycket viktig, eftersom den markerar både behovet av kontinuitet i yrket, dvs. behovet av utbildning, och det större ansvar som vårdbiträdena i hemtjänsten faktiskt har i förhållande till dem som arbetar inom institutionerna. Jag tror att det är åtgärder av detta slag i kombination med att man utvecklar arbetsmetoder, hjälpmedel, utrustning och arbetsmiljön som helhet som kan göra det mer attraktivt att arbeta som vårdbiträde i framtiden. Det är en utveckling i denna riktning som vi helt enkelt måste få fram för att klara det mycket stora åtagande som samhället har för att ge en fullgod vård och service till de många som i framtiden kommer att behöva dessa tjänster.

Anf. 151 INGVAR BJÖRK (s):

Herr talman! Vid förra riksmötet hemställde Börje Nilsson och jag i en motion att statsbidraget till hemtjänsten och färdtjänsten skulle förknippas med vissa villkor för att man skulle få en större likhet i kommunernas taxesättning. Motionen avslogs av denna kammare.

År 1985 gjorde statens handikapprörelse en stor kartläggning av det ekonomiska stödet till personer med handikapp. Av denna kartläggning framgår mycket klart att det är stora skillnader i de bidrag och taxesättningar som finns mellan olika kommuner och den snårskog av olika regler som gäller. Bostadsorten blir helt avgörande för den enskildes ekonomiska standard. För 100 timmars hemtjänst varierar taxorna mellan den billigaste och den dyraste kommunen från 93 kr. till 2 325 kr. i månaden. Under det senaste året har en kraftig höjning av hemtjänsttaxorna skett i flera kommuner. Dessutom har vissa landsting beslutat att den enskilde i fortsättningen även skall få betala för hemhjälp. Detta medför att kostnaderna för den enskilde kan bli mycket höga.

Beträffande färdtjänsten betalar den enskilde i en del kommuner mellan 10 och 30 % av de faktiska kostnaderna, dvs. av det som taxametern visar. I andra kommuner tillämpas principen om den s. k. största avvikelsern, som varierar mellan 5 kr. och en bra bit över 100 kr. Återigen i andra kommuner åker den färdtjänstberättigade för samma pris som passageraren som utnyttjar kollektivtrafiken.

Herr talman! Om man utnyttjar de handikappades ställning på detta sätt, får man den situationen att de handikappade tvingas att stanna hemma. Människorna kan alltså inte utnyttja färdtjänsten utan blir sittande hemma i sina lägenheter utan att kunna flytta sig därifrån. Den färdtjänstberättigade kan alltså konstatera att skillnaden mellan kommunerna är mycket stora. Utbyggnaden av färdtjänsten i landets kommuner är ojämn, tillgången till

specialfordon varierar, och villkoren för antalet medgivna resor, taxornas storlek och tillåten reslängd skiljer sig från kommun till kommun. Allt detta har medfört att stora orättvisor har uppstått.

Socialutskottet framhöll förra året att de redovisade skillnaderna hängde samman med den kommunala självstyrelsen. Det ansågs alltså vara kommunernas ensak hur hjälpen utformas. Socialutskottet skriver nu bl. a. följande: "Utskottet vill emellertid understryka vad som anförts beträffande social hemhjälp om att en större enhetlighet i de kommunala taxorna bör eftersträvas. Det anförda gäller även i fråga om färdtjänsttaxorna." Detta är ypperligt, såvitt jag förstår. Man skriver vidare:

"Det finns skäl att anta att Kommunförbundets skrift kommer att leda till att kommunerna vinnlägger sig om en större enhetlighet i färdtjänsttaxorna och villkoren för färdtjänst. Utskottet ser vidare med tillfredsställelse att socialstyrelsen skall granska statsbidragssystemet med utgångspunkt just i de stora skillnader som råder mellan kommunerna såväl beträffande taxor som beträffande bl. a. utbyggnad och tillgänglighet. Utskottet förutsätter att regeringen snarast tar initiativ till de förändringar av bidragssystemet som socialstyrelsens granskning kan föranleda."

Herr talman! Det är med stor tillfredsställelse som vi noterar dessa ord från socialutskottet. Det är vår förhoppning att förhållandena snart skall bli bättre. Jag yrkar bifall till utskottets förslag rörande hemtjänsten och färdtjänsten.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

16 § Föredrogs

socialutskottets betänkande

1986/87:20 om anslag m. m. till Hälsouppllysning (prop. 1986/87:100 delvis).

Hälsouppllysning m. m.

Anf. 152 INGRID RONNE-BJÖRKQVIST (fp):

Herr talman! Jag vill börja med att yrka bifall till reservation 2 och 3 och i övrigt bifall till utskottets hemställan.

Reservation 2 gäller behovet av mål för arbetet mot tobaksmisbruk. Tobak är ett miljögift som orsakar 7 000 dödsfall per år och ligger bakom en tredjedel av cancersjukdomarna. Därför är det naturligtvis välmotiverat att få ned tobakskonsumtionen. Om man menar allvar med att tobaksbruket skall minska, bör man också kunna enas om ett mätbart mål för minskningen, en tidpunkt för när målet skall vara uppnått, hur arbetet skall bedrivas och vem som skall ha ansvaret för det. Det råder inget tvivel om att ett uppställt mål är en sporre för att skynda på det angelägna arbetet. När det gäller alkoholpolitiken har vi redan enats om ett mål. Nu är det hög tid att regeringen får ge socialstyrelsen i uppdrag att utarbeta konkreta hälsopolitiska mål också för tobaksbruket. Därför yrkar jag igen bifall till reservation 2.

Reservation 3 handlar om rökfri barnomsorg och skola. Barn kan inte försvara sig mot miljögifter. De väljer inte själva sin miljö utan är helt beroende av vuxnas omsorg och omtanke. De är dessutom avsevärt mer känsliga för de gifter som vuxnas tobaksbruk utsätter dem för än vad vuxna själva är.

Sedan vi vid förra riksmötet behandlade de här frågorna har rapporter om att barn blir sjuka av vuxnas rökning duggat precis lika tätt som tidigare. Vi har igen fått veta att det är dubbelt så vanligt att barn som utsätts för rök får lunginflammation och andra luftvägsinfektioner. Det finns drygt 30 forskningsrapporter om det i dag. Det är också en klart ökad risk för allergier för barn som utsätts för tobaksrök. Sedan sist har vi fått veta att barn som blivit utsatta för rökning under graviditeten löper en ökad risk för att utveckla allergier. Rökning är cancerframkallande hos barn precis som hos vuxna, och det är t. ex. dubbelt så vanligt att barn som blir utsatta för tobaksrök under graviditeten sedan får blodcancer under de första levnadsåren. De får även andra cancersorter i ökad utsträckning. Vi har dessutom allt detta med den sämre tillväxten och den senare utvecklingen hos barn som är passiva rökare. Detta vet vi alltför väl sedan tidigare.

På ett område har ingen förändring noterats genom åren. Barn lär sig fortfarande saker genom att se på andra. Barn gör som bekant som man gör och inte som man säger. Det är därför ingen överraskning att rökning hos omgivningen är den främsta faktorn när det gäller att få unga människor att börja röka. Då skall vi bespara dem det dåliga föredömet, som de i dag blir utsatta för inom både barnomsorg och skola. Det måste vara fullkomligt självklart att barn inom barnomsorgen skall slippa detta miljögift även när de är placerade i familjedaghem.

Därför yrkar jag återigen bifall till reservation 3.

Anf. 153 ROSA ÖSTH (c):

Herr talman! Betänkandet handlar om hur man med olika slag av informationsinsatser söker förebygga ohälsa. Det är inget tvivel om att det läggs ned ett stort arbete på det här området, men när det gäller pengar handlar det ändå om förhållandevis små belopp i jämförelse med kostnaderna för sjukvården.

Att tobaksbruket är ett av vår tids största hälsoproblem kom tobakskommittén fram till redan 1981, när den lade fram sitt betänkande. Medvetenheten om detta har också kommit till uttryck i de flesta motioner som nu har behandlats. Det är inte någon överdrift att påstå att det numera råder en stor samstämmighet om tobakens skadeverkningar och om att det är angeläget att stora ansträngningar görs för att minska bruket och för att komma till rätta med de problem som finns. Denna samstämmighet har också satt sina påtagliga positiva spår. Under de senaste 15 åren har rökningen minskat i de flesta grupper. Det mest glädjande är att den minskat bland skolungdomarna och att vi får allt färre rökdebutanter.

Det som har hänt är ett uppmuntrande exempel på att det faktiskt går att påverka folks vanor – och ovanor – med en intensiv upplysningskampanj. Det är därför viktigt att man går vidare på den vägen på flera fronter. Utskottet säger att fortsatta ansträngningar måste göras för att påverka

Prot. 1986/87:104
8 april 1987

*Hälsoupplysning
m. m.*

rökvanorna i positiv riktning, att vi måste uppnå en rökfri barnomsorg och skola och, inte minst, att ingen mot sin vilja skall behöva utsättas för tobaksrökning. Vad som görs och som kan göras i sammanhanget beskrivs ganska ingående i betänkandet. Jag tycker att det förtjänar att påpekas att det knappast råder någon oenighet i sak mellan majoriteten och reservanterna.

På en punkt har vi från centern avgivit en reservation. Det gäller frågan om bidrag till den hälsoupplysning som hushållningssällskapens hemkonsulenter svarar för. Frågan har tagits upp i en motion av Stina Gustavsson och Kersti Johansson.

Fram till den 1 januari 1985 fanns det i länen statliga hemkonsulenter, som bedrev en intensiv kursverksamhet i kostkunskap, näringslära m. m. Viktiga målgrupper var vidareförmedlare inom olika områden där dessa kunskaper är viktiga: skolor, barnomsorg, äldreomsorg osv. Det var synnerligen olyckligt att riksdagen fattade beslut om att avveckla denna verksamhet. Från centern protesterade vi när beslutet fattades, men det lönar sig inte mycket att bråka om detta nu. Emellertid har hushållningssällskapen försökt att i mån av resurser ta upp och fortsätta delar av denna verksamhet.

I dag bedriver 22 av landets 25 hushållningssällskap konsumentpolitisk verksamhet genom 26 hemkonsulenter. Till stor del sker detta i form av kurser i praktisk matlagning i kombination med kost- och näringsupplysning. Det som är särskilt glädjande är att kursdeltagarna i allt högre grad är unga personer, som upptäckt att de har otillräckliga kunskaper på det här området. Denna kursverksamhet har också, liksom tidigare den statliga, riktat sig till vidareförmedlare, nämligen till sådana lärare i hemkunskap som saknar hushållslärarkompetens och till flera andra yrkesgrupper inom den kommunala verksamheten.

Det råder en mycket stor efterfrågan på de här konsulenternas tjänster. Tyvärr tillåter inte hushållningssällskapens ekonomi att man utökar verksamheten, som det finns behov av, och inte heller har man möjlighet att ge konsulenterna den fortbildning som naturligtvis är önskvärd.

I betänkandet kan man läsa hur både socialutskottet och tidigare lagutskottet framhållit att hushållningssällskapens hemkonsulentverksamhet är värdefull, särskilt vad gäller kostrådgivning och på livsmedelsområdet. Emellertid avvisas yrkandet om anslag med hänvisning till att hushållningssällskapen skulle ha möjlighet att få bidrag från annat håll. Det sägs t. ex. att tre landsting lämnar bidrag på flera hundra tusen kronor vardera. Det är en uppgift som är helt missvisande. De anslagen gäller inte hemkonsulenterna utan helt andra verksamheter såsom glesbygdsrådgivning, intensivrådgivning m. m. I några enstaka fall får hemkonsulentverksamheten mycket blygsamma belopp från sina landsting.

Det framhålls också att hushållningssällskapen erhåller stöd från konsumentverket i form av "informationsmaterial till kraftigt subventionerat pris". Det låter ju förnämligt, men vad det handlar om är ett abonnemang på Råd och Rön, som hushållningssällskapen erhåller till ett pris av 175 kr. per år. Subventionen gäller således någon enstaka hundralapp. Det är alltså detta som under flera år i lagutskottet och nu i socialutskottet använts som skäl för avstyrkande.

I socialdepartementets rapport "Hälso- och sjukvård inför 90-talet" sägs bl. a. att "ökade kunskaper inom befolkningen om kostvanor som befrämjar en god hälsa är ett medel för kost- och livsmedelspolitiken". Det pekas vidare på att det inom utbildningsområdet behövs insatser för att hälsofrågor, framför allt kostfrågor, skall ges en framskjuten ställning. Om de här stolta uttalandena inte skall vara enbart tomma ord, måste det någon gång visas en politisk vilja till handling. Chansen finns nu i det här sammanhanget.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation nr 4.

Anf. 154 GUNNAR STRÖM (s):

Herr talman! I socialutskottets betänkande 1986/87:20 behandlas anslag till hälsouppllysning. I detta betänkande liksom i tidigare betänkanden är tobaksbruket den stora frågan, en fråga som sedan 1971 fortlöpande har diskuterats i denna kammare. Under allmänna motionstiden i år väcktes ett antal motioner, de flesta med samma innehåll som de som behandlades under våren 1986. Årets motioner har utmynnat i tre reservationer om tobaksbruket.

I den första reservationen kräver vpk att man lagstadgar förbud mot rökning i offentliga lokaler. Enligt utskottsmajoritetens mening kan man konstatera att betydande förbättringar har inträffat vad gäller rökningen i offentliga lokaler. Det har blivit en större medvetenhet om att rökningen är störande och har skadliga effekter inte bara för rökaren utan även för medmänniskorna i lokalen. En fortsatt kraftig opinionsbildning för en allmän attitydförändring gentemot rökningen är en effektiv metod att åstadkomma rökfria offentliga lokaler, mer effektiv än ett lagstadgat förbud, vars efterlevnad skulle bli svår att upprätthålla.

Jag yrkar avslag på reservation nr 1.

I reservation nr 2 kräver folkpartiet fastställande av mål. Det framhålls att regeringen bör ge socialstyrelsen i uppdrag att utarbeta konkreta hälsopolitiska mål för att minska tobaksbruket. Dessa mål skall sedan föreläggas riksdagen för att stadfästas. I betänkandet konstaterar utskottets majoritet att arbetet mot tobaksbruk bedrivs på en rad områden och har mycket hög hälsopolitisk prioritet. Vid tidigare behandling i riksdagen har inte några större meningsskiljaktigheter framkommit vad gäller inriktningen av samhällets åtgärder. Utskottsmajoriteten bedömer därför att det inte finns skäl att förorda uppställda övergripande mål. Dessa skulle i så fall få en mycket allmän formulering och därmed inte vara till mycket ledning. Jag yrkar avslag på reservation nr 2.

I reservation nr 3 tar folkpartiet och vänsterpartiet kommunisterna upp krav på en rökfri barnomsorg och skola. Våren 1986 sade utskottet att barnomsorg bör bedrivas i en miljö som det är angeläget att göra rökfri. Våren 1987 har utskottet samma inställning vad gäller rökfri barnomsorg och skola.

I arbetarskyddsstyrelsens och socialstyrelsens allmänna råd sägs också att barnomsorgen i sin dagliga verksamhet bör informera föräldrar och barn om tobakens hälsorisker. Socialstyrelsen har i meddelandeblad redovisat resultatet av en enkät om arbetet mot tobaksbruk inom kommunernas barnomsorg. Tobaksfrågan var en i hög grad aktuell fråga för de flesta förskolor, och

Prot. 1986/87:104
8 april 1987

Hälsouppllysning
m. m.

i flera kommuner hade man en målsättning som stämde överens med de allmänna råden.

Socialstyrelsen är nu i färd med att utarbeta en skrift, Hälsosofostran, för barnomsorgen, där bl. a. rökfrågan tas upp. Denna skrift kommer ut till hösten och skall användas vid utbildning av barnomsorgspersonal. Tillämpningsföreskrifterna från socialstyrelsen och skolöverstyrelsen understryker betydelsen av en rökfri barnomsorg och skola. Det är viktigt att man i skolan uppnår en miljö som motverkar tobaksdebuten, och rökrutor bör ej förekomma.

De allmänna rådets effekter är nu föremål för uppföljning. Utskottet förutsätter att både socialstyrelsen och skolöverstyrelsen tar initiativ till ytterligare insatser, om uppföljningen ger anledning till detta. Med det anförda yrkar jag avslag på reservation nr 3.

I reservation nr 4 av moderata samlingspartiet och centerpartiet tas bidrag till hushållningssällskapens hälsouppllysning upp. Lagutskottet har vid ett flertal tillfällen behandlat och avstyrkt motioner om detta bidrag. Så var fallet även våren 1986.

Lagutskottet hänvisade dock till att ett nära samarbete etablerats mellan konsumentverket och hushållningssällskapen, och att sällskapen redan erhöill stöd i form av informationsmaterial till kraftigt subventionerat pris. Det är viktigt att detta samarbete fortsätter och om möjligt intensifieras. Dessutom sade lagutskottet att det finns möjligheter för konsumentverket att lämna ytterligare bidrag inom ramen för stöd till frivilliga organisationer. Hushållningssällskapen tillhör de frivilliga organisationer som tillförts konsumentverket. Hushållningssällskapens hemkonsulenter utför ett värdefullt arbete, bl. a. vad det gäller kostrådgivning. Lagutskottet underströk detta. Socialutskottet instämmer i den bedömningen.

Med tanke på de möjligheter hushållningssällskapen har att få bidrag genom konsumentverket och de inte obetydliga anslag de får från landstingen anser utskottet att det inte är påkallat med någon åtgärd i riksdagen. Jag yrkar avslag på reservation nr 4.

Herr talman! Jag yrkar bifall till socialutskottets hemställan i betänkande nr 20 och avslag på reservationerna.

Anf. 155 ROSA ÖSTH (c) replik:

Herr talman! Jag undrar om Gunnar Ström riktigt har uppmärksammat mitt anförande. Jag skall dock ge honom ytterligare en chans att höra vad jag hade att säga. Jag upprepar alltså vad jag tidigare sagt. Det som Gunnar Ström kallar för betydande stöd från landsting och från konsumentverket är alltså någon tusenlapp från landstingen och någon hundralapp från konsumentverket. Jag tycker att det är mycket märkligt att man från majoritetens sida på sådana grunder kan avstyrka en begäran om anslag.

Vad det hela handlar om är alltså – som jag tidigare sade – att det finns en mycket stor efterfrågan på sådana här tjänster. Det är flera grupper som behöver stöd i kost- och näringsfrågor. Det gäller t. ex. dem som har slutat röka – det har vi tidigare varit inne på här – och som behöver hjälp med uppföljningen av sitt beslut. Det kan också gälla unga barnfamiljer där föräldrarna själva har insett att de inte alls har tillräckliga kunskaper om hur

näringsriktig kost tillagas. Men det kan även gälla flera yrkesgrupper, som för sin verksamhet behöver det här stödet och som i sin tur verkar som förmedlare av dessa kunskaper.

Om man beviljade stöd till den här verksamheten, skulle det utan tvivel vara en stor och bra investering för det hälsofrämjande arbetet.

Anf. 156 INGRID RONNE-BJÖRKQVIST (fp) replik:

Herr talman! Det är uppenbart att Gunnar Ström har samma uppfattning som vi i folkpartiet, nämligen att det skall vara rökfri miljö i skolor och inom barnomsorgen. Mot den bakgrunden tycker jag att det är beklämmande att Gunnar Ström inte kan stödja vårt krav på att det skall vara självklart att föräldrar skall slippa ha sina barn i familjedaghem där det förekommer tobaksrök. Tyvärr är det ju så i dag – det framgår av den enkätundersökning som har gjorts ute i kommunerna – att man på många håll inte tar hänsyn till föräldrarnas önskemål på den här punkten.

Anf. 157 GUNNAR STRÖM (s) replik:

Herr talman! Vad gäller bidragen från landstingen vill jag säga till Rosa Östh att socialutskottet har fått uppgifter om att sådana här bidrag lämnas. Värmlands läns landsting och andra landsting ger bidrag för det här ändamålet. Jag kan inte tänka mig att vi har fått felaktiga uppgifter.

Vidare är det kanske litet förvånande att hushållningssällskapen inte begär att få bidrag via socialdepartementet, för det finns ju en möjlighet att den vägen begära pengar.

Det är klart, Ingrid Ronne-Björkqvist, att vi är överens när det gäller tobaksrökningen. Vi jobbar vidare med den frågan på samma sätt som tidigare. Det står klart att de råd som delas ut t. ex. i kommunerna alltmer efterlevs, så i det avseendet når vi resultat.

Även i de kommuner där det i dag kan vara svårt att placera barn i fullständigt rökfria familjedaghem kommer det så småningom att ordna sig även i det avseendet.

Som jag tidigare har sagt är det bara att jobba vidare med detta. Vi har ju klara belägg för att informationen på detta område verkligen har nått fram. Jag tror således att det är viktigt att gå vidare med olika råd etc. Men naturligtvis kan arbetet intensifieras ytterligare, så att det blir effektivare.

Vi jobbar alltså vidare med dessa frågor, och vi är överens om att det skall vara rökfria miljöer för barnen.

Anf. 158 ROSA ÖSTH (c) replik:

Herr talman! Jag påpekade redan vid detta ärendes behandling i socialutskottet att uppgiften om anslaget var felaktig, men det skedde för den skull inte någon justering i betänkandet.

Det utgår alltså anslag från landstinget till hushållningssällskapen men inte till denna verksamhet – det är väsentligt att ha det i minnet. Dessutom har hushållningssällskapen gjort en framställning till socialdepartementet om ett anslag till verksamheten. Gunnar Ström kan nog få det bekräftat från departementet.

Antingen gillar man en verksamhet eller också gör man det inte, Gunnar

Ström. I detta fall har socialutskottet uttryckt att det är en bra och värdefull verksamhet, och det vore därför rimligt att utskottet tog konsekvensen av sitt ställningstagande och var beredd att tillstyrka stöd.

Anf. 159 GUNNAR STRÖM (s) replik:

Herr talman! Jag blev ännu mer förvånad när Rosa Östh sade att hushållningssällskapen har vänt sig till socialdepartementet för att få anslag. Då skulle det alltså vara två felaktigheter i vårt betänkande, och det verkar skrämmande. Jag kan inte tro att det är så. De uppgifter som finns i betänkandet har verifierats.

Andre vice talmannen anmälde att Rosa Östh anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 160 MARGARETA ANDRÉN (fp):

Herr talman! Det betänkande som vi behandlar just nu gäller bl. a. hälsoupplýsning, och där tas mest upp frågor som gäller tobaksrökning.

Om det är något område där hälsoupplýsning är angeläget är det på tobaksområdet. Jag tänkte här bara kort beröra ett par aspekter på problemet – andra har redan berört flera av frågorna.

Institutet för hälso- och sjukvårdsekonomi i Lund har beräknat att 10 000 människor årligen dör enbart på grund av tobaksskador. Ingrid Ronne-Björkqvist nämnde 7 000, men även om det är 7 000 eller 10 000 är detta antal onödiga dödsfall oerhört högt. Ca 1 000 personer förtidspensioneras varje år på grund av tobaksskador. Det torde inte finnas någon enskild faktor som så påtagligt skulle förbättra hälsoläget i landet som en minskning av tobakskonsumtionen.

Tobaksskador är inte bara ett svenskt problem utan också ett världspblem. Detta har i hög grad uppmärksamats av Världshälsoorganisationen, WHO, som säger att tobakens skadeverkningar är det största hotet mot västvärlden i dag och skördar betydligt fler offer än t. ex. trafiken.

I u-länderna är tobaksbruket också ett växande problem, där de utländska tobakbolagen bedriver en hänsynslös propaganda. WHO, som verkligen har insett allvaret, har antagit en strategi för de närmaste årens arbete för att minska tobaksbruket.

WHO:s Europaregion, som Sverige tillhör, har år 1984 antagit 38 hälsopolitiska mål för arbetet med Hälsa för alla år 2000. Utifrån dessa mål skall de enskilda nationerna utforma egna program. Man skall alltså ställa upp egna konkreta mål för hur samhället skall minska tobaksskadorna. Det finns dubbel anledning att understryka detta, eftersom det i går var WHO:s världshälsodag, som i många sammanhang och på många platser också gjordes till en rökfri dag.

Den statliga tobakskommittén som jag själv tillhörde, föreslog också att vissa mål skulle uppsättas för att minska tobaksbruket. T. ex. föreslogs att år 2000 högst 15 % av den vuxna befolkningen skulle använda tobak vanemälsigt.

Socialstyrelsen lär också vara positiv till att vissa mål sätts upp för att ytterligare minska tobaksskadorna.

Tjänstgörande talmannen, andre vice talman Karl Erik Eriksson och jag har i en motion föreslagit detsamma som WHO och tobakskommittén, nämligen att konkreta hälsopolitiska mål för att minska tobaksbruket bör utarbetas och att denna målsättning skall fastställas av riksdagen. På alkoholområdet har, som vi redan hört, enligt WHO:s rekommendation sådana mål fastställts för att minska alkoholkonsumtionen och därmed skadorna.

Jag vill i detta sammanhang citera vad socialstyrelsens chef Maj-Britt Sandlund sade i ett tal för en tid sedan: "Skall vi nå målet 'hälsa för alla år 2000' så räcker det inte med att vi som individer tar ansvar för att vårda vår egen hälsa eller att vi har tillräckligt många skickliga läkare som är bra på att bota våra sjukdomar och krämpor. Vi måste också försöka skapa en samhällsutveckling och ett samhällsklimat som gynnar hälsan."

Utskottsmajoriteten avstyrker motionen med motiveringen att ett sådant mål måste bli mycket allmänt formulerat och därigenom inte kommer att tjäna till mycket ledning för det praktiska arbetet. Jag tror tvärtom, att om vi hade ett uppsatt mål för verksamheten, skulle det vara en sporre och en utmaning för myndigheter, organisationer och enskilda att uppnå det målet.

Även om tobaksbruket glädjande nog har minskat inom vissa grupper tillkommer ständigt nya konsumenter. Därför behövs en än mer intensifierad upplysning, inte minst bland barn och ungdom. Att deras uppväxtmiljö får vara rökfri är också av oerhört stor betydelse. Det är synnerligen viktigt att i olika sammanhang poängtera detta, inte minst med hänsyn till att Tobaksbolaget i en del fall har svårt att acceptera och visa respekt för riktlinjerna för tobaksreklamen.

Jag ser det också som illavarslande att regeringen i dagarna har föreslagit att Tobaksbolaget skall introduceras på börserna. En sådan åtgärd måste på sikt leda till att Tobaksbolaget blir ännu mer renodlat kommersiellt. Man kommer att ännu mer än nu kunna negligera de sociala och hälsomässiga aspekterna på verksamheten, i synnerhet i utlandsverksamheten.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation nr 2, som innebär bifall till vår motion om att socialstyrelsen får i uppdrag att föreslå riksdagen konkreta hälsopolitiska mål för att minska tobaksskadorna i vårt samhälle.

Med hänvisning till vad jag nämnde om vikten av en tobaksfri uppväxtmiljö för barn och ungdom ber jag också att få yrka bifall till reservation nr 3.

Anf. 161 INGVAR ERIKSSON (m):

Herr talman! Utskottet betonar i betänkandet mycket starkt vikten av en effektiv och stark hälsoupplysning, inte minst då det gäller de faror som hotar vid rökning samt missbruk av alkohol och bruk av narkotika. Det framgår också mycket klart att utskottet betonar vikten av att upplysningsverksamheten intensifieras i skolan. Även i utbildningen av personal inom såväl barnomsorg som skola måste frågor om hälsoupplysning få nödvändigt utrymme.

Utskottet säger vidare att målet måste vara att hälsoupplysning och hälsoundervisning skall få den växande ungdomen att tillägna sig hälsofrämjande vanor, vilket innebär minskad rökning och en rökfri miljö. Varje kommun, skolöverstyrelse och rektorsområde bör t. ex. utforma ett konkret

handlingsprogram, som leder fram till de goda målen. Här gäller det att få med både förebyggande insatser och åtgärder vilka syftar till att hjälpa dem som har problem att bryta sina hälsohotande vanor.

Jag vill, herr talman, yrka bifall till hemställan i utskottets betänkande, som jag tycker är starkt, med undantag för hemställan i mom. 8, där frågan om bidrag till hushållningssällskapens hälsoupplysning tas upp. I reservationen av moderater och centerledamöter yrkas att bidrag ur anslaget till hälsoupplysning bör utgå till hushållningssällskapens hemkonsulentverksamhet. Vi moderater anser i likhet med centerledamöterna att verksamheten är mycket värdefull, speciellt på kostrådgivnings- och livsmedelsområdet. Aktuella händelser i dagens samhälle, med missvisande information om livsmedel och livsmedelsproduktion, talar för att detta är mycket angeläget.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 4 och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 162 TOMMY FRANZÉN (vpk):

Herr talman! Jag får börja med att be om ursäkt för att jag inte var närvarande när jag ropades upp. Det kom sig av att jag satt och arbetade i godan ro och trodde att det skulle bli votering i ärendet före detta. Jag tänkte inte på de nya reglerna vid kvällsplenum.

Herr talman! "Det finns övergrepp mot barn som begås innan de ens är födda.

Det finns övergrepp mot barn som begås i situationer när barnen ska känna sig som mest trygga, under amningen, i famnen på sin närmaste, i hemmet, hos anförvanter, hos dem som står dem närmast. Övergreppen sker med passivrökningens, den ofrivilliga rökningens gissel.

Sällan framstår vuxenvärldens hyckleri i så krass dager som när vuxna röker i barns närvaro och försöker låtsas som om det saknade betydelse.

Hälften av alla barn i landet har fråntagits möjligheten att få en rökfri uppväxt.

Frågar man vuxna rökare om de skulle önska att deras barn också blev rökare, får man ganska säkert ett nekande svar. Men de har ju redan gjort sina små till rökare, när de tillåter att barnen utsätts för passiv rökning."

Detta stod att läsa i tidskriften "Friskare liv" i slutet av förra året och har skrivits av cancerforskaren, professor Jan Pontén. Det är kanske ett hårt sätt att uttrycka sig, men det är inte desto mindre sant. Varför jag valt detta citat är att det är just denna situation, den ofrivilliga passiva rökningens situation som så många utsätts för och tyvärr inte kan värja sig mot. Det gäller såväl barn som vuxna.

Utskottet visar i skrivningen inlevelse och förståelse för att rökning i offentliga lokaler inte skall ske eller att barn inte skall behöva utsättas för passiv rökning, men när det gäller ställningstagandet är plötsligt förståelsen och hänsynen som bortblåst. Då är utskottet inte berett att ta nödvändiga steg för att förverkliga allas rätt till en rökfri miljö. Det gäller barnens rätt att inom barnomsorgen och skolan inte utsättas för denna ohälsa. Det gäller allergikers och astmatikers rätt och möjlighet att kunna vistas bland andra människor på lika villkor. Det gäller rätten för alla att inte behöva stå tillbaka, därför att andra föredrar att röka. Det gäller i väntrum och stationer

vid järnväg, flyg och tunnelbanor. Det gäller i restauranger, på arbetsplatser, kort sagt i alla offentliga lokaliteter och miljöer.

Självfallet skall inte detta innebära att rökare skall kastas ut utan bara att deras behov får tillgodoses genom särarrangemang, så att rökfria miljöer blir det naturliga. Det har visat sig fungera mycket bra på en del ställen där rökning inte längre tillåts. På andra har det tyvärr misslyckats eller till stor del inte kunnat uppfyllas. Ett sådant ställe är Stockholms tunnelbana, där stationerna inomhus skall vara rökfria. När detta påpekas för en rökande blir ofta svaret att det inte finns något förbud, därför att det inte finns någon straffsanktion. Det är inte förbudet enligt lag. Många bryr sig inte om förbudet, och personal, poliser och vakter kan inte ingripa, därför att inget verkligt förbud finns.

I New York har nyligen förbud mot rökning i offentliga lokaler beslutats. Där blir nu rökfria offentliga miljöer det normala. Grunden för detta beslut är vissheten om rökningens skadeverkningar. Samma kunskap har vi här hemma.

Herr talman! Jag är övertygad om att tiden nu är mogen att även vi i Sverige tar rökningen och dess skadeverkningar på allvar och beslutar att ge regeringen i uppdrag att utarbeta en lagstiftning om detta. Jag yrkar bifall till reservationerna 1 och 3.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

17 § Föredrogs

socialutskottets betänkande
1986/87:21 om socialbidrag.

Socialbidrag

Anf. 163 LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Herr talman! Jag skall bara yrka bifall till två reservationer till detta betänkande. Den första är föranledd av den s. k. nyfattigdomen, den ökade press som innebär att människor måste ha samhällets stöd för att klara sitt uppehälle och därmed det socialbidrag som är nödvändigt. Den är vidare föranledd av den uppmärksamhet som har fästs på de stora skillnader som finns mellan kommunerna när det gäller socialbidrag. Vi har sagt att det snarast bör utarbetas en riksnorm för mer rättvisa socialbidrag. Detta står att läsa i reservation 1.

I reservation 2 behandlas frågan om villkoren för socialbidrag. Vi vill där göra en markering mot de nya tendenser som finns i samhället i form av särlösningar. Utöver de som redan finns – beredskapsarbeten, ungdomsplatser, ungdomslag, inskolningsplatser och rekryteringsstöd – bygger socialtjänsten på en del håll nu upp system med något som närmast liknar sociala tvångsarbeten, där inga av de på arbetsmarknaden gällande reglerna om avtalsenlig lön, sociala rättigheter, semester och ATP tillämpas. Vi menar att

Prot. 1986/87:104
8 april 1987

Socialbidrag

de reglerna måste respekteras om bidragstagarna skall få behålla sin mänskliga värdighet. I reservation 2 markerar vi detta.

Med detta avstår jag från att i denna sena timme argumentera ytterligare för reservationerna.

Anf. 164 ANITA PERSSON (s):

Herr talman! Till det betänkande som vi nu behandlar – socialutskottets betänkande 1986/87:21 – har, som vi nyss hörde av Lars-Ove Hagberg, vpk fogat två reservationer, en som gäller normer för socialbidragen och en som gäller villkoren för socialbidragen.

I reservation nr 1 föreslår vpk att en riksnorm skall utarbetas för att vi skall få mer rättvisa socialbidrag. Utskottet delar vpk:s uppfattning att kommunerna har alltför differentierade socialbidrag. Alla följer inte socialstyrelsens allmänna råd om införande av bruttonorm och följer inte heller höjningarna av basbeloppet, vilket normerna oftast är relaterade till.

Då socialstyrelsen utgav sina allmänna råd först 1985 anser vi i majoriteten att man måste avvakta kommunernas agerande ytterligare en tid.

Regeringen har ju också haft en särskild analysgrupp som analyserat socialbidragens utveckling. Man bör avvakta även dess ställningstagande och regeringens behandling av denna fråga.

Dessutom tillkommer domstolspraxis, som utvecklas mer och mer. Just besvärsrätten är mycket viktig för den enskilde.

I reservation 2 framför vpk, som Lars-Ove Hagberg sade, sin uppfattning att det inte skall knytas något tvång att arbeta till rätten att få ut socialbidrag. Men, herr talman, redan när utskottet behandlade propositionen om socialtjänstlagen fastslogs att socialtjänsten inte fick vara kravlös. Där underströks också att den enskilde har ansvar för sin situation.

Utskottet fastställde redan då att den enskilde genom arbete eller på annat sätt efter sin förmåga måste bidra till sin egen och sin familjs försörjning. Det är oerhört viktigt att inte socialtjänsten passivt betalar ut socialbidrag utan är uppmärksam på de problem som en socialbidragstagare kan ha.

Speciellt när det gäller missbrukare som erhåller socialbidrag är det viktigt att bidragstagaren inte hamnar utanför den sociala gemenskapen. Därför är t. ex. den verksamhet som bedrivs i Hallstahammar värdefull. Men det får givetvis inte innebära att kraven sätts så högt att den enskilde inte törs anlita socialtjänsten eller att socialtjänsten drar in socialbidraget. Det är viktigt att påpeka att rätten till ekonomiskt bistånd inte är generell, utan den måste prövas i varje enskilt fall.

Med det anförda, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan och avslag på de båda reservationerna.

Anf. 165 PER ARNE AGLERT (fp):

Herr talman! Socialbidraget behandlas nu. Betänkandet har överlämnats till kammaren i nära nog enighet. Det betyder inte att allt är som det skall vara med socialbidraget. Att socialbidraget finns och behövs är vi överens om, men utvecklingen bekymrar oss – troligen inte bara inom oppositionen utan också i regeringspartiet. Jag skall bara nämna ett par siffror, som belyser utvecklingen och anledningen till denna oro.

1980 var socialbidragskostnaderna 942 milj. kr. för hela landet. 1985, dvs. sex år senare, hade de ökat till 3 345 milj. kr. På sex år hade socialbidragskostnaderna ökat med 29 % per år.

Det är inget bra samhälle där så många tvingas att leva så länge på ständigt större socialbidragsbelopp. Jag klagar inte på beloppens storlek i och för sig och på vad det kommer att betyda för kommunalskatten, där skall vi vara solidariska med dem som behöver socialbidraget. Men jag klagar å deras vägnar som i vårt omskrutna socialdemokratiska samhälle alltför ofta eller alltför länge tvingas till arbetslöshet och att leva på för låg inkomst utan att se några möjligheter till förbättringar. Med andra ord: Fattigdomsfällan har slagit till om dem. De orkar inte klara sig ur den själva, och socialhjälpen orkar inte heller ända fram med stödet. Pengarna kan man skriva ut, men socialtjänsten borde vara mycket annat också för dessa människor.

Socialbidrag, pengar, ja det har vi, och det ger vi. 29 % mer varje år. Men det som skapar medelsbrist orkar vi inte riktigt med. Det är en fråga om sociala förhållanden, rehabilitering, självförtroende, yrkesutbildning, nya livsmiljöer och livskvalitet.

I socialutskottets betänkande 21, det som vi nu behandlar, finns det flera motioner som utskottet skriver mer eller mindre positivt om. Det är främst den s. k. analysgruppen och SCB:s undersökningar som skall ge svar på de flesta frågor som ställts i motionerna. Vi har avstått från att lämna reservationer eller att få några beslut från regeringen. Analysgruppen har nu i dagarna lämnat sin slutrapport. Den har beteckningen Ds S 1987:2. Snart borde vi ha forskat och utrett tillräckligt för att göra något åt de samhälleliga missförhållanden som det i dag, med ca 4 miljarder kronor i socialbidrag, ropas högt om.

Jag skall redogöra för ett par punkter där vi har haft motioner i utskottet. SOFT! Jag tror alla vet vad SOFT innebär. Det behandlas också i betänkandet. Svaret är detsamma som förr. Pengarna räcker inte till för en sådan stor reform. Men nu, med 4 miljarder kronor i socialbidragskostnader, är vi kanske uppe i det krontal som gör att det även från ekonomiska synpunkter finns skäl att slutgiltigt ta ställning till SOFT, eventuellt överge SOFT. Vi kan inte bara prata om goda reformer. Antingen får vi förverkliga dem eller också konstatera att vi inte klarar det.

En annan sak som behandlas i betänkandet är att existensminimum och basbeloppet har dålig överensstämmelse. Här har både utredningar och JO påpekat att existensminimiberäkningarna inte passar socialhjälpstagare. Det kan faktiskt hända att kronofogden tar hand om en del saker, som man kan få hos socialtjänsten. Det är så olika uppfattningar om vilka normer som skall gälla.

Riksdagen begärde en översyn av reglerna för existensminimum, en fråga som också JO tog upp senast i höstas. Får vi nu via analysgruppen och SCB:s heltäckande undersökning, som det så vackert heter i betänkandet, äntligen kongruens eller kanske rent av sammanläggning av frågorna om existensminimum och basbeloppet?

Låt mig så säga något om Hallstahammar och Albymodellerna, som har diskuterats mycket. Det finns också en vpk-motion som jag tror gäller dessa. Får man ställa krav på bidragsmottagare? Jag kanske inte känner sympati för

allt som hände i Alby, och det begicks möjligen ett och annat formellt fel också i Hallstahammar. Men de båda fallen har utretts, och det har visat sig att det inte finns några allvarliga skäl till klander. Tyvärr var åtminstone Alby dömt långt i förväg, och det tycker jag var litet synd.

Nu gäller det både för regeringen och för oppositionen att med ledning av de utredningar som gjorts och som kommer på bordet att med god fantasi genomföra vad som bör genomföras. Vi bör vara i besittning av sådana kunskaper att vi kan vidta åtgärder inom arbetsmarknad och näringsliv, alkohol- och narkotikavård, inom fritidssektorn samt inom social och medicinsk rehabilitering. Vi skall alltså rehabilitera dem som tar emot socialbidrag på grund av alkohol- och narkotikamissbruk m. m. och få kurvan för socialbidragen att vända nedåt.

De som gör något, och de som prövar nya vägar, bör inte klandras utan uppmuntras. Möjligtvis skall de korrigeras vänligt, om de gör fel eller bryter mot lag och förordning. Även lagar kan alltemellanåt behöva korrigeras. Det är de som över huvud taget inte gör någonting som skall klandras eller bestraffas. Det gäller regeringen och särskilt några av departementen. I år väntar vi med reservationer och tillkännagivande i betänkandet. Men händer det inte något positivt med socialbidragsutvecklingen till nästa år har regeringen misslyckats. Utvecklingen i fråga om utbetalning av socialbidrag är nämligen ett tecken på hur de svårast drabbade i samhället har det. Klarar vi inte av att tillgodose deras behov, har vi inte heller klarat av att skapa välfärd för dem. Då har välfärden slagit oss vanliga människor med en blindhet som vi inte har råd att kosta på oss.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenium.)

18 § Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas vid morgondagens sammanträde.

19 § Anmälades och bordlades

Motionerna

1986/87:Sk147 av Lars Werner m. fl. (vpk)

Dubbelbeskattningsavtal mellan Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige, m. m. (prop. 1986/87:94)

1986/87:Ju123 av Karin Ahrlund m. fl. (fp)

1986/87:Ju124 av Ingbritt Irhammar (c)

1986/87:Ju125 av Lars Werner m. fl. (vpk)

1986/87:Ju126 av Per-Olof Strindberg m. fl. (m)

Ändring i polislagen (1984:387) (prop. 1986/87:115)

1986/87:K116 av Lars Werner m. fl. (vpk)

Ytterligare försöksverksamhet i frikommunerna, m. m. (prop. 1986/87:118)

1986/87:Sk148 av Bo Lundgren (m)

Ändrade förlustavdragsregler för vissa bostadsföretag (prop. 1986/87:119)

Meddelades att följande interpellationer framställdes

Meddelande om interpellationer

den 8 april

1986/87:224 av *Hans Göran Franck* (s) till utrikesministern om åtgärder för att bekämpa dödsstraffet:

Dödsstraffet är ett omänskligt straff. Mot andra straff finns i de flesta länder rättsmedel för att komma till rätta med felaktiga domar genom exempelvis överklagning, resning eller benådning. Men en dödsdom som verkställts mot en oskyldig kan aldrig rättas på det enda sätt som är av betydelse för den drabbade. Och vi kommer aldrig i något land att få domstolar som är så fulländade att de inte avkunnar felaktiga domar.

29 av världens länder har helt avskaffat dödsstraffet. Till detta kommer ytterligare 18 länder som i fredstid avskaffat dödsstraffet. Men den stora majoriteten – 128 länder – behåller tills vidare dödsstraffet.

Under de senaste 10 åren har dödsstraffet avskaffats i 18 länder varav i 9 länder för alla brott. Få länder återinför dödsstraffet efter att en gång ha avskaffat det. Anledningen till detta är förvisso att dödsstraffet är ett ineffektivt vapen i kampen mot brottsligheten. Det finns inga belägg för att dödsstraffet har den starka allmänpreventiva effekt som påstås av dödsstraffets försvarare. Den allvarliga brottsligheten ökar inte därför att man avskaffar dödsstraffet.

Frågan om dödsstraffets avskaffande har stått på FN:s dagordning alltsedan starten. När konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter antogs 1966 återfanns ett stadgande att ingen får godtyckligt berövas livet. I länder som inte avskaffat dödsstraffet får detta endast utmätas för de allra allvarligaste brotten. I konventionen stadgas också att dödsdömda skall ha rätt att söka nåd eller omvandling, att straffet inte får utmätas för brott som begåtts av minderåriga eller verkställas på havande kvinnor och att konventionens stadgande inte får åberopas för att uppskjuta eller hindra dödsstraffets avskaffande.

År 1980 lade Sverige fram ett resolutionsförslag om dödsstraffets avskaffande i FN. Men en majoritet röstade för att frågan inte skulle behandlas. Sverige har också därefter stött förslag om att man skulle utarbeta ett frivilligt tilläggsprotokoll till konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, enligt vilket tillträdande stater skulle åta sig att avskaffa och att inte återinföra dödsstraffet. Förslaget har dess värre hitintills mött motstånd från en majoritet av FN-medlemmar.

Bättre har frågan utvecklats i Europarådet, där man efter några års förhandlingar kunde för undertecknande öppna ett tilläggsprotokoll till den europeiska konventionen om mänskliga rättigheter om dödsstraffets avskaffande i fredstid. Av Europarådets 21 stater har 8 ratificerat protokollet – Danmark, Frankrike, Luxemburg, Nederländerna, Portugal, Spanien, Sverige och Österrike – medan 7 har signerat men ännu inte ratificerat protokollet.

I Turkiet är dödsstraffet ett allvarligt problem. Hundratals dödsdömda väntar beslut om att straffet skall verkställas. I Frankrike finns starka strömningar inom konservativa kretsar för ett återinförande av dödsstraffet.

Amnesty Internationals initiativ till en världsomfattande kampanj mot dödsstraffet i USA är värdefullt. Tanken är att en framgångsrik insats för dödsstraffets avskaffande i USA skulle få stor betydelse för aktioner i andra delar av världen.

Allt tyder på att dödsstraffet i USA tillämpas godtyckligt och rasistiskt. Dödsstraffet där har blivit ett skrämmande "lotteri" där politik, pengar, hudfärg och en persons geografiska hemvist kan vara mera avgörande än brottet i sig.

Tillämpningen av dödsstraffet i USA bryter klart mot de internationella överenskommelser som USA:s regering har undertecknat.

Antalet avrättningar ökar – 57 människor har avrättats under de senaste tre åren mot 11 under de tidigare sju åren. Antalet fångar – 1 838 – i dödscell för närvarande är det högsta som någonsin har noterats i landet. De väntar på att bli avrättade antingen i elektriska stolen eller att bli gasade, förgiftade, hängda eller arkebuserade.

Enligt Amnesty Internationals undersökningar har åtminstone 23 felaktigt dömda människor blivit avrättade i USA under 1900-talet. Sacco och Vanzettifallet är det mest bekanta. Dödsstraffet har inte visat sig ha någon speciellt avskräckande effekt i USA utan tvärtom kan det ha förstärkt våldsklimatet och föraktet för mänskligt liv i landet. I Amnestyrapporten finns en rad exempel på att mentalsjuka människor avrättas trots att amerikansk lag fritar mentalsjuka från ansvar för brottsliga handlingar. Det finns också många exempel på att minderåriga dömts till döden och avrättats.

Men förstärkta insatser måste också göras för dödsstraffets avskaffande i hela världen. Regeringen får inte förtrötts i ansträngningarna att bekämpa dödsstraffet i FN, Europarådet och i andra internationella kontakter.

I anledning av det anförda får jag till utrikesministern ställa följande frågor:

1. Hur bedömer regeringen bruket av dödsstraffet i USA?
2. Vilka nya åtgärder är regeringen beredd att vidta för att bekämpa dödsstraffet och avkunnade dödsdomar?

1986/87:225 av *Pär Granstedt* (c) till miljö- och energiministern om miljöförstörande utsläpp:

Statens naturvårdsverk har nyligen varnat för att vi inte kommer att klara de av riksdagen beslutade målen för minskning av svavel- och kväveoxidutsläpp med de åtgärder som hittills vidtagits. Det behövs effektivare åtgärder, både för att minska våra egna bidrag till försurningen och för att vi skall kunna vara trovärdiga när vi kräver minskningar av andra länders utsläpp.

När regeringen i december tillät byggandet av ett koleldat kraftvärmeverk i Värtan i Stockholm ställdes dock bara kravet att utsläppen av svavel- och kväveoxider från bolagets samlade verksamhet för el- och värmeproduktion i Värtan inte får överskrida utsläppen 1986. Tidigare under året hade regeringen avvisat länsstyrelsens begäran att Stockholmsregionens näst

största utsläppskälla av svavel- och kväveoxider, det koleldade Hässelbyverket, skulle få sina utsläppsvillkor omprövade redan 1987.

Jag ber därför att få ställa följande frågor till chefen för miljödepartementet:

1. Vad avser regeringen göra för att de av riksdagen antagna utsläppsmålen skall uppfyllas?
2. Anser regeringen att samma minskningsmål bör gälla i Stockholm som i övriga landet?
3. Kan beslutet att godkänna oförändrade utsläpp från Värtaverket påverka Sveriges möjligheter att få England och Polen att gå med på en 30-procentig minskning av sina svavelutsläpp?

1986/87:226 av *Pär Granstedt* (c) till miljö- och energiministern om kemikaliekontrollen:

En effektiv kemikaliekontroll är en av de allra viktigaste miljöfrågorna. Man räknar med att antalet kemiska produkter ökar med 5 000–10 000 per år. Många av dessa är givetvis tämligen oskadliga i de kvantiteter och koncentrationer de förekommer. Andra innebär däremot betydande hälsoproblem för människan och risker för naturmiljön.

Miljöns betydelse för hälsan blir alltmera påtaglig. Klart miljöbetingade hälsoproblem som t. ex. allergier visar en ökande tendens. Det är rimligt att anta att den växande mängden kemiska produkter spelar stor roll för detta. Användningen av olika kemiska produkter är också ett svårt problem i ansträngningarna att åstadkomma en ur miljö- och resurshushållningssynpunkt riktig avfallshantering och förhindra giftiga utsläpp av olika slag.

Situationen kompliceras av att okunnigheten är stor när det gäller de kemiska produkternas effekt på miljö och hälsa. Vi vet mycket litet om olika kemiska produkters verkan var för sig. Än mindre vet vi om hur de kemiska produkterna verkar i förening med andra.

Den kontrollapparat samhället hittills har byggt upp för att få grepp om utvecklingen är uppenbart otillräcklig. Kemikalieinspektionen hinner bara med att granska ca 50 preparat om året vilket är en procent eller mindre av antalet nya produkter. Även om man därvid försöker koncentrera sig på de produkter som kan antas vara de största hälsoriskerna kan man ifrågasätta om vi har en kemikaliekontroll värd namnet.

Det förefaller nödvändigt att kraftigt skärpa den svenska kemikaliekontrollen.

Det bör till en början innebära att kemikalieinspektionen ges väsentligt ökade resurser. 15 handläggare som sysslar med förhandsgranskning av kemiska produkter är naturligtvis helt otillräckligt.

Ett bra komplement till myndighetsgranskningen vore en obligatorisk ansvarsförsäkring för kemiska produkter som skulle tecknas av företag som producerar eller importerar sådana varor. Ansvarsförsäkringen skulle lämpligen kunna handhas av försäkringsbolagen. Ett sådant system skulle bl. a. innebära att alla kemiska produkter skulle bli föremål för någon form av riskbedömning som underlag för bl. a. premiesättning. Systemet skulle också bygga på att premierna sattes i förhållande till produkternas risk, vilket

Prot. 1986/87:104
8 april 1987

Meddelande om interpellationer

förmodligen skulle leda till en viss självsanering inom branschen.

Med hänvisning till vad jag anfört vill jag rikta följande fråga till miljöministern:

Vilka åtgärder är regeringen beredd att vidta för att effektivisera kemikaliekontrollen i Sverige?

1986/87:227 av *Daniel Tarschys* (fp) till socialministern om åtgärder för att motverka missbruket av rödsprit:

Missbruket av alkoholpreparat är sedan länge ett allvarligt problem bland tunga alkoholister. Det vanligast missbrukade preparatet är T-röd.

En rad undersökningar av detta missbruk har genomförts. Vid sin kommunenkät 1983 fann socialstyrelsen att det i två tredjedelar av kommunerna fanns ett känt missbruk av alkoholpreparat. Vid den institutionsenkät som socialstyrelsen något senare genomförde konstaterades det att 25 % av de 3 550 alkoholmissbrukare som 1983 skrevs in vid olika vårdinstitutioner var kända som nyttjare av alkoholhaltiga preparat. Liknande resultat har framkommit vid studier av RIA-enheterna.

År 1984 anordnade socialstyrelsen ett rådslag om missbruket av alkoholhaltiga preparat. Vid detta uppskattade socialläkare Gunnar Ågren att 500–600 missbrukare i Stockholm använde dessa preparat. Från Eskilstuna rapporterades att man kunde nämna ett femtiotal nyttjare av T-röd. Från städer som Västerås och Nässjö rapporterades en ökning av missbruket, medan bedömningar från andra orter snarast pekade på en stagnation eller svag minskning.

Vid en uppvaktning inför socialutskottets presidium i mars 1987 har företrädare för Solna socialförvaltning uppgivit att ett femtiotal personer i Solna missbrukar T-röd.

T-röd används som spritbränsle, rengöringsmedel, lösningsmedel och frostskyddsmedel. I sin partimotion 1986/87:So215 har folkpartiet föreslagit att regeringen i samråd med producenterna skall söka få till stånd en produktutveckling som gör att de preparat som säljs vid bl. a. bensinstationer blir oanvändbara som berusningsmedel.

Förslag i denna riktning har tidigare avisats av riksdagen med hänvisning till alkoholhandelsutredningen. Sedan utredningens slutbetänkande nu föreligger kan det emellertid konstateras, att något verksamt förslag i denna del inte har framlagts.

Det är därför angeläget att skyndsamma åtgärder vidtas. Enligt socialstyrelsens uppskattning kan antalet missbrukare av alkoholpreparat uppskattas till 4 000 människor. Vi kan inte låta detta fortsätta. T-röd måste bort, åtminstone från detaljhandeln.

Med hänvisning till det anförda ber jag att få fråga socialministern:

Är regeringen beredd att vidta skyndsamma åtgärder för att motverka missbruket av T-röd?

21 § Kammaren åtskildes kl. 22.49.

Prot. 1986/87:104
8 april 1987

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON

/Olof Marcusson

Onsdagen den 8 april

Förste vice talmannen 3, 7, 12, 16
Andre vice talmannen 68
Aglert, Per Arne (fp) 158
Alsén, Lennart (fp) 81, 83
Andrén, Margareta (fp) 154
Bjelle, Britta (fp) 48, 57, 60, 64, 74, 76
Björk, Ingvar (s) 147
Calner, Lisbet (s) 82
Claeson, Tore (vpk) 51, 55, 58, 61
De Geer, Lars (fp) 37
Eriksson, Ingvar (m) 155
Eriksson, Per-Ola (c) 19, 22
Finnkvist, Bo (s) 12, 16, 17, 20, 27
Franck, Hans Göran (s) 90, 92, 96, 98
Franzén, Tommy (vpk) 156
Gadd, Arne (s) 84, 85
Hagberg, Lars-Ove (vpk) 7, 15, 16, 21, 27, 28, 31, 32, 157
Hambraeus, Birgitta (c) 36
Ingvardsson, Margó (vpk) 115, 118, 119, 129, 134, 142, 145
Irhammar, Ingbritt (c) 89, 91, 95
Johansson, Anita (s) 70, 75, 77
Jonsson, Göte (m) 120, 128, 131, 141, 144
Josefson, Stig (c) 50, 56, 59, 69, 75, 77
Kjörnsberg, Arne (s) 53, 58, 60
Kronblad, Bengt (s) 100, 104
Lestander, Paul (vpk) 34
Lindqvist, Bengt, statsråd 136, 143, 146
Littmarck, Blenda (m) 108, 128, 131
Lundgren, Bo (m) 61, 73, 76, 77
Munke, Sven (m) 86, 91, 93
Norberg, Gudrun (fp) 19, 40, 43, 44
Olsson, Martin (c) 103, 105
Persson, Anita (s) 158
Ronne-Björkqvist, Ingrid (fp) 148, 153
Ryttar, Bengt-Ola (s) 25, 28, 29
Ström, Gunnar (s) 132, 135, 136, 151, 153, 154
Sundin, Lars (fp) 88, 91, 93, 94, 98
Sundström, Sten-Ove (s) 34
Svenson, Karl-Gösta (m) 46, 56, 59
Svensson, Arne (m) 93, 98
Svensson, Jörn (vpk) 38, 40, 44
Svensson, Olle (s) 22, 24, 25
Svensson, Sten (m) 39, 43, 45
Södersten, Bo (s) 29, 32, 33

Tarschys, Daniel (fp) 106, 118, 119, 127, 130, 135, 136, 140, 144
Tillander, Ulla (c) 111, 118, 119, 126, 130, 134, 135, 141, 146
Tobisson, Lars (m) 83, 85
Welin, Kjell-Arne (fp) 102, 105
Westerberg, Per (m) 17, 24
Westin, Aina (s) 123, 129, 132
Wictorsson, Åke (s) 42, 44
Östh, Rosa (c) 149, 152, 153

Prot.
1986/87:104

